

1 9 4 9

KOLEDAR

DRUŽBE SVETEGA MOHORJA

V S E B I N A

Kalendarij in imenik svetnikov	3	Cvetlice govore (Minca Planica)	105
Pripombe h koledarju (L. T.)	33	Meško — zlatomašnik (Stanko Cajnkar)	109
Odpoved (Pačnik Marija)	35	Pozabljen grob (Fr. Kotnik)	111
Cvet dekile (Leopold Stanek)	35	Ruski vojaški pohodi čez Ptuj	113
Zgodaj zjutraj (Cvetko Golar)	35	Burja (J. L. Košanov) Kraški motiv	116
Vse za petletko (F. S. Finžgar)	36	Med Eskimi	117
Po svetu okoli	42	Pesem žanjice (Jože Cvelbar)	121
Prešernova rojstna hiša (F. S. Finžgar)	51	Pesem o očeh (Jože Cvelbar)	121
Teptani zemlji (Gema Hafner)	60	Kobariška legenda (J. L. Košanov)	122
In s tiho radostjo poškropi (Gema Hafner)	60	O koristnih glivicah (Ing. B. Neřima)	123
Sreče pa nočem v pesem izliti (Marija Jelen)	60	Iz »Starega piskra« (Lojze Avsenak)	127
V materini šoli (Stanko Cajnkar)	61	Lipa (Koroški Krjavelj)	127
Pesniški dnevnik pregnanega kmeta	66	Sonce in vino (Ivan Tomec)	128
Pesem se je vrnila (Joža Vovk)	68	Kadri (S. Naum)	134
Talci (Leopold Stanek)	76	Prvi korak k povečanju pridelkov (Ing. Vinko Sadar)	136
Viharni časi (Jože Dular)	77	Izboljšajmo krompir (Ing. Viktor Repanšek)	143
Ob hudi uri (Janez Pucelj)	83	O kašlju (Dr. A. Arnšek)	151
Prtič (Leopold Stanek)	83	Dr. Tone Hrovat	156
Stara mati božičuje († France Možek — Mokriški)	83	Zdravilne rastline	157
Mile Buič (Gema Hafner)	84	Na božji njivi (Gema Hafner)	159
O, draga, o — (Janez Pucelj)	88	Jutro (Lojze Mikeln)	159
Iskra veselja (Jurij Kuk)	89	Ob žetvi (Marija Pačnik)	159
Zlato (J. L. Košanov) Podkrnski motiv	93	Nekaj o medu (Henrik Peternel)	160
Vino cvete (Franc Vidovič)	94	Zdravljenje raznih živalskih bolezni	163
Legel bom (Leopold Stanek)	103	Ko na njivi srp se bliska (Cvetko Golar)	165
Ob vodi (Leopold Stanek)	103	Nekaj praktičnih nasvetov	166
Krivica (Jože Kroflič)	104	Kmet, medved in lisica (Cvetko Golar)	170
		Seznam udov	171

N A Z N A N I L O

Družbeniki dobijo letos za redno članarino tri knjige:

1. Koledar za leto 1949.
2. Mohorjevo knjižnico 126. zvezek
3. Klemenčič Josip: Sadjarstvo.

Koledar sedaj pošiljamo, ki mu obenem prilagamo Sv. pismo nove zaveze I. in II. del in molitvenik za tiste lanske naročnike, ki so te knjige posebej naročili. Drugi dve knjigi bomo poslali, ko bosta natisnjeni. Člani prejmejo knjige tam, kjer so se vpisali. Stroške za odpravo knjig naj člani povrnejo poverjenikom.

Odbor

102. 22. 5. 59.

KOLEDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1949

CELJE 1948

REDNA KNJIGA ZA UDE DRUŽBE SV. MOHORJA
ZAGLAVJA ZA MESECE JE NARISAL STANE KREGAR
SONČNA ZNAMENJA IN OVITEK PA INŽ. ARH. PENGOV

II 1825/89

24.223 D
19.8.1989

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU
NATISNILA TISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJA
TISKOVNA IN PRODUKTIVNA ZADRUGA Z O. J. V CELJU

ima 365 dni ter se začne s soboto in neha s soboto

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 13. II. Srce Jezusovo 24. VI.
 Pepelnica 2. III. Angelska nedelja 4. IX.
 Velika noč 17. IV. Rožnovenska nedelja 2. X.
 Križev t. 23., 24., 25. V. Žegnanjska nedelja 9. X.
 Vnebohod 26. V. Misijonska nedelja 23. X.
 Binkošti 5. VI. Kristus Kralj 30. X.
 Sv. Trojica 12. VI. Zahvalna nedelja 6. XI.
 Sv. Rešnje Telo 16. VI. Prva adventna ned. 27. XI.

Nedelj v predpustu je 8, pobinkoštnih 24.

Z zvezdico (*) zaznamovani prazniki: svečnica, oznanjenje, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije in sveti Štefan niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

Ker si verniki mnogokje ne morejo priskrbeti hrane po svojih željah in potrebah, imamo pri nas postno postavo tako olajšano, da je strogi post (zdržek od mesnih jedi in mesne juhe ter pritriganje v jedi, znamenje ††) samo na pepelnico in na veliki petek. Vse druge postne dneve je dovoljeno večkrat na dan jesti in uživati mesne jedi. Vsak naj se drži še navodil svoje škofije.

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število . . . 12 Rimsko število . . . 2
 Sončni krog . . . 26 Nedeljska črka . . . b
 Epakta 2

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

Mlaj ● Ščip ali polna luna ☉
 Prvi krajec ☾ Zadnji krajec ☿

MRKI SONCA IN LUNE

V letu 1949 bosta dva popolna lunina in dva delna sončna mrka. Lunina mrka (13. 4. in 7. 10.) bosta pri nas vidna. Delni sončni mrk dne 28. 4. bo pri nas viden, dne 21. 10. pa samo v Avstraliji in na Tihem oceanu. Podrobneje glej v članku: Pripombe h Koledarju na str. 33.

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Pomladi 20. III. ob 23.49 Jeseni 23. IX. ob 10.06
 Poletja 21. VI. ob 19.03 Zime 22. XII. ob 5.24

HERSCHLOV KLJUČ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da luna vpliva na vreme — podobno kakor vpliva na morsko dno — vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb, precej zanes-

ljiv vremenski prerok, posebno če ga uporabljamo z drugimi vremeniki vred.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (15. 4. - 15. 10.)	bo pozimi (16. 10. - 14. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku; sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrze veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob juho ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo lahko ta ključ takole:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo, čim bližje polnoči se luna spremeni.
2. Vreme bo tem bolj za trdno grdo, čim bližje poldneva se luna spremeni.

Ako Herschlov ključ napoveduje lepo vreme za določen dan, moramo razumeti tako, da bo približno v tistih dneh lepo.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno po mlaju vreme peti dan, tako do ščipa sleherni dan.

V NAŠEM KOLEDARJU

se oziramo na svetnike vseh slovenskih škofij. Vsak dan smo navedli najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih ljudstvo časti in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najrajši ime svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne, poudarimo k dušnemu pastirju; ta nam bo svetloval še druge, ki jih Cerkev praznuje drugod. Povedal nam bo marsikdaj tudi, kako bi bilo ime tistega svetnika po slovensko.

P R O S I N E C * J A N U A R

1 Sobota	NOVO LETO, OBREZOVANJE GOSPODOVO	
2 Nedelja	PRESVETO IME JEZUSOVO. Osmina sv. Štefana	Detetu dajo
3 Ponedeljek	Osmina sv. Janeza; Genovefa, dev.; Antér, papež	ime Jezus.
4 Torek	Osmina nedolžnih otročičev; Angela Folinj., vd.	(Lk 2, 21.)
5 Sreda	Vigilija razglasenja; Telesfor, papež, mučenec	
6 Četrtek	RAZGLAŠENJE GOSP., SV. TRIJE KRALJI	
7 Petek	Luciján, mučenec; Julijan, mučenec; Teodor	
8 Sobota	Severin, opat; Teofil, mučenec	
9 Nedelja	1. PO RAZGLAŠENJU. SVETA DRUŽINA	Dvanajstletni
10 Ponedeljek	Viljem, škof; Agaton, papež	Jezus v templju.
11 Torek	Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof	(Lk 2, 42—52.)
12 Sreda	Alfred, opat; Tatjana, mučenka	
13 Četrtek	Veronika Milanska, devica; Jutta, vdova	
14 Petek	Hilárij, cerkv. učenik; Feliks (Srečko) Nolanski	
15 Sobota	Pavel, puščavnik; Maver, opat	
16 Nedelja	2. PO RAZGLAŠENJU. Marcél, papež	O ženitnini
17 Ponedeljek	Anton, puščavnik; Marijan, mučenec	v Kani
18 Torek	Petrov stol v Rimu; Priska, devica	Galilejski,
19 Sreda	Marij in tovariši, muč.; Knut, kralj; Pavlin	(Jan 2, 1—11.)
20 Četrtek	Fabijan in Sebastijan, mučenca; Neofit, muč.	
21 Petek	Neža, devica, mučenica; Fruktuóz, mučenec	
22 Sobota	Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor	
23 Nedelja	3. PO RAZGLAŠENJU. Rajmund, spozn.	Jezus ozdravi
24 Ponedeljek	Timotej, škof; Evgenij, mučenec	stotnikovega
25 Torek	Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec	hlapca.
26 Sreda	Polikarp, škof in mučenec; Pavla, vdova	(Mt 8, 1—13.)
27 Četrtek	Janez Zlatousti, škof in cerkv. uč.; Julijan, škof	
28 Petek	Peter Nolasko, spoznavalec; prikazen Neže	
29 Sobota	Francišek Saleški, cerkveni učenik; Valerij, škof	
30 Nedelja	4. PO RAZGLAŠENJU. Martina, devica, muč.	Jezus pomiri
31 Ponedeljek	Janez Bosko, spoznavalec; Marcela, vdova	vihar na morju.
		(Mt 8, 23—27.)

Sonce stopi v znamenje
vodnarja dne 21. januarja.

ZAPISKI

JANUAR

Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžina dneva	Luna
1	7,43	16,24	8,41	6
2	7,43	16,25	8,42	5
3	7,43	16,26	8,43	4
4	7,43	16,27	8,44	3
5	7,42	16,28	8,46	2
6	7,42	16,29	8,47	1
7	7,42	16,31	8,49	☾ 12,51
8	7,42	16,32	8,50	6
9	7,41	16,33	8,52	5
10	7,41	16,34	8,53	4
11	7,40	16,35	8,55	3
12	7,40	16,36	8,56	2
13	7,40	16,38	8,58	1
14	7,39	16,39	9,00	☾ 22, 9
15	7,39	16,40	9,01	6
16	7,38	16,42	9,04	5
17	7,37	16,43	9,06	4
18	7,37	16,45	9,08	3
19	7,36	16,46	9,10	2
20	7,35	16,47	9,12	1
21	7,34	16,48	9,14	☾ 15,07
22	7,34	16,49	9,15	7
23	7,34	16,50	9,16	6
24	7,33	16,52	9,19	5
25	7,31	16,54	9,23	4
26	7,30	16,55	9,25	3
27	7,29	16,57	9,28	2
28	7,28	16,59	9,31	1
29	7,26	17,00	9,34	☉ 3,42
30	7,25	17,02	9,37	7
31	7,24	17,04	9,40	6

Na polja, določena za okopavine, vozimo in trosimo gnoj, če ni preveč snega, ali kompost in gnojnico (ob suhem vremenu). Trebimo nagnite liste zeljnatih glav. Čistimo sadno drevje. Pripravljamo kolje, popravljamo brajde. Pretakamo in čistimo vino. Napravljamo drva in spravljamo les. Čistimo in popravljamo po hlevu. Popravljamo orodje in stroje; jih namažemo.

VREMENSKI PREGOVORI

Če v prosincu ni snega,
ga mali traven dá.

V prosincu toplota,
v svečanu mrzlota.

Sv. Makarij jasen ali meglen
naznanja enako jesen.

Če Vinka (22.) sonce peče,
v sode vino teče.

Na spreobrnitev Pavla jasno vreme
obeta sadov lepo breme.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Ne govori: Kaj, meniš, je vzrok, da so
bili poprejšnji časi boljši kakor sedanji?
Tako vprašanje je neumno.

Sv. pismo. Prid 7, 11.

Kdor nazaj gleda, naprej pade.

Časa moč vse premore,
čas vse podorje.

Ljudski pregovor.

S V E Č A N * F E B R U A R

1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

Ignacij (Ognjeslav), škof, mučenec
Svečnica, darovanje Gospodovo*
Blaž, škof, mučenec; Oskar, škof
Andrej Korsini, škof; Janez de Brito, mučenec
Agata, devica, mučenica; Albuin, škof

6 Nedelja
7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

5. PO RAZGLAŠENJU. Tit, škof; Doroteja
Romuald, opat; Julijana, vdova
Janez iz Mate, spoznavalec; Juvencij, škof
Ciril Aleks., c. uč.; Apolonija, dev. in muč.
Sholastika, devica; Sotera, devica, mučenica
Lurška Mati božja; Adolf, škof
Sedem ustanoviteljev; Meléj, škof

Prilika o
pšenici in
ljulki.
(Mt 13, 24—30.)

13 Nedelja
14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

1. PREDPOSTNA. Album, škof
Valentin (Zdravko), mučenec; Vital
Favstin in Jovita, mučenca; Jordan, spozn.
Julijana, muč.; Onezim, škof, mučenec
Krizancijan in tov., muč.; Frančišek Kle, muč.
Simeon, škof, mučenec; Flavijan, škof
Julijan, mučenec; Konrad, puščavnik

O delavcih v
vinogradu.
(Mt 20, 1—16.)

20 Nedelja
21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

2. PREDPOSTNA. Sádót, škof, in tov., muč.
Feliks (Srečko), škof; Irena, devica
Petrov stol v Antiohiji; Marjeta Kortonska
Peter Damijan, c. uč.; Romána, dev.
Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec
Valburga, devica; Feliks III., papež
Matilda, devica; Viktor (Zmagoslav), spozn.

Prilika o sejalcu
in semenu.
(Lk 8, 4—15.)

27 Nedelja
28 Ponedeljek

3. PREDPOSTNA. Gabrijel Žal. M. božje
Roman, opat; Antonija Flor., vdova

Jezus ozdravi
slepca.
(Lk 18, 31—43.)

Sonce stopi v znamenje rib
dne 20. februarja.

ZAPISKI

FEBRUAR

Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžina dneva	Luna
1	7,24	17,04	9,40	5 ☾
2	7,23	17,05	9,42	4
3	7,21	17,07	9,46	3 dni pred ☾
4	7,20	17,08	9,48	2
5	7,18	17,10	9,52	1
6	7,17	17,12	9,55	☾ 9,05
7	7,15	17,14	9,59	6 ☾
8	7,14	17,15	10,01	5
9	7,12	17,17	10,05	4 dni pred ☾
10	7,10	17,18	10,08	3
11	7,10	17,19	10,09	2 dni pred ☾
12	7,09	17,20	10,11	1
13	7,07	17,22	10,15	☾ 10,08
14	7,06	17,24	10,18	6 ☾
15	7,04	17,26	10,22	5
16	7,02	17,27	10,25	4 dni pred ☾
17	7,00	17,29	10,29	3
18	6,58	17,31	10,33	2 dni pred ☾
19	6,57	17,32	10,35	1
20	6,56	17,33	10,37	☾ 1,43
21	6,55	17,34	10,39	6 ☾
22	6,54	17,35	10,41	5
23	6,52	17,36	10,44	4 dni pred ☾
24	6,50	17,38	10,48	3
25	6,48	17,40	10,52	2 dni pred ☾
26	6,46	17,41	10,55	1
27	6,44	17,43	10,59	☾ 21,55
28	6,42	17,45	11,03	8 ☾

dni pred ☾

Gnojimo ozimino. Preorjemo, kar je bilo zamujeno. Dodatno gnojimo z umetnimi gnojili. Pripravljamo sončne lehe za berivko, peteršilj, grah in špnačo. Cepimo češnje, narežemo cepiče jabolk in hrušk. Čistimo trse, pripravimo impregnirano kolje. Pretakamo vino in natakamo staro vino v steklenice. Sekamo in spravljamo les. Drevje, ki so ga napadli škodljivci, odstranimo. Zračimo hleve.

VREMENSKI PREGOVORI

Svečnica zelena,
velika noč snežena.

Svečnice dan, zima van.
»To je laž,« reče Blaž.

Če se svečnica jasno zdani,
zima še dolgo trpi.

Sveti Valentin (14.)
prinese ključe do korenin.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Nikdar ne bodi modrejši, kakor je treba,
da ne obnoriš.

Sv. pismo. Prid 7, 17

Ni bolj praznega človeka mimo tistega,
ki je sam sebe poln.

Ljudski pregovor.

S U Š E C * M A R E C

1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

Pust; Albin, škof; Feliks, papež
†† Pepelnica; Pavel, muč.; Neža Praška, dev.
Agapa in tov., muč.; Kunigunda, ces.; Marin, m.
Kazimir, spoznavalec; Lucij, papež, mučenec
Janez Jožef od Križa, spoznavalec; Bogoljub

6 Nedelja

7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

1. POSTNA. Perpetua in Felicita, muč.
Tomaž Akvinski, cerkveni učenik; Teófil
Janez od Boga, spoznavalec; Julijan, škof
Kvatre; Frančiška Rim., vd.; Gregorij, šk.
40 mučencev; Makarij, škof
Kvatre; Sofronij, šk.; Kandid in tov., muč.
Kvatre; Gregorij Vel., p., c. uč.; Bernard, šk.

Jezus trikrat
skušan.
(Mt 4, 1—11.)

13 Nedelja

14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

2. POSTNA. Teodora, mučenica; Kristina
Matilda, kraljica; Pavlina
Klemen Marija Dvořák, sp.; Ludovika Marillac
Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, škof
Patricij, škof; Jedert, dev.; Jožef iz Arimateje
Ciril Jeruzalemski, cerkv. uč.; Salvátor, spozn.
JOŽEF, ŽENIN DEVICE MARIJE

Jezus se na
gori spremeni.
(Mt 17, 1—9.)

20 Nedelja

21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

3. POSTNA. Feliks, Larg in Dionizij, muč.
Benedikt, opat; Serápion, škof
Lea, vdova; Zaharija, papež; Vasilij, mučenec
Jožef Oriol, mašnik; Pelagija, mučenica
Gabrijel, nadangel; Simon, deček, mučenec
Oznanjenje Marije Device*
Emánuel, mučenec; Máksima, muč.

Jezus izžene
hudiča.
(Lk 11, 14—28.)

27 Nedelja

28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

4. POSTNA. Janez Damaščan, cerkv. učenik
Janez Kapistran, spozn.; Sikst III., papež
Ciril, diakon, muč.; Bertold, spozn.
Janez Klimak, opat; Kvirin, mučenec
Benjamin, mučenec; Modest Krški, škof

Jezus nasiti
pet tisoč mož.
(Jan 6, 1—15.)

Sonce stopi v znamenje
ovna dne 20. marca.

ZAPISKI

MAREC

Dan	Sonce vzhaja	Sonce zahaja	Dolžina dneva	Luna
1	6,40	17,46	11,06	7
2	6,38	17,48	11,10	6
3	6,36	17,49	11,13	5
4	6,34	17,51	11,17	4
5	6,32	17,53	11,21	3
6	6,30	17,54	11,24	2
7	6,27	17,56	11,29	1
8	6,25	17,58	11,33	1,42
9	6,23	17,59	11,36	5
10	6,21	18,01	11,40	4
11	6,20	18,02	11,42	3
12	6,19	18,02	11,43	2
13	6,17	18,04	11,47	1
14	6,14	18,05	11,51	1,03
15	6,12	18,07	11,55	6
16	6,10	18,08	11,58	5
17	6,08	18,10	12,02	4
18	6,06	18,12	12,06	3
19	6,04	18,13	12,09	2
20	6,01	18,15	12,14	1
21	6,00	18,16	12,16	14,10
22	5,59	18,16	12,17	7
23	5,58	18,17	12,19	6
24	5,56	18,18	12,22	5
25	5,54	18,20	12,26	4
26	5,51	18,21	12,30	3
27	5,49	18,23	12,34	2
28	5,47	18,24	12,37	1
29	5,45	18,26	12,41	16,11
30	5,43	18,27	12,44	7
31	5,41	18,29	12,48	6

Prilavljamo zemljo za setev. Izbiramo semenski krompir. Sejemo jaro žito, črno deteljo, bob. Branamo travnike in pašnike. Sejemo vrtnino. Sadimo nove nasade. Končamo trsno rez in količenje. Pazimo na živinsko krmo.

VREMENSKI PREGOVORI

Igrajo v sušcu se mušice,
v aprilu vzemi rokavice.

Sveti Jožef lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Če o svetem Rupertu (27.) lepi dni,
se seno lepo suši.

Kar sušca zeleni,
se rado posuši.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Iz ječe in železja pride včasih kdo h
kraljestvu, rojen v kraljestvu pa v po-
manjkanju omagaže.

Sv. pismo. Prid 4, 14.

Komur Bog ni dal razuma, temu ga tudi
kovač ne skuje.

Ljudski pregovor

M A L I T R A V E N * A P R I L

1 Petek	Hugo, škof; Venancij, škof, mučenec	
2 Sobota	Francišek Pavelski; Leopold G., spoznavalec	
3 Nedelja	5. POSTNA, TIHA. Rihard, škof	Judje hočejo Jezusa kamnati. (Jan 8, 46—59.)
4 Ponedeljek	Izidor Seviljski, cerkveni učenik	
5 Torek	Vincencij Fereri, spozn.; Irena, dev., muč.	
6 Sreda	Peter, mučenec; Platonid, mučenec	
7 Četrtek	Herman Jožef, spoznavalec	
8 Petek	Marija Sedem žalosti; Albert, šk., muč.	
9 Sobota	Marija Kleofova; Tomaž Tolent., mučenec	
10 Nedelja	6. POSTNA, CVETNA. Apolonij in tov., muč.	Jezus jezdi v Jeruzalem. (Mt 21, 1—9.)
11 Ponedeljek	Leon Veliki, papež, cerkveni učenik	
12 Torek	Lazar, tržaški mučenec; Julij I., papež	
13 Sreda	Hermenegild, kraljevič, muč.; Ida, devica	
14 Četrtek	Veliki četrtek; Justin, mučenec	
15 Petek	†† Veliki petek; Teodor, mučenec	
16 Sobota	Velika sobota; Bernarda Lurška, devica	
17 Nedelja	VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO	Jezus vstane od mrtvih. (Mk 16, 1—7.)
18 Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek*; Antija, muč.	
19 Torek	Leon IX., papež; Konrad Askulski	
20 Sreda	Neža Montepulčanska, devica; Sulpicij	
21 Četrtek	Anzelm, cerkveni učenik; Simeon, škof	
22 Petek	Soter in Gaj, papeža, mučenca; Leonida, muč.	
23 Sobota	Vojteh (Adalbert), škof; Egidij Asiški	
24 Nedelja	1. POVELIKONOČNA, BELA. Jurij, mučenec	Jezus se prikaže ob zaprtih durih. (Jan 20, 19—31.)
25 Ponedeljek	Marko, evangelist; Ermin, mučenec	
26 Torek	M. b. dobrega sveta; Klet in Marcelin, papeža	
27 Sreda	Hosana Kotorska, dev.; Peter Kanizij, c. uč.	
28 Četrtek	Pavel od Križa, spoznavalec; Vital, mučenec	
29 Petek	Peter, mučenec; Robert, opat; Hugo, opat	
30 Sobota	Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotolengo, spozn.	

Sonce stopi v znamenje
bika dne 20. aprila.

27. 4. OBLETNICA USTANOVITVE
OSVOBODILNE FRONTE

ZAPISKI

APRIL

Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžina uneva	Luna
1	5.40	18,29	12,49	5 ☾
2	5,38	18,30	12,52	4
3	5,36	18,32	12,56	3
4	5,34	18,33	12,59	2
5	5,32	18,35	13,03	1 dni pred ☾
6	5,30	18,36	13,06	☾ 14,01
7	5,27	18,38	13,11	6
8	5,25	18,40	13,15	5 ☾
9	5,23	18,41	13,18	4
10	5,22	18,43	13,21	3
11	5,21	18,43	13,22	2
12	5,20	18,44	13,24	1 dni pred ☾
13	5,18	18,44	13,26	☾ 5,08
14	5,16	18,46	13,30	6
15	5,14	18,48	13,34	5
16	5,12	18,49	13,37	4
17	5,10	18,51	13,41	3
18	5,08	18,52	13,44	2
19	5,06	18,53	13,47	1 dni pred ☾
20	5,05	18,54	13,49	☾ 4,27
21	5,04	18,55	13,51	7
22	5,02	18,56	13,54	6
23	5,00	18,58	13,58	5
24	4,58	19,00	14,02	4
25	4,56	19,01	14,05	3
26	4,54	19,03	14,09	2
27	4,52	19,04	14,12	1
28	4,50	19,06	14,16	☾ 9, 2
29	4,48	19,07	14,19	6
30	4,47	19,09	14,22	5

dni pred ☾

Sejemo in sadimo ječmen, peso, krompir, lucerno in koruzo, če je vsaj 10° C toplote. Sejemo zelenjavo. Sadimo ohrovt, kolerabo in rano zelje. V časovnih presledkih sadimo fižol, da ga bomo dalje lahko obirali. Na vrtu cepimo in gnojimo. Škropimo. Opravimo količenje in prvo kop. Drugič pretakamo. Posekamo posamezne smreke za vabo lubadarju. Pogozdujemo. Živino počasi spuščamo na pašo.

VREMENSKI PREGOVORI

O svetem Juriju naj se vrana v setvi skrije.
O svetem Juriju še slepe mlade vrane,
kmetje bodo volje razigrane.

Dež v aprilu je res
božji dar iz nebes.

Če v dežju drevo cvete,
nikdar sadja ne daje.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Ne odrekaj prošnje stiskanemu in ne
obračaj svojega obraza od reveža.

Sv. pismo. Sirah 4, 4.

Kdor rad kruh deli, se mu v roki množi.

Ljudski pregovor.

V E L I K I T R A V E N * M A J

1 Nedelja 2 Ponedeljek 3 Torek 4 Sreda 5 Četrtek 6 Petek 7 Sobota	2. POVELIKONOČNA. Filip (Zdenko) in Jakob, ap. Atanazij, cerkv. učenik; Longin Najdenje sv. Križa; Aleksander, p. Varstvo sv. Jožefa; Monika; Florijan Pij V., papež; Irena, mučenica Janez Ev. pred Lat. vrati; Judita Stanislav, škof, mučenec; Dujam, škof	Jezus dobri pastir. (Jan 10, 11—16.)
8 Nedelja 9 Ponedeljek 10 Torek 11 Sreda 12 Četrtek 13 Petek 14 Sobota	3. POVELIKONOČNA. Prikaz. Mihaela nadangela. Gregorij Nacianški, cerkveni učenik Antonin, škof; Izidor, kmet; Janez Avilski Sigismund, kr., muč.; Frančišek Hljeronim, sp. Pankracij in tov., muč.; German, škof Servacij, škof; Robert Belarmin, cerkv. učenik Bonifacij, mučenec; Justa in tov., muč.	Jezus napove- duje svoj odhod. (Jan 16, 16—22.)
15 Nedelja 16 Ponedeljek 17 Torek 18 Sreda 19 Četrtek 20 Petek 21 Sobota	4. POVELIKONOČNA. Zofija, muč.; Janez Salle Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof Pashal Bajlonski, spozn.; Bruno, škof Venancij, škof; Erik, kralj Peter Celestin, papež; Ivon, spozn. Bernardin Sienski, spoznavalec; Plavtila Andrej Bobóla, mučenec; Feliks	Jezus obeta učencem Svetega Duha. (Jan 16, 5—14.)
22 Nedelja 23 Ponedeljek 24 Torek 25 Sreda 26 Četrtek 27 Petek 28 Sobota	5. POVELIKONOČNA. Emil (Milan), muč. Janez Krstnik Rossi, spoznavalec Marija, Pomočnica kristjanov; Ivana, žena Gregorij VII., papež; Urban I., p., muč. VNEBOHOD GOSPODOV. Filip Neri, spozn. Beda Čast., c. uč.; Janez I., papež, muč. Avguštin, škof; Viljem, opat	Jezus uči o moči molitve. (Jan 16, 23—30.)
29 Nedelja 30 Ponedeljek 31 Torek	6. POVELIKONOČNA. Marija Magdalena Paciška Feliks I., papež, muč.; Ivana Orleanska Marija, Srednica milosti; Kancij s tovariši, muč.	O pričevanju Svetega Duha. (Jan 15, 26—16, 4.)

Sonce stopi v znamenje
dvojčkov dne 21. maja.

1. 5. PRAZNIK DELA
9 5. DAN ZMAGE OF
25. 5. ROJSTNI DAN MARŠALA TITA

ZAPISKI

MAJ

Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžina dneva	Luna
1	4,47	19,09	14,22	4 ☾
2	4,46	19,09	14,23	3 ☾
3	4,44	19,11	14,27	2 ☾ p v d
4	4,42	19,12	14,30	1 ☾ dni
5	4,41	19,14	14,33	☾ 22,33
6	4,39	19,15	14,36	6 ☾
7	4,37	19,16	14,39	5 ☾
8	4,36	19,18	14,42	4 ☾ pred
9	4,34	19,19	14,45	3 ☾ pred
10	4,33	19,20	14,47	2 ☾ dni
11	4,33	19,21	14,48	1 ☾ dni
12	4,32	19,22	14,50	☾ 13,51
13	4,30	19,23	14,53	6 ☾
14	4,29	19,25	14,56	5 ☾
15	4,27	19,26	14,59	4 ☾ pred
16	4,26	19,27	15,01	3 ☾ pred
17	4,25	19,29	15,04	2 ☾ dni
18	4,23	19,30	15,07	1 ☾ dni
19	4,22	19,32	15,10	☾ 20,22
20	4,21	19,33	15,12	7 ☾
21	4,21	19,33	15,12	6 ☾
22	4,20	19,34	15,14	5 ☾
23	4,19	19,35	15,16	4 ☾ pred
24	4,18	19,36	15,18	3 ☾
25	4,17	19,37	15,20	2 ☾ dni
26	4,16	19,39	15,23	1 ☾
27	4,15	19,40	15,25	☾ 21,24
28	4,14	19,41	15,27	7 ☾
29	4,13	19,42	15,29	6 ☾
30	4,13	19,43	15,30	5 ☾ pred
31	4,13	19,43	15,30	4 ☾ dni

Ce še nismo, posejemo proso, lucerno in travne mešanice, koruzo. Krompir pobranamo in ogrnemo. Repo in koruzo okopljemo. Oplevemo lan, konopljo in jara žita. S košnjo ne čakamo. Sadimo fižol, kumarice. Škopimo sadno drevje. V vinogradu prvič škropimo. Nadziramo vrenje. Žveplamo posodo. Sadimo macesnove in smrekove sadike. Nabiramo zdravilna zelišča. Pazimo na lubadarja. Počasi začnemo živino krmiti z zeleno krmo.

VREMENSKI PREGOVORI

Pred Pankracijem naj poleti ne bo dni,
da za Ksaverijem slana polj več ne mori.

Slana v začetku maja
zoritvi sadja nagaja.

Brez dežja Pankrac in Urban,
dobre trgatve up je dan.

Ce je ta mesec dosti dežja,
v jeseni bo dosti vsega blaga.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Sin, z mladega uk sprejemaj in našel
boš modrost do sivih las.

Sv. pismo. Sirah 6, 18.

Mlad berač (postopač), star brez hlač.

Ljudski pregovor.

R O Ž N I K * J U N I J

- 1 Sreda
2 Četrtek
3 Petek
4 Sobota

Fortunat, sp.; Pamfilij in tov., muč.; Kuno
Marcelin, muč.; Evgen I., papež; Peter, muč.
Klotilda, kraljica; Pavla, devica, mučenica
Frančišek Kar., spozn.; Kvirin, škof, muč.

5 Nedelja

BINKOŠTI, PRIHOD SVETEGA DUHA

6 Ponedeljek

Binkoštni ponedeljek*; Norbert, škof

- 7 Torek Robert, opat; Baptista Varani, devica; Ana
8 Sreda K v a t r e; Medard, škof; Viktorin, škof
9 Četrtek Primož in Felicijan, m.; Ana Marija; Mati mil. b.
10 Petek K v a t r e; Marjeta, kr.; Jošt; Bogumil, šk.
11 Sobota K v a t r e; Barnaba, apostol; Rembert, šk.

Jezus govori
o Svetem Duhu
in o ljubezni.
(Jan 14, 23—31.)

12 Nedelja

1. POBINKOŠTNA, PRESVETA TROJICA

13 Ponedeljek

Anton Padovanski, cerkv. učenik

14 Torek

Bazilij, cerkveni učenik; Elizej, prerok

15 Sreda

Vid in tovariši, mučenci; Germana, devica

16 Četrtek

PRESVETO REŠNJE TELO, Frančiška Reg., sp.

17 Petek

Cirijaka in Muska, mučenici; Adolf, škof

18 Sobota

Efrem Sirski, cerkv. uč.; Marko in Marcelin, m.

Jezusu je dana
vsa oblast.
(Mt 28, 18—20.)

19 Nedelja

2. POBINKOŠTNA. Julijana Falkoneri, dev.

20 Ponedeljek

Silverij, papež; Prakseda, devica

21 Torek

Alojzij (Vekoslav), spoznavalec; Demetrija, dev.

22 Sreda

Ahacij, mučenec; Pavlin Nolanski, škof

23 Četrtek

Agripina, devica, mučenica; Eberhard, škof

24 Petek

Srce Jezusovo; kres; roj. Janeza Krstnika

25 Sobota

Viljem, opat; Henrik Zdik, škof; Prosper

Prilika o
veliki večerji.
(Lk 14, 16—24.)

26 Nedelja

3. POBINKOŠTNA. Janez in Pavel, mučenca

27 Ponedeljek

Hema (Ema), vdova; Ladislav, kralj

28 Torek

Irenej, škof; Potamijena, devica

29 Sreda

PETER IN PAVEL, APOSTOLA

30 Četrtek

Spomin Pavla, apostola; Lucina, devica

Prilika o iz-
gubljeni ovci
in denarju.
(Lk 15, 1—10.)

Sonce stopi v znamenje
raka dne 21. junija.

ZAPISKI

JUNIJ

Dan	Sonce vzhaja / zahaja		Dolžina dneva	Luna
1	4,13	19,43	15,30	3
2	4,12	19,44	15,32	2 dni pred
3	4,12	19,45	15,33	1 dni pred
4	4,11	19,46	15,35	4,27
5	4,10	19,47	15,37	5
6	4,10	19,48	15,38	4 dni pred
7	4,09	19,49	15,40	3 dni pred
8	4,09	19,49	15,40	2 dni pred
9	4,09	19,50	15,41	1 dni pred
10	4,09	19,50	15,41	12,5
11	4,09	19,51	15,42	7
12	4,09	19,51	15,42	6
13	4,08	19,52	15,44	5 dni pred
14	4,08	19,52	15,44	4 dni pred
15	4,08	19,53	15,45	3 dni pred
16	4,08	19,53	15,45	2 dni pred
17	4,08	19,54	15,46	1
18	4,08	19,54	15,46	13,29
19	4,08	19,54	15,46	7
20	4,09	19,54	15,45	6
21	4,10	19,54	15,44	5 dni pred
22	4,10	19,54	15,44	4 dni pred
23	4,10	19,54	15,44	3 dni pred
24	4,10	19,54	15,44	2 dni pred
25	4,11	19,54	15,43	1
26	4,11	19,54	15,43	11,0
27	4,12	19,54	15,42	6
28	4,12	19,54	15,42	5 dni pred
29	4,12	19,54	15,42	4 dni pred
30	4,12	19,54	15,42	3 dni pred

Pustimo deteljo za seme. Na preorano deteljišče sadimo zelje, peso ali sejemo zeleno koruzo. Škropimo zoper škrlup in jabolčnega zavijača. Drugič in tretjič škropimo z modro galico in prvič žveplamo. Druga kop in pletev.

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor vreme na Medarda kane,
tako ves mesec ostane.

O svetem Vidi
se skozi noč vidi.

Kakor se Medard zdani,
vreme štirideset dni trpi.

Sveti Vid dežja ne daj,
da bo lepe žetve kaj.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Rahel odgovor tolaži jezo, trda beseda
vnema srd.

Sv. pismo, Preg 15, 1.

Lepa beseda nikomur ne preseda.

Ljudski pregovor.

M A L I S R P A N * J U L I J

1 Petek	Presveta Rešnja Kri; Teobald, pušč.	
2 Sobota	Obiskovanje Marije Device	
3 Nedelja	4. POBINKOŠTNA. Leon II., papež	Čudežni ribji lov. (Lk 5, 1—11.)
4 Ponedeljek	Urh, škof; Berta, vdova	
5 Torek	Ciril in Metod, slovanska apostola; Anton	
6 Sreda	Izaija, prerok; Bogomila	
7 Četrtek	Vilibald, škof; Benedikt, papež	
8 Petek	Elizabeta, kraljica; Evgenij III., papež	
9 Sobota	Nikolaj in tov., gorkumski mučenci; Tomaž Mor	
10 Nedelja	5. POBINKOŠTNA. 7 bratov muč.; Amalija, dev.	O grehu v misli in besedi. (Mt 5, 20—24.)
11 Ponedeljek	Pij I., papež, mučenec; Olga, kneginja	
12 Torek	Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert	
13 Sreda	Anaklet, papež, mučenec; Evgenij, škof	
14 Četrtek	Bonaventura, škof, cerkveni učenik	
15 Petek	Henrik I., kralj; Vladimir, knez	
16 Sobota	Karmelska Mati božja; Marija Postel	
17 Nedelja	6. POBINKOŠTNA. Aleš spozn.; Marcelina	Jezus nasiti štiri tisoč mož. (Mk 8, 1—9.)
18 Ponedeljek	Kamil Lelis, spozn.; Miroslav, muč.	
19 Torek	Vincencij Pavelski, spozn.; Avrea (Zlata), dev.	
20 Sreda	Marjeta, dev.; Hijeronim Emilijan, spoznavalec	
21 Četrtek	Prakseda, devica; Angelina; Danijel, prerok	
22 Petek	Marija Magdalena; Lavrencij Brindiški, spozn.	
23 Sobota	Apolinarij, škof, mučenec; Liborij, škof	
24 Nedelja	7. POBINKOŠTNA. Kunigunda, dev.; Kristina, d.	O lažnivih prerokih. (Mt 7, 15—21.)
25 Ponedeljek	J a k o b (Rado), apostol; Krištof, muč.	
26 Torek	A n a, mati Device Marije; Valent, škof	
27 Sreda	Panteléon, muč.; Rudolf in tov., muč.	
28 Četrtek	Nazarij in tov., muč.; Viktor (Zmagoslav), papež	
29 Petek	Marta, dev.; Feliks in tov., muč.; Simplicij in tov.	
30 Sobota	Abdon in Senen, mučenca; Julita, mučenica	
31 Nedelja	8. POBINKOŠTNA. Ignacij Lojolski, sp.	O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1—9.)

Sonce stopi v znamenje
leva dne 23. julija.

ZAPISKI

JULIJ

Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžina dneva	Luna
1	4,13	19,54	15,41	2 dni ☾
2	4,13	19,54	15,41	1 dni ☾
3	4,14	19,54	15,40	☾ 9,08
4	4,15	19,53	15,38	6
5	4,16	19,53	15,37	5
6	4,16	19,52	15,36	4 dni pred ☾
7	4,17	19,52	15,35	3
8	4,18	19,51	15,33	2 dni pred ☾
9	4,19	19,51	15,32	1
10	4,19	19,51	15,32	☾ 8,41
11	4,20	19,50	15,30	7
12	4,21	19,49	15,28	6
13	4,22	19,49	15,27	5 dni pred ☾
14	4,23	19,48	15,25	4
15	4,24	19,47	15,23	3 dni pred ☾
16	4,25	19,46	15,21	2
17	4,26	19,45	15,19	1
18	4,27	19,44	15,17	☾ 7,01
19	4,28	19,43	15,15	6
20	4,29	19,43	15,14	5
21	4,29	19,42	15,13	4 dni pred ☾
22	4,30	19,42	15,12	3
23	4,32	19,40	15,08	2 dni pred ☾
24	4,33	19,39	15,06	1
25	4,34	19,38	15,04	☾ 20,33
26	4,36	19,36	15,00	6
27	4,37	19,35	14,58	5
28	4,38	19,34	14,56	4 dni pred ☾
29	4,40	19,33	14,53	3
30	4,40	19,32	14,52	2
31	4,40	19,31	14,51	1

Po žetvi sejemo na plitvo preorane njive ajdo, strniščno repo in koruzo za zeleno krmo. Pripravljamo gnoj. Sadimo endivijo, kolerabo, rdeče zelje, karfijole. Pazimo na listne uši in kaparje. Škropimo zoper škrlup. Obiramo pozne češnje, rane hruške in jabolka. Škropimo, zatiramo in žveplamo grozdnega sukača.

VREMENSKI PREGOVORI

Je tega meseca presuho,
ostane grozdje prav drobno.

Če Marijinega dne ne bo lepo,
se dež ves mesec ustavi ne bo.

Jakobova ajda in Ožbaltova repa
je malokdaj lepa.

Če na dan svete Marjete deži,
orehov pričakovati ni.

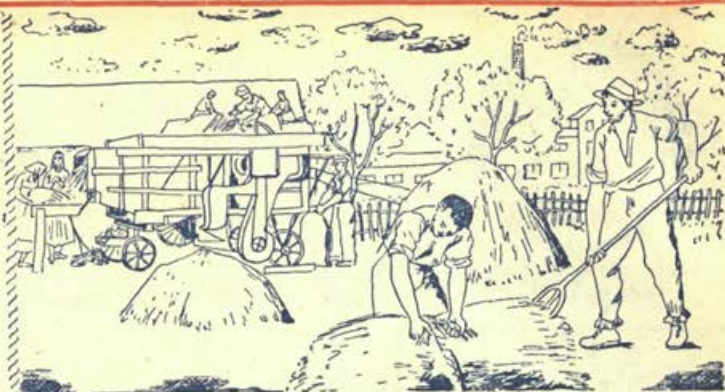
BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Človekovo srce si izmisli svojo pot. Go-
spod pa njegove stopinje vodi.

Sv. pismo. Preg 16, 9.

Bog je dober oče, a deca so mu poredna.

Ljudski pregovor.

VELIKI SRPAN * AVGUST

- 1 Ponedeljek
2 Torek
3 Sreda
4 Četrtek
5 Petek
6 Sobota

7 Nedelja

- 8 Ponedeljek
9 Torek
10 Sreda
11 Četrtek
12 Petek
13 Sobota

14 Nedelja

15 Ponedeljek

- 16 Torek
17 Sreda
18 Četrtek
19 Petek
20 Sobota

21 Nedelja

- 22 Ponedeljek
23 Torek
24 Sreda
25 Četrtek
26 Petek
27 Sobota

28 Nedelja

- 29 Ponedeljek
30 Torek
31 Sreda

Vezi sv. Petra; makabejski bratje
Porcijunkula; Alfonz Liguori, cerkv. uč.; Štefan I.
Najdenje Štefana; Lidija, vd.; Peter Eymard
Dominik (Vladimil), spoznavalec; Perpetua
Marija Snežna; Ožbald, kralj; Kasijan, škof
Gospodovo spremenjenje; Sikst II., p.

9. POBINKOSTNA. Kajetan, spoznavalec

Ciriak, Larg, Smaragd, mučenci
Janez Vianej, spozn.; Roman, muč.; Peter Faber
Lavrencij, muč.; Pavla, devica in mučenica
Tiburcij, mučenec; Suzana, devica, mučenica
Klara, devica; Hilarija, muč.; Herkulan, škof
Janez Berhmans, spozn.; Hipolit in Kasijan, muč.

10. POBINKOSTNA. Evzebij, spoznavalec VNEBOVZETJE MARIJE DEVICE

Joahim, oče Dev. M.; Rok, spoznavalec
Hijacint, spozn.; Julijana, devica, mučenica
Helena (Jelena), cesarica; Klara, devica
Janez Eudes, spozn.; Ludovik, škof; Marijan
Bernard, opat; Samuel, prerok; Lucij

11. POBINKOSTNA. Ivana Frančiška Santalska

Brezmadežno Srce Marijino; Timotej
Filip Benicij, spoznavalec; Flavijan, škof
Jernej, apostol; Zlata, mučenica
Ludovik, kralj; Patricija, devica
Ceferin, papež, muč.; Rufin, škof, spoznavalec
Jožef Kalasancij, spozn.; Antuza, muč.

12. POBINKOSTNA. Avguštin, cerkv. učenik

Oglavljenje Janeza Krstnika; Sabina
Roza (Roža) iz Lime, dev.; Feliks in Adavkt, m.
Rajmund (Rajko) Nonát, sp.; Pavlin, škof

Jezus joka nad
Jeruzalemom.
(Lk 19, 41—47.)

Prilika o farizeju
in cestninarju.
(Lk 18, 9—14.)

Jezus ozdravi
gluhonemega.
(Mk 7, 31—37.)

Prilika o
usmiljenem
Samaritanu.
(Lk 10, 23—37.)

Sonce stopi v znamenje
device dne 23. avgusta.

ZAPISKI

AVGUST

Dan	Sonce vzhaja	Sonce zahaja	Dolžina dneva	Luna
1	4,42	19,30	14,48	13,57
2	4,43	19,28	14,45	6
3	4,45	19,27	14,42	5
4	4,46	19,25	14,39	4
5	4,48	19,23	14,35	3 dni pred
6	4,49	19,22	14,33	2
7	4,50	19,20	14,30	1
8	4,51	19,19	14,28	10,33
9	4,52	19,18	14,26	7
10	4,53	19,17	14,24	6
11	4,54	19,15	14,21	5 dni pred
12	4,56	19,13	14,17	4
13	4,57	19,11	14,14	3 dni pred
14	4,59	19,10	14,11	2
15	5,00	19,08	14,08	1
16	5,02	19,06	14,04	23,56
17	5,03	19,04	14,01	7
18	5,04	19,02	13,58	6
19	5,05	19,02	13,57	5 dni pred
20	5,06	19,00	13,54	4
21	5,07	18,58	13,51	3
22	5,09	18,56	13,47	2 dni pred
23	5,10	18,54	13,44	1
24	5,12	18,52	13,40	4,59
25	5,13	18,50	13,37	5
26	5,15	18,48	13,33	4 dni pred
27	5,16	18,46	13,30	3
28	5,17	18,44	13,27	2
29	5,18	18,44	13,26	1 dni pred
30	5,18	18,43	13,25	20,16
31	5,19	18,41	13,22	7 dni pred

V višjih legah žanjemo. Spravljamo rani in srednje pozni krompir. Kosimo otavo. Sejemo motovilec, špinačo, radič in zimsko solato. Spravljamo čebulo in česenj. Konserviramo paradižnike. Obiramo zgodnje sadje. Vkuhavamo in sušimo sadje. Drugič žveplamo, vrščikamo, opravimo tretjo kop. Dolivamo sode. Živino pasemo. Nasadimo pozne piščance. Izpraznimo gnojšča. Gnoj zvozimo na večje kupe na polje.

VREMENSKI PREGOVORI

Srpana če veter zvedri,
vreme dolgo še trpi.

O Lovrencu in Jerneju lepi dni,
se vsakdo jeseni lahko veseli.

Če Lovrenc je jasen, bo grozdec strden
in vincar bo glasen, prijetna jesen.

Kakršno vreme dá Kasijan,
bo ostalo še marsikateri dan.

Po vremenu svetega Jerneja
rada vsa jesen se nareja.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Več zaleže svarjenje pri modrem kakor
sto palic pri bedaku.

Sv. pismo. Preg 17, 10.

Bog daje pametnim srečo, otrokom pa
boben (bedak spravi gospodarstvo v
pogubo).

Ljudski pregovor.

K I M A V E C * S E P T E M B E R

- 1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

Egidij (Tilen), opat; Verena, devica
Štefan, kralj; Maksima, mučenica
Evfemija, Doroteja in tov., muč.

- 4 Nedelja
5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

13. POBINKOSTNA, ANGELSKA NEDELJA
Lavrencij Justiniani, škof; Gentilij, muč.
Zaharija, prerok; Petronij, škof; Onesifor
Marko Križevčan, muč.; Štefan Pongrac, muč.
Rojstvo Device Marije*; Hadrijan, muč.
Peter Klaver, spozn.; Gorgonij; Serafina
Nikolaj Tolentinski, spoznavalec; Pulherija

Jezus ozdravi
deset gobavih.
(Lk 17, 11—19.)

- 11 Nedelja
12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

14. POBINKOSTNA. Prot in Hijacint, muč.
Presv. ime Marijino; Macedonij, škof
Filip, mučenec; Notburga, devica, dekla
Povišanje sv. križa; Krescencij, muč.
Marija sedem žalosti; Nikomed, muč.
Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila, vdova
Frančiškove rane; Lambert, škof

O božji pre-
vidnosti.
(Mt 6, 24—33.)

- 18 Nedelja
19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

15. POBINKOSTNA. Jožef Kupertinski, spozn.
Januarij, škof, in tov., mučenci
Evstahij in tovariši, mučenci
Kvatre; Matej, apostol in evang.; Jona, pr.
Tomaž Vilanovski, škof; Mavricij in tov., mučenci
Kvatre; Lin, p., muč.; Tekla, dev., muč.
Kvatre; Marija Devica, Rešiteljica jetnikov

Jezus obudi
mladeniča.
(Lk 7, 11—16.)

- 25 Nedelja
26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek

16. POBINKOSTNA. Pacifik, spozn.; Kleofa
Ciprijan in Justina, muč.; Vigilij, šk.
Kozma in Damijan, mučenca; Adolf, mučenec
Venčeslav, knez in mučenec; Lioba (Ljuba)
Mihael, nadangel; Evtihij, mučenec
Hijeronim (Jerko), cerkveni učenik; Zofija

Jezus ozdravi
vodeničnega.
(Lk 14, 1—11.)

Sonce stopi v znamenje
tehtnice dne 23. septembra.

ZAPISKI

SEPTEMBER

Dan	Sonce vzhaja	Sonce zahaja	Dolžina dneva	Luna
1	5,21	18,38	13,17	6
2	5,22	18,36	13,14	5
3	5,24	18,34	13,10	4
4	5,25	18,32	13,07	3
5	5,26	18,30	13,04	2
6	5,28	18,28	13,00	1
7	5,29	18,26	12,57	10,59
8	5,29	18,25	12,56	7
9	5,31	18,23	12,52	6
10	5,32	18,21	12,49	5
11	5,33	18,19	12,46	4
12	5,35	18,17	12,42	3
13	5,36	18,14	12,38	2
14	5,38	18,12	12,34	1
15	5,39	18,10	12,31	15,9
16	5,41	18,08	12,27	6
17	5,42	18,06	12,24	5
18	5,42	18,05	12,23	4
19	5,43	18,03	12,20	3
20	5,45	18,01	12,16	2
21	5,46	17,59	12,13	1
22	5,48	17,57	12,09	13,21
23	5,49	17,54	12,05	6
24	5,51	17,52	12,01	5
25	5,52	17,50	11,58	4
26	5,53	17,48	11,55	3
27	5,54	17,47	11,53	2
28	5,55	17,46	11,51	1
29	5,56	17,44	11,48	15,18
30	5,57	17,42	11,45	7

Sejemo ozimni ječmen, potem rž, nazadnje pšenico. Kopljemo krompir. Spravljamo fižol, koruzo, proso in ajdo. Vsako četrto leto apnemo travnike. Sejemo motovilec, zimsko solato in radič ter posadimo zimski česenj. Obiramo sadje in ga sortiramo, ga sušimo in stiskamo sadjevec. Zaznamujemo rodne trse za rezanje cepičev. Obiramo gnilo grozdje in trgamo namizno grozdje. Pripravljamo posodo.

VREMENSKI PREGOVORI

Tilen meglen,
grda jesen.

Na malo mašo lepo,
dva meseca suho.

Če zgodaj se selijo ptiči,
bo huda zima o božiči.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Če brat bratu pomaga, sta kakor trdno
mesto.

Sv. pismo. Preg 18, 19.

Brat bratu najgloblje izkoplje oči.

Ljudski pregovor.

V I N O T O K * O K T O B E R

1 Sobota	Remigij, škof; Janez Duklanski, spozn.	
2 Nedelja	17. POBINKOŠTNA, ROŽNOVENSKA. Angeli var.	O največji zapovedi. (Mt 22, 34—46.)
3 Ponedeljek	Terezija Deteta Jezusa, devica	
4 Torek	Francišek Asiški, spozn.; Edvin, kralj	
5 Sreda	Placid in tovariši, mučenci; Flavijana, devica	
6 Četrtek	Brunon, spozn.; M. Frančiška, dev.; Fides, d., m.	
7 Petek	Marija, Kraljica presv. rož. venca	
8 Sobota	Brigita, vdova; starček Simeon; Pelagija	
9 Nedelja	18. POBINKOŠTNA, ŽEGNANJSKA. Posv. cer.	Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1—8.)
10 Ponedeljek	Frančišek Borgia, spozn.; Danijel in tov., muč.	
11 Torek	Materinstvo Device Marije; Nikazij in tov., muč.	
12 Sreda	Maksimilijan, škof; Serafin, spozn.	
13 Četrtek	Edvard, kralj; Koloman, mučenec	
14 Petek	Kalist, papež, mučenec; Just, škof; Nedeljko	
15 Sobota	Terezija, devica; Avrelija, devica; Tekla	
16 Nedelja	19. POBINKOŠTNA. Jadviga, vojvodinja	Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1—14.)
17 Ponedeljek	Marjeta Alakok, devica; Kordula, muč.	
18 Torek	Luka, evangelist; Izak Jog in Janez La Land	
19 Sreda	Peter Alkantarski, sp.; Etbin, opat	
20 Četrtek	Janez Kan., sp.; Felicijan, muč.; Irena, dev., muč.	
21 Petek	Uršula in tov., muč.; Hilarijon, opat	
22 Sobota	Kordula, muč.; Marija Salome; Filip, škof	
23 Nedelja	20. POBINKOŠTNA, MISIJONSKA. Teodor, m.	Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika. (Jan 4, 46—53.)
24 Ponedeljek	Rafael, nadangel; Kristina, devica	
25 Torek	Krizant in Darija, muč.; Krispin in Krispinijan	
26 Sreda	Evarist, papež; Gavdencij (Veselko), škof	
27 Četrtek	Frumencij, škof; Sabina, mučenica	
28 Petek	Simon in Juda, apostola; Cirila, devica	
29 Sobota	Posvečenje cerkvá (v lavantinski škofiji); Narcis	
30 Nedelja	21. POBINKOŠTNA. KRISTUS KRALJ	O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33—37.)
31 Ponedeljek	Volbenk, škof; Kristof, mučenec	

20. 10. OSVOBOJENJE BEOGRADA

ZAPISKI

Sonce stopi v znamenje škorpiona dne 23. oktobra.

OKTOBER

Dan	Sonce vzhaja za sja		Dolžin dn-va	Luna
1	5.59	17,40	11,41	6
2	6,00	17,38	11,38	5
3	6,02	17,36	11,34	4 dni pred ☾
4	6,03	17,33	11,30	3
5	6,05	17,31	11,26	2 dni pred ☾
6	6,06	17,29	11,23	1
7	6,07	17,28	11,21	☾ 3,52
8	6,08	17,27	11,19	7
9	6,09	17,25	11,16	6 ☾
10	6,11	17,23	11,12	5
11	6,12	17,22	11,10	4 dni pred ☾
12	6,14	17,18	11,04	3
13	6,15	17,16	11,01	2 dni pred ☾
14	6,17	17,14	10,57	1
15	6,19	17,12	10,53	☾ 5,06
16	6,20	17,10	10,50	5
17	6,21	17,09	10,48	4 dni pred ☾
18	6,22	17,08	10,46	3
19	6,23	17,07	10,44	2 dni pred ☾
20	6,24	17,05	10,41	1
21	6,25	17,03	10,38	☾ 22,23
22	6,26	17,01	10,35	6
23	6,27	17,00	10,33	5
24	6,30	16,58	10,28	4 dni pred ☾
25	6,32	16,56	10,24	3
26	6,34	16,54	10,20	2 dni pred ☾
27	6,35	16,53	10,18	1
28	6,36	16,52	10,16	☾ 18,01
29	6,37	16,51	10,14	7
30	6,38	16,49	10,11	6
31	6,40	16,47	10,07	5 dni pred ☾

Spravljamo peso, korenje, zelje in repo. Pred zimo polja preorjemo. Po travnikih pasemo živino. Obiramo zimsko sadje. Splošna trgatav. Pitamo svinje.

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor je sveta Uršula pričela,
bo zima vsa izpela.

Sveti Luka —
sneg prikuka.

Sveti Gal (16.) deževen ali suh,
prihodnjega poletja ovaduh.

Se nerado listje obleti,
vsak se zime naj boji.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Kdor govori laži, se pogubi in kriva
priča ne bo brez kazni.

Sv. pismo. Preg 18, 19.

Laži je plitvo dno.

Laž je ključ h koncu.

Ljudski pregovor.

L I S T O P A D * N O V E M B E R

1 Torek

- 2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

6 Nedelja

- 7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

13 Nedelja

- 14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

20 Nedelja

- 21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

27 Nedelja

- 28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda

VSÍ SVETI

Spomin vernih duš; Just, mučenec
Viktorin, škof; Bogoljub in tov., muč.
Karel Boromejski, škof; Vital; Modesta
Zaharija in Elizabeta; svete moči (relikvije)

22. POBINKOŠTNA, ZAHVALNA. Lenart, opat

Engelbert, škof; Vilibrord, škof
Osmina vseh svetih; 4 kronani, muč.
Teodor (Božidar), muč.; Aleksander, muč.
Andrej Avelinski, sp.; Trifon, mučenec
Martin (Davorin), škof; Menas, mučenec
Martin, papež, muč.; Avrelij, škof

23. POBINKOŠTNA. Stanislav Kostka, sp.

Nikolaj Tavelič, muč.; Jozafat Kunčevič, muč.
Leopold, sp.; Albert Veliki, cerkveni učenik
Jedert, devica; Otmar, opat
Gregorij Čudodelni, škof; Saloma, devica
Odon, opat; Roman, muč.; Barula, deček, muč.
Elizabeta, kraljica; Poncijan, papež, muč.

24. POBINKOŠTNA. Feliks Valoaški, spozn.

Darovanje Device Marije; Kolumban, opat
Cecilija, devica, muč.; Filemon, muč.
Klemen (Milivoj), p., muč.; Felicita, mučenica
Janez od Križa; Hrizogon, muč.
Katarina, devica, mučenica; Mojzes, mučenec
Silvester, opat; Peter Aleks., škof, muč.

1. ADVENTNA. Virgilij, šk.; Valerijan, ogl. škof

Gregorij III., papež; Jakob, spoznavalec
Saturnin, škof, muč.; Filemon, muč.
Andrej (Hrabroslov), apostol

O davku
cesarju.
(Mt 22, 15—21.)

Jezus obudi
Jairovo hčer.
(Mt 9, 18—26.)

O razdejanju
Jeruzalema.
(Mt 24, 15—35.)

O poslednji
sodbi.
(Lk 21, 25—33.)

Sonce stopi v znamenje
strelca dne 22. novembra.

7.11. PROSLAVA OKTOBRSEKE
REVOLUCIJE V RUSIJI
29.11. OBLETNICA ZASEDANJA
AVNOJ

ZAPISKI

NOVEMBER				
Dan	Sonce vzhaja zahaja		Dolžna dneva	Luna
1	6,41	16,45	10,04	4
2	6,43	16,43	10,00	3
3	6,45	16,42	9,57	2
4	6,46	16,40	9,54	1
5	6,48	16,39	9,51	122,09
6	6,49	16,38	9,49	7
7	6,50	16,37	9,47	6
8	6,51	16,36	9,45	5
9	6,53	16,35	9,42	4
10	6,54	16,33	9,39	3
11	6,56	16,32	9,36	2
12	6,58	16,30	9,32	1
13	6,59	16,29	9,30	16,47
14	7,01	16,28	9,27	6
15	7,03	16,27	9,24	5
16	7,04	16,26	9,22	4
17	7,04	16,25	9,21	3
18	7,05	16,25	9,20	2
19	7,06	16,24	9,18	1
20	7,08	16,23	9,15	8,29
21	7,09	16,22	9,13	6
22	7,11	16,21	9,10	5
23	7,12	16,20	9,08	4
24	7,14	16,19	9,05	3
25	7,15	16,19	9,04	2
26	7,16	16,18	9,02	1
27	7,17	16,18	9,01	11,01
28	7,18	16,18	9,00	7
29	7,19	16,18	8,59	6
30	7,20	16,17	8,57	5

Skrajni čas za setev pšenice, za gnojenje in oranje. Razvažamo gnojnico, a ne na zamrzlo zemljo. Zavarujemo drevje pred zajcem. Opravljamo zimsko kop. Četrtrič žveplamo prazne vinske posode. Sekamo les, napravljamo drva, grabimo listje za steljo. Živino gonimo, da se sprehodi.

VREMENSKI PREGOVORI

Deževni vsi sveti,
pozimi tudi zameti.

Sveti Martin naj bo suh,
da pozimi raste kruh.

Če mokro zemljo sneg pokrije,
bo malo prida za kmetije.

Sneg svetega Andreja
polju ni kaj prida odeja.

Sneg sv. Andreja sto dni leži in žito mori.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Bolje je malo po pravici kakor obilo po
krivici.

Sv. pismo. Preg 16, 8.

Krivično blago pod streho, pa molji v
zrnju.

Ljudski pregovor.

G R U D E N * D E C E M B E R

- 1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

Marijan, muč.; Nahum, prerok; Natalija
Bibijana, devica, muč.; Pavlina, muč.
Frančišek Ksaverij, spozn.; Sofonija, prerok

- 4 Nedelja**
5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

2. ADVENTNA. Barbara, d., m.; Peter Kriz., c. u.
Saba, opat; Krispin, mučenec
Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, tržaški muč.
Ambrozij, škof, cerkv. uč.; Urban, škof
BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
Peter Furiјe, spozn., Valerija, mučenica
Melkiad, papež, muč.; Loretska Mati božja

Janez Krstnik
pošlje svoja
učenca do
Jezusa.
(Mt 11, 2—10.)

- 11 Nedelja**
12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

3. ADVENTNA. Damaz, papež
Aleksander, mučenec; Dionizija, muč.
Lucija, devica, muč.; Otilija, devica
K v a t r e; Spiridion (Dušan), škof; Konrad
Konrad Of., spozn.; Valerijan, škof
K v a t r e; Evzebij, škof, muč.; Albina, devica
K v a t r e; Lazar, škof; Vivina, devica

Janez Krstnik
pričuje o
Kristusu.
(Jan 1, 19—28.)

- 18 Nedelja**
19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

4. ADVENTNA. Gracijan, škof; Teotim, muč.
Urban V., papež; Favsta, vd.; Tea, muč.
Evgenij in Makariј, muč.; Julij, muč.
T o m a ž (Tomislav), apostol; Severin, škof
Demetriј in tovariši, mučenci; Flor, mučenec
Viktorija (Zmagoslava), devica, muč.; Serval, sp.
Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, devica

Janez Krstnik
poklican v
službo
predhodnika.
(Lk 3, 1—6.)

- 25 Nedelja**
26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO. Anastazija, m.
Štefan*, prvi mučenec; Marin, mučenec
Janez Evangelist, ap.; Fabiola, vdova
Nedolžni otročiči; Kastor in tov., muč.
Tomaž, škof, muč.; David, kralj
Evgenij, škof; Liberij, škof; Anizija, muč.
Silvester, papež; Melanija; Katarina Labouré

Jezus se rodi
v Betlehemu.
(Lk 2, 1—14.)

Sonce stopi v znamenje
kozoroga dne 22. decembra.

ZAPISKI

DECEMBER

Dan	Sonce vzhaja zahaja		D lžina dneva	Luna
1	7,22	16,16	8,54	4
2	7,23	16,16	8,53	3
3	7,24	16,15	8,51	2
4	7,26	16,15	8,49	1
5	7,27	16,14	8,47	10,13
6	7,28	16,14	8,46	7
7	7,28	16,14	8,46	6
8	7,29	16,14	8,45	5
9	7,30	16,14	8,44	4
10	7,31	16,14	8,43	3
11	7,32	16,14	8,42	2
12	7,33	16,14	8,41	1
13	7,34	16,14	8,40	11,48
14	7,35	16,14	8,39	5
15	7,36	16,14	8,38	4
16	7,37	16,15	8,38	3
17	7,38	16,16	8,38	2
18	7,38	16,16	8,38	1
19	7,38	16,16	8,38	19,5
20	7,39	16,17	8,38	7
21	7,39	16,17	8,38	6
22	7,40	16,18	8,38	5
23	7,40	16,18	8,38	4
24	7,40	16,19	8,39	3
25	7,41	16,20	8,39	2
26	7,41	16,20	8,39	1
27	7,41	16,20	8,39	17,3
28	7,42	16,21	8,39	7
29	7,42	16,21	8,39	6
30	7,43	16,23	8,40	5
31	7,43	16,24	8,41	4

Popravljamo orodje in stroje. Če ni zemlja zmrzla, gnojimo travnike s kompostom in umetnimi gnojili. Na vrtu pokrijemo nasade z listjem in smrečjem. Snažimo drevje in okopavamo kolobarje. Krmimo ptice. Pretakamo vina. Spravljamo les iz gozdov.

VREMENSKI PREGOVORI

Prvega tedna v adventu mraz,
trajal bo ves zimski čas.

Dež in veter pred božičem
koplje jamo rad mrličem.

Božični dež — vzame rž

Zelen božič — bela velika noč.

BOŽJA IN LJUDSKA MODROST

Kjer vidiš, da je mnogo rok, zaklepaj.
Vse, kar izdaš, preštej in pretehtaj, pre-
jemke in izdatke vse zapiši.

Sv. pismo. Sirah 42, 7.

Oko gospodarja in gospodinje pita ži-
vino.

Ljudski pregovor.

ABECEDNI IMENIK SVETNIKOV IN GODOV

Tu so našteti tisti godovi in tista imena svetnikov, ki so pri nas najbolj v navadi. Vseh ni, zlasti ni marsikaterega imena, ki ga ljudje po svoje krajšajo in oblikujejo. Če kak ud naše Družbe želi pojasnila, naj se oglasi; radi mu bomo ustregli.

Večkrat pa želijo starši dati otroku ime, ki ga med svetniki ne najdemo. Ali imajo pravico? Opozarjamo najprej: naša, skozi desetletja v Slovencih udomačena imena so za nas najlepša in zaeno tudi značilna. Do tega spoznanja so

prišli zlasti slovenski izobraženci, ki dajejo svojim otrokom zopet krepka, stara imena: Peter, Miklavž, Majda, Meta, Špela, Janez, Marko, Vid itd. Če bi pa le kdo želel dati posebno ime, velja za katoličane tale zapoved: »Želja svete Cerkve je, ne stroga zapoved, da starši dajejo otrokom imena svetnikov. Če pa starši izrečno žele dati drugo ime, naj se dodá krščencu še ime kakega svetnika in se obe imeni zapišeta v krstno knjigo.« Dolžnost katoličanov je, da se ravna po tej odredbi.

A

Abdon (in Senen), muč., 30. jul.
Abraham, očak, 9. okt.
Ada glej Adelhajda.
Adalbert (Vojteh), škof, 23. apr.
Adam (in Eva), prvi st., 24. dec.
Adelhajda, vdova, 16. dec.
Adolf, škof, 11. febr.
Adolf, spozn., 12. jun.
Adolf, škof, 17. jun.
Adrijan, muč., 8. sept.
Afra, muč., 24. maja.
Afra, muč., 9. avg.
Agapa, dev., muč., 5. marca.
Agapit (Ljubo), muč., 19. avg.
Agapit, papež, 20. sept.
Agata (Doroslava) d. m., 5. febr.
Agaton, papež, 16. febr.
Agaton, muč., 7. dec.
Agripina, dev., muč., 23. jan.
Ahacij (in tov.), muč., 22. jun.
Ahilej (in Nerij), muč., 12. maja.
Akvilina, dev., 13. jun.
Alban (Belo), muč., 21. jun.
Albert, škof, muč., 8. apr.
Albert Vel., spozn., 15. nov.
Albin (Belko), škof, 1. marca.
Albina, dev., muč., 16. dec.
Albuin (in Ingenuin), šk., 5. febr.
Aleksander (Saša), šk., 23. apr.
Aleksander, pap., muč., 3. maja.
Aleksander Savli, 11. okt.
Aleksander, muč., 12. dec.
Aleksandra, muč., 20. marca.
Aleksandra, dev., muč., 18. maja.
Aleš, spozn., 17. julija.
Alferij, opat, 12. aprila.
Alfonz, škof, 23. jan.
Alfonz Lig., škof, 2. avg.
Alfonz Rodr., spozn., 30. okt.
Alfred, opat, 12. jan.
Alotzij Gonzaga, spozn., 21. jun.
Amadej spozn., 30. marca.
Amalija (Ljubica), 10. jul.
Amand, škof, 6. febr.
Ambrož škof, c. u.č., 7. dec.
Ambrozij Sien., bl., 20. marca.
Ana, mati Marije Device, 26. jul.
Ana, prerokinja, 1. sept.
Anaklet, papež, 13. jul.
Ananija, muč., 25. jan.
Ananija, muč., 1. dec.

Anastazij, muč., 22. jan.
Anastazij, papež, 27. apr.
Anastazij, muč., 7. sept.
Anastazija, muč., 6. febr.
Anastazija, muč., 15. febr.
Anastazija, dev., 14. avg.
Anastazija, muč., 25. dec.
Andrej (Hrabrosi) K., šk., 4. feb.
Andrej Bobóla, 21. maja.
Andrej Avelin, spozn., 10. nov.
Andrej, apostol, 30. nov.
Angela Folinjska, vdova, 4. jan.
Angela, dev., 10. maja.
Angela Merici, dev., 31. maja.
Angelina, 21. jul.
Angelus, spozn., 12. apr.
Angelus, 30. okt.
Anicet, papež, 17. apr.
Antia, muč., 18. apr.
Anton, pušč., 17. jan.
Anton Padovanski, 13. jun.
Anton M. Cahari'a, spozn., 5. jul.
Antonija, dev., muč., 29. apr.
Antonija, muč., 4. maja.
Antonija, dev., 27. okt.
Antonin, škof, 10. maja.
Antonin, muč., 22. avg.
Antonin, muč., 2. sept.
Antonina, muč., 1. marca.
Antuzo, muč., 27. avg.
Anzelm, škof, c. u.č., 21. apr.
Apolinarij, škof, 23. jul.
Apolonij, muč., 18. apr.
Apolonija, dev., muč., 9. febr.
Arkadij, muč., 12. jan.
Atanazij, škof, c. u.č., 2. maja.
Atanazija, vdova, 14. avg.
Avguštin, šk., ap. angl., 28. maja.
Avguštin, škof, c. u.č., 28. avg.
Avrea (Zlata), dev., muč., 19. jul.
Avrelij, škof, 12. nov.
Avrelija, dev., muč., 15. okt.

B

Baldomir, spozn., 27. febr.
Baltazar (Boltežar), kralj, 6. jan.
Barbara, dev., muč., 4. dec.
Barbea, muč., 29. jan.
Barnaba, apostol, 11. jun.
Bazilij, škof, c. u.č., 14. jun.
Bazilisa (in Julijan), m., 9. jan.
Beatrika, muč., 29. jul.

Beda (Veda) Č., c. u.č., 27. maja.
Benedikt, opat, 21. marca.
Benedikt Niger, spoz., 4. apr.
Benedikt Jožef, spoz., 16. apr.
Benedikta, muč., 4. jan.
Benedikta, dev., 6. maja.
Benedikta, dev., muč., 8. okt.
Benigen, muč., 13. febr.
Benigen, muč., 1. nov.
Benjamin, muč., 31. marca.
Benon, škof, 26. jun.
Benvard (s tov.), škof, 25. okt.
Benvenut, škof, 22. marca.
Berard, muč., 16. jan.
Bernard, škof, 12. marca.
Bernard, opat, 20. avg.
Bernard Oliški, spozn., 26. avg.
Bernardin Foški, 27. nov.
Bernardin Sienski, sp., 20. maja.
Berta, dev., 4. jul.
Bertold, spozn., 29. marca.
Bertram, škof, 3. jul.
Bertrand, patr. oglejski, 6. jun.
Bibijana, dev., muč., 2. dec.
Blaž, škof, muč., 3. febr.
Blaženko glej Makarij.
Bogdan glej Deodat.
Bogdan glej Matija.
Bogo glej Bogomir.
Bogoljub glej Teofil.
Bogomil, škof, 10. jun.
Bogomila, 6. jul.
Bogomir (Bogo, Božo), šk., 8. nov.
Bojan glej Mohor.
Bonaventura, šk., c. u.č., 14. jul.
Bonifacij, muč., 14. maja.
Bonifacij, papež, 25. maja.
Bonifacij, škof, muč., 5. jun.
Bonifacij, papež, 25. okt.
Boris, kralj, 2. maja.
Boštjan glej Sebastijan.
Božena glej Natalija.
Božidar glej Teodor.
Branimir glej Francišek.
Branko glej Francišek.
Breda glej Friderika.
Brezm. spočetje M. D., 8. dec.
Brigita, dev., 1. febr.
Brigita, vdova, 8. okt.
Bronislava, nuna, 7. sept.
Brunon, škof, 17. maja.
Brunon, spoz., 6. okt.

C

Caharija, papež, 15. marca.
 Caharija, prerok, 6. sept.
 Caharija (in Elizabeta), 5. nov.
 Cecilija, dev., muč., 22. nov.
 Ceferin, papež, 26. avg.
 Celestin, papež, 6. marca.
 Celestin, papež, 19. maja.
 Cenon, muč., 5. apr.
 Ciprijan, škof, muč., 14. sept.
 Ciprijan (in Justina), m., 25. sept.
 Ciriak (Larg in Smaragd), muč., 8. avg.
 Ciril Aleksandrijski, šk., 9. febr.
 Ciril Jeruzalemski, šk., cerkveni uč., 18. marca.
 Ciril, škof, 29. marca.
 Ciril (in Metod), slovanska ap., 5. julija.
 Cirila, muč., 5. julija.
 Cirila, dev., muč., 28. okt.
 Cita, dev., 27. apr.
 Cvetka glej Terezija D. Jezusa.

D

Damaz, papež, 11. dec.
 Danijel (Dana, Danica, Danilo), prerok, 21. jul.
 Danijel (in tov.), muč., 10. okt.
 Darij, muč., 19. dec.
 Darinka glej Darij ali Martina.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Demeter, muč., 9. apr.
 Deodat (Bogdan), muč., 8. nov.
 Deziderij (Željko), šk., 23. maja.
 Didak Jožef, bl., 21. marca.
 Dinko glej Dominik.
 Dionizij, škof, muč., 9. okt.
 Dionizija, muč., 12. dec.
 Dizma, desni razbojnik, 25. marca.
 Dobregra sveta D. Marija, 26. apr.
 Dominik (Vladimil), sp., 4. avg.
 Dominika, muč., 6. jul.
 Donat, škof, muč., 7. avg.
 Donat, spozn., 29. okt.
 Doroslava glej Agata.
 Doroteja (Dora), d., m., 6. febr.
 Doroteja (in tov.), d., m., 3. sept.
 Dragica glej Karel.
 Drago, spozn., 16. apr.
 Dragotin glej Karel Bor.
 Dula, muč., 25. marca.
 Dušan glej Spiridion.

E

Eberhard, škof, 8. jan.
 Eberhard, škof, 23. jun.
 Eberhard, škof, 28. nov.
 Edita, dev., 16. sept.
 Edmund, škof, 16. nov.
 Edmund (in tov.), muč., 1. dec.
 Edvard, kralj, muč., 18. marca.
 Edvard, kralj angl., 13. okt.
 Efram, cerkv. uč., 18. jun.
 Egidij (Roger in Odorik), 28. jan.
 Egidij od sv. Jožefa, 7. febr.
 Egidij (Ilij, Tilen), opat, 1. sept.

Eleonora, dev., 21. febr.
 Eleuterij, škof, muč., 20. febr.
 Eleuterij, papež, muč., 26. maja.
 Elija, prerok, 20. jul.
 Elizabeta (Špela), kraljica, 8. jul.
 Elizabeta, kraljica, 19. nov.
 Elizej, prerok, 14. jun.
 Ema, vdova, 19. apr.
 Emanuel, muč., 26. marca.
 Emeram, škof, muč., 22. sept.
 Emerencijana, dev., m., 23. jan.
 Emerik, vojvoda, spozn., 5. nov.
 Emeridij, škof, muč., 9. avg.
 Emil (Milan), muč., 22. maja.
 Emilija (Milica), dev., 17. avg.
 Emilijan (Milan), škof, 11. sept.
 Emilijana (Milena), dev., 5. jan.
 Engelbert, škof, 7. nov.
 Epigmeni, muč., 24. marca.
 Erazem, škof, muč., 2. jun.
 Erazma (s tov.), muč., 3. sept.
 Erik, kralj, 18. maja.
 Ernest, škof, 12. jan.
 Erntruda (Erna), dev., 11. sept.
 Etbin, opat, 19. okt.
 Etelbert, kralj, 25. febr.
 Evald, muč., 3. okt.
 Evarist I., papež, muč., 26. okt.
 Evfemija (in tov.), d., m., 3. sept.
 Evfrazija, dev., 13. marca.
 Evgenij, muč., 24. jan.
 Evgenij, papež, 8. jul.
 Evgenij (in Makarij), m., 20. dec.
 Evgenij, škof, 30. dec.
 Evgenija, dev., 25. dec.
 Evalija, dev., muč., 12. febr.
 Evstahij (in tov.), muč., 20. sept.
 Evstohija, dev., 13. febr.
 Evstohija, dev., muč., 2. nov.
 Evtihij, m. iz Mezop., 14. marca.
 Evtihij, muč. iz Tracije, 29. sept.
 Evtihijan, papež, muč., 8. dec.
 Evzebij, muč., 6. marca.
 Evzebij, duh., spozn., 14. avg.
 Evzebij, škof, muč., 16. dec.
 Ezekijel, prerok, 10. apr.

F

Fabij, muč., 31. jul.
 Fabijan (in Sebastijan), muč., 20. jan.
 Fabiola, vdova, 27. dec.
 Favsta, vdova, 19. dec.
 Favstin (in Jovita), m., 15. febr.
 Felicijan (in Primož), m., 9. jun.
 Felician, škof, muč., 20. okt.
 Felicita, muč., 7. marca.
 Felicita s 7 sinovi, muč., 10. jul.
 Felicita, muč., 23. nov.
 Feliks (Srečko), duh., m., 14. jan.
 Feliks, škof, 21. febr.
 Feliks Kantal., spozn., 21. maja.
 Feliks (in Fortunat), 18. jun.
 Feliks (in Nabor), muč., 12. jul.
 Feliks Val., spozn., 30. nov.
 Ferdinand, kralj, 30. maja.
 Fides (Vera), dev., muč., 1. avg.

Filemon (in Apolonij), muč., 8. marca.
 Filip (in Jakob), apost., 1. maja.
 Filip Neri, spozn., 26. maja.
 Filip (Zdenko) Benicij, spozn., 23. avg.
 Filemona, dev., 11. avg.
 Firmin, škof, muč., 25. sept.
 Firmin, škof, 11. okt.
 Flavijan, muč. (v Rimu), 28. jan.
 Flora (Cvetka, Cvetana), dev., 12. jun.
 Flora, dev., muč., 24. okt.
 Florentin, škof, 16. okt.
 Florentina, dev., 20. jun.
 Florijan (Cvetko), muč., 4. maja.
 Fortunat, spozn., 1. jun.
 Frančišek (Branimir, Branko) Saleški, šk., cerkv. uč., 29. jan.
 Frančišek Kle, muč., 17. febr.
 Frančišek Pavl., spozn., 2. apr.
 Frančišek Hjer., 17. maja.
 Frančišek Kar., spozn., 4. jun.
 Frančišek Regis, spozn., 16. jun.
 Frančišek Solan, spozn., 24. jul.
 Frančišek Kald., spozn., 13. sept.
 Frančišek Seraf., spozn., 4. okt.
 Frančišek Borgia, sp., 10. okt.
 Frančišek Ksaverij, sp., 3. dec.
 Frančiška Rimska, vd., 9. marca.
 Frančiška Šantalska, vd., 21. avg.
 Friderik (Mirko, Miroslov), škof, muč., 18. jul.
 Fridolin, opat, 6. marca.
 Frumencij, škof, 27. okt.

G

Gabrijel žal. M. B., 27. febr.
 Gabrijel, nadangel, 24. marca.
 Gal, opat, 16. okt.
 Gala, vdova, 5. okt.
 Gaspar (Gašpar), kralj, 6. jan.
 Gavdencij (Veselko), šk., 25. okt.
 Genovefa, dev., 3. jan.
 Gentilij, muč., 5. sept.
 Gerard, muč., 8. marca.
 Gerard, škof, muč., 24. sept.
 Gerard Majela, 16. okt.
 Germana, dev., 15. jun.
 Gervazij (in Protazij), muč., 19. jun.
 Gizela, kraljica, opatinja, 7. maja.
 Gotfrid (Bogomir), škof, 8. nov.
 Gothard, škof, 5. maja.
 Gorgonij, muč., 9. sept.
 Gracijan, škof, 18. dec.
 Gregorij, papež, 13. febr.
 Gregorij, papež, 17. febr.
 Gregorij N. (Budisl.), škof, 9. marca.
 Gregorij Vel., papež, 12. marca.
 Gregorij Nacijan, škof, 9. maja.
 Gregorij, papež, 25. maja.
 Gregorij Čudodel., šk., 17. nov.
 Gregorij, papež, 28. nov.
 Gvido, spozn., 12. sept.
 Gvidon, opat, 31. marca.

H

Habakuk, prerok, 15. jun.
 Hadrijan, muč., 8. sept.
 Hedviga (Vika), 17. okt.
 Helena (Jelena, Jelka), kr.,
 15. aprila.
 Helena, dev., 22. maja.
 Helena, mati Konst. Vel., 1. avg.
 Hena, vdova, 27. jun.
 Henrik Suzo, spozn., 2. marca.
 Henrik, cesar, spozn., 15. jul.
 Herman Jožef, spozn., 7. apr.
 Hermenegild, muč., 13. apr.
 Heribert, škof, 16. marca.
 Hijacint, spozn., 17. avg.
 Hijacinta, dev., 30. jan.
 Hijacint (in Prot), muč., 11. sept.
 Hijacinta, dev., 6. febr.
 Hieronim Emil., spozn., 20. jul.
 Hieronim, cerkv. uč., 30. sept.
 Higin, papež, muč., 11. jan.
 Hilarij (Radovan), c. uč., 14. jan.
 Hilarij (in Tacijan), muč.,
 16. marca.
 Hilarija, muč., 12. avg.
 Hilda, 18. novembra.
 Hildegarda, opatinja, 17. sept.
 Hipolit (in Kasian), m., 13. avg.
 Hipolit, škof, muč., 22. avg.
 Honorii, škof, 30. sept.
 Hozana, bl., 27. aprila.
 Hrizogon, muč., 24. nov.
 Hugolin (in tov.), muč., 13. okt.
 Hugon, škof, 1. apr.
 Hugon, škof, 10. avg.

I

Ida, dev., 13. apr.
 Ida, grofinja, 4. sept.
 Ida, devica, 29. okt.
 Ignacij (Igo, Odnjeslav), škof,
 mučenec, 1. februarja.
 Ignacij Ioiola, spoz., 31. jul.
 Ime Marijino, 12. sept.
 Innocencij, papež, 22. jun.
 Innocencij, papež, 28. jul.
 Irena (Miroslava), dev., 21. febr.
 Irena, dev., muč., 5. apr.
 Irena (s tov.), muč., 18. sept.
 Irenej, škof, 5. maja.
 Irenej, spozn., 28. jun.
 Irenej, škof, muč., 4. jul.
 Irenej, škof, muč., 15. dec.
 Irmina, dev., 24. dec.
 Ivana (Jana, Joana) Val., vdova,
 4. februarja.
 Ivana, žena, 24. maja.
 Ivana (Orleanska), d., 30. maja.
 Ivana Frančiška Santalska,
 21. avgusta.
 Ivo, spozn., 19. maja.
 Izabela, kraljica, 4. jan.
 Izabela, devica, 31. avg.
 Izaija, prerok, 6. jul.
 Izak, menih, 11. apr.
 Izidor, škof, muč., 2. jan.
 Izidor, škof, cerkv. uč., 4. apr.
 Izidor, kmet, spozn., 15. maja.

J

Jakob (Radoslav) ml., ap.,
 1. maja.
 Jakob st., apostol, 25. jul.
 Jakob, pušč., 6. avg.
 Jakob iz Marke, sp., 28. nov.
 Janez Zlatousti, škof, c. uč.,
 27. januarja.
 Janez Milošćinar, škof, 30. jan.
 Janez Bosko, spozn., 31. jan.
 Janez Matajski, spozn., 8. febr.
 Janez Jožef od Kr., opat,
 5. marca.
 Janez od Boga, sp., 8. marca.
 Janez Sarkander, bl., 17. marca.
 Janez Damaščan, cerkv. uč.,
 27. marca.
 Janez Kapistran, sp., 28. marca.
 Janez Klimak, opat, 30. marca.
 Janez Ev. pred Lat. vrati,
 6. maja.
 Janez Krstn. de la Salle,
 15. maja.
 Janez Nepomučan, sp., 16. maja.
 Janez de Rosi, spozn., 23. maja.
 Janez, papež, muč., 27. maja.
 Janez Fakund, spozn., 12. jun.
 Janez Franc, spozn., 16. jun.
 Janez Krstnik, rojstvo, 24. jun.;
 obglavljenje, 29. avg.
 Janez (in Pavel), muč., 26. jun.
 Janez Gvalbert, opat, 12. jul.
 Janez Kolumbin, bl., 31. jul.
 Janez Vianej, 9. avg.
 Janez Berhmans, spozn., 13. avg.
 Janez Eudes (Ed), sp., 19. avg.
 Janez Kancijan, spozn., 20. okt.
 Janez Gabrijel Perb., m., 7. nov.
 Janez od Križa, spozn., 24. nov.
 Janez Evangelist, 27. dec.
 Januarij, škof, muč., 19. sept.
 Jedert Brab., muč., 17. marca.
 Jedert, dev., 15. nov.
 Jelislava glei Elizabeta.
 Jernej, apostol, 24. avg.
 Jernej, škof, bl., 19. okt.
 Joahim, oče Marije, 16. avg.
 Jolanda, bl., 16. junija.
 Jona, prerok, 21. sept.
 Jordan, spozn., 15. febr.
 Jošt, opat, 16. junija.
 Jozafat Kunčević, škof, muč.,
 14. novembra.
 Jožef Zenin M. D., 19. marca.
 Jožef Oriol, 23. marca.
 Jožef Kal., spozn., 27. avg.
 Jožef Kupertin, spozn., 18. sept.
 Judita, muč., 6. maja.
 Jukund, škof, 14. nov.
 Jukunda, dev. muč., 27. jul.
 Julij, spozn., 31. jan.
 Julij, papež, 12. apr.
 Julij, muč., 1. jul.
 Julij, senator, muč., 19. avg.
 Julij, muč., 20. dec.
 Julija, dev., 22. maja.
 Julija, dev., muč., 10. dec.
 Julijan (in Basilisa), muč., 9. jan.

Julijan, škof, 28. jan. (in 8. febr.)
 Julijan, muč., 19. febr.
 Julijana, vdova, 7. febr.
 Julijana, dev., muč., 16. febr.
 Julijana Falk., dev., 19. jun.
 Julijana, dev., muč., 17. avg.
 Jurij, muč., 24. apr.
 Just, škof, 28. maja.
 Just, muč., 14. julija.
 Just, muč., 18. okt.
 Just, muč., 2. novembra.
 Justin, muč., 14. aprila.
 Justina, dev., muč., 26. sept.
 Juvencij, muč., 8. febr.

K

Kajetan, spozn., 7. avg.
 Kalist, papež, muč., 14. okt.
 Kamil Lelijski, spozn., 18. jul.
 Kamil (in tov.), muč., 25. sept.
 Kancij (in tov.), muč., 31. maja.
 Kandid, muč., 3. okt.
 Kanut, kralj, muč., 19. jan.
 Karel (Dragotin) Bor., šk., 4. nov.
 Karmelska Mati božja, 16. jul.
 Kastor, muč., 28. marca.
 Katarina Ricci, dev., 13. febr.
 Katarina Gen., 22. marca.
 Katarina Labouré, 31. dec.
 Katarina Švedska, 22. marca.
 Katarina Sienska, dev., 30. apr.
 Katarina, dev., muč., 25. nov.
 Kazimir, spozn., 4. marca.
 Kilijan, škof, 8. jul.
 Klara, dev., 12. avg.
 Klavdij, muč., 30. okt.
 Klavdij (in Simforijan), muč.,
 8. nov.
 Klemen M. Dvořak, spozn.,
 15. marca.
 Klemen, papež, muč., 21. nov.
 Klet (in Marcellin), škof, muč.,
 26. aprila.
 Klotilda, kraljica, 3. jun.
 Klotilda, dev., muč., 23. okt.
 Koloman, muč., 13. okt.
 Kolumban, opat, 21. nov.
 Konrad Plac., pušč., 19. febr.
 Konrad, škof, 26. nov.
 Konstancija, dev., m., 19. sept.
 Konstantin, muč., 29. jun.
 Kordula, dev., muč., 22. okt.
 Kornelij (in Ciprijan), muč.,
 16. septembra.
 Korona, muč., 14. maja.
 Kozma (in Damian), m., 27. sept.
 Krispin, škof, 19. nov.
 Krispin, muč., 5. dec.
 Kristijan, muč., 17. febr.
 Kristina, dev., muč., 24. jul.
 Kristina, dev., 24. okt.
 Kristina, dekla, 15. dec.
 Krištof Milanski, 11. marca.
 Krištof, muč., 25. jul.
 Krištof, 31. okt.
 Krizant (in Darija), m., 25. okt.
 Ksist glej Sikst.

Kunigunda, cesarica, 3. marca.
Kutbert, škof, 20. marca.
Kvirin, muč., 30. marca.

L

Ladislav, kralj, 27. jun.
Lambert, škof, muč., 17. sept.
Larg (Ciriak in Sm.), 8. avg.
Lavra, nuna, 17. jun.
Lavrencij (Lovro), m., 10. avg.
Lavrencij Just., škof, 5. sept.
Lavretanska Mati božja, 10. dec.
Lazar, škof, 17. dec.
Lea, 22. marca.
Leon I., papež, c. uč., 11. aprila.
Leon IX., papež, 19. apr.
Leon, škof, 22. apr.
Leon II., papež, 28. jun.
Leon, papež, 3. julija.
Leonard (Lenart), opat, 6. nov.
Leonard Portom., sp., 17. nov.
Leopold Gaj., 2. apr.
Leopold, vojvoda, sp., 15. nov.
Lidija, vdova, 3. avg.
Lin, papež, muč., 23. avg.
Ljudmila, vdova, 16. sept.
Longin, 2. maja.
Lucij, papež, muč., 4. marca.
Lucija, dev., muč. 13. dec.
Lucijan, muč., 7. jan.
Ludger, 26. marca.
Ludovik Tol., škof, 19. avg.
Ludovik, kralj, 25. avg.
Ludovik Bert., spozn., 10. okt.
Luka, evangelist, 18. okt.

M

Macedonij, škof, 12. sept.
Magdalena (Majda) P., d.,
29. maja.
Magdalena, spokornica, 22. jul.
Makarij (Blaženko) A., op.,
2. januarja.
Makarij, škof, 10. marca.
Makarij (in Evgenij), m., 20. dec.
Maksencij, muč., 12. dec.
Maksim, škof, muč., 29. maja.
Maksima, muč., 26. marca.
Maksimilian, škof, muč., 3. okt.
Maksimilijan, škof, 21. febr.
Maksimilijan, škof, muč., 12. okt.
Mamert, škof, 11. maja.
Marcel, papež, muč., 16. jan.
Marcela, vdova, 31. jan.
Marcelijan, muč., 18. junija.
Marij (in tov.), muč., 19. jan.
Marije bl. Device rodovi:
Zaroka z Jožefom, 23. jan.
Očiščenje (svečnica),
2. februarja.
Lurška M. B., 11. febr.
Oznaničenje M. D., 25. marca.
M. B. dobrega sveta, 26. apr.
Pomočnica kristi., 24. maja.
Srednica vseh milosti,
31. maja.
Obiskanje Marijino, 2. jul.

Karmelska M. B., 16. jul.
Marija Snežnica, 5. avg.
Vnebovzetje M. D., 15. avg.
Srce Marijino, 22. avg.
Rojstvo Marije Dev., 8. sept.
Ime Marija, 12. sept.
Marija 7 žalosti, petek po
tihi nedelji in 15. sept.
Reš. jetnikov, 24. sept.
Rožnovenska Kraljica, prvo
ned. v oktobru in 7. okt.
Materinstvo, 11. oktobra.
Darovanje Marijino, 21. nov.
Brezmadežno spočetje, 8. dec.
Lavretanska M. B., 10. dec.
Marija Kleofova, 9. apr.
Marija Magd. (Majda), 22. jul.
Marija Magd. Pazzi, d., 29. maja.
Marijan, muč., 17. jan.
Marijan, spozn., 19. avg.
Marin, muč., 26. dec.
Marijeta (Marg., Meta), dev.,
28. januarja.
Marijeta Kort., spok., 22. febr.
Marijeta, kraljica, 10. jun.
Marijeta, dev., muč., 20. jul.
Marijeta Alakok, dev., 17. okt.
Marko, evangelist, 25. apr.
Marko (in Marcelijan), muč.,
18. junija.
Marko (in tov.), muč., 7. sept.
Marta (in tov.), muč., 19. jan.
Marta, dev., 29. julija.
Martin (Davorin), škof, 11. nov.
Martin, papež, muč., 12. nov.
Martina, dev., muč., 30. jan.
Matej, apostol, 21. sept.
Matija (Bogdan), ap., 24. febr.
Matilda, dev., 26. febr.
Matilda, kraljica, 14. marca.
Maver, opat, 15. jan.
Mavricij (in tov.), muč., 22. sept.
Medard, škof, 8. jun.
Mehtilda, dev., 10. apr.
Melanij, škof, 6. jan.
Melhior, kralj, 6. jan.
Melkiad, papež, muč., 10. dec.
Mihael, nadangel, 29. sept.;
njegova prikazen, 8. maja.
Miro, škof, 8. avg.
Modest, škof krški, 31. marca.
Mohor (in Fortunat), m., 12. jul.
Monika, vdova, 4. maja.

N

Nada, 24. sept.
Narcis, škof, 29. okt.
Natalija (Božena), muč., 27. jul.
Natalija, spozn., 1. dec.
Nazarij, muč., 12. jun.
Neža (Janja), dev., muč., 21. jan.
Neža Praška, 2. marca.
Nicefor, patriarh, 13. marca.
Neža (Montep.), dev., 20. apr.
Nikolaj (in tov.), muč. 9. jul.
Nikolaj Tol., spozn., 10. sept.
Nikolaj (Miklavž), škof, 6. dec.

Nikomed, muč., 15. sept.
Norbert, škof, 6. jun.
Notburga, dev., 13. sept.

O

Obglavljenje Jan. Krst., 29. avg.
Obiskanje Marijino, 2. jul.
Očiščenje Marijino, 2. febr.
Odilo, opat, 1. jan.
Odon, opat, 18. nov.
Odorik (Roger in Egidij), 28. jan.
Ognjeslav glej Ignacij,
Olga, 11. julija.
Onezim, muč., 16. febr.
Orest, muč., 9. nov.
Oskar, škof, 3. febr.
Otilija, dev., 13. dec.
Otmar, opat, 16. nov.
Oznajenje Marijino, 25. marca.
Ožbald, kralj, muč., 5. avg.

P

Pankracij, muč., 12. maja.
Panteleon, muč., 27. jul.
Pashal, spozn., 17. maja.
Pastor, spozn., 26. jul.
Patricij (Patrik), šk., 17. marca.
Pavel, prvi puščavnik, 10. jan.
Pavel od Križa, spozn., 28. apr.
Pavel, škof, 7. jun.
Pavla, vdova, 26. jan.
Pavla, dev., muč., 3. jun.
Pavlin, oglejski škof, 11. jan.
Pavlin Nol., škof, 22. jun.
Pavlina, 14. marca.
Pavlina, muč., 6. jun.
Pavlina, dev., 2. dec.
Pavlina, muč., 31. dec.
Pelagija, muč., 23. marca.
Pelagija, spozn., 17. dec.
Peregrin, spozn., 27. apr.
Peregrin, spozn., 28. jul.
Perpetua (in Felicita), muč.,
6. marca.
Peter, škof, 9. jan.
Peter Nol., spozn., 31. jan.
Peter Dam., šk., c. uč., 23. febr.
Peter Kanizij, 27. apr.
Peter, muč., 29. apr.
Peter Regalat, spozn., 13. maja.
Peter Celestin, papež, 19. maja.
Peter (in tov.), muč., 2. jun.
Peter (in Pavel), apostol., 29. jun.;
njegovo spreobrnjenje, 25. jan.
Peter Klaver, spozn., 9. sept.
Peter Alkantara, sp., 19. okt.
Peter Zlatoslav, c. uč., 4. dec.
Peter Furié, škof, 9. decembra.
Petra stol (v Rimu), 18. jan.
Petra stol (v Antioh.), 22. febr.
Petra vezi, 1. avg.
Petronij, škof, 6. sept.
Petronila, dev., 31. maja.
Pij V., papež, 5. maja.
Pij I., papež, 11. jul.
Placid (in tov.), muč., 5. okt.
Placida, dev., 11. okt.
Platon, menih, 4. apr.
Polikarp, škof, muč., 26. jan.

Pomočnica kristjanov, 24. maja.
 Poncijan, papež, muč., 19. nov.
 Prakseda, dev., 21. jul.
 Priska, dev., muč., 18. jan.
 Prokopij, spozn., 27. febr.
 Prot (in Hijacint), muč., 11. sept.
 Protazij in Gervazij, m., 19. jun.
 Pudencijana, dev., 19. maja.
 Pulherija, kraljica, 7. julija.

R

Radegunda, kraljica, 13. avg.
 Rafael, nadangel, 24. okt.
 Rajmund Penjaforški, 23. jan.
 Rajmund, spozn., 31. avg.
 Rane sv. Frančiška, 17. sept.
 Regina, dev., muč., 7. sept.
 Remigij, škof, 1. okt.
 Rihard, kralj, 7. febr.
 Rihard, škof, 3. apr.
 Robert, opat, 29. apr.
 Robert Bel., c. uč., 13. maja.
 Robert, opat, 7. jun.
 Roderik, muč., 13. marca.
 Rojstvo Marijino, 8. sept.
 Rok, spozn., 16. avg.
 Roman, opat, 28. febr.
 Roman, muč., 9. avg.
 Romana, dev., 23. febr.
 Romuald, opat, 7. febr.
 Roza Limanska, dev., 30. avg.
 Rozalija, dev., 4. sept.
 Rozina, vdova, 13. marca.
 Rudolf, škof, 26. jan.
 Rudolf, muč., 17. apr.
 Rudolf (in tov.), muč., 27. jul.
 Rupert, škof, 27. marca.

S

Saba (Sava), muč., 12. apr.
 Saba, opat, 5. dec.
 Sabina, muč., 29. avg.
 Sadot, šk. (in tov.), m., 20. febr.
 Saloma Mar., 22. okt.
 Salvator, spozn., 18. marca.
 Saturnin, muč., 29. nov.
 Savin, muč., 11. jul.
 Sekunda, dev., muč., 10. jul.
 Senen (in Abdon), muč., 30. jul.
 Serafin, spozn., 12. okt.
 Serápion, škof, 21. marca.
 Sergij, muč., 24. febr.
 Sergij, muč., 7. okt.
 Servacij, škof, 13. maja.
 Severin, opat, 8. jan.
 Severin, škof, 23. okt.
 Severin, škof, 21. dec.
 Sholastika, dev., 10. febr.
 Sibila, dev., 17. avg.
 Sidonij (Zdenko), škof, 23. avg.
 Sigmund (Žiga), 11. maja.
 Sikst I., papež, 6. apr.
 Sikst, papež, 28. marca.
 Sikst II., papež, 6. avg.
 Silverij, papež, 20. jun.
 Silvester, opat, 26. nov.
 Silvester, papež, 31. dec.
 Simeon, škof, muč., 18. febr.

Simeon, muč., 24. marca.
 Simeon, škof, 21. apr.
 Simeon, starček, 8. okt.
 Simforijan (in Klavdij), muč., 8. nov.
 Simforoza, muč., 18. jul.
 Simon (in Juda), apost., 28. okt.
 Simon, otrok, muč., 24. marca.
 Simplicij, papež, 2. marca.
 Slavka (Slavko) glej Alojzij.
 Smaragd (Cir. in Larg), 8. avg.
 Snežnica Marija, 5. avg.
 Sofronij, škof, 11. marca.
 Sonja glej Zofija.
 Soter (in Gaj), pap., m., 22. apr.
 Sotera, dev., muč., 10. febr.
 Spiridion (Dušan), opat, 14. dec.
 Spočetje brezmadežno, 8. dec.
 Spomin sv. Pavla, 30. jun.
 Stanislav (Stanko), šk., 7. maja.
 Stanislav Kostka, sp., 13. nov.
 Suzana, dev., (in Tiburcij), m., 11. avg.

Š

Štefan, opat, 17. apr.
 Štefan, papež, muč., 2. avg.
 Štefan, kralj ogrski, 2. sept.
 Štefan, prvi mučenec, 26. dec.
 najdenje njegovo, 3. avg.

T

Tarbula, dev., muč., 22. apr.
 Tarzicij, muč., 15. avg.
 Tarzila, dev., 24. dec.
 Tea, muč., 19. dec.
 Tekla, dev., muč., 23. sept.
 Telesfor, papež, muč., 5. jan.
 Teobald, pušč., 1. jul.
 Teodor (Božidar), spozn., 7. jan.
 Teodor, muč., 15. apr.
 Teodor, muč., 9. nov.
 Teodora, muč., 13. marca.
 Teodoziia, dev., 2. apr.
 Teofil (Bogoljub), muč., 8. jan.
 Teotim (in tov.), muč., 18. dec.
 Terezija Deteta Jez., 3. okt.
 Terezija, dev., 15. okt.
 Tiburcij (in tov.), muč., 14. apr.
 Tiburcij (in Suzana), m., 11. avg.
 Tician, škof, 3. marca.
 Tilen glej Egidij.
 Timotej, škof, 24. jan.
 Timotej, muč., 22. avg.
 Tit, škof, 4. jan.
 Tomaž Akv., c. uč., 7. marca.
 Tomaž Tol., muč., 9. apr.
 Tomaž Vilan., škof, 22. sept.
 Tomaž, škof, 3. okt.
 Tomaž (Tomislav), ap., 21. dec.
 Tomaž, škof, muč., 29. dec.
 Trifon, muč., 10. nov.
 Turibij, škof, 24. marca.

U

Ubaldo, škof, 16. maja.
 Udalrik glej Urh.
 Urban I., papež, 25. maja.

Urban, škof, 7. dec.
 Urban, papež, 19. dec.
 Urh, škof, 4. julija.
 Uršula (in tov.), d., m., 21. okt.

V

Valburga, dev., 25. febr.
 Valentin (Zdravko), škof, 7. jan.
 Valentin, muč., 14. febr.
 Valentina, dev., 25. jul.
 Valerija, muč., 5. jun.
 Valerijan (in tov.), m., 14. apr.
 Valerijan, spozn., 12. sept.
 Vekoslav glej Alojzij.
 Venancij, škof, muč., 1. apr.
 Venancij, muč., 18. maja.
 Vencoslav, kralj, 28. sept.
 Vendelin, spozn., 20. okt.
 Venefrida, dev., muč., 3. nov.
 Vera glej Fides.
 Veronika, dev., 13. jan.
 Veronika Jul., dev., 9. jul.
 Veselko glej Gaudencij.
 Vid, muč., 15. jun.
 Vigilij, škof, muč., 26. jan.
 Vigilij, škof, 26. sept.
 Vika glej Hedviga.
 Viktor (Zmagoslav), sp., 26. feb.
 Viktor, muč., 10. marca.
 Viktor, muč., 20. apr.
 Viktor, papež, muč., 28. jul.
 Viktor, škof, 23. avg.
 Viktorija, dev., muč., 11. febr.
 Viktorija, muč., 17. nov.
 Viktorija, dev., 23. dec.
 Viktorin, muč., 25. febr.
 Viktorin, škof, muč., 3. nov.
 Vilibald, škof, 7. jul.
 Vilibrord, škof, 7. nov.
 Viljem, pušč., 10. febr.
 Viljem, opat, 6. apr.
 Viljem, škof, 8. jun.
 Viljem, opat, 25. jun.
 Vincencij (Vinko), muč., 22. jan.
 Vincencij Fer., spozn., 5. apr.
 Vincencij Pavl., spozn., 19. jul.
 Virgilij, muč., 13. sept.
 Virgilij, škof, 27. nov.
 Vital, muč., 28. apr.
 Vital, muč., 4. nov.
 Vivina, dev., 17. dec.
 Vladimir, kralj, 15. jul.
 Vnebovzette Marijino, 15. avg.
 Voislava, dev., 27. maja.
 Voiteh (Adalbert), škof, 23. apr.
 Volbenk (Volfgang), šk., 31. okt.

Z

Zaroka Marijina, 23. jan.
 Zdenko glej Sidonij, Filip.
 Zofija, 15. maja.
 Zofija (in tov.), muč., 18. sept.
 Zofija, vdova, 30. sept.
 Zofronij glej Sofronij.

Ž

Žalostna Mati božja, petek po
 tihi nedelji in 15. sept.

Tudi v letošnjem Koledarju je za vsak dan izračunano, obkolej sonce vzide in zaide, in sicer za vzporednik 46° severne širine, ki gre skozi Ljubljano, proti vzhodu skozi Laze, Litijo, Šmartin, Radeče, Sevnico, Rajhenburg, Podsedro; proti zahodu pa skozi Dobrovo, Horjulj, Žiri, Idrijo, Vojsko. Za slovenske kraje severno ali južno od Ljubljane ni velike razlike, komaj kako minuto, in je praktično niti ne opazimo.

Za vzhod in zahod sonca je naveden srednji krajevni čas, za lunine faze pa srednjeevropski čas. Kadar je sonce natančno v meridianu katerega kraja na južni strani neba, tedaj je ura dvanaest ali poldne po krajevem času tistega kraja. Kadar je sonce na primer na 15. meridianu, ki gre blizu Trbovelj, tedaj imajo tam poldne. Zemlja se zavrti za 1 dolžinsko stopinjo v štirih minutah; ker je na primer Idrija 1 dolžinsko stopinjo zahodno od Trbovelj, imajo v Idriji poldne po krajevem času šele štiri minute pozneje kakor v Trboveljah. Sonce pa ne pride vsake dan natančno v 24 urah zopet v meridian istega kraja, ampak samo štirikrat na leto, in sicer 25. XII., 16. IV., 15. VI. in 1. IX. Zemlja namreč ne kroži vedno enakomerno okrog sonca, zato pride sonce nekatere dni pozneje, druge dni pa prej v meridian istega kraja. Da se ta neenakomernost izravna, so astronomi izračunali in uvedli dozdevno srednje sonce, ki se docela enakomerno giblje po nebu in pride natanko vsakih 24 ur zopet v meridian istega kraja. Tako prihaja pravo sonce med 25. XII. in 16. IV. največ za 14 minut prepozno v meridian, med 16. IV. in 15. VI. pa prehitro, največ do štiri minute; med 15. VI. in 1. IX. spet prepozno, največ za šest minut, in med 1. IX. in 25. XII. prehitro največ za 16 minut. Te razlike upoštevamo in s tako imenovano časovno izravnavo dobimo dozdevno, srednje sonce, ki enakomerno kroži. Čas, izračunan po dozdevnem soncu, imenujemo srednji krajevni čas. Ako na primer 11. II. v Ljubljani sonce zaide po krajevem času ob 17,19, zaide tudi v Idriji po krajevem idrijskem času ob 17,19 istega dne.

Seveda pa krajevni čas pri sedanjem prometu ni primeren. Na potovanju bi bilo vedno treba kazalce na uri premikati, ker je v vsakem kraju drug krajevni čas. Zato so leta 1890 uvedli pasovni čas. Zemljo so razdelili v 24 pasov, izmed katerih vsak meri 15 dolžinskih stopinj. Pas od 7,5 do 22,5 dolžinskih stopinj vzhodno od Greenwicha (Grinčica) je srednjeevropski pas. Vse države, ki so v tem pasu, imajo isti srednjeevropski čas, določen po meridianu, ki je 15° vzhodno od Greenwicha. Ta meridian gre nekoliko zahodnejše od Trbovelj in vzhodnejše od Kočevja. Kadar je na primer poldne na tem meridianu (Trbovlje) po srednjeevropskem času (ki je obenem krajevni čas), tedaj je hkrati poldne tudi v Nišu, v Ljubljani in v Idriji, čeprav po krajevem času v Nišu kaže ura skoraj 12,28, v Ljubljani 11,58 in v Idriji 11,56.

Srednjeevropski čas je v naši državi merodajen. Po njem morajo biti uravnane vse ure in ves promet. Ako hočemo ugotoviti, obkolej po srednjeevropskem času vzide in zaide sonce, kar je v Koledarju navedeno v krajevem času, prištejemo za kraje, ležeče ob idrijskem meridianu dve minuti; za kraje ob trboveljskem meridianu, po katerem je srednjeevropski čas določen, ni prištejka, ker je tam, kakor smo že omenili, krajevni čas enak srednjeevropskemu. Tako na primer zaide sonce v Trbovljah dne 11.2, po srednjeevropskem času ob 17,19, v Ljubljani ob 17,21 in v Idriji ob 17,23.

Ko sonce zaide, se zmrači. Obči mrak traja, dokler sonce ne pride šest stopinj pod obzorje, astronomski mrak pa, dokler ne pride sonce 18 stopinj pod obzorje. Nato nastane tema in noč. Pred vzhodom sonca je obratno. Dokler je sonce nad šest stopinj pod obzorjem, se svetli, potem pa se dani.

Obči mrak traja v Sloveniji po sončnem zahodu ali pred vzhodom sonca okoli 30 minut, a trajanje se v raznih mesecih nekoliko spreminja (januar 35 minut, februar 33, marec 32, april 33, maj 37, junij 40, julij 38, avgust 35, september 32, oktober 32, november 34, december 36 minut). Astronomski mrak traja od 1.40 do dveh ur, le v mesecih maju, juniju, juliju je še daljši, največ do 2,35.

Nedeljsko črko so nekdaj uporabljali, da so izračunali, kateri dan je prva nedelja v januarju. Za leto 1949 je to črka b, ker je nedelja 2. dan januarja, b pa druga črka v abecedi.

Zlato število. Grški učenjak Meton je izračunal, da je 6940 dni natančno 235 mesecev ali 19 let. S tem je mogel izračunati dolgotrajnost luninega leta (lunisolar), ker so tedaj računali dolgotrajnost leta po luni. To dobo so imenovali Metonov cikel, ki traja 19 let. Mi mu pravimo zlato število. Leto 1949 je na primer XII. leto v Metonovi dobi.

Epakta je čas od zadnjega mlaja v letu do 1. januarja prihodnjega leta. V letu 1949 je na primer epakta 2, ker je bil zadnji mlaj v letu 1948 30. decembra.

Sončni krog. Rimljani so hoteli urediti koledar in so gledali, kdaj in v katerih letih se ujema datumi s tedenskimi dnevi. To dobo so izračunali na 28 let in so jo imenovali »sončni krog«. Leto 1949 je 26. leto v tej dobi.

Rimsko število. Rimljani so imeli petnajstletno dobo za plačevanje obresti in drugih dajatev. Leto 1949 je 2. v tej dobi.

Vse te navedbe pa so samo še zgodovinskega pomena.

Znamenja: oven, bik, rak, lev, devica, tehtnica, škorpion, strelec, kozorog, vodnar in ribi so se pred 2300 leti natanko ujemale z zvezdnimi znamenji. Takrat je bilo sonce na dan 21. marca ob enakonočju (ekvinokciji) v znamenju »ovna«. Zaradi premika enakonočja se je znamenje nekoliko premaknilo, da je zdaj v zvezdju »rib«. Zaradi kroženja zemeljske osi

se ekvinokcij premika v dobi 26.000 let (Plutonovo leto). To premikanje se imenuje **precesija**. Čez 2000 let bo znamenje »ovna« v ozvezdju »vodnarja«. Znamenja so sedanji astronomi ohranili zlasti pri določevanju štirih letnih časov.

Mrki. Kakor smo že spredaj na 3. strani zapisali, bosta letos dva popolna lunina in dva delna sončna mrka. Tu navajamo še nekatere podrobnosti.

Popolna lunina mrka bosta dne	13. IV.	7. X.
Sonce vzide ob	5,18	6,07
Luna stopi v zemeljsko polusenico ob	2,32	0,50
Luna stopi v zemeljsko senco ob	3,27	2,05
Začetek popolnega mrka ob	4,28	3,19
Sredina mrka ob	5,11	3,56
Konec popolnega mrka ob	5,54	4,33
Luna stopi iz sence ob	6,54	5,48
Luna stopi iz polusenice ob	7,50	7,03

Luna bo torej že po končanem popolnem mrku, v naših krajih, zahajala še delno pomračena.

Zanimiv bo delni sončni mrk dne 28. aprila 1949. Zaradi velike razlike v deklinaciji sonca + 14° 05' in lune + 15° 17' bo po naših krajih začetek ali konec mrka ob raznih časih med polosmo in deveto uro.

Pričetek mrka sploh bo ob	6,51
Sredina mrka ob	8,48
Konec mrka ob	10,44
Največja mogoča pomračitev	0,6
Sonce vzide ob	4,50

Mrk bo viden v Evropi, na Grenlandiji in v severozahodni Afriki. Mrk najlaže opazujemo tako, da sonce ujamemo v ravno ogledalo, da se slika odbije na belo steno ali papir. Ogledalo mora biti mirno. Fotografiraj naj poskusijo srečo in v petminutnih presledkih posnamejo trenutne slike. Delni sončni mrk 21. oktobra bo viden v Avstraliji.

Konjunkcija je srečanje lune s kakim planetom ali planeta s planetom na isti dolžini v smeri sever-jug. V našem Koledarju je v posebni razpredelnici navedeno, koliko ločnih stopinj je kak planet navidezno oddaljen od lune ali od kakega drugega planeta. Vedeti moramo, da meri premer lune 30 ločnih minut in da bi zato dve luni, misljeni druga ob drugi, merili eno ločno stopinjo: videli bi ju torej v kotu 1°.

Opozicija. Kadar pride kateri izmed planetov (Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun ali Pluton) v tako lego, da je zemlja med soncem in enim izmed teh planetov, pravimo, da je planet v opoziciji s soncem. Tedaj je opolnoči vedno v meridianu na (južnem) nebu ter je vso noč viden.

Elongacija. Merkur in Venera sta najsvetlejša in najbolj vidna, kadar sta od sonca najbolj oddaljena, to je, kadar sta v »elongaciji«. Kadar sta vzhodno od sonca, pravimo, da sta v vzhodni elongaciji. Tedaj ju vidimo samo zvečer. Kadar pa sta v zahodni elongaciji, tedaj ju vidimo le zjutraj.

Stacionaren (stalen) je planet tedaj, ako navidezno miruje na nebu in se začasno ne premika, in sicer zaradi kroženja zemlje okrog sonca, ko zemlja spreminja svojo smer.

Ekvinokcij ali enakonočje. Sonce je dvakrat na leto na ekvatorju, to je 21. marca na spomladanski (znamenje ovna) in 23. septembra (znamenje tehtnice) na jesenski točki. Prvo je spomladansko, drugo pa jesensko enakonočje, ko sta noč in dan enako dolga.

Solsticij. Sonce stoji najvišje na nebu 21. junija. Temu pravimo poletni povratnik. Dne 22. decembra stoji najnižje na nebu, čemur pravimo zimski povratnik. Tedaj se prične tudi dan daljšati, ob poletnem povratniku pa se prične dan krajšati.

Perihel ali priončje je stanje, ko je zemlja najbližje soncu.

Afel ali odsončje je stanje, ko je zemlja najdalje od sonca.

Srečanja (konjunkcije) lune s posameznimi planeti navajamo za leto 1949, da bodo bralci lahko našli na nebu, kje so posamezni planeti (Merkur, Venera, Mars, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun). Zvezdica v razpredelnici pove, da bo ob tistem času planet za nekatere kraje pokrivala luna (okultacija). Ure so navedene po srednjeevropskem času.

Dan	Ura	Januar
3	15,00	zemlja v priončju
7	19,00	Merkur — 0° 48' južno od Marsa
13	1,53	Uran — 3° 58' južno od lune
18	4,00	Merkur 18° 45' E vzhodno od sonea
26	9,00	Venera — 0° 01' južno od Jupitra
27	7,13	Jupiter + 4° 50' severno od lune
27	9,09	Venera + 4° 48' severno od lune
29	16,55	Merkur + 7° 59' severno od lune

Dan	Ura	Februar
10	9,00	Merkur + 4° 02' severno od Venere
13	23,01	Saturn — 2° 34' južno od lune
16	19,13	Neptun + 0° 34' severno od lune*
23	23,54	Jupiter + 5° 03' severno od lune
26	16,02	Venera + 3° 35' severno od lune
28	6,00	Merkur, 27° —' W zahodno od sonca

Dan	Ura	Marec
8	19,14	Uran — 4° 18' južno od lune
13	6,54	Saturn — 2° 41' južno od lune
16	4,40	Neptun + 0° 39' severno od lune*
29	9,30	Mars + 1° 11' severno od lune

Dan	Ura	April
5	2,39	Uran — 4° 26' južno od lune
8	16,00	Merkur — 0° 47' južno od Marsa
12	10,00	Merkur + 0° 21' severno od Venere
13	—	popoln lunin mrk
20	4,15	Jupiter + 5° 11' severno od lune
27	14,25	Mars — 0° 48' južno od lune
28	—	delni sončni mrk
28	17,11	Venera — 2° 19' južno od lune

Maj

6	21,20	Saturn	—	2° 53'	južno od lune
9	23,29	Neptun	+	0° 32'	severno od lune*
10	21,00	Merkur		21° 32'	E vzhodno od sonca
26	16,44	Mars	—	2° 29'	južno od lune
27	13,00	Merkur	—	0° 50'	južno od Venere
28	18,48	Merkur	—	4° 51'	južno od lune
29	18,28	Uran	—	4° 26'	južno od lune

Junij

7	9,00	Venera	+	0° 35'	severno od Urana
13	22,48	Jupiter	+	4° 47'	severno od lune
24	19,09	Merkur	—	7° 42'	južno od lune
28	11,00	Merkur		22° W	zahodno od sonca

Julij

11	2,34	Jupiter	+	4° 37'	severno od lune
23	12,07	Mars	—	4° 16'	južno od lune
25	16,33	Merkur	—	3° 28'	južno od lune
27	9,00	Mars	+	0° 16'	severno od Urana
27	19,22	Venera	—	2° 27'	južno od lune
31	7,00	Venera	—	0° 10'	južno od Saturna

Avгust

7	3,48	Jupiter	+	4° 35'	severno od lune
13	15,00	Merkur	—	0° 38'	južno od Saturna
20	4,03	Uran	—	4° 45'	južno od lune
21	6,20	Mars	—	4° 24'	južno od lune
24	16,34	Saturn	—	1° 48'	južno od lune
26	15,58	Venera	—	0° 23'	južno od lune
27	3,01	Neptun	+	1° 21'	severno od lune*

September

1	9,00	Venera	—	1° 23'	južno od Neptuna
3	5,29	Jupiter	+	4° 41'	severno od lune
7	24,00	Merkur		27° E	vzhodno od sonca
18	22,56	Mars	—	4°	južno od lune
23	14,22	Neptun	+	1° 30'	severno od lune
23	17,53	Merkur	—	4° 09'	južno od lune
25	11,17	Venera	+	1° 16'	severno od lune*
27	15,00	Merkur	—	5° 35'	južno od Neptuna
30	10,46	Jupiter	+	4° 46'	severno od lune

Oktober

7	—, —	popoln lunin mrk			
19	10,00	Merkur		18° W	zahodno od sonca
20	16,48	Merkur	+	1° 24'	severno od lune
21	—, —	delni sončni mrk			
25	14,00	Merkur	+	0° 34'	severno od Neptuna
27	21,32	Jupiter	+	4° 45'	severno od lune

November

10	3,08	Uran	—	4° 51'	južno od lune
15	1,52	Mars	—	1° 24'	južno od lune
20	8,11	Merkur	+	3° 14'	severno od lune
20	19,00	Venera		47° E	vzhodno od sonca
24	13,38	Jupiter	+	4° 34'	severno od lune
30	22,00	Mars	+	0° 09'	severno od Saturna

December

12	23,56	Saturn	—	0° 15'	južno od lune*
13	9,43	Mars	+	0° 33'	severno od lune*
22	9,21	Jupiter	+	4° 16'	severno od lune
26	16,00	Venera			najsvetlejša

Odpoved

Pačnik Marija

Ljubila sem tak silno te,
trpela v boli neizrazni,
o, saj še vedno ljubim te,
čeprav so moji upi prazni.

Le bodi srečen, fant nezvesti,
naj cvete ti ljubezni maj,
a meni na samotni cesti,
Bog, vsaj en sončni žarek daj!

Molče nosila bom trpljenje,
krotila v sebi klic srca,
saj vredno ni, da svoje želje
pred svetom bi odkrivala.

Ko legla bom v gomilo črno,
takrat minilo bo gorje,
ko grob temnotni me zažrne,
počilo v miru bo srce.

Cvet dekle

Leopold Stanek

Cvete, cvete
sprelepi cvet,
ni lepšega
še nosil svet.

Cvete, cvete,
se radosti,
začarano
v svoj svet strmi

Kdor vidi ga,
ko mimo gre,
se vsakemu
vžge srce.

Cvete, dehti —
najbrž ne ve,
kako lahko
srce boli...

Zgodaj zjutraj

Cvetko Golar

Zgodaj zjutraj grem na polje
z mano zarja in mladost,
kje ste njiva, mak, škrjanček
rad bi danes bil vaš gost.

Pisane in zlate mize
same se pogrinjajo,
na veselo se gostijo
mladi svatje zgrinjajo.

Objemimo se, zapojmo,
poj naprej, škrjanček ti!
Naj se mlada pesem dela
v polnem žitu oglasi!

Že smo se naveselili,
srpi ostri se blešče
in nas kličejo na delo —
naše njive že zore.

Ko se je po naši deželi, po vseh republikah FLRJ zvedelo, da namerava ljudska skupščina sprejeti načrt, ki bi za pet let naprej določil za vso državo dela za obnovo in nova velika dela za dvig gospodarstva, so premnogi majali z glavami, češ kakšno novotarstvo pa je zopet to? Petletni načrt, ne skromen in majhen, marveč velikanski, je kot prejšnje čase nezaslišana novica planil med ljudske množice. Kar je prišlo novic med ljudi o raznih večletnih načrtih, zamišljenih in izvedenih edinole v Sovjetski zvezi, so bile redno po sovjetski državi sovražnih časopisih tako izkrivljene, lažno smešne, resnična dejstva iz njih pa utajena, da so zares le redki prav domnevali, kaj pomenijo taki večletni načrti za porast gospodarstva. Zato ni čudo, da so premnogi, ne iz zlobnosti, pač pa zaradi nepoučenosti sprejeli od ljudske skupščine izglasovani naš petletni načrt zelo nezaupno.

Danes, po kratkem razdobju dveh let, je spoznanje o nujnosti takega načrta popolnoma jasno in vsesplošno. Danes pišejo tudi v inozemstvu, v državah, ki nam niso naklonjene, cele knjige o takih večletnih načrtih in priznavajo, da so nujno potrebni in prevažni za vse tiste države, ki je strašna vojska v njih zapustila obupno razdejanje in kupe razvalin. Če bi porušenje kaka prizadeta država le pomilovalno gledala in čakala, kje bi se dobili ljudje, ki bi se tega dela lotili, bi lahko čakala na obnovo desetletja in desetletja. Zato mora imeti vodstvo države smisel in pogum, da z vsem ljudstvom vred krepko zažabi, da se dvigne iz razvalin nova, pomlajena država, na korist vsem in vsakomur, ki se zaveda državljanske skupnosti. Ta misel je vodila tudi vodstvo naše države v ljudski skupščini, da je izdalo zakon o petletnem načrtu.

Zgodovina nam priča, da je bila kultura med našimi južnimi brati v davнинi zelo razvita. To nam dokazujejo ohranjene stare knjige, lepe slike po zgradbah, zlasti po cerkvah, in svojo duhovitost nam izpričujejo ti narodi po čudovito lepih narodnih pesmih in lastnih domislicah v pregovorih. Ko pa so naš jug podjarmili Turki, je bilo vse to ali porušeno ali ohromelo. Štiri sto let tujega paševanja je ves napredek kakor izpodrezalo. Ljudstvo si ni upalo sezidati ali postaviti doštójne hišice; saj bi jo bilo

delalo za trinoga. Ostalo pa je naravno bogastvo: njiva, planina, gozd, rude pod zemljo, silne moči rek. Ko so se na jugu otrsli turškega jarma, ni bilo nikogar, ki bi znal povezati ljudstvo, da bi seglo po vsem tem bogastvu in ga izrabilo sebi v korist. Bistro pa ga je ugledal tujec, tuji bogatin, in začel bogateti iz zakladov naše zemlje. To je bila druga usodna nesreča. Nič nam ni treba naštevati, kaki milijoni so tekli izpod rok naših ljudi, ki so garali po tovarnah, rudnikih, predilnicah, po gozdih za tujce. Mnogi ljudje so z žalostjo gledali, kako rastejo tovarne tujcev, kako jim dajejo milijonske dobičke, kako si tuji kapitalisti strižejo od delnic obilne dohodke od podjetij, ki jih nikoli niti videli niso. Po mnogih krajih so se skušali ljudje združevati v majhne zadrúge: živinorejske, za izdelavo lesne obrti, zadrúge za nabavo poljedelskega orodja, tudi majhne elektrarne so si postavili itd. Toda to so bile le kapljice, dasi jasne lučke, kako je bila misel skupnosti, dediščina starodavnih zadrúg naših pradedov ljudstvu še v krvi. Prav zato je bilo mogoče in tudi nujno, da smo začeli ob prelomu časov tudi pri nas z novim načinom, da otmemo bogastvo vodá, gozdov, zemlje in rudnikov sebi — našemu delovnemu ljudstvu. Zato pa je bil potreben načrt, plod večmesečnega, temeljitega dela gospodarskih organov. Zato je bilo nujno, da je ta načrt utemeljil in kratko ter jasno obrazložil šef države, maršal Tito, pred ljudsko skupščino. Navajamo njegove glavne misli in dokaže, ki razodevajo vzroke in končne namene petletke.

»Naš petletni načrt je velikanskega pomena za nadaljnji vsestranski razvoj naše države. Na prvi pogled se zdi težko uresničljiv tistim, ki so navajeni starih delovnih norm in oblik, tistim, ki so se navadili gledati, kako tuji kapitalisti izkoriščajo bogastvo naše države, tistim, ki ne verujejo, da se narodi Jugoslavije v glavnem lahko s svojo močjo dvignejo iz dosedanje zaostalosti. Toda z dosedanjimi izkušnjami v kratkem razdobju poveljne graditve so naši narodi pokazali tako ustvarjalno silo in dosegli tako velike uspehe, da pomeni to resnično poroštvo, da smo sposobni opraviti tudi težje naloge, kakršna je petletni načrt.

Kaj nas sili, da moramo elektrificirati in industrializirati našo državo?

PREDSEDNIK MINISTRSKEGA SVETA
MARŠAL JUGOSLAVIJE

JOSIP BROZ-TITO

Prvič: naša država je med to vojno tako strašno trpela, da je kar nemogoča popolna obnova in zgraditev brez močne domače industrije. Tudi bi je še dolgo vrsto let ne bilo mogoče obnoviti in zgraditi samo z nakupovanjem in uvažanjem potrebnih strojev iz inozemstva, ker bi to terjalo skoro nemogoča finančna sredstva in bi naša država prišla popolnoma v gospodarsko, s tem pa tudi že v politično odvisnost.

Drugič: stara Jugoslavija je bila v na pol kolonialnem položaju. Bila je predmet izkoriščanja za kapitaliste iz maojih držav.

Poglejmo samo, kakšna je bila gospodarska slika stare Jugoslavije: v Jugoslaviji so do vojne imeli svoje koncesije nemški, avstrijski, madžarski, angleški, švedski, francoski, belgijski, švicarski, ameriški, italijanski, češki, holandski in drugi kapitalisti. Torej ne samo kapitalisti iz vse Evrope, temveč celo čezoceanski so položili svoje roke na naše narodno bogastvo po krivdi bivših protiljudskih oblastnikov, pa tudi po krivdi raznih starih politikov, ki se jim zdi zdaj potrebno biti v opoziciji proti novi Jugoslaviji in ki nam radi očitajo, da ne znamo upravljati itd. Jaz pa lahko rečem, da sino, če bi ne bili storili mi nič drugega, kakor da smo osvobodili našo prelepo deželo inozemskega izkoriščanja, že s tem storili za ljudstvo več kakor vsi ti politikanti skozi vse svoje življenje.

Tretjič: inozemski kapitalisti so nalagali svoj kapital v naši državi zato, da jim je dajal velikanske dobičke. Imamo natančne podatke o tem, da je v veliki večini primerov dobiček večkratno presegal vloženi kapital. To ni bilo prav nič težko zaradi načina, kako so tuji kapitalisti pri nas gospodarili. Bakrena ruda iz borskih rudnikov se na primer pri nas ni predelavala v baker, temveč so jo izvažali v Francijo, mi smo pa morali potem zelo drago kupovati baker od Francozov. Znano je tudi, da ima bakrena ruda precej zlata in da se je to zlato obenem z bakreno rudo brez ovir izvažalo v Francijo, kjer so ga izločili z destilacijo. Vrednost tako izvoženega zlata dosega vrednost naloženega kapitala, bakreno rudo pa so tako dobili zastonj, kar pomeni velikanski dobiček za francoske kapitaliste, za naše narode pa velikansko škodo.

Isti primer imamo pri svinčenih in cinovih rudnikih v Trepči, kjer je tudi mnogo srebra. Tudi tu je bil dobiček mnogo večji od naloženega kapitala.

Nadalje je bila pri nas tudi tekstilna industrija po večini v rokah inozemcev in je prav tako dajala velike dobičke, vendar ne v našo korist. Inozemski kapitalisti so gradili pri nas samo tkalnice, ne pa tudi predilnic. Predilnice so imeli v svojih državah, izgotovljeno prejo pa so prodajali našim tovarnam po zelo visokih cenah. Tako so spravljali pri nas industrijo v odvisnost od inozemstva. Prav tako je bilo tudi z električnimi centralami, ki so bile samo v tujih rokah in so dajale velik dobiček inozemcem. Tudi te centrale so bile odvisne od inozemstva, ker je bilo treba stroje in njihove dele nabavljati v tistih državah, katerih kapital je imel v rokah te električne centrale.

Prav tako, če ne še slabše, je bilo z raznimi rudniki, ki so bili v glavnem v rokah tujih kapitalistov. V teh rudnikih je vladalo tako imenovano roparsko gospodarstvo. Tuji kapitalisti niso skrbeli za tehnično izpopolnjevanje rudnikov, za zaščito pred neugodami itd. Skrbeli so samo, da so delavci za neverjetno majhno mezdo s svojimi rokami nakopali čim več premoega in raznih rud.

Lahko bi naštel še mnogo in mnogo podobnih primerov, vendar mislim, da je že iz tega razvidno, zakaj je bila naša država revna, zakaj je bila tako potrebna, pravična in koristna nacionalizacija vseh podjetij pri nas, zakaj je bila tako potrebna in nujna industrializacija naše države. Hkrati pa to dokazuje, kako strašen je bil zločin bivših voditeljev Jugoslavije, ki so tako očitno uničevali našo državo, ko so prodajali narodna bogastva za slepo ceno tujcu.

Naš petletni načrt pazi na vse panoge proizvodnje, razen na industrijo tudi na obrtništvo in kmetijstvo. Naše obrtništvo je bilo v strahu, da bosta petletni načrt in povečana industrializacija uničila obrt. Ta strah je prazen. Če doslej nismo mogli posvetiti obrtništvu potrebne pozornosti in ga oskrbeti z zadostno količino surovin in orodja, je treba razlog iskati v tem, da tega nismo mogli, ne pa, da bi ne hoteli. Za nas je obrtništvo potrebno in koristno. Naša industrija v mnogih panogah še dolgo ne bo krila vseh potreb naših narodov, nekatere panoge se pa danes sploh še ne dajo zamenjati z industrijo. Dalje, naše obrtništvo je kvalitativno na visoki stopnji in ga bomo zaradi posebnosti nekaterih panog podpirali in ne bomo zavirali njegovega nadaljnjeja

napredka in razvoja. Ne zanemarjanje in odprava obrtništva, temveč njegova vključitev v naš splošni gospodarski načrt, dajanje podpore, organiziranje obrtništva v proizvodjalne zadruge, da bi kar najbolj koristilo splošnemu gospodarskemu razvoju naše države — to je naša politika glede obrtništva in tega se mora vsakdo držati.

V našem petletnem načrtu je omenjen prehod iz ekstenzivnega poljedelstva (na široko) v intenzivno (globoko). Z drugimi besedami, povečati je treba rodovitnost zemlje in izboljšati način obdelovanja. Povečati je treba količino pridelka na isti površini in izboljšati kakovost kmetijskih pridelkov. Kako pa bomo to dosegli? Če hočemo pomagati našim kmetom in izboljšati kmetijstvo, moramo imeti potrebno industrijo, ki bo proizvajala umetna gnojila, kmetijske stroje in orodje, moramo najprej ustvariti težko kovinsko industrijo, ki bo omogočila tovarne za kmetijske potrebe.

Dalje moramo racionalizirati naše premogovnike, rudnike železa in drugih rud, ki bodo oskrbovali livarne, težko industrijo itd. Z eno besedo, brez industrializacije in elektrifikacije ne moremo doseči ničesar, kar smo prej omenili. Industrializacija naše države je neločljivo povezana s potrebami naših kmetov, ki pomenijo veliko večino naših narodov. Industrializacija naše države torej ni sama sebi namen, ampak je potrebna za povečanje blaginje vseh slojev ljudstva, zlasti pa delavcev in kmetov, naše ljudske inteligence, naših delovnih državljanov.

Naše kmetijstvo bo po načrtu potrebovalo v letu 1951 nekaj tisoč traktorjev več, kakor jih imamo danes, če naj kmetje dobro obdelajo zemljo. Kje pa jih bomo vzeli? Jasno je, da jih moramo izdelati v novih tovarnah. V letu 1951 bomo morali imeti več kot dvakrat toliko traktorskih plugov, kakor jih imamo danes, okrog 240.000 vprežnih plugov več, kakor jih imamo danes, nad 60.000 več sejálnih strojev, nad 2500 strojev za žetev, okrog 8000 strojev za vezanje snopov več, okrog 220 kombajnov več, okrog 7000 kosilnih strojev več, okrog 7000 mlatilnic več, okrog 14.000 trierjev, okrog 70.000 slamoreznic več in tako dalje. Iz tega je razvidno, kako velikanskega pomena je naš petletni načrt za poljedelstvo. Iz tega je razvidno, da potrebujemo mnogo tovarn, mnogo jekla, mnogo boljših rudnikov itd. Iz tega je razvidno, kako neutemeljena in lažniva je propaganda raznih navi-

deznih prijateljev kmeta, ki nas dolže, da ne skrbimo za kmete. Na tem mestu lahko rečem, da bi ta gospoda nikoli ne mogla storiti za kmeta tega, kar bomo storili mi z uresničitvijo petletnega načrta.

Modrijani so, ki govore v zvezi z načrtnim kmetijstvom, da je to kršitev zasebne lastnine in zasebne pobude. Ti modrijani gredo še naprej: govore, da so to začetki odprave zasebne lastnine sploh ali pa priprava za odpravo zasebne lastnine. To je čisto navadno klepetanje, ki nima nobene podlage, ima pa namen, da se napravi zmeda med kmetiskimi množicami in nezaupanje do ustave in vrhovne državne uprave.

Če se danes vrhovna državna oblastva v naši državi vztrajno trudijo izdelati stvarne načrte za naše rudarstvo, za našo elektrifikacijo, za našo industrializacijo sploh, za načrtno razdeljevanje surovin, za načrtno razdeljevanje industrijskih izdelkov itd., je čisto naravno prav tako pomembno in potrebno, da skrbi vrhovna državna oblast tudi za načrtno kmetijstvo. Zelo škodljivo in sploh nemogoče bi bilo, če bi v kmetijstvu ne uporabljali podobnih načrtnih metod kakor drugod v gospodarstvu. Država mora skrbeti za to, da zagotovi kmetom raznovrstno seme dobre kakovosti, da pa bo to mogoče, potrebujemo načrt, vedeti moramo, kakšno količino in kakšno seme potrebujejo kmetje v posameznih krajih. Vedeti moramo, koliko bodo kje potrebovali kmetijskih strojev, traktorjev, koliko bodo kje potrebovali umetnih gnojil itd. Država mora skrbeti za prehrano vsega prebivalstva v državi in zato seveda ni ne vrhovnim ne nižjim organom oblasti vseeno, kako bodo kmetje sejali, koliko in kaj bodo sejali in kje bodo kaj sejali. Potreben nam je torej načrt za setev. Potrebni so strokovno vodstvo in nasveti. Dalje pa mora država zaradi prehrane vsega prebivalstva v državi, zaradi zagotovitve potrebne rezerve za primer elementarnih nezdog itd. skrbeti za pravilno in smotrno razdelitev žetvenega donosa, izvesti mora načrtno odkup žita in industrijskih rastlin. Ni torej niti govora o kakršni koli odpravi zasebne lastnine, ampak gre samo za to, da tudi v kmetijstvu načrtno gospodarimo. To nam nalaga korist naše občeljske skupnosti in korist samih kmetov. Temu imperativu se mora vsakdo pokoriti. Vsaka drugačna razlaga je protiljudska in sovražna ter ima namen, ovirati hiter razvoj naše države.

Že samo s tem, da so pri nas proizvodna sredstva prešla iz zasebne v družbeno last, da je proizvodnja dobila nov značaj, da je za potrebe ljudstva in naše občeljudske skupnosti, ne pa zaradi dobička, zaradi kopičenja bogastva posameznikov, z drugimi besedami, s preходом iz kapitalističnega v socialistični način proizvodnje, že samo s tem je pri nas minila vsaka nevarnost brezposelnosti. Z industrializacijo naše države bo sto tisočem revnim državljanom in kmetom brez zemlje omogočeno, da si dobio zaslužka, s čimer bo preprečeno, da bi se naši siromašni ljudje potikali po tujini in zapuščali svojo domovino v iskanju zaslužka. Industrializacija naše države je torej zelo pomembna za reševanje tega težavnega socialnega vprašanja.

Industrializacija države in uvajanje načrtnega gospodarstva sploh pomeni v novi Jugoslaviji zanesljivo neposredno izboljšanje življenjske ravni naših narodov, naših delavcev, naših kmetov, naših državljanov sploh. V kapitalističnih državah je racionalizacija v industriji in povečanje storilnosti prava nesreča za delavski razred, ker nadprodukcija jemlje velikemu delu delavcev zaslužek, ker tam proizvajajo zaradi dobička — zato so tudi metali v vodo ali zažigali velikanske količine živil, hkrati pa je bila lakota med delovnimi množicami — pri nas pa bo ravno narobe: to bo samo pospešilo blaginjo naših narodov.

Poldrugo leto je minilo, ko to pišemo, odkar je bil v ljudski skupščini sprejet zakon o petletnem načrtu. Moremo torej že ugotoviti prve vidne uspehe tega načrta. — Najprej pa moramo zapisati tole:

Naše ljudstvo že takoj po osvoboditvi leta 1945 ni držalo križem rok. Brez posebnega načrta se je lotilo obnavljanja najnujnejših stvari. Prevažen je bil promet. Na stotine mostov na cestah in železniških progah je bilo porušenih. S tem je bil oviran in deloma kar nemogoč promet med posameznimi republikami naše dežele. Z obćudovanja vredno hitrostjo so leseni, zasilni mostovi povezali vse pokrajine in mesta med seboj. Pomladi leta 1946 je rekel odlični funkcionar tuje države: »V nobeni, po vojski razdejani državi se nisem vozil tako udobno kakor po Jugoslaviji.« Če pomislimo na požgane domove, na iztrebljeno število domače živine, na pomendrana polja, odpeljano in uničeno kmetijsko orodje, potem sploh težko umevamo, da smo jo prve čase

vendarle izvozili. Priznamo podporo iz inozemstva v obliki UNRRE. Toda zgolj ta velika pomoč bi nas ne bila otela brez našega truda.

Prav je, da se spomnimo takoj iz v o z a i n u v o z a. Mnogi ne razumejo te zelo preproste gospodarske važnosti. Vsaka država izvažajo in uvažajo. Razmerje med uvozom in izvozom je tisti jeziček na tehtnici gospodarstva vsake države, ki pove, kako je z njenimi financami. Tisti gospodar, ki vedno le kupuje in nič ne prodaja, leze v dolgove. Tako je z državo. Če mnogo več uvažajo — za drag denar! — kakor izvažajo, gospodarji slabo in se zadolžujejo, kar mora kriti s težkimi milijoni za obresti in za odplačevanje dolga. Za našo razdejavno državo je bilo in bo še treba mnogo, mnogo uvažati. Vse to pa ni bilo kupljeno na dolg, vse smo poravnali s svojim izvozom domačih pridelkov: rude, lesa, živil. Za pridobivanje tega »zlatega denarja« pa je bilo potrebno delo, delo! Tudi marsikaj smo si morali pritrčati, kar ni nujno potrebno za življenje, na primer vino. Toda ob tej naši skromnosti smo brez dolgov, čeprav je bilo uvoženih mnogo strojev in izvršenih velikansko število mostov, stavb, tovarn, cest itd. Vse te uspehe nam našteva poslanica maršala Tita za novo leto 1948.

Resda vsak sam lahko opazuje v svojem okraju in tudi izven njega, kako rastejo velika poslopja za stanovanja, tovarne, mostovi, šole, zadružni domovi, ceste itd., toda pravega pregleda za vso državo ne moremo zajeti sami. Zato naj nas opozore trdne številke iz Titove novoletne poslanice.

V njej je maršal odločno grajal brezvestni odnos do raznih prometnih sredstev itd. »Naša država vse to kupuje v tujini za zelo drag denar, za devize (tujo valuto), ki jih težko dobimo, ker moramo za to izvažati dragocene surovine in življenjske potrebščine. In vendar s temi uvoženimi stvarmi, s tem ljudskim imetjem ravnaajo mnogi zločinski in malomarno.«

Nato je obsodil razmetavanje stavbnega gradiva, cementa, lesa itd., obsodil ravnanje z gradbenimi stroji in z novimi kupljenimi stroji, ki ne morejo biti takoj uporabljeni, pa ležijo na dežju, da jih napade rja in jih uničuje. Predsednik Tito je nadalje opozoril, kako škodljiv je nemarni odnos do dolžnosti, ki veže vsakega državljana, vsakega delovnega človeka, da pridno in pošteno opravlja

svoje delo. — Obsodil je premajhno skrb za dostojno stanovanje delovnih ljudi, zlasti ob gradnji novih tovarn, ki morajo same za svoje delavstvo oskrbeti primerna stanovanja.

Nato je maršal Tito naštel uspehe prvega leta petletke: **r u d a r s t v o** je doseglo proizvodnjo v celoti 104 odstotno (to se pravi na tisoč ton premoga, štiri tisoč ton več, kakor je bilo v načrtu). Industrija je izdelala blaga v vrednosti 18.524,265.000 din! Izdelala je železa in jekla od 10 do 15 odstotkov več, kakor določa načrt. Samo za mladinsko progó so izdelali 24.000 ton tirnic. Novih prog za železnice je bilo narejenih 275,2 kilometrov. Novega tira je bilo položenega 71 km, obnovljenih prog pa 75,5 km. Skupno je bilo obnovljenih, po vojni razdrtih prog 421,7 km. Dalje je bilo zgrajenih ali obnovljenih 165 majhnih železniških mostov v dolžini 5 do 30 m. Zgrajenih je bilo osem velikih mostov, med katerimi je samo most čez Donavo pri Bogojevem 620 m dolg. K temu je treba prišteti mostove na mladinski progi v skupni dolžini 2.267 m. Razen tega je bilo preteklo leto zgrajenih in obnovljenih mnogo majhnih in večjih železniških postaj, raznih stanovanjskih in drugih poslopij.◀

»**Gradbeno stroko** so leta 1947 čakale velike naloge. Treba je bilo zgraditi dve sto velikih tovarn, kakor na primer v Železniku, Žitnjaku, ljubljanski Litostroj, skopeljsko tobačno tovarno, bosensko industrijo celuloze in na stotine manjših objektov težke in lahke industrije.◀ Železnik bo ena izmed največjih tovarn železarn. Tam imajo na desni premost, na levi železno rudo. Oboje bo teklo po vozičkih naravnost v tovarno. Kakšni prihranki ob stroških za prevoz surovin!

»**Graditi** je bilo treba velikanske hidrocentrale, kakor na primer v Vinodolu, na Vlasini, Mariborskem otoku, Sapučici, Plavi, Zeti in mnogo majhnih kaloričnih elektrarn in hidrocentral. Treba je bilo začeti graditi cele nove vasi ter naselja, ceste in proge ter pristanišča in opraviti mnogo regulacij in melioracij. Po dosedanjih podatkih gradbenega ministrstva FLRJ je bilo leta 1947 zgrajenih 92 odstotkov objektov iz načrta: zgrajenih je bilo 5349 novih poslopij in 488 gospodarsko industrijskih objektov. Zgrajenih je ali v delu 73.690 kmečkih hiš v vrednosti samo državnih prispevkov

1.571.000.000 din; razen tega je še 1316 šolskih poslopij in 67 novih zdravstvenih postaj. Zgrajenih in popravljenih je 966 km cest, med katerimi je 181 km novih betonskih in s kamnitimi kockami tlakovanih.◀

»**Glede socialnega skrbstva** so bili leta 1947 napravljeni veliki naporí in doseženi nemajhni uspehi, vendar še vedno nezadostni, da bi ustrezali vsem potrebam na področju socialnega skrbstva, kjer se najbolj čutijo posledice vojne in okupacije. Leta 1947 je bilo doseženo naslednje število ustanov: za dojenčke in predšolske otroke 255 ustanov, za defektne otroke 21 ustanov in 357 raznih drugih ustanov, torej skupaj 633 socialnih ustanov za otroke in 127 za odrasle, skupaj torej 760 ustanov. Dalje je bilo izdano v letu 1947 za invalide, za družine padlih borcev, za žrtve fašističnega terorja in za razne socialne ustanove 4.026,961.498 din.◀

K tem kratkim navedbam iz dveh poročil predsednika maršala Tita dodajmo kratko opozorilo na uspehe v republiki Sloveniji. Dne 5. septembra 1948 je bila na Mariborskem otoku velika slavnost, ko je stekla velikanska turbina za tamkajšnjo električno centralo. Ob končni izgraditvi bo ta centrala zmogla 54.000 kilovatov. Prekaša jo v Jugoslaviji edinole centrala v Splitu, ki ima moči 62.000 kilovatov. Mogočna centrala Fala ima le 38.000 kilovatov. Sedaj imamo vsega skupaj 22 električnih central in Mariborski otok spada v vrsto največjih. Tja bo spadala tudi centrala, ki jo grade in je dolgi rov od jezà na Savi v Kalčičah do centrale že dograjen; to bo centrala ob Savi pri Žirovnici. Velika tovarna Litostroj v Ljubljani že obratuje. Nove, razširjene ceste v Sloveniji so vam znane. In še nekaj: zgrajena je bila tudi mladinska železnica vzdolž Rožnika pri Ljubljani. Naredili so jo naši najmlajši, ki se bodo na njej usposabljali za varno vožnjo in vodstvo drugih železnic.

Ta kratki pregled raznih del nam je najboljši dokaz, da petletni načrt ni prazna domisljica, marveč da je zelo stvarna zadeva. Vsi uspehi v kratki dobi samo pričajo, da bo načrt izvršen po ljudski volji, po naporih, ki so se že izkazali, in v strnjeni skupnosti vseh državljanov. Vsi Jugoslovani smo upravičeno ponosni na te uspehe, a tudi vsi inozemci, ki si jih številno hodijo ogledovat, jih po pravici priznavajo in občudujejo.

Po svetu okoli

Z današnjimi prometnimi in občevalnimi sredstvi so dežele povezane med seboj. Tisoč niti veže in prepreza usodo ljudi od konca do konca sveta, zato se mora vsakdo zanimati za dejanje in nehanje slehernega dela sveta ter spoznavati namere in početje vsakogar.

V svetovnem gospodarstvu se vedno bolj uveljavlja načelo gospodarske povezanosti; načelo enotnega gospodarskega prostora. Ta pokrajina ima pridelke, ki jih druga nima, in dobiva v zameno sadeže, ki v njenem podnebjju ne uspevajo, tretja izvažja surovine, četrta jih predeluje, peta jih razvažja po celinah.

Delitev pridelkov glede na kakovost zemlje in primernost podnebjja ima seveda svoje dobre strani; posebno koristna je ob krajšnjih vremenskih neizodah, uimih in slabih letinah, ko neprizadeta dežela lahko priskoči drugi na pomoč. Neugodne posledice pa se pokažejo, če ostanejo večji predeli ob izbruhu vojne ali ob carinskih sporih in valutnih zmešnjavah zaprti za mednarodno potrošnjo.

Kapitalistični svet si je seveda v načelu pravično delitev dela in pridelkov prikojil po svoje in sebi v korist. Poznati hoče namreč le tako delitev dela in zemeljskih dobrin, ki daje dobiček le tesno povezanemu in ozko omejenemu številu denarnih močitev; ljudskih množic ne pusti blizu in celim deželam in državam ne dovoli, da bi se industrializirale in se gospodarsko osamosvojile. Saj se še spominjamo, da so na primer v predaprilski Jugoslaviji morali podreti tovarno elektrod na Dobravi pri Jesenicah, ker bi bile sicer inozemske tovarne ob del svojega dobička na Balkanu. Podobno je tudi s pridelki, ki jih kapitalistični in imperialistični mogotci ob dobrih letinah zadržujejo ali celo uničujejo, samo da dosežejo zanje dovolj visoke cene. Znano je, da so s pšenico kurili stroje, kavo pa vsipali v morje, ko so drugod ljudje obojega stradali.

Zoper tako izmaličeno pojmovanje delitve dela in pridelkov so se seveda uprle vse prave ljudske in demokratične države, ki zato nasprotujejo tudi gospodarskemu in političnemu zaslužnjevanju po Marshallovem načrtu. Industrijsko zaostale ali z zemeljskimi bogastvi revne in manjše dežele naj

ne bodo kolonije večjih, močnejših in bogatejših. Ves svet naj bo marveč ena sama bratska družina, živeča v složni vzajemnosti, in naj si v potrebah nudi nesebično pomoč.

Kakor obolelost enega uda ohromi vse telo, podobno je tudi v mednarodnem življenju. Obe zadnji veliki svetovni vojni sta nas dovolj bridko poučili o nujni medsebojni gospodarski povezanosti sveta. Nacisti in fašisti so se hoteli polastiti zemeljskih dobrin in si zaslužniti ves svet, a ta se je vzajemno uprl nameri hlapčevskega izrabljanja in podrejevanja narodov.

Nemčija in okupacija

Združeni narodi so po hudih bojih in neizmernih ter krvavih žrtvah ugnali naci-fašizem. Glavno breme vojne je nosila Sovjetska zveza. Na mirovni konferenci v Parizu je bil najprej sklenjen mir z evropskimi, od Nemčije odvisnimi državami: z Italijo, Bolgarijo, Romunijo, Madžarsko in Finsko. Čeprav Jugoslaviji kljub njenim žrtvam in naporom za dosego zmage niso izpolnili vseh upravičenih zahtev, je vendar podpisala mirovno pogodbo z Italijo, da pokaže svojo trdno odločenost, naj se ohrani in utrdi mir na svetu.

Niso pa še sklepali o mirovni pogodbi z obehma glavnima stebroma premagane fašizma, z Nemčijo in Japonsko, ki sta po številu prebivalstva, po svojem naravnem bogastvu in industriji med najpomembnejšimi državami na svetu.

Med vojno, ko je bila zahodnim zaveznikom nujno potrebna pomoč Sovjetske zveze, so na konferencah v Teheranu, na Jalti in v Potsdamu na ruski predlog in ob pritjevanju vseh svobodoljubnih narodov sklenili, da je treba po doseženi zmagi do kraja iztrebiti fašizem in zatreti nacizem ter pomagati vsem narodom na svetu, da si ustvarijo demokratične vladavine, kar je obetala tudi tako imenovana atlantska listina. Po dobljeni vojni pa bi si angloameriški imperialisti radi zagotovili popolno gospodarsko in politično premoč v Nemčiji in na Japonskem. To se je očitno pokazalo na moskovski konferenci zunanjih ministrov, kjer se je reakcionarna »zahodna demokracija« skušala otresti med vojno prevzetih obveznosti, ki jo ovirajo pri njenih gospodarsko in politično osvajalnih namenih.

Ko imperialisti nasprotujejo demokratizaciji javnega in gospodarskega življenja v posameznih prej fašističnih deželah, se ne omejujejo zgolj na ta ljudstva, marveč tudi drugim narodom ne dovolijo, da bi sami odločali o svoji usodi, svoje bivše zaveznike pa hočejo pod krinko obnove gospodarsko in politično podrediti svojim nameram in koristim.

Narodi evropskega vzhoda in jugovzhoda so zavrnili obnovo pod tako ponižujočimi pogoji, pod katerimi bi morali z velikanskimi žrtvami priborjeno svobodo prodati za skledo leče, za kar jim zahodni »demokrati« nagačajo, kjer le morejo. Tem za krinkanim imperialistom ni vseč, da so si Jugoslovani, Poljaki, Čehi, Slovaki, Madžari, Romuni in Bolgari uredili svoje hiše z lastnimi silami in brez njihove pomoči. Ni jim prav, da so tod kapitalisti, veleposestniki in drugi ljudski izžemalci ob ves vpliv, zato podpirajo bivše vladajoče razrede in pošiljajo v dežele rovarje zoper ljudsko oblast, kar so dovolj izpričale številne vo-hunske afere in sodne obravnave.

Seveda taki poskusi ne morejo omajati trdne osnove novih vladavin, ki jih tvorijo delavci, kmetje, obrtniki in delovno izobraženstvo. Te države ne poznajo brezposelnosti, kajti vse je v silnem delovnem poletu za obnovo v vojni porušeni domov, zasebna gospodarska podjetja so bila nacionalizirana, kmet je dobil zemljo, ki jo sam obdeluje zase, napravljeni so načrti za dve, tri ali pet let, da se industrializira dežela in se razvije zaostalo kmetovanje, da država ne bo več izvažala dragocenih surovin poceni v tujino ter od tam za drag denar uvažala industrijskih izdelkov. Tako bo rasla blaginja delovnega človeka, večala se bo gospodarska moč države in njena obrambna sila, s tem pa tudi neodvisnost.

Delovno navdušenje in strnjena enotnost nekdanj tako zaničevanih držav vzhoda pa vznemirja zahodne imperialiste, ker vidijo, da so se jim obširne in naravno bogate pokrajine izmuznile iz krempljev. Generalisim Stalin je večkrat poudaril, da je mogoče mirno sožitje držav kljub različni družbeni ureditvi. Saj se je med veliko vojno Sovjetska zveza složno bojevala z Anglijo in ZDA zoper fašiste.

Ker je bilo veliko govorjenja o vojni napetosti, je v začetku maja 1948 ameriški veleposlanik v Moskvi, da bi pomiril ame-

riško javnost, predlagal zaupne pogovore za izboljšanje medsebojnih odnosov. Sovjetski zunanji minister Molotov je privolil v to, odklonil pa je vmešavanje Amerike v notranje zadeve vzhodnoevropskih držav, nakar sta Truman in Marshall izjavila, da bo ostala politika ZDA neizpremenjena.

Kandidat tretje stranke za predsednika ZDA, Henry Wallace, je nato naslovil odprto pismo na Stalina, ki je takoj izjavil, da bi utegnili biti njegovi predlogi dobra osnova, da se doseže soglasje med obema državama. Toda ameriški zunanji urad je odklonil dvostransko posvetovanje, nakar je (19. maja 1948) sovjetski zunanji urad pribil, da je ameriška vlada opustila spravljivo Rooseveltovo politiko in zavzela napadalno stališče. ZDA niso za splošno zmanjšanje in ureditev oboroževanja, niso za brezpogojno prepoved atomskega orožja, zavrnile so pripravljeno mirovno pogodbo z Nemčijo, niso za politično in gospodarsko enotnost Nemčije (čeprav je ta sporazum v Potsdamu podpisal Truman sam), ker si žele tam osnovati strateško oporišče, odlašajo s sklenitvijo miru z Japonsko, nočejo hkrati z Rusijo umakniti čet s Koreje, prav tako ne iz Kitajske, kar je Rusija že davno storila, ogrožajo neodvisnost Grčije, Turčije in Italije ter snujejo vojaška oporišča daleč izven mej svojega ozemlja, zlasti pa v državah, ki mejé na Sovjetsko zvezo, kar vse ni v skladu z osnovnimi načeli Organizacije združenih narodov in kar ne more pomagati k ureditvi mednarodnih zadev. Amerika je tudi preprečila nadaljnjo pomoč UNRRE in jo daje le nekaterim državam enostransko in mimo Organizacije združenih narodov.

Nesporazumi so se kazali tudi glede uprave v posameznih zasedbenih predelih Nemčije. Sovjetska zveza je mnenja, da je sporazumna politika štirih sil (SZ, ZDA, Anglije in Francije) v zasedeni Nemčiji pogoj za dosego trajnega miru. Rusija izvaja sklepe jaltskega in potsdamskega sporazuma in je v svojem predelu iztrebila nacizem, razlastila veleposestnike in zemljo razdelila med nekdanje najemnike, socializirala je velika podjetja, uvedla v vse javno življenje demokratične naprave ter usmerila nemško industrijo za potrebe mirovnega gospodarstva. Vsega tega zahodni zavezniki na svojem področju niso napravili, ker je v načrtih ZDA ves čas taka zahodna Nemčija, ki

bi s svojimi starimi nacističnimi, finančnimi in militarističnimi mogotci služila njihovim napadalnim namenom. Zato so jeseni l. 1947 razbili londonsko konferenco, odpraviti hočejo svet zunanjih ministrov štirih velesil in so namesto tega meseca februarja 1948 sklicali — brez Rusije — sestanek v Londonu, na katerega so povabili le še države Beneluxa (Belgije, Nizozemske in Luksemburga), da bi obravnavali nemško vprašanje.

Zoper tako kršitev potsdamskih sklepov v korist ene skupine so na sestanku v Pragi protestirali zunanji ministri Češkoslovaške, Poljske in Jugoslavije ter zlasti zahtevali, da se reši vprašanje reparacij, denacifikacije in zopetne oborožitve Nemčije. Na seji zavezniškega nadzornega sveta v Berlinu je sovjetska delegacija (20. 3. 1948) predlagala, naj se pomenijo predvsem o izjavi praške konference. Ker so se zahodne velesile upirale, da bi prišlo to vprašanje na dnevni red, je maršal Sokolovski izjavil, da zavezniškega nadzorstvenega sveta kot organa vrhovne oblasti v Nemčiji dejansko ni več. Zapustil je sejo z izjavo, da so dosedanji in prihodnji ukrepi v zahodnih predelih, osnovani na pristranskih odločbah londonskih posvetovanj, nezakoniti in neveljavni.

Zoper samovoljno odločanje zahodnih sil v nemškem vprašanju so se zunanji ministri vzhodnoevropskih držav vnovič sešli v Varšavi. V svoji izjavi z dne 24. junija 1948 so poudarili, da ne priznajo pristranskih odločb glede Nemčije, zahtevali so skupno nadzorstvo vseh štirih velesil nad težko industrijo v Porurju, izvrši naj se demilitarizacija in demokratizacija tudi v zahodnih nemških predelih, kjer se mora nehati propaganda za revizijo poljsko-nemške meje na Odri in Nisi, »ki je nedotakljiva meja, meja miru«.

Varšavska konferenca je grajala tudi to, da londonski sklepi popolnoma molčijo o reparacijskih obveznostih Nemčije. Glede tega je jugoslovanska vlada že prej predlagala, naj bi bilo 5. februarja 1948 v Bruslju posvetovanje osemnaštih držav, ki niso udeležene pri zasedbi Nemčije, a imajo pravico do reparacij iz zahodnih nemških zasedbenih predelov. Krimska (jaltska) konferenca je določila, da »mora Nemčija povrniti v naravi izgube, ki jih je povzročila zavezniškim narodom med vojno«, kar je treba plačati »v dveh letih po kapitulaciji Nemčije in njenega ozemlja kakor tudi z

letnimi pošiljkami blaga iz tekoče proizvodnje in z uporabo nemške delovne sile«. Jugoslavija je zahtevala tudi, da se olajša in pospeši postopek za vrnitev po Nemcih naropane premoženja. Ker zahodnim imperialistom to ni bilo všeč, se bruseljska konferenca ni začela.

Potsdamsko načelo o gospodarski enotnosti Nemčije so zahodne velesile prekršile z valutno reformo, ki so jo brez sporazuma z Rusijo na svojo pest razglasile 17. 6. 1948. V odgovor na to ter na predlog nemške gospodarske komisije je vrhovni poveljnik sovjetske vojaške uprave v Nemčiji maršal Sokolovski 23. junija izdal odlok o denarni reformi za sovjetsko zasedbeno področje, kjer ugotavlja, da je ločena denarna reforma v zahodnih zasedbenih predelih uničila enoten gospodarski sistem, zadala močan udarec enotnosti Nemčije in dokončno izvedla delitev dežele.

Valutna reforma v zahodnih predelih je bila izvedena v prid nemških in tujih kapitalistov in monopolov ter bo rodila draginjo in brezposelnost. Denarna zamenjava v sovjetskem predelu pa se sklada s koristmi delovnega ljudstva, z načeli socialne pravičnosti in s potrebo čimprejšnje obnove. Največje izgube so imeli vojni dobičkarji in verižniki, majhni dohodki in prihranki pa so bili zamenjani v razmerju 1 : 1.

Marshallov načrt

Med drugo svetovno vojno so ZDA zaлагale zavezniške države z blagom za vojskovanje, prehrano in obleko. Ameriška industrijska proizvodnja je dosegla višino kakor še nikoli. Da bi ne bilo treba omejevat i industrijskega obratovanja in da bi se ne zmanjšali dobički, je bilo treba zagotoviti tržišča za ameriško blago. Tako sta si ameriški predsednik Truman in njegov zunanji minister Marshall zamislila svoj načrt za »pomoč« Evropi, ki bi je pa ne podprla tako, kakor je vojno opustošenje narekovalo, marveč tako, kakor bi posamezne države sprejele ameriške politične, gospodarske in vojaške pogoje.

Na prvem pogovoru o tem v Parizu je Molotov razkrinkal brezobzirni imperialistični pohlep in vmešavanje v notranje zadeve podpiranih dežel, zaradi česar so vzhodnoevropske države odklonile sodelovanje pri Marshallovem načrtu, ker kot ljudske države niso hotele za skledo leče

prodati svoje državne neodvisnosti. Uklonilo pa se je šestnajst zahodnih kapitalističnih držav, ki morajo svoje gospodarstvo prilagoditi ameriški proizvodnji, dati amerškemu zunanjemu uradu vsa zahtevana proračunska in vojaška pojasnila, izročiti vojaška pomorska in letalska oporišča, omejiti na zahtevo lastno industrijo ter dati določene surovine Američanom, ki urejajo sebi v korist tudi tečaj valute do dolarja in odrejajo, s kom morajo ali smejo trgovati, kar pa ne sme nikoli biti v škodo ameriški trgovini.

Marshallov načrt spravlja zahodno Evropo v popolno odvisnost od ZDA in utrjuje nadzorstvo ameriških monopolov nad njenim gospodarstvom, zahodni Nemčiji pa daje še prednost pri obnovitvi na škodo držav, ki so jih Nemci opustošili in izropali. Razen tega pomenja še razdelitev Evrope v dva bloka. S svojim jamstvom zoper kak napad je v načrtu zamišljeno pravo vojaško vmešavanje ZDA v zadeve evropske celine, zahtevana izenačitev oborožitve pa naj bi ameriškim trdkam zagotovila bajne zasluzke in trajno odvisnost teh držav od ameriških dobav, kar velja tudi za Perzijo, Turčijo, Kitajsko in Južno Ameriko. Ameriški militaristi sodijo, da je zanje ceneje, če plačajo njihovo orožje tuje države, kakor pa če bi ga morali na svoje stroške kopičiti doma.

Nasproti naraščajočemu amerškemu vplivu kakor tudi povezanosti vzhodnih držav je hotel angleški zunanji minister Bevin postaviti unijo zahodnoevropskih držav (Anglije, Francije, Belgije, Nizozemske in Luksemburga), ki jo je predlagal v parlamentu 22. januarja 1948. Švedski zunanji minister je že 4. februarja izjavil v državnem zboru, da bo njegova država ostala zvesta Organizaciji združenih narodov. Če bi pa ta odpovedala, se Švedska noče pridružiti zahodnoevropski zvezi, marveč hoče v primeru vojnih spopadov ostati nevtralna kakor tudi druge skandinavske države. Francija, Anglija in zastopniki držav Beneluksa pa so 18. marca 1948 podpisali v Bruslju listino o zahodnoevropski zvezi, v kateri si te države zagotavljajo politično, kulturno, gospodarsko in vojaško sodelovanje.

Naši sosede in naši zavezniki

Če so se ZDA in zahodnoevropske države s pogodbami organizirale v bojne skupine, je razumljivo, da tudi evropski vzhod ni smel držati križem rok. Poudariti pa je

treba, da je značaj zbližanja teh držav drugačen. V Evksinogradu pri Varni je bila 27. novembra 1947 podpisana (že poleti na Bledu pripravljena) pogodba o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči med Jugoslavijo in Bolgarijo. Ob tej priložnosti se je Jugoslavija odrekla tudi reparacijam, ki bi jih ji morala plačati Bolgarija. Značaj te pogodbe je maršal Tito označil z besedami: »Pakti, ki jih mi ustvarjamo, služijo miru, ne pa vojni.« V začetku decembra 1947 smo sklenili pogodbo z Madžarsko, ki je 24. januarja 1948 podpisala enako pogodbo z Romunijo, 18. februarja s Sovjetsko zvezo, 18. junija pa še s Poljsko.

V začetku februarja 1948 je bila podpisana pogodba o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči med Rusijo in Romunijo, o kateri je romunski ministrski predsednik Groza dejal, da hoče odpraviti vse, kar bi utegnilo ogrožati romunsko neodvisnost z novimi napadi Nemčije ali držav, ki bi se z njo združile. Sredi meseca marca 1948 je podpisala podobno pogodbo s Sovjetsko zvezo tudi Bolgarija, ki je prav tako povezana tudi s Češkoslovaško (23. 4.). Dne 6. aprila se je tudi Finska povezala s Sovjetsko zvezo, 30. maja pa Bolgarija s Poljsko. Jugoslavija, ki nima s Češkoslovaško skupnih mej, je sklenila (24. jun. 1948) z njo dogovor o kulturnem sodelovanju.

V notranjem življenju je pri vseh teh državah najvažnejše, da se z lastnimi silami in brez tujeja zadolževanja in zaslužnjevanja izkopljejo iz vojne škode in predvojne zanemarjenosti. Poljska se obnavlja s svojim triletnim gospodarskim načrtom, ki bo leta 1949 izpolnjen. Z letom 1946 je začela Sovjetska zveza uresničevati svoj veliki Stalinov povojni petletni načrt. Iz ruševin in pepela rastejo mesta in vasi, nastajajo nova podjetja in tovarne, oživljajo se farme in plantaže, kmalu bo presežena predvojna raven v vseh panogah industrije in kmetijstva. Pri tako okrepljenem gospodarstvu so mogli odpraviti vse medvojne omejitve v prehrani, z zamenjavo denarja so utrdili njegovo kupno moč. Kapitalistični svet pada vedno globlje v vrtimec povojne gospodarske in politične neurejenosti, sovjetski družbeni in gospodarsko-socialistični sistem pa daje nove dokaze o svoji prednosti, ker ne pozna krize in nereda v proizvodnji, niti brezposelnosti in revščine.

Vsako ustvarjalno delo zahteva miru. Ta temeljna želja se zrcali v demobilizaciji sta-

rejših letnikov iz sovjetske armade. Značilno je, da je en dan po objavi tega odloka predsednik Truman v želji, da se znatno poveča številčna moč oboroženih sil ZDA, zahteval (17. marca 1948) od obeh zbornic takojšno uvedbo splošne vojaške dolžnosti in splošnega vojaškega vežbanja.

Na Češkoslovaškem je bila že med vojno vihro 5. aprila 1945 v Košicah sestavljena vlada, da bi izvedla tako imenovani košički program, ki naj bi ga zaključile volitve v ustavodajno skupščino 26. maja 1946. Le-ta naj bi z novo ustavo predvsem uzakonila nove demokratske pridobitve. Ker so reakcionarni krogi želeli obnoviti razredno vladavino in spraviti republiko v protidemokratski imperialistični tabor, so 20. februarja 1948 z odstopom svojih ministrov izzvali vladno krizo, ki pa se je končala z njihovim popolnim porazom.

Pod novim predsednikom Gottwaldom je skupščina v kratkem sprejela novo demokratsko ustavo. Na novih volitvah dne 30. maja 1948 so stranke ljudske fronte nastopile z enotno listo z nosilcem Klementom Gottwaldom; 89 % češkoslovaških volivcev se je izreklo za republiko in vlado ljudske fronte; reakcija ni mogla sestaviti svoje kandidatne liste. Ko je 7. junija 1948 iz zdravstvenih razlogov odstopil predsednik republike dr. Beneš, je skupščina na njegovo mesto izvolila Kl. Gottwalda, ki je sestavo nove vlade zaupal Antoninu Zapotockemu.

Pot prave ljudske demokracije je ubrala razen Madžarske in Bolgarije tudi Romunija, kjer je takoj po novem letu 1948 odstopil kralj Mihael, da bi kraljevska vlada ne ovirala nadaljnjega političnega razvoja v državi. Romunska velika ustavodajna ljudska skupščina je 13. aprila 1948 soglasno sprejela ustavo, ki uzakonja velike pridobitve borbe in dela romunskega naroda in mu jamči za vse velike politične in socialne reforme, ki so bile izvedene v zadnjih letih, narodnim manjšinam pa zagotavlja enake pravice in dolžnosti kot Romunom samim.

Jugoslavija je svoji sosedi Albaniji nesebično pomagala z materialom in strokovnim kadrom pri obnovi in dvigu njenega gospodarstva. Zanj ugodne gospodarske in valutne dogovore pa je Albanija po dveh letih (junija 1948) neodgovorno odpovedala.

Kakor Jugoslavija in Bolgarija ima tudi Albanija sitnosti ob mejah proti Grčiji, za-

radi neurejenih notranjih razmer v tej državi. Tam so se namreč brez sklepa ali odobritve Varnostnega sveta vgnezdili Britanci in Američani, da bi vzdržali na vladi monarhofašistične vlastodržce, s katerimi bi grško ljudstvo kmalu pometlo, če bi mu dovolili, da svobodno odloča o svoji usodi. Toda navzlic vsemu terorju in množičnemu klanju pristašev demokracije (kar je izzvalo meseca maja 1948 protestne izjave po vsem svetu) ima tako imenovana atenska vlada čedalje hujše težave, demokratske armade genera'a Markosa pa se vedno bolj krepijo in razvijajo uspešne operacije zlasti na Peloponezu, v Epiru in v severni Grčiji.

Nazadnjaštva se morajo otepati tudi v Italiji, kjer je na namig Amerike vodja krščansko-demokratske stranke De Gasperi izrnil iz vlade socialiste in komuniste, sprejel pa vanjo prikrite neofašiste. Pri volitvah v parlament 18. aprila 1948 so pod nezaslišanim pritiskom policije in v lukah navzočih ladij ZDA, ki so grozile, da Italijo izstradajo, zmagale vladne stranke, deželo pa pretresajo demonstracije brezposelnih in stavke slabo plačanih delavcev, ki protestirajo, ker vlada ne rešuje nujnih vprašanj o prehrani industrijskega in kmečkega delavstva.

Neodrešeni Slovenci

V prav tako težavnem gospodarskem položaju je tudi naša severna sosedja Avstrija, kjer vmešavajo v spore, katerih rešitev je za koroške Slovence življenjskega pomena, Anglosaksonci svoje posebne interesne in imperialistične namene. Avstrijci so že od moskovske konference sveta štirih zunanjih ministrov (od 10. marca do 24. aprila 1947) pričakovali, da jim prinese mirovno (ali kakor sami olepševalno pravijo »državno«) pogodbo.

V Moskvi pa se zaradi vprašanja nemške imovine v Avstriji in zaradi jugoslovanskih zahtev po reparacijah in po odstopu slovenske Koroške Jugoslaviji niso mogli zediniti in so to delo zaupali posebni komisiji, ki naj bi nadaljevala delo na Dunaju. Ta se je pričela posvetovati 12. maja 1947 na Dunaju; branila se je zaslišati koroške Slovence kakor tudi uradno delegacijo Jugoslavije ter je 11. oktobra 1947 končala svoje brezplodno delo.

Na konferenci sveta zunanjih ministrov v Londonu, ki se je začela 25. novembra 1947,

so se vnovič začeli posvetovati o avstrijskem in koroškem vprašanju, a so se pogajanja razbila 15. decembra, in sicer brez sklepa, kdaj se štirje ministri spet snidejo. Pripravljalno delo za mirovno pogodbo z Avstrijo pa naj bi nadaljevali njihovi namestniki, ki so se šli 20. februarja 1948 v Londonu. Konec aprila 1948 je jugoslovanska delegacija razložila svoje zahteve glede mej in reparacij. Uspeha pa ni bilo, ker je jugoslovanske zahteve podpirala edinole Sovjetska zveza. Pogajanja so nato 6. maja začasno ustavili.

Koroški Slovenci so podobno kot naši rojaki v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini pod Italijo še nadalje izročeni na milost nacističnim oblastnikom, ki so po večini ostali pod zaščito Angloameričanov na odgovornih mestih. Domači in tuji vojni zločinci pa (podobno kakor v Italiji) »uhajajo« iz zaporov in taborišč ter se potem svobodno gibljejo po deželi.

Kakor na severu je slovensko ozemljsko vprašanje nerešeno tudi na jugu, na Svobodnem tržaškem ozemlju, ki ga je ustvarila mirovna pogodba z Italijo. To ozemlje je do prihoda guvernerja razdeljeno v dve coni, katerih eno (A) s Trstom in slovensko obalo do Devina upravljajo Angloameričani, cona B (istrsko-koprsko okrožje, ki obsega dve tretjini tržaškega ozemlja in ima okoli 68 000 po večini slovanskega prebivalstva) pa je pod jugoslovansko vojaško upravo.

Angloameriške oblasti so storile vse, da bi tržaško ozemlje zoper voljo domačinov gospodarsko in upravno med seboj čimbolj razdvajale. Ker se v Varnostnem svetu niso mogli sporazumeti glede osebe tržaškega guvernerja, so o božiču 1947 povabili Jugoslavijo in Italijo, naj sami do 5. januarja 1948 rešita to vprašanje. Ker pa Angloameričani na tihem niso želeli sporazuma, saj bi potem morali s svojimi četami zapustiti svoje morebitno prihodnje vojaško oporišče Trst, je seveda De Gasperijeva vlada z ničevnimi izgovori odklanjala vse jugoslovanske kandidate in predlagala take, ki jih je Jugoslavija že v Varnostnem svetu odklonila.

Omeniti je še treba, da so 21. marca 1948 predložile ZDA, Velika Britanija in Francija Sovjetski zvezi dodatni protokol k italijanski mirovni pogodbi, da se Svobodno tržaško ozemlje izroči Italiji, česar pa Rusija ni odobrila. Bil je to le manevar, ki naj bi podprl De Gasperija pri volitvah 18. aprila

in ki naj bi spravil Italijo v zahodni vojaški blok in v fronto imperialističnih napadalcev.

Na evropskem zahodu

Poglejmo na kratko še na skrajni evropski zahod. O zahodnoevropski zvezi smo že spregovorili. Francozi so se bali vpreči se v angloameriški imperialistični voz. Kot De Gasperi v Italiji je tudi Ramadier izrinil iz vlade najmočnejšo stranko, Komunistično partijo. Gluh je bil za njen predlog, naj bi se Francija gospodarsko ozdravila na račun francoskih velekapitalistov.

Isto dela njegov naslednik Schuman. Zunanji minister Bidault caplja zvesto, pokorno za Bevinom in Marshallom in prosjači za dolarje. Ti so se dvignili v vrednosti, ko so v februarju 1948 razvrednotili frank, tako da bodo mogli Američani za polovično ceno nakupiti francoska podjetja. Kljub vsej uslužnosti pa njihovi politični družabniki Francozom niso na roke pri ureditvi nemškega vprašanja. Zahodna Nemčija bo uničila francosko industrijo in bo pod ameriškim pokroviteljstvom začela zopet osvajati tržišča; v njeno korist so se morali Francozi odreči tudi reparacijam.

Kakor Francozom tako tudi Angležem ni postlano z rožicami: oboje mojstri njihov prešerni ameriški stric. Amerika izpodriva Anglijo vsepovsod, tako v gospodarskem kakor tudi v političnem oziru. Izvoz ZDA v dežele britanskega imperija, ki je pred vojno znašal le 65 odstotkov angleškega, je po vojni še enkrat večji od angleškega in ni daleč do tja, ko bo angleško imperialno cesarstvo glavni kupec ameriškega blaga. Do vojne je imelo angleško brodogradništvo 17 milijonov kosmatih registrskih ton, ameriško pa 12, leta 1947 je imela Anglija 16 milijonov ton, ZDA pa tonažo 46 milijonov.

ZDA skušajo dobiti zase nafto, zato spodrivajo Anglijo s Srednjega vzhoda, kar se kaže tudi v palestinskem sporu, kjer gredo Američani po drugi poti kakor Angleži. Nasprotovanje Evropi se kaže tudi v potuhi, ki so jo dale ZDA na panameriški konferenci v kolumbijski Bogoti (aprila 1948), ko so južnoameriške države zahtevale evropsko kolonialno posest.

Anglija si skuša pomagati z dolarskimi posojili, ki pa hitro kopnijo, zato omejuje uvoz in skuša povečati izvoz, kar pa zopet neugodno vpliva na domačo preskrbo.

Druga za drugo se vrstijo stavke, zlasti pristaniških delavcev, in zato je (konec junija 1948) Atleeejeva vlada dobila pooblastilo, da sme ob izrednem stanju poslati na delo vojaške čete.

Devet let je že minilo, odkar je s Hitlerjevo in Mussolinijevo podporo v bojih 1936—1939 ugasnila svoboda španskega ljudstva. Med svetovno vojno je general Franco storil vse, da bi pomagal svojima gospodarjema do zmage, kljub temu pa je kot vojni zločinec ušel zatožni klopi mednarodnega sodišča. Generalna skupščina Organizacije združenih narodov je v decembru 1946 le priporočila, naj se iz Španije odpokličejo poslaniška zastopstva. Pa še ta sklep je ostal pri zahodnih demokracijah na papirju. V februarju 1948 so Francozi odprli meje proti Francovi Španiji, ko so videli, da z njo trgujejo in jih tako gospodarsko izpodrivajo Američani in Angleži. ZDA žele vključiti Španijo v svoj zahodni vojaški blok.

Vsa Španija je še danes velikanski koncentracijski tabor, kjer z bajoneti in vešali vzdržujejo fašistično-falangistični »red«. Pregarjajo vsako svobodno besedo in uprizarjajo večne obravnave zoper pristaše odporniškega gibanja. Na tisoče jih postrelijo brez sodbe, a kljub terorju se vedno bolj razplameneva gibanje za svobodno in demokratsko Španijo.

Srednji vzhod

Na Srednjem vzhodu so si Angleži med prvo in drugo svetovno vojno zagotovili v varstvo Sueškega prekopa važna turška in italijanska ozemlja, ki pa se jim zaradi vsearabskega gibanja izpodmikajo. Arabcem je leta 1945 uspelo, da so v Kairu osnovali Arabsko ligo, ki jo sestavljajo člani vlad Egipta, Sirije, Libanona (ki so »svobodne« države), Transjordanije in Iraka (obe pod angleškim vplivom, čeprav je iraška vlada na ljudski pritisk morala odstopiti, ker je 15. januarja 1948 podpisala v Londonu pogodbo, ki daje za primer vojne Angležem izredne pravice in oporišča v deželi), Jemena in Saudske Arabije (pod ameriškim vplivom). Glavni tajnik Arabske lige Azam paša dela skrivaj po angleških navodilih in govoriči o »sovjetski nevarnosti« za Srednji vzhod, kjer pa bi se leta 1945 niti Sirija niti Libanon ne bila

iznebila francoskih in angleških nadzorstvenih čet brez nesebične podpore zastopnika Sovjetske zveze Višinskega.

Zaradi različnih zunanjepolitičnih vplivov in zaradi neprikrite borbe med arabskimi dinastijami liga ne more vedno nastopati dovolj enotno in dovolj udarno. Z »Veliko Sirijo«, ki naj bi obsegala Sirijo, Libanon, Irak, Palestino in Transjordanijo, bi Angleži radi ustvarili gospodujočo strateško, politično in ekonomsko pokrajino kot »varnostni pas« zoper Sovjetsko zvezo. Tej zamisli pa so se uprli Sirija, Libanon, Egipt in saudska kraljeva rodovina, ker naj bi bila nova tvorba pod žezlom transjordskega diktatorja Abdulaha, ki ga arabski svet imenuje »britanski emir«.

Arabska liga se upira tudi odločitvi Organizacije združenih narodov (dec. 1947), naj se Palestina razdeli na judovsko in arabsko državo. Med prvo svetovno vojno so leta 1917 Angleži obljubili Judom lastno narodno državo. Množično so se začeli (zlasti iz Nemčije) seliti v Palestino, kjer so izpodrivali manj podjetno in večinoma kmetsko arabsko prebivalstvo.

Novo vsearabsko gibanje se je uprlo večanju judovskega priseljevanja; Angleži (ki so nadzorstveno upravljali deželo) so zato preseljevanje omejili. Ob rastoči napetosti med Judi in Arabci, katere so se pa na tihem veselili, so Britanci razglasili, da s 15. majem 1948 poteče njihov mandat. Še istega dne so Judje proglasili samostojno državo Izrael, zoper katero so pa poslale svoje čete sosednje arabske države (Egipt, Transjordanija, Irak, Sirija in Libanon). Po razvpitem starem načelu »deli in vladaj« plačujejo Angleži vojaško »arabsko legijo«, prav tako pa podpirajo tudi odrede judovske milice in teroristične bojne skupine, vse pa zato, da se še nadalje vzdržijo kot gospodarji v teh za varnost Sueškega prekopa tako pomembnih predelih.

Seveda so pomen Srednjega vzhoda spoznale tudi ZDA, saj je tu 42 odstotkov vseh svetovnih zakladov nafte. Amerika se na škodo Anglije zajeda v te pokrajine, ki obetajo petrolejskim magnatom bajne dobičke. Nasproti Angliji so ZDA hotele postaviti v Palestini skrbniško upravo, v kateri bi imel finance, industrijo, kmetijstvo in vsa naravna bogastva kakor v kolonijah v svojih rokah guverner, ki bi bil seveda postavljen z voljo Amerike.

ZDA s tem predlogom niso uspele. Na pritisk Organizacije združenih narodov je bilo 11. junija 1948 sklenjeno med Arabci in državo Izraelom enomesečno premirje. Vsi poskusi, da se spor v tem času poravnava, so spodleteli, ker zakulisni imperialisti Arabcem niso naročili, naj popuste in priznajo razdelitev Palestine.

Indija

Britansko politično javnost je držal dolga desetletja v še močnejši napetosti indijski svet. Britanska Prednja in francoska Zadnja Indija (ali Indokina) ter nizozemski Malajski arhipel (indonezijsko otočje) so širne južnoazijske dežele s tropskim monzonskim podnebjem ter z razmeroma enotno kulturo. V 13. stoletju so arabski in turški zavojevalci in naseljenci pomohamedanili velike predele današnje Indije in Indonezije, potem ko so izrinili od tam hinduizem in budizem.

Po letu 1498 so imeli Portugalci kot odkritelji pomorske poti v Indijo za sto let trgovinski monopol z njo. Te so potem deloma izrinili Nizozemci, obče pa polagoma Angleži, ki jim tudi Napoleon s svojo egiptovsko ekspedicijo 1798-99 ni mogel omajati gospodujočega položaja v Indiji, kjer so pa sami pustili mnogim od njih odvisnim domačim knezom (maharadžem) še nadalje upravo. Sicer pa so bili na čelu dežele generalni guvernerji v imenu Britanske trgovske družbe, ki je imela državna oblastna pooblastila. Šele od leta 1858 je prevzela krona oblast od trgovske družbe; leta 1877 so oklicali kraljico Viktorijo za cesarico Indije, kjer naj bi jo zastopal podkralj.

Rastoče indijsko narodno gibanje je povzročilo, da so Angleži leta 1909 privolili v nekaj indijski parlament. Po prvi svetovni vojni so jim dali novo ustavo (leta 1919), ki pa Indijcev ni zadovoljila. Muslimani in Hinduji so se združili pod vodstvom Gandhija v miren odpor in bojkot britanskih oblastnih in parlamentov. Leta 1929 je Gandhi v narodnem kongresu nastopil z ultimativno zahtevo po takojšnji samoupravi Indije z dominionskim statutom ter (1930) organiziral protestno gibanje zoper britansko gospodstvo in zlasti zoper osovraženi solni monopol. Gandhija in druge voditelje narodnega kongresa so Angleži za-

prli, a so jih izpustili, ko je bil sprejet predlog, da se za Indijo osnuje parlamentu odgovorna vlada, podkralju pa so bile še vedno pridržane pomembne pravice.

Šele po drugi svetovni vojni je stopil 15. avgusta 1947 v veljavo angleški zakon, ki razdeljuje Indijo v dva dominiona, v muslimanski Pakistan in hindujski Hindustan. V to razkosanje je privolilo desničarsko krilo kongresne stranke pod vplivom gospodarske povezanosti Britancev in indijskega meščanstva, ki je bilo šibkejši družabnik angloameriškega imperializma.

Kongresna stranka je namreč imela v svojem programu agrarno reformo, odpravo veleposestev, razdolžitve kmetov, poddržavljenje velike industrije, nacionalizacijo glavnih gospodarskih virov, nad vsem pa obsežno državno nadzorstvo. Ves ta program pa je vlada stranke potisnila v arhiv, sprejela kompromis s knezi in 2. aprila 1948 odredila, da se pred indijsko narodno himno igra pri vseh slovesnostih angleška državna himna, dala je aretirati vse vidnejše (predvsem komunistične) indijske borce za svobodo, ki so bili zoper razkosanje Indije, zlasti pa je začela tudi ostro preganjati delavstvo, stavke in napredno časopisje.

Novo razdobje indijske borbe za svobodo je smoter demokratske fronte (sprejet na kongresu v začetku marca 1948) za konec imperialistične gospodarske, politične in vojaške nadvlade, za socialno preureditev in za narodno osvoboditev.

Kot žrtev svoje dosledne propagande za mir med Indi in muslimani, med trisotmilijonsko Indijo in sedemdesetmilijonskim Pakistanom, je padel 30. januarja 1948 osemindesetletni Mahatma Gandhi, ki ga je ustrelil hindujski šovinst (narodni zagrizenec), ko se je ravno odpravljal k skupni molitvi. Gandhi je bil pridigar nenasilja, a je vprav on prižigal plamen upora zoper angleško imperialistično nadvlado. Skušal je premostiti vrzeli med meščanskim vodstvom narodnega gibanja in med kmetскими množicami, tuj pa je še bil derilni glas zoper dominionski statut, če bo lavskemu razredu. Prvi je dvignil svoj sva-Indija razkosana in si bodo Hinduji in muslimani ostali sovražni (kakor se je pokazalo ob razdelitvi, ko je bilo pobitih v bojih na sto tisoče, milijoni ljudi pa so se selili iz dominiona v dominion; iz istih ver-

sko-narodnostnih vzrokov je nastal spor zaradi severozahodne pokrajine Kašmirja).

Že bolni Gandhi se je zadnjikrat spoprijel v boju za edinost Indije. V njem je začel pridobivati prijateljev na levem krilu ter je pri svojem velikem propagandnem delu v Kalkuti in Delhiju nastopil v tesni povezanosti s komunisti. To njegovo delo ni bilo po volji bogatašem, verskim gorečnejšem, reakcionarjem ter političnim prodancem, ki so kar odkrito pozivali k umoru Gandhija.

Kot posebna upravna enota Indije je bil nekaj časa otok Cejlon s sedmimi milijoni prebivalcev in z velikimi plantažami riža, čaja, kavčuka, kokosovih orehov, raznih dišav in začimb. Dominion s samostojno notranjo in zunanjo politiko je postal Cejlon 10. februarja 1948.

Daljni vzhod

Na otokih Malajskega arhipela (otočja) so zagospodovali Nizozemci, ki so že leta 1917 priznali neodvisnost Indonezijske republike (otoki Sumatra, Java, Madura). V zadnji svetovni vojni so zasedli Japonci tudi te otoke, kjer so nasadi kavčuka, sladkornega trsa, kave, riževa, bombažna in tobačna polja ter bogata ležišča nafte, svinca in kositra. Po pregonu Japoncev so začeli Nizozemci z angleško pomočjo (v strahu za naloženi kapital) boj zoper indonezijsko narodnoosvobodilno gibanje.

Meseca decembra 1947 je bilo sklenjeno premirje, ki so ga pa Nizozemci izkoristili, da so zasedli pomembnejše in ugodnejše položaje, v začetku leta 1948 pa so na ameriški ladji Ranwill sklenili sporazum, ki je ustavil nadaljnje sovražnosti, a ni rešil vseh spornih vprašanj. Nizozemci bi radi, da bi Indonezijska republika s štiridesetimi milijoni prebivalcev priznala nizozemsko nadvlado, dokler ne bo oblast izročena združenim indonezijskim državam (ki bi zvišale prebivalstvo le še za kakih trideset milijonov). Po podpisu sporazuma je bila sestavljena nova indonezijska vlada desničarskih strank; socialistični blok je odredel sodelovanje, ker je republika le še avtonomno področje Nizozemcev. Ljudske množice so zoper to izdajstvo in hočejo nadaljevati boj za svojo svobodo in neodvisnost.

Tudi v sosednji Indokini so se Francozi prevarili v domnevi, da bodo deželo zase-

dli in pomirili v nekaj tednih. Nikakor ne morejo razbiti edinosti vietnamskega ljudstva; ne dá se tujim kolonizatorjem zaslužniti ljudstvo, ki si hoče priboriti samostojnost in enotnost.

Če pogledamo še naprej po Daljnem vzhodu, moremo ugotoviti, da je Čankajšek na Kitajskem zadnja leta vojne zoper Japonsko dejansko ustavil vse operacije na tej fronti. Saj je spomladi leta 1945 dejal, da je njegov poglavitni sovražnik komunizem, ker bodo z zunanjim (z Japonci) že Američani opravili. V središču je zbral vse svoje sile zoper kitajske ljudske armade. Te so se res umaknile, pa so potem v dveh ofenzivah leta 1947 v Mandžuriji sovražnika skoraj popolnoma iztisnile, tako da je Mukden le še nepomemben vojaški klin v tej pokrajini.

Demokratske armade so imele uspehe tudi na severnem Kitajskem. Vsa ameriška denarna, vojaška in tehnična pomoč ne pomaga dosti kuomintangovim armadam, ki se razkrajajo. Kitajsko ljudstvo je trdno odločeno še bolj strniti svoje vrste in temeljito obračunati z vsemi reakcionarji.

Ker se ZDA zdi, da stoji Čankajškova Kitajska na trhlih nogah in s tem premalo brani njihove gospodarske, politične in vojaške koristi, so se zavzele za premagano Japonsko, kjer zidajo kakor v Nemčiji na nacionaliste in militariste, da jim bodo pokorni služabniki, ker so jim zaupali še nadalje pomembne javne dolžnosti.

Na seji zavezniškega sveta za Japonsko (3. marca 1948) je sovjetski zastopnik general Kislenko med drugim grajal tudi to, da na Japonskem niso izvedli še nikakršnih demokratskih reform.

Sklep

Narodnoosvobodilno gibanje na Kitajskem, v Indokini, Indoneziji in Indiji, v Burmi in v arabskih deželah Srednjega vzhoda kaže, da tudi po drugih celinah rešujejo narodi podobna vprašanja na podoben način kakor v Evropi. Tudi tam se borijo ljudstva zoper grabežljivost in zahrbtno dvoličnost »demokracije« francoskega, nizozemskega in angloameriškega imperializma. Povsod se skušajo narodi izviti tudi iz trdega kapitalističnega objema ter si urediti dom tako, da ne bodo izrabljani niti po domačinu niti po tujcu.

Napisano 30. junija 1948.

Prešernova rojstna hiša

F. S. Finžgar

OB STOLETNICI PREŠERNOVE SMRTI — 8. II. 1849

Že kot otrok sem bil kajkrat na Prešernovem domu pri Ribiču v Vrbi. Tedaj me še ni mikal pesnik Prešeren. Saj o njem nisem vedel kaj drugega, razen kar mi je moj oče o njem pripovedoval, češ da je bil Ribičev dohtar hudo učena glava, tako zelo učena, da je celo pesmi skladal. Nas otročaje sta zanimala le državna žrebca, mogočna konja pincgavske pasme, ki so ju imeli pri Ribičevih. Nad vse imenitno se nam je zdelo, če smo naleteli na deklo Veselko, ko je šla z okomatanim žrebcom iskat na polje kak naloženi voz. Ta dekla je namreč oba žrebca vardevala in se tako sprijaznila z njima, da ju je na nitko otvezena lahko vodila kamor koli. Bila je prava možakarica, ki ni peš šla ob konju, ampak ga pogumno zajahala in so ji zato nagajivo pravili 'Ribičev dragonar'.

Ko sem bil latinski študent, sem z drugačnimi občutki in spoštovanjem obiskoval rojstni dom našega največjega pesnika. V žepu sem nosil v počitnicah drobno knjigo *Pesmi Franceta Prešerna* iz l. 1866, kakor jo je priredil Josip Stritar. Večkrat sem ležal v travi pri cerkvici sv. Marka in prebiral te pesmi. Tam, tik pod staro

naizidno sliko sv. Marka, je govoril ljudstvu 15. septembra 1872, »ko se je rodna hiša obogatila s svojim najlepšim kinčem, Prešernovo spominsko ploščo«, profesor Ivan Zupan, brat Toma Zupana. »Ne za ped zemlje ni zgrešil slavnostni govornik tam mesta, kjer sta od takrat pred dobri mi 50-timi leti žirovniški Ovsenjekov študent Matija Čop in vrbenski Ribičev študent France Prešeren v travi ležeč, blejski grad v vidiku, sanjari o svoji in svojega naroda prihodnosti.« (Tomo Zupan, Lenka Prešernova.)

Slovenska kmečka hiša

Da sem na istem mestu sanjari tudi jaz; študent, je jasno. Saj je bila vsa tedanja slovenska srednješolska mladina kar prežeta od narodne zavednosti in polna navdušenja za Prešerna. Že tedaj se mi je rahlo budilo spoznanje, da so iz takih kamric v kmečkih hišah, kjer je zagledal luč sveta tudi največji Slovenec Prešeren, prihajali na svet vsi naši davni predniki. Kmečka hiša je bila žarišče in ognjišče, ki je otelo naš narod pogube in iztrebljenja. Resnično je pravo čudo, da je naš mali slovenski narod, obdan od močnih so-

Cerkev sv. Marka v Vrbi.

Prešernova rojstna hiša v Vrbi.

sedov, ki so ga trli, napadali in potujčevali, sploh obstal in je danes polnovreden sosed drugih kulturnih narodov. Največjo zaslugo za to ima slovenska kmečka hiša. In prav zato je tudi Prešernova rojstna hiša obenem **predstavnica vseh naših kmečkih domov.** — To resnico nam dokazuje zgodovina.

Naši pradedje so prišli v sedanje kraje, ki so bili zelo opuščeni, krog leta 568 kot miroljubno kmečko ljudstvo. Živel so v zadrugah, svoje kneze so si sami volili na skupnih zborih. Prva slovenska država je bila Karantanija (Koroška). Prvi znani knez je bil Valuk, ki se je zvezal z državo Sama. Po Samovi smrti je njegova država prepadla.

Slovenski kmet je bil poslej navezan sam nase; sam se je boril zoper Langobarde in jih tudi pregnal iz Ziljske in Kanalske doline. Hudi in močni sovražniki so mu bili divji Obri. Za pomoč v bojih zoper Obre so se Slovenci zvezali z Bavarci in Obre v odločilni bitki leta 745 premagali ter izgnali iz dežele. Ko je po izdajstvu prepadla Kocljeva slovenska država, so 896. leta vdrli divji Madžari v slovenske kraje in jih oplenili. Te roparske pohode so ponavljali vsako leto. Nalovili so slovenskih fantov in deklet ter jih prodajali za sužnje. Kalif v Kordovi na Španskem je imel redno do 3000 slovenskih sužnjev na svojem gradu.

Nemška moč na naši meji je v tem času rasla. Na slovenskem ozemlju so še bili knezi našega rodu. Tako priča stara listina, ki omenja kneza Pribislava kot mejaša brižinskih škofov v Loki. V sledovih razvaline gradu v Goričanih so ostanki Pribislavovega gospostva. Toda ti domači knezi med seboj niso bili povezani, niso ustvarjali slovenske skupnosti in so zato zginiti brez sledu. Izpodrinili so jih priseljeni nemški graščaki. Ti so naseljevali nemški živelj v naših krajih. Toda ta ni mogel ponemčiti slovenskega ljudstva. Vse naselbiné, razen Kočevja, so utonile ob trdi zvestobi našega kmeta. Nemško naseljevanje je drobilo našo skupno zemljo na razne pokrajine. In ko vseh krivic še ni bilo dovolj, je udarila na slovenskega kmeta turška sila. Od leta 1469 do 1483 so Turki skoraj vsako leto obiskali našo zemljo. Grofi so se poskrili v utrjene gradove, kmet se je boril. Turki so razen blaga odvajali s seboj tudi ljudi v sužnost, dečke pa zato, da so iz njih vzgajali divje janičarje.

Ob takih grozotah pa so pritiskali na kmeta še graščaki s hudimi davki, z ječami in tlako. Slovenski kmet se je upravičeno začel biti zoper tujo gospodo. Nastali so kmečki upori — punti. Prvi že 1478 v Ziljski dolini, 1573 pa največji v zvezi s Hrvati. Tudi kasneje se je kmet še večkrat uprl, toda zmagala je dobro

Breznica pri Žirovnici.

oborožena vojska graščakov. Strašne muke je trpel kmet in še puntarski davek je moral plačevati. — Če še bežno premislimo, da je bila naša zemlja nekakšna glavna cesta od vzhoda proti zahodu in da je po njej potovalo sem in tja polno vojaštva, spoznamo takoj, da je bil ob takih prehodih zopet kmet in njegov dom tisti, ki je največ trpel. Poldrugi tisoč let je bilo življenje slovenskega kmeta večni boj za obstanek, za narodni in gospodarski. Prizanašala mu ni nobena tuja gospodarka; odtrgali so od našega narodnega telesa beneške in prekmurske Slovence, nazadnje še koroške in primorske brate. In za to tujo oblast se je moral slovenski človek še vojskovati. Ali je ali ni čudo, da smo Slovenci sploh obstali in nismo bili za vekomaj izbrisani kot narod? In ker v tej dobi naše ljudstvo ni imelo ne svojih knezov ne izobraženih voditeljev, nas je v resnici otela edinole kmečka hiša — in steber iz nje — slovenski kmet.

Toda kmečki dom nam ni otel samo golega življenja in osrednjega kosa naše prvotne zemlje. Kmečka hiša je bila ob teh borbah tudi žarišče pristne ljudske modrosti, ki se nam razodeva v globokih pregovorih in v prelepih narodnih pesmih. Grki so bili ponosni na svojih »sedem modrih« in na njih kratke izreke, ki v jedrnatih oblikah izražajo razne skušnje iz življenja. Mnogi ti izreki so pa plehki in prazni tako, da so pogodljivi izreki in pregovori našega kmeta v primeri z onimi su-

ho zlato. Taka je sodba učenjakov (Sovre). Ni dolgo tega, ko mi je mož, ki se je izobraževal na tujem, se posvetil uku raznih jezikov, svoj materin jezik pa popolnoma zanemaril, priznal: »Šele sedaj sem začel brati dela slovenskih pisateljev — od Prešerna do danes. Povem vam, da strmim ob lepoti slovenskega jezika. Po zvončnosti, jedrnatosti in jasnosti dosega vsak drug kulturni jezik, mnogokrat ga kar prekaša.« In od kod ta jezik? Iz kmečke hiše, kakor so bili spočetka tudi vsi možje, ki so prvi začeli orati ledino našega slovstva, kmečki sinovi. Kdo nam je dal Trubarja, ki je napisal 1551 prvo slovensko knjigo *Abecednik*? — Kmečka hiša. Kdo pesnika *Prešerna* in *Vodnika*? — Kmečka hiša. Kdo učenjaka *Čopa*, *Kopitarja*, čebelarja *Janša*? — Kmečka hiša. Kdo *Stritarja*, *Levstika*, *Jurčiča*, *Gregorčiča*? — Kmečka hiša. In še koliko drugih! Kako po pravici je zložil pesem — hvalnico — na čast kmečki hiši naš *Gregorčič*. Po pravici slavi kmečki dom takole:

Ti šege stare si ohranil,
le ti naš jezik si obranil,
da ni zatrl nam ga tujčin.
Kar mož nebesa so poslala,
da večnih nas otmo grobov,
vse mati kmečka je zibala,
iz kmečkih so izšli domov.
Od tam nam misleci globoki,
od tam nam pesniki preroki,
za dom borilci — vsi od tam.

Ti drobni iveri, izsekani iz naše zgodovine, so zadostne priče, da smemo in moramo imeti Prešernovo rojstno hišo tudi za predstavnico vseh slovenskih kmečkih domov, ki so nam po davnih pradedih in po svojih potomcih oteli zemljo, rod in jezik. In pravično moramo priznati, da se je tudi ob zadnjih bojih za osvoboditev naše zemlje in našega naroda prelilo največ delavsko-proletarske in kmečke krvi, ki ima vsa svoj vir v kmečkih domovih.

Spomenik Brezničanom, padlim v prvi svetovni vojni (Plečnikov načrt). Na kamnitni mizi je napis:

**ŽRTVAM
SVETOVNE VOJNE**

1914 — 1918

brezniški župljani

Vi — za nas ste dotrpeli,

vi — za nas izkrevaveli.

Na mirovnem pismu

pečat — vaša kri.

Preklet, kdor drzno

kdaj ga še zdrobil

Vrba

Ker stoji Prešernova rojstna hiša v Vrbi, ne smemo mimo nje, da bi se za hip ne ustavili pri zgodovini Vrbe. Saj je Prešeren razen rodne hiše tako ljubil tudi rojstno vas, da ji je posvetil prelepo pesem. Možje, ki poznajo imenitne pesnike drugih narodov, trdijo, da še noben pesnik ni svoji rojstni vasi posvetil tako lepe pesmi kakor Prešeren. Kratka je, preprosta in vendar pravi biser. Vem, da ste jo že slišali ali brali. Kljub temu naj bo še tu natisnjena. Čim večkrat jo beremo, tem lepša je in vselej se nam zdi kakor nova, ker vedno spoznamo v njej novo globino misli in novo pesniško mojstrovino.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' ūka že'a me iz tvoj'ga sveta
speljala ne bilà, golj'fiva kača!

Ne vedel bi, kakó se v strup prebrača
vse, kar srcé si sladkega obeta;
mi ne bilà bi vera v sebe vzeta,
ne bil viharjev notranjih b' igrača!

Zvestó srce in délavno ročico
za doto, ki je nima mil'jonarka,
bi bil dobil z izvoljeno devico;

mi mirno plavala bi moja barka,
pred ognjem dom, pred točo mi pšenico
bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

Vrba je stara vas iz srednjega veka. Takrat je štela 19 kmečkih domov. Vsi so bili trdni kmetje. To dokazujejo še danes ponosne stare kmečke hiše in velika gospodarska poslopja. Tedaj so Vrbovci živeli splošno le od kmetij. O domači obrti, zlasti o suknarstvu nimamo poročil. Pač pa je bil dober postranski zaslužek — vozarstvo. Takrat še ni bilo železnic in vse tovore so prepeljevali s konji na sloviti parizarjih. Mnogi vozarji iz tedaj še rodinske župnije so vozili od Trsta prav do Kelmorajna (do Kölna ob Renu) v Nemčiji. Po več mesecev so bili zdoma. Stari možje so pripovedovali, da so ti vozarji vselej naredili oporoko, preden so se odločili za na tako dolgo pot. Ob vseh glavnih cestah so bile mogočne krčme, ob njih obsežni konjski hlevi, da so vozarji tam obedovali ali prenočevali. Za vozarstvo kosilo je bil

stalen jedilni list — nenapisan seveda — in stalna cena: srebrna cvancgarica — kovanec za dvajset beličev ali krajcarjev. Toliko je stalo 'furmansko' kosilo, ki si ga navaden popotnik zlepa ni mogel privoščiti zaradi stiske za denar. Za kosilo je bila goveja ali kurja juha z rezanci, velik kos govedine ali pečenke s hrenom v kisu, vogal pogače in polič vina. Taka imenitnost je bila dokaz, da so vozarji imeli dovolj cvenka v usnjenih pasovih, ki so bili takrat, ko papirnatega denarja še ni bilo, edine denarnice.

Vrba stoji na prelepem kraju. Prešeren je to okolico sam opisal:

»V dnu zad stojé snežnikov velikani« — to je triglavsko pogorje; »na desni griček se za gričem skrrije« — to je Jelovica in Pokljuka; »poljá, ki spred se sprosti, lepotije« — proti Stolu in Begunjsčici pa prelepo pisano polje, da pesnik, ves prevzet od te pokrajine, vzdiklne: »Dežela kranjska nima lepš'ga kraja, ko je z okol'š'no ta, podoba raja.« Malo od vasi proti vzhodu stoji na nizkem hribčku ljubka cerkev sv. Marka. Tega soseda — svetnika — zavetnika vasi Vrbe, omenja Prešeren v pesmi »O Vrba«. Stara, skromna gotska stavba je to, toda tako ljubka, da si brez nje Vrbe kar misliti ne moremo. Pri vhodu je lopa in v tej zidana prižnica. Ob verskih shodih so ljudje stali zaradi tesne, cerkvice zunaj po brežiču, duhovnik pa jim je govoril iz lope z zidane lece.

Velika zanimivost, spomin starih časov, je večstoletna lipa sredi Vrbe. O tej bi po narodni pesmi lahko zapeli:

»Na sredi Vrbe pa stoji 'na lipca zélena;
pod njo stojijo stolci — oj stolci kamnati.
Na njih sedijo fantje — možaki Vrbovci.«

Ta lipa, s kamnitnimi sedeži pod seboj, je skoraj gotovo edin tak zgodovinski spomenik v vsej Sloveniji. Še danes je tamkaj v krogu ob lipi 16 neobdelanih kamnov, ki so bili za sedeže zborovalcem. Pod lipo so se zbirali Vrbovci k posvetoivanju, v srenjo, v svojo večo. Tu so urejali srenjske zadeve o skupnih gozdih, o planini, o gmajni pod Vrbo proti Savi. — Po tej gmajni, ki ima polno žlebov, koritastih jarkov in okroglo oglajenih kamnov, so trdili stari ljudje, da je nekdanj tekla Sava. Gotovo še pred ledeno dobo. Kasneje pa se je tu plazil triglavski le-

denik, ki je v ledeni dobi drsel do Ljubljane in se tam tajal v ljubljansko barje. — Srenja je ostanek nekdanje prvotne zadruga, ko so imeli Slovenci še vse v skupni lasti. Srenje so bile dolgo še čisto neodvisne od gosposke. Imele so svojega župana, ki so ga volili na zborih. V srenjske zборе so smele tudi žene — vdove, ki so prevzele po moževi smrti gospodarstvo. Dogodilo se je celo, da je bila priznana gospodarna žena izvoljena za srenjskega župana. To je dokaz, da ljudska modrost in pravičnost tam, kjer je odločala sama, žene ni izključevala ne od zborovanj ne od važnih javnih funkcij. — Razen Prešernove rojstne hiše ima spominsko ploščo tudi hiša, kjer se je rodil Janez Zlatousti Pogačar, ljubljanski škof.

Prešernov nagrobnik v Kranju.

Na sprednji strani je napis:
Dr. France Prešerin
rojen v Verbi 3. decemb. 1800.
Umerl v Kranju 8. febr. 1849.
Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.

Na zadnji strani pa:
V pesmih neumerlemu
postavili
častitelji njegovi
1852.

Napis na plošči:

V tej hiši se je rodil
22. I. 1811

Ivan Zlatousti Pogačar,
ljubljski knez škof.

Postavil Tomo Zupan 1919.

Bil je bistra glava in navdušen narodnjak. Omembe vreden je blizu Ribičeve hiše lipov gaj. Tega imenujejo domačini Boštjanov **divnik**, divnek. Od tod je dobil Prešeren ime za **park** v pesmi **Judovsko deklet**: »V divnjek grem sprehajati se.« Slišal sem pa mladega moža, ki je menda hotel pokazati, kako je načitan, da je »**divnik**« — spremenil v **dimnik**! Nepoučen se je s svojo učenostjo zelo urezal.

Vrba je spadala prvotno pod župnijo Radovljico. Najstarejša in največja podružnica v tej okolici je bila cerkev sv. Klemenca na Rodinah. Legenda trdi, da sta tu počivala slovanska blagovestnika brata sv. Ciril in Metod, ko sta potovala v Rim in s seboj nesla svetinje sv. Klemenca. Zaradi tega da je bil določen za patrona tej cerkvi sv. Klemen. Leta 1783 je bila ta podružnica povišana v župnijsko cerkev. Že prej je bilo pri tej cerkvi pokopališče za vse okoliške vasi. Ustno izročilo trdi, da so pred davnimi leti celo iz Kranjske

gore vozili mrlične na to božjo njivo. V tej cerkvi je bil krščen tudi deček Prešeren France in v to cerkev je hodil ob materini roki, dokler je bival doma. Leta 1821 pa je bila sezidana nova, večja cerkev na Breznici in je bila župnija prenesena na Breznico. Smokučani — Smokuč je največja vas v župniji — so se zidavi nove cerkve trdo upirali, ker so prej imeli mnogo bliže na Rodine v cerkev. Zato so dobili od drugih župljanov pritikljaj »puntarje«. Župnija Breznica ima 11 vasi. Za Prešernovega rojstva je bilo v vseh vaseh krog 1200 prebivalcev. Od leta 1800 do leta 1900 je ta mala župnija dala 120 izobražencev: duhovnikov, profesorjev, učiteljev, uradnikov. Takega števila izobraženih rojakov ni dosegla nobena tako majhna župnija v Sloveniji. Med izobraženimi iz tega stoletja je najvišji vrh France Prešeren, velikan učenosti Matija Čop, odlični škof Pogačar, profesor Tomo Zupan, skrbni nabiralec »prešernin«, ki so zbrane v mestnem muzeju v Ljubljani itd. Za tolikšno število izobražencev sta dva vzroka. Prvi je ta, da je bilo ljudstvo nenavadno nadarjeno. Brez resnično bistrih glav — očetov in sinov — bi bilo tako število nedosegljivo. Drugi vzrok pa je bilo živo hrepenenje po svobodi. Zato so mnogo žrtvovali, da so iz podložništva in tlačanstva graščinam, radovljiški, begunjski in blejski, oteli vsaj kakega svojih sinov in mu pomagali do svobodnega poklica. Res pa je tudi, da je bilo že pred letom 1800 mnogo izobražencev, zlasti duhovnikov iz te župnije. Vsi ti so radi pomagali šolati svoje nečake in sorodnike. »Srečna usoda je bila, da je mali Ribičev France prišel k staremu stricu Jožefu Prešernu — Boštjanovemu iz Vrbe — župniku na Kopanju, ki je fletnega otroka prvi hip pristrčno vzljubil. Ta stari stric se je izšolal v Gradcu, bil previden in posebno najden, moder mož, ki je rad nobel živel in bil do sorodstva nenavadno dober (Zupan). Bog ve, ali bi Slovenci imeli danes svojega Prešerna brez tega izobraženega strica, ki ga je prvi učil in potem poslal v šolo? Pravične omembe vredna sta razen drugih dva duhovnika, ustanovitelja štipendij za dijake, in sicer: Janez Prešeren, ki je bil ljubljanski prošt, prvi predsednik Akademije operosorum (1693) in ustanovitelj sedmih štipendij. Drugi je bil

Zgodovinska lipa sredi Vrbe.

Javorova miza pod bogkovim kotom v Prešernovi rojstni hiši.

Knafelj, doma iz Doslovič, župnik pri Dunaju in ustanovitelj znanih Knafljevih štipendij.

Koliko slovenskega izobraženstva se je izšolalo ob pomoči teh ustanov! Občudovati moramo smisel in ljubezen, ki so jo z utemeljitvijo štipendij izpričali ti možje, v takrat narodnostno še ne razgibanih časih, do svojih rojakov. Za zgled bi morali biti mnogim imovitim meščanom polpreteklega dobe.

Prešernov rod je zelo star. Ne ve se, ali je prvotna korenina prav iz Vrbe. Priimek Prešeren je bil razširjen po vseh okoliških vaseh in je segal še dalje, do Ljubljane in čez. Dognano pa je, da je do leta 1828, ko je France Prešeren doštudiral, brez meščanov in kmetov Prešernov znanih 44 izobraženih Prešernov: duhovnikov, odvetnikov, častnikov, uradnikov. Dva sta tudi pesnila v latinskem jeziku. Tudi to število priča, da so bili Prešernovemu rodu talenti že kar v krvi ali pa so jim jih vile Rojenice polagale v zibelke.

Ribičev iz Vrbe

Zgodovinsko dokazan je edinole Prešeren, Boštjan, iz Vrbe št. 6, iz leta 1559. Prvi Prešeren — Ribič je izpričan šele iz leta 1731. Ta je bil pesnikov praded Jožef. Bržkone se je priženil k Ribiču iz Doslovič kot sin Andreja Prešerna.

Naslednji gospodarji pri Ribiču so bili: Jernej Prešeren (r. 1742, † 1800), pesnikov dešček. Šimen Prešeren, pesnikov oče, rojen 1762, umrl 1837 na Skaručini pri bratu duhovniku Froncu. Poročen je bil z Žirovničanko Mino Svetinovo, ki je umrla v Št. Rupertu na Koroškem pri sinu Juriju, pesnikovem bratu. Šimen Prešeren — gospodar Ribič — je imel osem otrok: tri dečke in pet deklíc. Ker je bilo menda šolanje v prešernovskem rodu kar podedovano, so se tudi iz Ribičeve hiše poslovili vsi trije sinovi in dom je ostal brez naslednika gospodarja Prešerna. Oče Šimen je zato dom izročil hčeri Mini. Za zeta je prišel k Ribiču Janez Vovk s Črnavca, iz mošenjske župnije. S tem zakonom je pri Ribičevih naslednikih ugasnilo pisanje za Prešerna. Za Janezom Vovkom je zagospodaril Joža Vovk, sin pesnikove sestre Mine, in za njim pesnikov pranečak Janez Vovk, ki je umrl 1935. Veselje do študiranja tudi za Vovkove ni zamrlo. Iz Ribičeve hiše sta izšla še dva duhovnika: Janez Vovk, pesnikov nečak, in Anton Vovk, pesnikov pranečak, sedanji škof ljubljanski. Joža Vovka sem osebno dobro poznal. Bil je korenjak. V gorenjski narodni noši je bil tako očitna postava, da ga je bilo veselje gledati. Nekaj let se je šolal tudi v Ljubljani. Ko je leta 1891 pozdravil z lepim govorom slovenske in hrvatske

Pogled v kamro na posteljo in zibko.

dijake abituriente s podiča vrh stopnic svoje hiše, smo se mu vsi kar čudili, zlasti še Hrvatje, ki niso odlegli, da je moral z nami na Bled. Napregel je ponosito kobilo in naložil na lojtre ves hrvatski tamburaški zbor, drugi smo krenili peš čez gmajne. — Jožetov sin Janez se je poročil z Minco Fertin — Kraljičevo z Breznice. Imela sta 9 otrok — zgolj deklic. Umrl je že leta 1935 — star šele 52 let — za družino in posestvo mnogo premalu.

Odkup Prešernove rojstne hiše

Prešeren je umrl kot odvetnik v Kranju 8. februarja 1849. Čeprav je bil v življenju premalo poznan in od omejenih ljudi nepriznan, od vlade preganjan, je pa bil njegov pogreb v Kranju veličastna strnitev vsega slovenskega izobraženstva kot počastitev največjega Slovenca ob njegovi zadnji poti.

Da so mu že po treh letih (leta 1852) njegovi častilci postavili za tisto dobo kar dostojen nagrobni spomenik z napisom:

Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži,

je dokaz, da so ljudje že spregledali in občutili, kaj nam je bil Prešeren. Za njegovo rojstno hišo pa še ni bilo pravega zanimanja. Le redke častilec Prešerna se je mimogrede oglasil v Vrbi in si ogledal Ribičevo hišo. Prvi večji, slovesni obisk Prešernove rojstne hiše je bil šele leta 1872. Slovensko pisateljsko društvo z dr. Razlagom na čelu in po prizadevanju brezniškega župnika Lovra Pintarja, deželnega poslanca in odličnega sadjarja, je tedaj odkrilo spominsko ploščo, ki je še danes vzdana. Napis se glasi:

V tej hiši se je rodil
Dr. France Prešeren
3. decembra 1800

Slovensko pisateljsko društvo 15. sept. 1872.

Ta slavnost in zlasti še Stritarjeva knjiga *Pesmi Franceta Prešerna* (1866) sta zanimanje za rojstno hišo zelo oživili, zlasti še med šolsko mladino. Vsak obiskovalec si je hotel ogledati hišo znotraj, da bi videl kamrico, kjer je tekla Prešernova zibka. Mnogo jih v hišo ni moglo. Obiski so bili navadno ob počitnicah, Ribičevi pa mnogokrat na polju in je bila hiša zato zaklenjena. Tudi v hiši ni moglo biti ob številnih otrocih vse »kakor v prstanu«. Že s Tomom Zupanom, neutrudnim iskateljem »prešernin«, sva govorila, kako lepo bi bilo, če bi bila ta hiša last vsega naroda. Janez Vovk mi je rekel, da bi bil pripravljen vežo, hišo in kamro odstopiti, če mu prizidamo proti vzhodu novo vežo in hišo s kamro. Tak prizid bi ne bil predrag, skvaril bi bil pa prvotno podobo hiše popolnoma. Ker me je misel na odkup Prešernove rojstne hiše vedno preganjala, nisem mogel mirovati.

Ko je umrl 1935 pranečak Janez Vovk, je postala lastnica vdova Minca z devetimi otroki — deklicami. Ker mi je bila v sorodu kot hči mojega strniča, sem se pogovarjal z njo o odkupu hiše. Brez posebnega obotavljanja je privolila v odkup: »Postavite mi novo hišo kar tu na našem svetu, potem pa naj bo stara vaša, kajpak brez srenjskih pravic.« Tako zamenjavo je morala potrditi tudi sodna varstvena oblast nedoletnih otrok. Ko je tudi ta sogla-

šala, je bila dne 7. marca 1937 sklenjena pogodba s tedanjo posestnico, da ji sezi-damo nov kmečki dom, Prešernova rojstna hiša pa preide — po Dravski banovini — v last slovenskega naroda.

Tedaj pa je prišlo vprašanje, kako dobiti potreben denar. Pri nas so bile prav vselej težave za denar, kadar koli je šlo za kako podobno zgolj kulturno zadevo. Ko bi bili imeli med tedaj mnogimi res bogatimi Slo- venci, posebno iz meščanskih slojev, vsaj nekaj zares zavednih in požrtvovalnih na- rodnjakov, bi bili ti kaj lahko zmogli ti- stih 250.000 dinarjev, potrebnih za novo stavbo. Žal, da bogati za to niso imeli do- volj smisla. Zelo pikro jo je zasolil vrben- ski možak dobro podprtemu meščanu, ki se je obregnil obme, češ le kaj se ta človek vtiče v to zadevo. Kmečki mož ga je mir- no vščipnil: »Tudi jaz sem te misli in prav- vim: Prešeren je bil odvetnik. Spodobilo bi se, da bi se bili te zadeve najprej popri- jeli njegovi stanovski tovariši in odbren- kali brez težave tisti nekaj tisočakov za odkup te hiše.«

Odbor za odkup Prešernove rojstne hiše, v katerem so bili vsi predsedniki najvaž- nejših kulturnih slovenskih ustanov, je sklenil: Povabimo vso slovensko šolsko mladino, da po skromnih prispevkih pod- pre ta načrt. Povabilo je uspelo. Nad dve tretjini vseh stroškov je zbrala naša šol- ska mladina. S tem je izpričala svojo na- rodno zavednost, pokazala in dokazala svoje spoštovanje in ljubezen do našega največjega pesnika, vodnika in preroka.

O zidavi nove hiše in popravilu Ribiče- voga doma ni, da bi pisaril. Vse je zbrano in hranjeno v univerzitetni knjižnici. Ugo- tavljam le to, da je vsa oprema v notra- njosti prav iz Prešernove dobe, nekaj tu- di starejše. Omenim naj le uro, ki visi v hiši. Ta je tiktakala ob Prešernovem roj- stvu in je dar pranečaka Antona Vovka, sedanjega pomožnega ljubljanskega škofa. — Ura — nihalka v kamri pa je iz Pre- šernove pisarne v Kranju. Pripeljana je bila takoj po pogrebu k sorodnikom v Mošnje, ki so jo oddali v hišo za zameno z novo uro — nihalko. Posebno dragocena narodna svetinja pa je zibka, v kateri se je zibal deček Prešeren. Njena pot je zelo zanimiva. To zibko so pripeljali iz Žirov- nice na bali Mine Svetine k Ribiču v Vrbo. Po ustnem izročilu ženin Vovk Janez s Čr-

Veža z mesitnjakom. Na zidu je sklednik.

nivca, mož pesnikove sestre Mine, na svoji bali ni imel zibke. To se spodobi le za nevesto. Zato je bil verjetno ves drugi rod ziban tudi še v tej zibki. Ko se je pa možila Prešernova nečakinja Polona, hči Prešernove sestre Mine, v Žirovnico k Po- gorelu — Kajdižu in imela pač novo zibko, je nekdo tistih, ki so vozili balo, iz hu- domušnosti ukradel staro zibko s podstreš- ja. — Navada je bila, da so k naloženim balam pred odhodom radi še kaj ukradli: peto kolo — hlebec pogače ali veliko po- tico, kako orodje itd. Ta burkač pa je pri- nesel s podstrešja staro zibko, češ morda bodo dvojčki — zato naj ima vsak svojo posteljico. Tako se je zibka vrnila v Ži- rovnico, od koder je prišla v Vrbo. Od Po- gorela je potovala zibka zopet z balo hče- re Micke k Pestotnikovim v Žirovnici. Tu- di tam so v njej zibali otroke. Ko je zibka doslužila, je prišla spet na podstrešje. Ko se je omožila hči Micke z Grosovim, delav- cem, in je dobila prvo dete, je prišla k materi prosit, naj ji kupijo otroški vozi- ček. Mati jo je zavrnila: »Nič ti ne bom kupovala gosposkega vozička. Pod streho

je še čisto lepa zibka. Kar vzemi jo. Če je bila dobra za Ribičevega dohtarja, bo pravšna tudi za tvoje otroke.« Tako je prišla zibka v novo delavsko hišico v Moste. Tam sem jo našel in odkupil za gosposki otroški voziček. Taka je njena zgodovina. Po izjavi umetnostnih zgodovinarjev pričata tudi oblika in les za dobo Prešernovega rojstva, da ni niti malo dvoma o njeni pristnosti.

Z zidavo Ribičeve nove hiše smo pohiteli. Ko je bil tudi Ribičev stari dom očiščen, prebeljen in, kar je bilo pokvarje-

nega, popravljeno ter zbrana zgodovinska oprava za notranjščino, je bila Prešernova rojstna hiša kot dragocen narodni spomenik že dne 21. majnika 1939 slovesno izročena v last slovenskemu narodu.

Tisoči in tisoči Slovencev in odličnih ljudi drugih narodov so jo od tedaj že obiskali. Vsem nam je v ponos kot rojstna hiša Prešernova in kot predstavnica vseh slovenskih kmečkih domov, obenem pa tujcem dokaz, da se sebe zavedamo, da živimo kot kulturni narod in kot taki živeti tudi hočemo.

Teptani zemlji

Gema Hafner

Temnozelenе sence, sončne trate,
kot bele lise so domovi tihi,
na holmih njive — žametne zaplate.
Planine so okameneli vzdih
zemljé, ki k soncu je hlepela;
so sinja jezera neba utrinki.
Bežeča nit — drhteča cesta —
vozlá samoto in utripe mesta,
v neznano tiplje, kjer daljine vzvod
poveša kot srebrna se perot.

Granitni stol je v brazdah Gospe Svete vzklik
kot žebelj je v srce zemlje pribil
pravico našo do Koroške.
Nepisane postave vanj je klesal čas.
Koroški svobodnjak si sam usodo je koval.
Stoletja so nagnila se čez nas
in svet se večkrat je razklal,
a nemška grabežljiva dlan
kot groba je pokrov prekrila Korotan.

Ko včeraj v polnoč je gorja vzplamtel požar,
ste z nami vi s pestjo in s srcem bili plat
zvona,

za novi svet prinesli sebe v žgalni dar,
a spet na vas kot črn slap prši tema.
Zlomiti hoče tujec os dognanj,
ki v vas so v borbi se kot kri vsesala.

Koroška, danes ne žaluj!
Sedanost naša je po zemeljski vsej obli
vzvalovala,
kot talna voda dre, kot zrak pronica:
je pest, je mir, ljubezen, delo in pravica.

Iz strte školjke svojega trpljenja
kot biser v soju zvezd škrlatnih boš kanila
v pojočo strugo novega življenja.

In s tiho radostjo poškropi...

Gema Hafner

Jesen se vzpenja v reber,
za njo zelenje rdi
in sončna luč na tleh drhti
kot zlata, mehka trava...

V daljavi črna črta
letečih ptic bleđi;
cipresa kakor vzdih zemlje
v nebo kipi...

Tišina vame se vpija,
kot trta žalost me ovija...

V bolečo to samoto, dragi, vstopi,
vsaj dihni vanjo, da me ljubiš,
in s tiho radostjo poškropi
nemir, ki vse dni žge...
Ljubezen tvoja nema
razjeda mi srce.

Sreče pa nočem v pesem izliti

Marija Jelen

Kaj so obmolknile žalostne strune,
pesmi iz njih mi nič več ne donijo?
Mar so pozabljene, mrtve za vedno?
Bridki, otožni glasovi molčijo...

Če me grenkoba objame, ki včasih
vedno prebivala v srcu je mojem,
spet bom zapela, da vso bolečino,
ki me morila bo, v pesmi izpojem.

Kar se bo v duši bridkosti nabralo,
vse vam izpojem in vse razodenem —
Sreče pa nočem v pesem izliti —
rajsi globoko v srce jo zaklenem!

Katarina je redkokdaj brala kako knjigo. Tudi ni znala pripovedovati povesti, pripovedk in pravljic. Njen pogovor z otroki je bil čudno preprost in skromen. Kar je povedala, je bilo jasno, razumljivo in dobro, pravilici pa ni bilo podobno. Tudi peti ni znala. Ni imela spomina za melodijo, ni zadela glasu, ni našla prehodov. Ob otrokovi postelji je pela samo takrat, ko je drugi niso mogli slišati. Če je zaslišala možev korak, je takoj utihnila. Njen posluš za glasove je bil za čuda ubog. Včasih se je te svoje revščine resnično sramovala. Mož, ki je bil dober pevec, se je sicer čutil njeni nenadarjenosti za petje, ni pa videl v tem nobene izgube za vzgojo. Vedel je, da ima njegova žena neverjetno dober posluš za dobroto, resnico in pravičnost. Pesem, ki jo je poskušala zapeti, je bila lahko docela zgrešena, melodija pa, ki jo je ponavljalo njeno srce že od davne mladosti, je bila čudovito pravilna. Ta notranja pesem je ob vsaki besedi, ob vsaki kretnji, ob vsakem pogledu prehajala v duše otrok. Kar je mati z življenjem, z dobroto in skrbjo iz dneva, v dan pripovedovala svoji deci, ni bila nikaka neresnična pravljica. Brez rojenic in sojenic je tkala usodo svojim sinovom in hčeram. Brez kraljev in kraljic, brez kron in žezla, brez zlata in zakladov, brez princev in princes jih je v nemala za vse višjo in svetlejšo čast dobrih ljudi. Materina šola ni zavajala v nevarnost kakor včasih očetova. Bila je preprostejša, manj vase zaverovana in za življenje potrebnejša. Ni se ukvarjala z velikim svetom, z mesti, trdnjavami, rekami in gorami. Pojasnjevala je vedno isto modrost. Poznala je prav za prav samo ukaz: Bodi dober! Ni bila od danes do jutri. Ni obljubljala, ne glasno in ne tiho, nikakega lažjega poklica. Bila je dobra za vas in mesto, za grad in bajto, za mlada in stara leta. Bila je tiha in skromna kakor materinska misel in polna svetlobe kakor materino srce.

Kako je napredoval Vladko v materini šoli?

Gotovo je, da uspehi niso bili tako vidni kakor v znanju. Dobrota je zelo tiha učiteljica. Saj si navadno niti ne upa povedati, da hoče poučevati. Če to razglasi, je

z njenim vplivom hitro pri kraju. In če že hoče govoriti, mora imeti boljši čut za pravo in lepo besedo kakor največji umetnik. Katarina je to vedela, ne da bi bila kdaj o tem posebej premišljevala. Spoznala je tezo svoje šole bolj s srcem kakor z razmišljanjem. Vedela je, da otroci ne žive toliko od nauk, zapovedi in prepovedi kakor od vzgledov, ki so jim priča. Očetove in materine misli prehajajo vanje prav tako kakor strasti in slaba nagajenja. Otroka je samo uho in oko. Neskončna radovednost je na dnu njegovega srca.

Mati Katarina je bila svojega Vladka vesela, čeprav se je včasih nemalo bala zanj. Bojazen je bila tem večja, ker ga je imela resnično rada. Saj je bil njen prvo-rojenec. S prvim materinstvom pa je nekako tako kakor s prvo ljubeznijo, mati ga ne pozabi nikoli. Vladko je bil prvi, ki ji je začel s svojim pomaganjem skrb in ljubezen vračati. Bil je nadarjen in priden za učenje. In kar je bilo največ, bil je dober otrok. Ni mogla reči, da bo boljši od mlajših bratov in sester, ker je bilo za primerjanje še prezgodaj. Vendar se ji je dozdevalo, da gori v njem neka svetla luč, ki bi utegnila nekoč prinašati srečo. To je videla ob vsaki nesreči, ki je hišo zadela, ob vsaki večji žalosti, za katero je tudi otrok zvedel. Vladko je imel sočutje z njenim trpljenjem. Če jo je videl jokati, ga je minilo vse veselje. Kadar je od žalosti in nejevolje zaradi njegovih napak umolknila, mu je bilo obupno hudo. Vedel je, da so ubogi. Zato ni smel imeti prevelikih zahtev. Če bi ne bilo šole z njenimi predpisi, bi bil še vsega mnogo manj zahteval in prosil. Ko je dobil od stricev in tet prve desetice v dar, jih je prinesel materi. »Nate, mati, nam boste kaj kupili,« je rekel nekam samozavestno. Pozneje ga je včasih skušnjava zmotila, da je hotel imeti svojo blagajno. Mati ni nič rekla, čutil pa je, da ni bila posebno vesela. Hranil je kakšen dan tisti krivični vinar, potem pa ga je prinesel materi. Zgodilo se je, da se je v otroški prenačlenosti pohvalil s svojo pomočjo ali je kaj očital. Tedaj je položila mati tisti dar pred njega: »Na, kar imej, če ti je hudo zanj.« In potem ga je bilo sram.

da ni vedel, kam naj se skrije. Čim večji je bil, tem lažje je odšel vse do zadnjega beliča. Če bi vedeli, kako se je moral boriti z očetom za vsako novo pero, bi vam bilo jasno, da je imel svojo mater zelo rad. Marsikaj bi si bil lahko kupil za tiste desetice, saj končno niso bile tako redke. Tet in stricev je imel lepo število. Nekaj je dobil za nagrado pri oranju in vožnjah. Kako malenkost je skupil za „vučec“. Še več je dobil po pametivi. Pravica je mogla vse to prisoditi njemu, ljubezen ni smela. Saj še ni mogel presoditi, kako malo je pomenilo vse to za materino gospodarstvo. Misлил je, da pomaža dvigati blaginjo domače hiše, v resnici pa je mati s temi žrtvami bogatila njega. Ni marala, da že otrok začne nekako po svoje gospodariti. To je bila po njenem mnenju najboljša šola za sebičnost in skopost. Otrok je vedel, da ni med najrevnejšimi. Na hribu za vasjo je živelo vse polno resničnih siromakov, v primeri s katerimi so bili Križnarjevi skoraj že premožni. O tem sta z materjo večkrat govorila. Zato je vedela, da ima sočutje z njimi. Če se je iz koga norčeval, se ni zaradi revščine. Beračem so po njegovem mnenju tudi pri njihovi hiši preborno postregli. Bil je kar nejevoljen, če so reveža, ki se mu tako ni nič mudilo, pustili predolgo čakati. Saj so bili videti vsi od prvega do zadnjega hudo pobožni možje. »Zakaj ste mu tako malo dali?« je vprašal mater, če se mu je kateri le preveč zasmilil. »Saj ni tako malo, Vladko,« je razlagala mati. »Ves dan nabira in če dobi povsod toliko, kakor sem mu dala jaz, mu ne bo manjkalo.«

Nekoč je bil Vladko sam doma, ko je prišel na glasno primolil star, siv berač z veliko belo brado, ki ga je delala podobnega Bogu Očetu, kakor je naslikan po cerkvah.

»Pohvaljen bodi Jezus Kristus,« je pozdravil, ko je stopil na hišni prag. Vladko je sedel na klopi pod veliko jablano in nekaj bral. Ko je zaslišal beračev glas, je odložil knjigo in stopil proti došlemu gostu.

»Ali ni nikogar doma?« je hotel vedeti popotni mož, ker iz hiše ni bilo slišati glasu.

»Ne, so na njivi,« je rekel mladi Križnar. »Pa bom jaz kaj poiskal.«

»Bog ti povrni, dečko,« je rekel starček slovesno kakor svetopisemski očak.

Otrok je vedel, kako odpravi berače mati, in je hotel narediti prav tako. V veži je bila omarica, ki je imela dva dela. Eden je bil opremljen z vrati in se je odpiral s ključem. Tam je hranila mati svoje gospodinske zaklade, sladkor, kavo, pogache in podobne dobrrote. Drugi del pa je imel pet predalov, v katerih je shranjevala moko, jajca, suhe hruške, sir, včasih tudi kaka jabolka. Vladko je vedel, kako so te dobrrote razporejene. Odprl je predal s krušno moko in nameril beraču, kar mu je šlo po meri materine radodarnosti. Starček se mu je zahvalil, kakor da mu je podaril premoženje.

»Naj ti Bog stotisočkrat povrne. Mati božja naj te blagoslovi in vsi svetniki naj prosijo zate, moj dečko.«

Vladko je zaprl predal s krušno moko. Berač pa je zaslutil, da bi se od malega moža dala dobiti morda še kaka malenkost. Zato je litanije svoje naučene zahvale nadaljeval. Na koncu pa je še nedolžno pristavil: »Dečko moj, Bog ti bo dal mnogo sreče. Daj, sezi še v kak drug predal in mi daj še jajček!«

Vladka je premamila starčkova hvaležnost in je res segel v predal. Namesto enega jajca je zagrabil dve, ker se mu je zdelo to število primernejše. Tedaj se je stari mož spomnil, da je hudo žejen.

»Vode imamo skoraj poln studenec,« je dejal Vladko, ki je preprosto menil, da se beraška žeja lahko pogasi tudi z mrzlo vodo. »Dam vam kozarec in vam privlečem vode, da ne boste žejni.«

»Ne, počakaj, dečko, naj povem in razložim. Saj veš, kako je. Človek pač je, kar dobi. Kaj pa hočemo! In potem si pokvari želodec. Voda bi mi škodila,« je razložil berač posebnosti svoje žeje.

»Vina pa nimamo,« je menil Vladko.

»Ne vina, dečko moj! Kdo pa pravi, da hočem vina? Malo jabolčnika, navadnega jabolčnika,« se je topil sivi mož v beraški pohlepnosti.

»Jabolčnik imamo, a je strašno kisel,« je priznal mali gospodar.

»Takšen ravno mora biti,« se je razveselil vsiljivi gost.

Vladko je stopil v klet in prinesel posodo jabolčnika. Berač ni odnehal prej, dokler ni izpil vsega. Potem se je še enkrat za vse stotisočkrat zahvalil in počasi odšel k sosеду.

»Ali je bil kdo pri nas?« je vprašala mati, ko sta se z očetom vrnila s polja.

»Tisti berač z belo brado,« je povedal Vladko.

»In kaj si mu dal?«

Vladko je povedal vse zapovrstjo in po pravici. Mati je menila, da je bil mnogo preveč radodaren. Oče pa ga je pol v šali, na pol za res vprašal, zakaj mu ni dal še volov in voza.

Vladko ni zagovarjal svoje radodarnosti. Kar je dal, ni bilo njegovo. Vendar mu ni hotelo biti iskreno žal. Zavest, da je naredil dobro delo, ko je tako lepo postregel revnemu gostu, je bila močnejša kakor misel na škodo, ki jo je hiša trpela.

Take in podobne malenkosti so dale slutiti, da bo Vladkovo čustvovanje podobno materinemu. To pa ne pomeni, da ni imel svoje butare napak. Nekaterih se je že sam dovolj dobro zavedal, druge so se prikazovale bolj poredko in so bile vidne predvsem materinim očem. Med temi, ki še niso prodrle globoko v zavest, je bila neke na prvem mestu nagnjenost k jezi in strogosti. Vladko je bil zaradi svojih let postavljen nad mlajši rod. S temi praviciami je imel mnogo skrbi. Zato pa je hotel, da njegovi varovanci njegovo avtoriteto brez ugovorov priznavajo. Če niso marali, so občutili trdo pest svojega starejšega brata. Vladko se je izgovarjal, da čuva red, snago in zdravje v svojem domu. Bil je že nekoliko po svetu. Videl je mesto, velike hiše, gosposke, lepo oblečene ljudi. Vedel je, da mora biti v gosposki hiši vse v najlepšem redu. Zato je želel, da bi bil red tudi pri njih. In če mlajši niso hoteli razumeti pravilnosti njegovega prizadevanja, jih je pač k temu prisilil. Materi je bilo prav, da se otrok toliko trudi za red, ni pa bila zadovoljna z načinom, kako je nad mlajšimi vladal. Bratje in sestre so se upirali in pritoževali. Včasih je bilo treba njegove kazni razveljaviti in njega samega klicati na odgovor. To se mu je zdelo kar malo krivično ali vsaj neprimerno, ker je čast njegovega prvorojenstva zaradi tega trpela.

Z lažjo ni imel toliko težav kakor s prenašlo jezo in nejevoljo, čeprav se je te napake bolj zavedal in vsekakor tudi bolj sramoval. Šlo je navadno za majhne šolske in obšolske laži, ki njegove resnicoljubnosti niso preveč prizadele. Vedno trdneje je

verjel, da ima laž resnično kratke noge. Zato je takim sredstvom vedno manj zapal. Samo bojazen pred preostro kaznijo ga je še tu in tam zapeljala, da se je zatekel k prikrivanju. Navadno pa so se mu taki poskusi zelo klavrno obnesli. Videl je tudi, da so v šoli laž neusmiljeno preganjali. Učitelji so se mu zdeli v tej stvari skoraj še strožji od kateheta. Lažnika so razglašali za veliko gnusobo. Kdor ni govoril resnice, je izgubil vso naklonjenost. Bil je osamljen kakor gobavec in zapuščen, kakor da ima uši. Na Vlada je vse to zelo vplivalo. Kar je v šoli tako hudo prepovedano in sramotno, tudi doma ne more biti dobro in uporabno. Vendar je bilo kmečko življenje za popolno resnicoljubnost skoraj pretežko. Vladko je redkokdaj lagal, pač pa je večkrat kaj zamočlal ali nekoliko po svoje prenapredil. Pred vestjo je sicer tudi taka stvar greh, a prava, velika in grda laž le ni. Če je bilo kje kaj narobe in je bilo treba odgovoriti na stavljeno vprašanje, je povedal navadno, kakor je bilo. Včasih pa ni bilo treba, da odgovori prav on. Vprašani so bili vsi skupaj. Kdo je pojedel jabolka, kdo je ubil ročko, kdo je popasel koruzo, kdo se je igral s šivalnim strojem, kdo je brskal po omari? Čista resnicoljubnost bi zahtevala, da bi se krivec oglasil sam. In če se ni? Ali je bila to že čisto prava laž? Prav in lepo ni bilo, o tem ni bilo dvoma. Toda laž je vendar nekaj hudega in ogabnega. Morda pa res ne gre za njegovo krivdo. Kdo ve, če ni tudi Majda brskala po omari. Kdo ve, če ni tudi Helena gonila šivalnega stroja. Prav mogoče je, da so se drugi še bolj pregrešili. Zakaj bi moral biti prav on kaznovan za vse druge? Tako se je njegova vest vsaj za domačo porabo umirila.

S preklinjevanjem ni imel težav. Največ zaslug za to je imel dom. Od staršev se kletve niti ni mogel naučiti. Oče se je spozabil samo do kakega hudiča, pa še to redkokdaj in le pri nerodnem delu. Navadno so ga razjezili volji, ki niso hoteli ubogati. Drugače pa si je oče Andrej pomagal s čudnimi besedami, ki so imele komaj daljni videz kletve. Še bolj je pazila na svoje besede mati. Res je sicer, da za takšen pouk starši niso nujno potrebni. Preklinjajo pri sosedih, preklinjajo delavci, vozniki, orači, ljudje, ki pridejo koruzo kožuhat, repo obrezovat in bučnice luščiti. Še

huje preklinjajo mešetarji in mesarji, ki hodijo po kupčiji in se s kletvijo delajo važne. Če bi šlo pri tej stvari za znanje, bi Andrejevi otroci lahko tekmovali s komer koli. Pa so bili tako vzgojeni, da se jim je preklinjevanje studilo.

Manj tenkovesten je bil Vladko v vprašanju sedme božje zapovedi. Tatvina se mu je dozdevala sicer velika hudobija. Težko bi mu delo, če bi mu kdo zabrusil v obraz, da je tat. Vendar je kljub temu kako stvar izmaknil. V domači hiši ga je zvalila včasih radovednost, navadno pa sladkosnednost. Nikoli se ni dotaknil denarja. Ta je bil izključno materina in očetova last. Za vsako malenkost je moral imeti dovoljenje. Prav tako bi si ne upal ničesar prodati, ako ni bilo izključno v njegovi lasti. Če je mati kako stvar posebej zavarovala in pridržala zase, je bila dovolj varna pred njegovo sladkosnednostjo. Drugod pa si je pomagal z nekoliko ohlapnejšim pojmovanjem zasebne lastnine. Nekatere stvari po njegovem mnenju niso bile samo očetove in materine, ampak so bile kratkomalo njihove. Sem je spadal kruh, ki ga tako ni nihče skrival, sadje, dokler je bilo še na drevju in tudi potem, če ga ni bilo premalo; sir, ki se je sušil na peči, ostanki jedi, če niso bili spravljeni v materini omarici, sladek jabolčnik in vinski mošt. Potem je bilo nekaj takih dobrot, ki jih je mati shranila zanje, a je že vnaprej vedela, da bodo kar kmalu plen radovednosti in nestrpnosti. Navadno je rekla:

»Saj mi boste tako vse znosili.«

To je bilo že vnaprej podobno izrecnemu dovoljenju, da lahko vzamejo, če bo skušnjava prevelika. Tako je bilo z jabolki, ki so dočakala nekoliko večjo starost ali pa so v pozni zimi priromala od kake tete kot dobrodošel dar. To je veljalo za pogache, ki so ostale od obeda, za velikonočne in božične potice, za bel kruh ali kako podobno dobroto. Temu se ni moglo reči tatvina, ampak kvečjemu neubogljivost, nespametno hitenje, preslabotno premagovanje otroškega hrepenenja. Povsem drugače pa je bilo s stvarmi, ki so bile resnično prepovedane: sladkor, smetana, surovo maslo, rozine, orehi, shranjeno grozdje, zabela in meso, fige in rožiči, če jih je kaj bilo, zemlja za mlajše brate in sestre. Stroga prepoved je ležala seveda tudi nad vsem, kar ni pripadalo domu.

Neka tatvina je obležala Vladku na duši kot nekaj prav grdega. Skrbnemu revežu za vasjo so pobrali skoraj vse hruške z drevesa, ki je tisto leto menda prvič obrodilo. Vladko se je vdal sošolcem, ki so ga vabili s seboj. Ko so vse poklatili, so šele pokušali, kaj so si nagrabili. Pa glej, sadje je bilo trdo in čisto neužitno. Drugi so v svoji razočaranosti pometali nezrelo sadje stran, Vladka pa je bilo toliko sram, da se torbe še dotakniti ni hotel. Ves poparjen je odšel proti domu. Da bi domači ne odkrili njegovega greha, je neužitno sadje v nekem grmu blizu domače njive zložil v listje, da bi dozorelo, kakor se je brez posebnega zaupanja tolažil.

In uboganje? S to dolžnostjo so otroci navadno v hudem sporu. Tudi Vladku se ni zdela kdo ve kako lahka. Za naravnostno in drzno neubogljivost v Andrejevi hiši ni bilo prostora. Očetova roka je bila odločna in včasih neprijetno trda. Če je bilo ubogljivosti premalo, je prišla materini besedi in očetovemu ukazu na pomoč še šiba v tej ali oni obliki. Starši so hoteli navaditi svoje otroke na veselo in naglo uboganje, ti pa so bili bolj vneti za počasen in kremžast slog te čednosti. Tudi Vladko si je rad privoščil tako dolgoročno ubogljivost. Najprej je ukaz samo slišal. Ni rekel, da bo naredil, in ni se uprl. Ostal je, kjer je bil, kakor da se ni nič zgodilo. Potem je prišlo drugo povelje, nekoliko bolj odločno in grozeče. »Saj bom že,« se je odgovorilo nato. To je bil nekakšen začetek uboganja, prvi obrok, čeprav precej pičel. »Kje pa si? Ali ti nisem že dvakrat rekel?« je prihajala očetova nejevolja vedno bliže. »Saj že grem,« je zagotavljal jezljiv glas. In če je še sedaj ostalo samo pri obljubi, je bilo treba misliti na beg.

Nevoščljiv Vladko prav za prav ni bil. Ta napaka se mu je zdela vedno čudno umazana, zato prav nič vabljava. Videl je toliko materine nesebičnosti, da mu ni bilo pretežko, če so imeli drugi, kar njemu ni bilo dano. V domači hiši sami pa ga je branilo pred to grdo lastnostjo tudi njegovo prvorojenstvo. Vrsta pravic se je začejala z njim. Če so mogli komu kaj kupiti, je bil najprej on na vrsti. Po starosti so sledile kar tri sestre, ki so imele navadno drugačne želje kakor on. Prvi je spoznal šolo, prvi je bil v Ormožu in v Ptujju. Tudi v učenju in znanju drugi niso bili pred njim. Za za-

vist, ki bi segala preko meja doma, je bil še premlad in preveč neizkušen. Da so imeli drugi lepe hiše, večja posestva, več živine, denarja in oblek, se mu je zdelo po sebi umevno.

Pač pa si je marsikaj želel. Njegovo hrepenenje je bilo spodobno skromno. V gradove in mesta si ni upalo, gosposčine in bogastva se tudi v trenutkih največje vne-me ni polakomnilo. Ostalo je doma in je hotelo le nekaj malo sprememb. Da bi si mogli nekoč zgraditi novo, zidano hišo, lepo z opeko krito, z velikimi okni in vsaj tremi sobami.

To je bilo seveda največ, a že to je bilo vse preveč podobno sanjam. Za najprej bi bil vesel, če bi stari lesen dimnik podrli in postavili drugega iz opeke. Videl je, da to gre, ker so nekatere lesene hiše za hrastjansko vasjo take moderne dimnike že imele.

Lesene naoknice na oknih bi bilo treba zeleno prebarvati. Sedaj so bile grdo rjave in so se tudi slabo zapirale. V stanovanju bi potrebovali še kako posteljo. Dokler je bilo otrok manj, je še nekako šlo, sedaj pa je bilo za vso družino res že premalo prostora.

Vladko se je moral venomer seliti in prepuščati svoj prostor manjšim bratom in sestram. Oče in mati sta porabila vso svojo iznajdljivost, da sta tako veliko družino dostojno prenočila. Že pred leti jim je mizar naredil zasilno ležišče, čisto nizko in samo toliko dolgo, da so ga mogli skriti pod navadno posteljo. Imelo je štiri prav kratke noge z lesenimi kolesci. Zvečer, ko so otroci morali počivati, so to čudo potegnili izpod postelje in stanovanjska kriza je bila rešena.

Toda to ni nikoli dolgo trajalo. Manjši rod je doraščal in se z jokom polaščal Vladkovega spalnega voza. Prvorojenec se je moral umakniti na veliko skrinjo, ki so jo večer za večerom spreminjali v zasilno posteljo.

Zato je bila njegova želja po boljši opremljenosti več kakor samo razumljiva. Popravilo in prenovitev kuhinje je prepuščal materinim željam, ker je bila zanj v primeri z drugimi prostori kar dobra. Načrt za nov hlev je bil v tesni zvezi s sanjami o novi hiši in zato prav daleč od resničnosti. Več možnosti pa je bilo, da bi se uresničilo njegovo hrepenenje po konjih. Konje je imel

Vladko zelo rad. Vsi sosedje so imeli konje, le pri njih so se morali ukvarjati z volovsko trmo.

Vladko je bil zaverovan v svoj ideal, kakor je pri zaljubljenih navada, če se poznajo samo od prazniške strani. Vli so pomenili trdo vsakdanjo resničnost, konji pa so veljali za lepe, pridne in ubogljive živali iz pravljice. Vladko je imel konje skoraj tako rad kakor knjige. Če bi imeli doma pri njih konje, bi ga morda še v višje šole ne mikalo.

Oče mu je sicer dostikrat razlagal, da imajo tudi konji svoje muhe, da niso tako hudo ubogljivi, da so mnogo bolj razvajeni kakor voli, da zahtevajo od človeka mnogo več skrbi, nege in pažnje. Pol večnosti mine, preden se dobro najedo. Zato morajo hlapci in gospodarji prav zgodaj vstajati. Česanje in čiščenje vzame mnogo časa, nevarnost prehlajenja je večja kakor pri volih in še mnogo drugega. Toda vse to očetovo dopovedovanje ni mnogo zaleгло.

Vladko je bil za svoja leta že prav razsoden otrok. Dokaj dobro je vedel, kako je z njegovo pridnostjo in njegovimi slabostmi. Ako so ga kaznovali, se je včasih v prvi začudenosti sam sebi smilil. Večkrat se mu je zdelo, da je bil kaznovan po krivici. Če pa je imel za tako misel le premalo vzroka, je vztrajal vsaj pri prepričanju, da je bila kazen pač mnogo večja kakor prestopok. Včasih je imel nemara prav, navadno pa ne. Ko je minil čas prve trmaste užaljenosti, je bila njegova sodba precej ponižnejša.

Prav kmalu je Vladko spoznal, da oče in mati ne kaznujeta samo za greh, kakršen je tedaj, ko je še ves v povojih. Njuna bo-jazen gleda v bodočnost. Njegova laž je sedaj morda res še malenkost, toda če bo z njim vred rasla, bo kmalu ogabna pošast. Njegova jeza je trenutno morda res še v službi reda, snage in pokorščine. Toda kako dolgo bo še tako ostalo? Njegove tatvine so bolj radovednost in igra kakor pa strast, a če bodo rasle z njim, bo nosil nekoč resda ime tatu. Če misliš naprej, je vse drugače. Malenkosti izgubljajo svojo brezpomembnost. Odgovornost pred Bogom in pred ljudmi postaja večja, življenje težje in bolj skrivnostno. Temu se pač nobena šola ne more izogniti, tudi materina ne.

Pesniški dnevnik pregnanega kmeta

Ko so Nemci zasedli našo zemljo, je moral na tuje tudi Jakob Virant, doma iz Velike Doline na hrvatski meji. V pregnanstvu je tešil bolečino sebi in svojim sovaščanom s preprostimi pesmicami, posnetimi tu pa tam po kaki narodni ali Slomškovi poučni, kar spričuje, koliko vesolja in ljubezni do pesmi je v slovenskem kmečkem ljudstvu.

Velikodólska fara je ob Savi na slovensko-hrvatski meji na vzhodnem podnožju zadnjih podaljškov Gorjancev, nekako na sredi med Brežicami in Samoborom. Po cesti je v Zagreb še 23 kilometrov in »od podružnice ga lahko gledamo vsak dan«, kakor piše tamkajšnji župni upravitelj p. Otokar Dernovšek. Župnija obsega polje ob Savi in obronke Gorjancev, po katerih raste trta. Šteje 2.200 duš. Ljudje so v svojih navadah silno trdni ter izraziti Slovenci, četudi žive v sosedstvu s Hrvati. Za mejo med njimi je rečica Bregana.

Župnija je nastala v jožefinski dobi, prej pa je to ozemlje spadalo pod župnijo Čatež ob Savi. Pred sto leti so še vsi župljani tlačanili mokriški gospodi. Grad Mokrice je še izvrstno ohranjen. Stoji deset minut od farne cerkve. Vsak srednji (7—10 ha) in večji kmet (do 20 ha) ima tudi vinograd. Svojo zemljo ti ljudje silno ljubijo kakor vsak slovenski kmet. Zato pa je bila bolečina toliko večja, ko so Nemci leta 1941 na dan vseh svetih dve tretjini fare odpeljali v Nemčijo. Vpitje in jok je bil tako glasen, da ga je bilo slišati iz vasi v vas. Marsikatega gospodarja so mogli le s silo spraviti iz hiše. S seboj so smeli vzeti le najnujnejše. Odpeljali so jih skozi Rajhenburg v Nemčijo in jih razdelili po raznih taboriščih, od koder so hodili v tovarne ali na delo h kmetom.

Kako lepa je bila povezanost med njimi in njihovim duhovnim pastirjem spričuje to, da je šel tedanji župnik Janez Gnjezda prostovoljno z njimi, čeprav že starček. Umrli je novembra leta 1944 blizu Berlina. Dokler so bili naši ljudje tam, so vsak dan obsipali njegov grob s cvetjem.

Nemci so medtem doma slovensko faro razdelili na dva dela, da bi jo laže

uničili: hrib — kjer je ostalo samo sedem družin — je pripadal Nemčiji, polje — od koder ljudje po večini niso bili preseljeni — pa Paveličevi Hrvatski. V izpraznjeni hrib so Nemci naselili Kočevanje, da bi tistih sedem družin učili vinogradništva. Kako bosa je bila ta, spoznamo že iz tega, da je nedolgo pred vojsko hodila po krški okoličici neka Kočevarka in spraševala, kje bi mogla dobiti seme za vino...

Zdaj pa pogledajmo v Virantov dnevnik. Iz njega bomo spoznali marsikaj, kar ga je na tujem bolelo, zlasti pa bomo odkrili silno domotožje in ljubezen do rodne grude. Prvo pesem je zapel 25. decembra 1941:

Božič prvokrat obhajam
sredi tujega sveta;
tu ne pojem, tu ne rajam,
kdo razume bol srca.

Zbujajo se mi spomini
na preteklost in mladost,
ko sem v svoji domovini
užival zlato še prostost.

Sredi zime, mraza, trpljenja in obupa ga je poživljalo edinole upanje na skorajšno pomlad in vrnitev domov.

Da bi skoraj povrnila
ljuba se pomlad,
da bi skoraj cvetka vzknila
iz zelenih trat.

Da bi skoraj se zbudile
ljube ptičice,
da bi s petjem tolažile
tožno nam srce.

Da bi skoraj med vladarji
grešnega sveta
bojni utihnili viharji,
mórija strašna.

Da bi skoraj omehčalo
trdo se srce
in nam sonce zasijalo
zlate svobode.

V marcu se je spomnil rajne žene ob njenem godu:

Ne morem ti roke podati,
s teboj godu več praznovati,
žalost mi srce greni.

Ni te več ob moji strani,
kakor si bila še lani,
zaprla trudne si oči.

Ob obletnici preselitve v novembru pa
se mu je v pesmi »Nepozabljenim« zazdelo,
da je edina rešitev smrt:

Tolaži nas samo les križa,
ki vsem nam jasno govori,
da se rešitev hitro bliža:
»Za vami kmalu bomo šli.«

Toda kljub misli na smrt ima še eno,
zadnjo željo:

Res strašno naše je gorje,
pa se le k Njemu zatecimo,
ki za bridkosti naše ve,
in prav goreče ga prosimo:

Podeli nam, da trupla bi
nam vsaj domača zemlja krila,
za duše naše v večnosti
pa bila tvoja sodba mila!

V pesmi »Kaj ne smemo pozabiti« slo-
venski preseljenci v tujem morju, je spod-
budno opominjal:

Mi ne smemo pozabiti
ljube rojstne hišice
in jezika zatajiti
nikdar svoje matere.

Mi ne smemo pozabiti,
da hotela mati je
nas za narod svoj vzgojiti,
ne za tuje narode.

»V spominski listič« dekletu, ki je obiskalo
taboriščane, je zapisal:

Kako s teboj bi radi šli
tja, kjer topleje sonce sije,
kjer hribček lepše zeleni,
tja, kjer se vinska frta vije!

Tolažbe je dobil pred znamenjem Križa-
nega, ki mu je govoril:

Le upaj, duša verna,
saj vse minilo bo.
Ko sila bo najhujša,
podal ti bom roko.
Še srce, zdaj potrto,
se zveselilo bo,

solze se posušile,
ki zdaj za dom tekó.

V novembru se je ob prazniku vseh mrt-
vih plašno spraševal:

Ali res mi v kraj domači
pot za zmeraj je zaprt,
ali res me odrešila
bo le bela smrt?

Srečni ste, ki vam prižgali
luč so vaši miljeni,
vdano v Bogu ste zaspali
še v domači hišici.

Tu v tujini vsi nemili
si želimo le srčno,
da bi trupla položili
nam v domačo zemljico.

Ta želja se bo najbrž večini izpolnila, saj
— kakor piše sedanji župni upravitelj —
»pri podružnici povečujemo pokopališče...
Toplo sonce zunaj sije, na ušesa pa mi
udarjajo udarci krampa, ko si delavci gra-
dijo svoj zadnji dom — delavci namreč, ka-
terih zadnja želja v preseljeništvu je bila:
počivati v domači zemlji. Bog jih je uslišal.
Ni pa tega dočakal njihov župnik Gnjezda.
Umrli je v prostovoljnem pregnanstvu in
Virant se ga v svojem dnevniku spom-
nil za božič leta 1944:

Ali res je moglo priti,
da izmučeno telo
vaše mogli položiti
v hladno, tujo so zemljo?

Naj zasveti lepša zvezda
se vam v srečni večnosti!
Zbogom nepozabni Gnjezda,
na svidenje nad zvezdami!

Drugi preseljenci so dočakali 13. junij 1945,
ko je v Virantovem dnevniku zapisana
srečna pesem:

Kot skrbna mati otročiče
zdaj Jugoslavija nas kliče:
»Otroci moji ljubljeni,
vrnite po doméh se vsi!

Dovolj je vašega trpljenja,
za vas prišel je dan vstajenja,
vrnitve vaše je željan
vinograd vaš in rodna plan.

Če ljubite svoj dom in pravo,
pod svojo kličem vas zastavo.
Le njej bodite zvesti vsi,
hčeré, sinovi ljubljeni!«

Ko se me Nemci z Gorenjskega pregnali v Srbijo, sem se v Beogradu seznanil z raznimi ljudmi, med njimi tudi z Dušanom Petrovičem, uglednim trgovcem, stanujočim v središču mesta.

Srbi zelo slovesno praznujejo svoje družinske godovne dneve — slave. Kakor drugod je bilo tudi pri Petroviču na slavski dan zmeraj zelo veselo. Dopoldne sicer še ne, ker tedaj so voščilci prihajali bolj ali manj »po dolžnosti«; to so bili predvsem uslužbenci, poslovni znanci, sosede in stanovalci iz njegove hiše. Večinoma so vljudno čestitali, pokusili blagoslovljeno žito, ga zalili s pol kozarca pijače, nato pa se umaknili drugim gostom. Šele popoldne in proti večeru so prihajali ožji znanci in prijatelji ter že vnaprej nameravali zadržati se malo dalje.

Vse to sem vedel in tudi upošteval, zato sem pozvonil pri Petroviču šele pozno popoldne. Odprla mi je najstarejša hčerka in me odpeljala v salon. Vseskozi mi je udarjal na uho vesel smeh. To je pomenilo, da je bila družba že razigrana in da nisem bil prvi. Kmalu sem sedel za dobro obloženo mizo, sredi prijateljev in znancev.

Zdelo se mi je, da se dobro poznam z vsemi, in sem bil že vesel, da ne bo nič prisiljenega in brezpomembnega predstavljanja. Petrovička je prihitela s srebrnim pladnjem; poskusil sem z žličko žito in pri tem obema čestital.

»Janko Breznikar je moje ime,« se mi je tedaj nenadoma predstavil mlad človek, ki sem mu mogel prisoditi kakih dvajset let! Pogledal sem ga naravnost v obraz. To je bil torej edini, ki ga nisem poznal.

»Me veseli. Zdi se mi, da niste od tod, da sva rojaka, kaj?«

»Da, sva.«

Mislim, da mu bo prijetno, da je našel človeka, s katerim se bo lahko po domače pogovoril. Najprej mi je šinila v glavo misel, kako neki je zašel k Petroviču. Gosposki ni bil. Obleka, ki jo je imel na sebi, je bila nekoč pač lepa, a zdaj že nekoliko oguljena. Obraza je bil jasnega, podolgovatega, precej črnkastega; obrvi je imel skoraj premočne, da so kar motile sicer umirjeni izraz.

»Ali se ne poznata z našim Jankom?« je tedaj rekel Petrovič in se od zadaj naslonil na naslonjale najinih stolov.

»Morda sem ga res že nekje srečal, a se ne spominjam,« sem odgovoril, čeprav sem bil prepričan, da ga prav gotovo privikrat vidim. To človek reče kar tako.

»To je vendar naš Janko!« (»Naš« je Petrovič posebno poudaril.) »Škoda, da se že prej nista spoznala. Pa saj sem ti že pravil o njem. Posestvo mi obdeluje. Duša in pol, ti pravim! Oh, da, vaši ljudje, zaljubljen sem vanje! Da bi ti videl, kaj mi je naredil iz tistega pustega sveta za Savo! Raste kakor pri vrtnarju — lepše! No, za slavo sem ga povabil in ga pridržal ves dan. Sicer mu menda ni posebno kratkočasno, a ker sem mu rekel, da boš ti za trdno prišel, je počakal. Saj veš, vsak je rad med svojimi.«

»Še nikoli nisem bil na slavi,« je povedal Janko in se v zadregi presedel.

Potem je prišla Petrovička.

»Tak, Janko, jej potico, jej, prosim te! Gotovo jo že pol ure gledaš na krožniku pred seboj,« je zagostolela in skakljala okoli njega. »Morebiti bi pa rajši malo torte?« Petrovička je imela to pohvalno lastnost, da je vselej, kadar je imela goste v hiši, skrbela, da so res jedli in pili in ne samo pokušali. Ob slavi je tudi lastnorčno ponujala žito in pijačo, kakor se za slavo spodobi.

»Dovolj sem že jedel, gospa, hvala lepa,« se je Janko branil, vendar je Petrovička v posebni skrbi zanj k potici, ki jo je že imel pred seboj, dodala še lep kos torte.

»Ali ste že dolgo pri Petroviču?«

»Poldruugo leto.«

»In prej — kje ste bili?«

»Prej...«

Globoko je segel po sapo, kakor da se je nečesa spomnil. Zbal sem se že, da sem nemara prežgodaj in neprevidno začel brskati po njegovi preteklosti. Potem je dvignil glavo, ne da bi mi pogledal v oči. Takoj mi je bilo jasno, da mu vprašanje ni bilo ljubo. Morda ga je spomnilo česa neprijetnega, morda ga je zbolelo. Prijel je zgornjo skorjo potice in jo začel počasi gristi kakor človek, ki misli nekaj, a roke mu samohotno delajo nekaj drugega.

»Prej sem prav tako obdeloval posestvo, kakor ga zdaj, gospod,« je čez nekaj časa začel in me pogledal. Zdaj so se mu oči lepo zasvetile in brezizrazni nasmeh mu je obvisel na ustnicah in licih. »Samo prej sem delal na svojem, zdaj moram na tujem,« je topo dodal in dalje žvečil.

»To se pravi, da ste... No, da — na zdravje!«

Pila sva.

»Saj se bomo še vrnili domov.«

Počasi se je razvnel in pripovedoval. Nekaj kozarcev močnega vina mu je poglavo kri v glavo, mu razvezalo jezik. Pijan ni bil, Bog obvaruj, a toliko je vino le pomagalo, da je odkril skrivnostno zaveso. Zlezal je globoko v stol in beseda mu je tekla gladko in hitro. Oči so se mu ovlažile in prepričan sem bil, da ni več vedel, o čem se meni desetorica pri mizi.

»Hiša stoji v bregu,« je pripovedoval in nepremično upiral oči v tri zastrte žarnice na lestencu tik nad mizo. Skoraj šepetal je, kakor bi se bal, da bi razen mene utegnil še kdo ujeti kako besedo njegovega pripovedovanja.

»Njive so, veste, pomaknjene pod breg. Včasih jih je Sava preplavila in tista leta je bil slab pridelek. Če pa vode ni bilo, ali če je prišla dovolj zgodaj, je slama komaj držala težko klasje. Med njive sem najrajši hodil zvečer, pozno zvečer, ko so murni že potihnili. Takrat sem sedel na breg in gledal, kako so valovi Save skušali odnesti s seboj lunine žarke, a ti so jim porredno uhajali in ostajali na površju. Takrat sem lahko zapel... Zdaj pa — saj ni, da bi človek pravil in se trafil... Zdaj tudi stanujem v hišici na bregu, pod njo je nekaj skorjastih njiv, za njimi pa prav tako Sava. Prav tako, pravim. A mori me vse skupaj... Nikoli nikamor ne grem, samo h gospodu Petroviću včasih stopim, da mu povem, kako raste, in da dobim novih navodil. Tudi včasih nisem šel nikamor. Pa so nas naložili, no, saj veste, v petih minutah. A še bom šel domov, še bom šel. Pijva, gospod!«

Počasi sva prišla čaši in trčila.

Taka je bila torej njegova povest, njegovo življenje.

Zdelo se mi je, da sem ga dodobra spoznal in popolnoma doumel žareči blesk njegovih oči. V njihovi globini sem lahko videl vso trpkost domotožja, občutje krivice, pa neugnano voljo do življenja in

dela. Nisem ga hotel vprašati ne po očetu ne po materi, tudi po sorodnikih ne, še manj po njegovem zaslužku. Morda sem podzvestno čutil, da bi ga s tem užalil ali mu povzročil novo bolečino.

Gostje so po slavski navadi začeli prepevati. Posebnih pevcev med nami ni bilo, zato seveda tudi ni bilo potrebnega sozvočja; glasovi so vleкли precej navzkriž. Moj novi znanec Janko Breznikar je molčal. Nemirno je pograbil kos torte in začel hlastno jesti. Zdaj pa zdaj so mu veke nemirno vtrepetale, da je prenačeno mežikljal. Z očmi je begal od obraza do obraza; nazadnje mu je pogled obvisel na pisani kitari, na katero je poskušala brenkati Petrovićeva najstarejša hčerka, ki se pa — po moje — ni dosti razumela ne na pesem ne na kitaro.

»Naše pesmi drugače zvene,« sem mu dejal čez čas.

Zdrznil se je.

»Drugače, drugače, jaz tudi mislim. Dekle sploh napačno spremlja. Ne spremlja v duru, v katerem pojejo. Za božjo voljo, saj nima ušes!«

»Vi znate tudi na kitaro?«

»Nekaj znam — pa...« Zamahnil je z roko.

Očividno ga je zmešano brenkanje kar se da motilo. Sunkoma je zdaj pa zdaj pridržal sapo in trenil z očmi. Videl sem pa, da toliko ni pogumen, da bi odkrito povedal gospodični, da ne zna igrati ali da vsaj tam na sredi pesmi nekaj ni bilo prav. Posrečilo se mi je, da sem neprisiljeno in prijazno izplel kitaro iz nespretnih rok ter jo dal Janku. Ne vem, zakaj sem bil tako trdno prepričan, da se fant res razume nanjo. Nekoliko preplašeno me je pogledal, ko sem mu kitaro potisnil v naročje, kakor mora ležati, pisano vrvco pa mu del preko glave.

»Zdaj zaigrajte vi in skupaj bova zapela kako našo!«

Še me je nekaj časa plaho gledal, kakor bi me hotel vprašati, ali resno mislim. Potem mu je pogled ošinil vse obraze in roke so mu omahnile, kakor bi si ne upale dotakniti se strun. Nazadnje se je le zbral, prijel akord in udaril s prsti po strunah. Dve, tri je nekoliko privil in uglasil instrument.

Ko so mu pri tem prsti drseli po strunah, sem takoj uvidel, da kitare nima prvikat v rokah. Potem se je nekaj časa igračkals

strunami in z akordi; nazadnje so mu roke spet omahnile in živo me je pogledal:

»No!«

Morda je hotel vprašati, katero naj zapojeva. Dolgo me je tako gledal in čutil sem, kako se je vseh po vrsti lotila nepočakanost. Najbolj presenečena je bila Petrovička, ki je do zdaj mislila, da zna Janko samo kopati, saditi krompir in pridelovati najdebelejše paradižnike.

»Janko, kar zapojte... katero koli...« sem dejal.

Malo je počakal, dvignil pogled, kakor bi po spominu iskal pesmi, potem pa zapel:

Dekle, daj mi rož rdečih,
rožmarina, dekle, daj,
da bom sanjal o pomladi,
da bo moj mladostni maj...

Njegov zvonki glas je napolnil sobo. Sprva sem mu pomagal z drugim glasom, a sem kmalu spoznal, da ga bolj motim, kakor mu pomagam. Pri drugem stihu sem že utihnil in se zavzeto zagledal vanj. Nihče niti za trenutek ni odmaknil oči od mladega pevca. Petrovičeva se je postavila na sredo sobe, uprla pesti v boke in kar pila pesem, ki je tako čisto in jasno donela. Ljubi Bog — tak pevec ta Janko! Ponavljal je in ponavljal, zdaj tiho in šepetajoče, kakor bi prigo-varjal ljubici visoko na oknu, zdaj spet z vso prešernostjo in fantovsko silo. Za božjo voljo, saj to je tenor, pravcati tenor! In kako mirno poje, nikamor ne pogleda, kakor da je sam s svojo ljubico, Gotovo so mu ob pesmi pohitele misli tja daleč, daleč domov, kjer sameva njegova hiša v bregu, kjer se dolgočasijo njive za Savo, kjer ga v večerih morda zaman pričakuje dekle...

»Bravoooo!« je zadonelo, ko je končal.

Pravcata ploha navdušenja je zakipela, on sam pa se je nedolžno, skoraj malo v zadregi nasmehnil in pogledal po ljudeh. Zdelo se mi je, kakor da se je v trenutku prebudil.

»Janko, Janko, vi ste vendar pevec!« je prihitela Petrovička, ga stresla za rame in ga od samega navdušenja hotela kar vpričo vseh objeti.

Toda Janko se je za njeno ognjevitost komaj zmenil; ostal je miren, kakor je bil.

»Zapojte nam še, še nam zapojte, še...«

»Brez konca bi človek poslušal.«

In je spet pel. Pa še in še je moral. Pozabili smo na vino in torte. Brž ko je pre-

nehal in odložil kitaro, so mu jo že spet potisnili v naročje. Tako se je Petrovičeva slava spremenila v koncert. Čudil sem se Janku, ker je znal tako čudovite pesmi, znane narodne in manj znane, ki sem jih komaj kdaj slišal ali pa nikoli.

Da ni bilo v tistih vojnih časih strogih določb glede policijske ure, bi bil moral menda vso noč prepevati. Tako pa so gostje vedno pogostejše pogledovali na ure in se jeli polagoma razhajati. Z Jankom Breznikarjem sva se poslovila med zadnjimi. Ob stopnicah in na ulici nisva nič več spregovorila. Mislil sem, da je tako bolje iz previdnosti, da bi si Janko ne prehladil razgretega grla in da bi obvaroval svoj zaklad, svoj tenor.

»Janko, upam, da nam še kdaj zapojete,« sem mu rekel, ko sem se hotel posloviti, kajti moja pot je držala v drugo smer.

»Gospod, mislim, da ne več,« je dejal čisto mirno. Videl sem, da ga je prevzela žalost. Mislil sem, da ga je pesem sama preveč raznežila, saj je znano, da so pevci in pesniki posebno čustveni.

»Gospod, preveč sem pil. Zapeljali ste me, da sem grešil. Tega bi ne bil smel početi.«

»Kako grešil? Česa bi ne bili smeli? Menda mislite na petje? Ali je mar pesem greh? Nazadnje me boste res prepričali, da ste pijani...«

»Poslušajte me!« je rekel in mi naglo segel v besedo. Prijel me je za roko, kakor bi me hotel česa velikega prositi. »Grešil sem. Prelomil sem obljubo, ki sem jo dal sam sebi. Nisem vam vsega povedal. Nisem vam povedal, da imam mater, dobro mater. Lepo sva živela na posestvu in nič nama ni manjkalo. Bila sva zadovoljna in srečna. Potem je prišlo tisto. Neke noči so privlekli še mater v zapor in morala je z menoj. Zdaj jo imam pri sebi. Zelo rad jo imam; mi je pač mati. Zdaj ni več za delo, čeprav je včasih tako rada hodila po njivah in ni nikoli tožila, da bi jo delo utrujalo. Zdaj je močno shujšala in oslabela; vselej, kadar grem v mesto, ji moram prinesiti zdravil iz domačih rož, ki jih je nekoč sama nabirala. Tukaj ni nikjer takih rož. Po navadi večji del dneva presedi na stolčku pred hišo in gleda čez umazane savske valove, tja čez, daleč, daleč... a daljava je prevelika in njene oči preslabotne, da bi ugledala najin dom. Samo enkrat sem v pri-

jetnem večernem hladu pred kočo prijel za kitaro in zapel, a mati je zajokala. Tisti večer sem sklenil, da ne bom nikoli več pel, dokler ne bom pripeljal matere domov na najin breg. Hudo mi je bilo, verjemite, saj je bila pesem edino, kar sem prinesel s seboj, in z njo sem premagoval najhujše trenutke v svojem življenju. Strašno rad sem pel. Danes pa je kitara zaprašena; na žeblju v kotu visi in nikoli je ne pogledam. A vi ste me nocoj zapeljali, storil sem greh, ki si ga ne bom kmalu odpustil. To je vse, kar sem vam moral povedati.«

Dasi je začel pripovedovati nekako brezbrizno in skoraj premirno, je bil nazadnje že ves skrušen. Ves čas me je držal z obema rokama, da sem razločno čutil, kako mu drhte prsti, kakor da mu še vedno drse od strune do strune, in na svojem obrazu sem čutil njegovo sapo.

Odrgrgal se je in odhitel v stransko ulico, niti ne vem, ali sem mu segel v roko za lahko noč. Obstal sem na hodniku preseenečen in šele čez čas sem se toliko zbral, da sem videl, kako je utonil v temi in da stojim čisto sam ter da je zadnji čas, da še jaz hitro stopim do doma. Vražji fant! Saj nisem vedel, čemu bi se bolj čudil: ali bajnemu glasu ali čudnemu značaju ali pa globini lepote in ljubezni, ki mi jo je razodel, o kateri ni nihče nič vedel.

Novi znanec se mi je zagrizel v misli in dal sem si opravljanje edino s premišljevanjem, kaj naj za božjo voljo naredim z njim. Takih ljudi ni mnogo in greh bi bil, če bi kar tako hodil po svetu. To ti je dar! In če ga namerava zakopati, mu drugi ne smemo tega dovoliti. To ti je pevec, ki bi ga mirne duše postavil pred občinstvo in bi — časnikarsko povedano — imel uspeh. Njegov poklic in življenjska naloga je petje; s pesmijo bo dvigal in izčiščeval sebe, s pesmijo bo bogatil stotine in tisoče drugih! Ali ni žalostno, da se mora ubijati za tako boren košček kruha s trdim delom in na tuji zemlji, ko bi s svojim glasom lahko služil kulturi in z materjo vred lahko imel boljši kos kruha? ... Da, to je greh! Njegov ne, moj tudi ne. In družba? Da, družba! A kaj naj mu dá družba? Recimo družba, kakor so razni Petroviči? V taki družbi mora ta človek za pičel mesečni zaslužek saditi krompir in največji uspeh bi bil, če bi prinesel gospé lepe, okrogle, rdeče paradižnike, kakršnih na trgu ne more dobiti...

Po tem doživljaju mi je bilo samo eno jasno: Janko Breznikar mora v svet! In če drugače ne pojde, ga bo treba s silo spraviti! Čemu bi ginil v bedi, ko ni potrebno? Janko Breznikar mora postati pevec!

Ravnatelj Milojković mi je opoldne, preden je zapustil svoj urad, telefoniral, da bi utegnil priti šele ob sedmih, ker ima prej še nujno upravno sejo, ki se bo po vsej verjetnosti zategnila na poldrugo uro. Ker mu ob povabilu nisem nič drugega povedal, kakor da imam zanj presenečenje, je bil seveda spet radoveden, a tudi to pot mu nisem nič povedal. Niti malo pa nisem podvomil o njegovem prihodu.

Ker je ravnatelj Milojković znatno odložil svoj prihod, sem spotoma v urad stopil k Petroviču in naročil, naj pride Janko toliko kasneje. Tudi njemu nisem nič omenil, da nameravam obenem povabiti k sebi ravnatelja Milojkovića.

Nič nisem bil presenečen, ko se je uvod v mojo igro odvijal natančno tako, kakor sem si ga bil zamislil. Janko Breznikar je prišel deset minut pred sedmo, ravnatelj Milojković pa ob sedmih.

Pred seboj sem imel dva človeka, ki sta se zdaj prvikrat srečala. Predstavljanje je po navadi tako omledno, da skoraj nič ne pomeni. Prepričan sem bil, da drug za drugega ne slutita, koga imata pred seboj. Za trdno si niti imen nista zapomnila. Tudi nadalje se je godilo, kakor sem bil slutil: ravnatelj Milojković je najprej segel po grenki vodi, Janko Breznikar pa je šele na ponovno prigovarjanje vzel najbližji košček obloženega kruha.

»Od kdaj pa imate kitaro? Nikoli je še nisem videl pri vas,« se je zasmel ravnatelj Milojković in si spet natočil vode. Nato je začel strokovnjaško vrteti glavo, kakor da je prišel v trgovino. Menda je iskal česa, kar bi utegnilo dišati po obljubljenem presenečenju.

»Končno vendarle majhen uspeh vaših glasbenih pridig. Ali se vam tako čudno zdi, da sem se tudi jaz lotil te lepe umetnosti? Pri prijatelju Petroviču sem si izposodil kitaro, da si z njo preganjam dolgčas ali — kakor bi vi rekli — da dvigam um in blažim srce...«

»No, če je to tisto presenečenje, potem se je pač splačalo, da sem na seji tako priganjal samo zato, da sem mogel priti k vam na-

tanko ob napovedani uri,« se je široko zasmel in jaz z njim.

Pri tem sem opazoval Janka Breznikarja. Gledal je ravnatelja Milojkovića. Vedel sem, da bi mu bilo ljubše, če bi bil prišel kak drug čas na obisk, da bi se lepo po domače pogovorila. Mirno je jedel, se skušal nasmejati za nama, a se mu ni povsem posrečilo.

Priznati moram, da nazadnje le nisem vedel, kako naj sprožim igro, v kateri ne bom igral jaz, ampak moja gosta. Za toliko pametnega me je že imel ravnatelj Milojković, da je vedel, da ne bom vabil ravnatelja opere k sebi zato, da bi ga zabaval z igranjem na kitaro. A sem vendar vzel kitaro in poskušal igrati, da bi ga malo podražil z edinim akordom, ki sem ga znal prijeti.

»Janko, vi nam zaigrajte in zapojte!« sem potlej dejal in v tem trenutku se je pričela moja igra.

»Saj to je tista kitara, na katero sem zadnjič igral pri Petrovičevih na slavi!« se je Janko nekoliko zavzel in v očeh sem mu bral vse, kar mi je bil tistikrat s tako muko povedal.

»Da, da, sposodil sem si jo za danes, le zaigrajte!«

Janko me je še vedno gledal, kakor bi me prosil usmiljenja.

Potem se je vendar oklenil kitare in zavzeleni so akordi. Brž ko so se oglasili, se mu je razjasnil pogled, kakor da je vse utionilo v pozabo. Sklonil se je nekoliko naprej in naslonil levo uho k strunam, kakor bi hotel preskusiti, ali so dobro uglašene.

»No, Janko, zapojte nam!« sem spet za-prosil.

Zdelo se mi je, da je preslišal prošnjo. Ali mu bodo misli spet ušle in se bo spomnil svoje obljube?

»Gospod ravnatelj Milojković silno ljubi petje,« sem nadaljeval in niti za trenutek nisem hotel pokazati strahu, ki me je v resnici obhajal.

Kaj, če to pot res ne bo hotel zapeti? Slutil sem pa, da je Janko že uganil, da sem ga povabil samo zato, da bi pel, in ravnatelja samo zato, da bi ga poslušal. Na obrazu sem mu bral, kako se je bojeval s pesmijo in s svojo obljubo. Prsti, drseči po strunah, so se jeli koščeno in okorno ustavljati in trenutek nato mu je roka omahnila.

Pogledal me je presunjeno in proseče, kakor bi mi hotel reči, naj ga prostim kar koli, samo peti naj ga ne silim.

»Povedal sem vam, gospod, da ne po-jem...« je rekel boječe.

»Vem, vem, a gospod ravnatelj bi tako rad slišal vaš glas.«

Zdaj se je tudi ravnatelj Milojković pre-budil. Morda se je šele tedaj domislil, da sem ga povabil samo zaradi neznanega člo-veka. Naslonil se je nazaj, v žepu poiskal tobačnico in si prižgal cigareto.

»Vem, dobro vem, kaj ste mi pripove-dovali,« sem ponovil. »Pa vendar! Zdi se mi, da nimate čisto prav. Sicer pa ne mi-slite, da sem vas povabil zato, da bi nama priredili koncert. Eno samo pesem bi za-peli...«

Stisnjeni nasmeh mu je ugasnil, plaho se je ozrl po ravnatelju. Potem je počasi sklo-nil glavo prav nad strune. Vedel sem, da bo zapel.

In je zapel.

Zdelo se mi je, kakor da je zanj ves svet mrtev, da je vse življenje okoli njega umrlo, da živi samo pesem, živi samo nje-gov glas, da ni več ravnatelja in ne mene, ničesar, samo njegova pesem je.

Na nebu zvezde sevajo,
na vasi fantje pevajo,
pojo lepo, pojo glasno,
pri srcu pa jim je hudo.

Pel je kakor zamaknjen. Gledal sem njegove roke in zdelo se mi je, da ima vse akorde v prstih, ki so mirno udarjali po strunah. Glas je bil poln, prepoln za so-bico. Da, to je bilo petje po božji volji! V pesem je položil vso dušo, vse čustvovanje. Nič priučenega, izumetničenega ni bilo v njegovi pesmi, nič narejenega. Bog ve, kam so mu pobegnile misli?

Planine sončne, ve moj raj,
jaz tudi ločim se sedaj,
a Bog le ve, kaj tu pustim,
in Bog le ve, kaj zdaj trpim.

Naslajal sem se nad ravnateljevim obra-zom. Ves čas ni trenil z očesom. Iz ust mu je po strani visela cigareta in počasi do-gorevala. Nič ni vedel, kdaj mu je pepel odpadel in se razsul po kolenu. Redko in globoko je potegoval dim vase in pri tem nagibal glavo, da bi si zavaroval oči pred nadležnim dimom.

Janko Breznikar je utihnil. Roke so mu omahnile kakor mrtve in trudno se je nalonil nazaj.

»No, gospod ravnatelj, kaj pravite k našemu Benjaminu Gigliju?« sem čez nekaj trenutkov molka, ko so zadnji akordi še vedno viseli v zraku, rekel ravnatelju. Moško sem se postavil predenj, češ jaz sem ga odkril.

»Hm — — hja...« Bil je vidno presečen. Dasi sem pričakoval takojšnega odgovora in sodbje, je še vedno nepremično strmel v Janka. Šele čez čas je z dvema prstoma prijel ogorek in ga začel dušiti v pepelniku. Nenadoma se je obrnil k meni.

»Vedno pravim, da učitelji premalo pazijo na pravilen nastavek pri petju; tudi tukaj je ta napaka. Vidite, vedno to pravim!«

»Ali, dragi gospod ravnatelj, dečko še ni videl nobene glasbene šole; nihče mu še ni kvaril ne nastavka ne glasu. Ne verjamete? Gledate, kaj? Naš Benjaminu Gigli, saj pravim...«

Ravnatelj je spet začel gledati Janka, kakor da ne more verjeti v resničnost njegovih besed.

»Prosim vas, ali je to mogoče? Saj, mladi gospod, vi ste dar, vi ste velik dar!«

Janko se je smejal in odložil kitaro.

»Tak, povejte mi, človek, kaj ste, kdo ste, kje živite?« je zrasel ravnatelj Milojković. Šele zdaj je lahko dal duška svojemu začudenju in navdušenju.

Janko Breznikar pa je molčal.

»Janko Breznikar je v službi pri najinem prijatelju Petroviću,« sem brž dejal. »Skrbi za njegovo posestvo; saj veste, kam smo se včasih ob nedeljah peljali na izlet z njegovim avtomobilom. Midva sva se srečala zadnjič pri Petroviću na slavi. Tedaj sem sklenil, da ga morate vi slišati in se z njim seznaniti. Kaj boste rekli in ukrenili, je povsem vaša stvar. In,« sem rekel Janku, »vi mi oprostite, da sem tako rekoč zlorabil najino znanstvo in vaš glas; a zdi se mi, da bi bil grešil, če bi tega ne bil naredil. Gospod je ravnatelj opere; njegov poklic je skrbeti za mlade darove; mnogim je že odprl poti k slavi. No, in zdaj...«

»Koliko ste stari?« je mahoma ravnatelj vprašal Janka.

»Eno in dvajset let.«

»Ali ste zdravi?«

»Zdrav.«

»In kako živite? — Sredstva? — Mislim, ali imate morda kaj premoženja.«

»Imel sem ga, zdaj ga nimam. Upam, da se kmalu vrnem in da bom dobil hišo in njive nazaj; mogel bi živeti.«

»Dobro, dobro,« je nadaljeval ravnatelj in si spet prižgal cigareto. Govoril je kakor trgovec, ki kupuje blago in mora imeti o njem vse potrebne in nepotrebne podatke.

»Slišite, mladi prijatelj, vaš tenor je zaklad, ki ga ne smete zavreči. Lahko postanete prvovrsten pevec, imate sončno prihodnost, da bi si lepše v sanjah ne mogli misliti. Potrebno vam je samo še nekaj šole in opere svetovnega slovesa se bodo teple za vas in za vaš glas. Ali si mislite, kaj bi lahko to pomenilo za vas? Ali ste kdaj mislili? Mladi ste, zdravi, življenje vas šele čaka. Vem, morda se tega do zdaj niste tako jasno zavedali ali niste imeli priložnosti, da bi odšli na umetniško pot; popolnoma vas razumem. Ali ni tako?«

Janko Breznikar je ostal zamišljen. Mislil sem, da ga bo hvala bolj prevzela ali ga vsaj zmedla. A Janko je samo skomizgnil z rameni, kakor da ne more presoditi, koliko resnice je v vzneseni ravnateljevi pohvali.

Toda ravnatelj Milojković se je razvnel dalje. Pozabil je na obloženi kruh, na grenko vodo, na cigareto in name; njegov stol se je neopazno primikal Janku. Moram priznati, da sem pri tem nemalo užival. Hvala Bogu, ravnatelju sem vrgel kost, ki jo bo kar precej časa glodal! In ravnatelj Milojković je bil med vsemi »ravnatelji«, kar sem jih spoznal, edini tako iskreno nesebičen, da se je v mladega pevca resnično zaljubil in potem brenčal okoli njega kakor sedemnajstleten dečko, ko mu vzcvetje prva ljubezen.

»Torej, poslušajte me,« je nadaljeval ne glede na to, kaj je mislil Janko, ki je nepremično sedel in poslušal kakor najpridnejši učenec v prvi klopi. »Poslal vas bom na Dunaj. Tam so dobre šole in sposobni učitelji. Nudim vam vso oskrbo na Dunaju, to se pravi: šolanje, hrano, stanovanje, obisk koncertov in gledališča, skratka vse, česar bi potrebovali. In priporočil vas bom svojim znancem; leta in leta sem živel na Dunaju. In v dveh letih boste, to vam danes lahko zagotovim, redno nastavljeni na naši operi. Pomislite, kaj bi dali razni kričachi, če bi smeli samo enkrat nastopiti v operi

v kakšni večji vlogi! Iz naše opere vam bo potem odprta pot v svet, ves svet bo vaš. To vam pravim jaz — razumete — ?

Gledal sem Janka, ki je komaj sproti požiral hitro ravnateljevo pripovedovanje, in šele tedaj sem dodobra sprevidel, kako zelo sta bila presenečena drug nad drugim. Janko je bil ves zamaknjen, s prsti je nevede praskal po prtu. Saj je vse prišlo tako hitro in tako nepričakovano. Bil je prevaran, ko je prišel k meni in mislil, da bo po dolgem času z domačim človekom spet po domače pokramljal. Zdaj je začutil, kako smo ga napadli, prav iz zasede, in mu vrgli zanko okoli vratu.

»Zakaj molčite, človek? Ali vam ni všeč?«

Janko je nerodno pomencal. Prvikrat se je premaknil in me pogledal. V očeh sem mu bral očitek, češ kam sem ga spravil in zapeljal, ko sem vedel, da to ni zanj...

»Oh, to je tako hitro prišlo,« je slednjič izgovoril in videl sem, da se še vedno ni povsem ovedel.

»Hitro prišlo — kaj se to pravi? A jaz menim, da je prepozno prišlo, prepozno! Vi bi že danes lahko stali na obzidju in prepevali Aidi... Že danes, vam pravim. No, še je čas. Pisal bom na Dunaj in sam vse uredil. Tudi potni list. Ali imate tri slike?«

Ravnatelj Milojković je naglo iskal po papirjih, ki jih je potegnil iz žepa, beležnico, da bi brž zapisal vse potrebno. Še vedno se mi je zdel kakor trgovski potnik, ki je pretental kupca in piše naročilnico ali pa že potrdilo za prejeti denar. Janku je pogled zmedeno begal od mene pa do resnega in odločnega ravnatelja. Vem, kako rad bi bil ugovarjal, a ni našel primerne besede in moči v sebi.

»Gospod, jaz bi...«

Toda ravnatelj se še zmenil ni za neuspeli poskus upora.

»Ime in priimek, prosim, mladi gospod!« je dejal uradno in odvijal nalivno pero.

Namesto da bi bil Janko povedal svoje ime, je kljubovalno dvignil glavo, odločno zapičil pogled v ravnatelja, še malo pomolčal in — zgodilo se je tisto, česar sem se najbolj bal.

»Gospod, jaz ne poidem na Dunaj!«

Beseda je bila mirna in premišljena, kakor bi bil imel že sto takih ponudb, a je vse odklonil.

Seveda je nepričakovani odgovor Milojkovića tako zmedel, da mu je nalivno pero kar zviška padlo na mizo. Snel je naočnike in ga gledal tako presenečeno, kakor da sam ne more verjeti, ali je slišal prav.

»Tako sijajne ponudbe menda vendar ne boste odklonili, Janko,« sem vskočil jaz. »Kaj takega bi vam na vsem svetu nihče ne ponudil. Za vas je vendar velika škoda, da živite tako čisto odmaknjeni svetu. In — da vam povem čisto odkrito — samo zato sem vas danes povabil, da vas seznamim z gospodom ravnateljem, in njega sem tudi povabil samo zato, da bi slišal vaš glas. On ve, kaj to pomeni. To povem, da bosta vedela oba.«

»Menda se ne boste sprli s srečo, moj mladi prijatelj!« je povzel ravnatelj, ko je med mojimi besedami prišel do sape. »Vi ste dar, izreden dar in štejem si samo v svojo dolžnost, da vam pomagam na to pot. Ko bi vi vedeli, koliko jih je, ki bi radi moje pomoči ali vsaj mojega priporočila, a jim ne dam ne tega ne onega, ker vem, da iz njih nikoli nič ne bo. Vam pa sam nudim vse — a odklanjate! Ne, tega ne morem razumeti!«

Janko je globoko zajel sapo, se naslonil nekoliko nazaj in si obrisal potno čelo. Zanj to ni bilo tako preprosto kakor za ravnatelja ali zame. Videl sem, kako mu oči nečesa iščejo, a ničesar ne najdejo. Nazadnje se je zagledal vame; obraz se mu je polagoma umiril, v oči se mu je vrnil lesk.

»Povedal sem vam, da imam mater...«

»Vem, Janko, povedali ste, a to ne sme biti ovira. Tudi za vašo mater bi bilo to dobro, morda celo potrebno,« sem dejal.

Ravnatelj Milojković si je spet prižgal cigareto. Tudi naočnike je nataknil.

»Mater imate?« je tiho vprašal.

»Da.«

»No, če bi bili rekli, da ste zaljubljeni in da zato ne morete, bi človek prej razumel in upošteval.«

»To, Janko, ne sme biti vzrok, da bi se na celem sprli s svojo srečo. Bog pomagaj, mater ima vsakdo,« sem vnovič poskusil.

Janko se je zamislil, nato pa spet povedal svojo in materino zgodbo. Odkar sta morala od doma, mati boleha na duši in na telesu. Neverjetno se ji toži po zemlji, na kateri je živel. tako dolgo, na kateri

je dobila toliko žaljev, pri tem pa užila toliko veselja. Dan na dan poseda pred tujo hišo, venomer gleda na drugi breg Save. Njune njive so bile namreč na drugi strani Save, seveda sto in sto kilometrov stran. Samo enkrat v poldrugem letu je bil Janko zapel in to je mater tako presunilo, da je jokala ves dan; od tedaj Janko ni več pel, celo takrat ne, ko bi ga mati ne mogla slišati. V duši je bil prepričan, da bi se s pesmijo pregrešil zoper svojo mater.

Ravnatelj Milojković je mirno poslušal.

»To moramo vsekakor upoštevati,« je rekel nazadnje in se nekoliko vzravнал. »Rekel bom celo, da vas razumem bolj, kakor si morda mislite. Iz ljubezni do matere hočete žrtvovati svoj zaklad, svoj pravi poklic, smoter in smisel svojega življenja. To razodeva vašo iskrenost, neverjetno močno voljo in plemenito, globoko ljubezen. Toda vaše prihodnosti zaradi tega ne smemo pokopati. Takole bomo naredili: Mater boste vzeli s seboj; na Dunaj jo boste vzeli, pri sebi jo boste imeli in bolje se ji bo godilo, kakor se ji godi danes. Razumete?«

»Tudi tega ne morem storiti.«

»Vidim, da me napačno razumete. Nikar, za božjo voljo, ne jemljite tega kot nekakšno miloščino! Saj nočem tega! Samo želim, da pridete k višji in popolnejši lepoti, k umetnosti, ker ste umetnik, ker ste pevec! Samo to hočem. Niti ne bom zahteval, da se čez toliko in toliko let vrnete in porečete: Hvala, gospod ravnatelj, za vse, kar ste mi dobrega storili. Ne dajem vam miloščine, ker je tudi potrebni niste. Z glasom, ki ga imate, ste bogati, bogatejši od mene.«

»Mati ne bo hotela z menoj, ne bo mogla. Šla bo samo eno pot še in samo na to čaka: da se vrne domov.«

Ravnatelj je bil že nejevoljen.

»Čez pet let boste tako bogati, da boste lahko kupili sebi in materi grad, veleposilstvo, njiv, gozdov, kolikor boste hoteli.«

»Pred letom sem si tukaj v mestu dobil dobro službo, a matere nisem mogel spraviti s seboj. Službo sem moral odpovedati. Če bi šla z menoj na Dunaj, bi tam prvi teden umrla. Potem bi si vse življenje očital, da je umrla zato, ker sem jo odpeljal v mesto.«

»Torej, da govorimo naravnost: Nočete na Dunaj v glasbeno šolo?«

»Žal mi je, gospod ravnatelj, ne morem.«

»Slišite, to je edinstven primer,« se je ravnatelj obrnil k meni. »Saj človek naleti na vse mogoče ljudi, a tega bi ne bil nikoli verjel.«

Priznam, da nisem bil nič manj presečen kakor on, a pričakoval sem drugačnega razvoja in konca svoje igre. Fant mater res ljubi in bi vse žrtvoval zanjo. Toda taka ponudba bi ga morala vendarle vžgati; ljubezen do matere bi s tem ne bila odrinjena, ne bi je poteptal. Kakor njemu bi se nemara tudi materi odprla lepša prihodnost. Ko sem stal ob oknu in si ogledoval mladi, cvetoči obraz, rahlo upadel in močno ožgan od sonca, sem videl v njem vse, kar mu je napolnjevalo dušo in srce, vso njegovo bit. Zemlja in njive, zoreče žito, topla domačnost, vse to je dihlo iz njega. In to ni niti takrat ugasnilo, kadar je bil zamaknjen v pesem, ko mu je koža krož ustem vse do čela valovala, kakor da jo premika neviden vetrič. Oči ni imel sanjavih; taki ljudje vedno gledajo preprosto, da jim vidiš v globine, vse v njih je čisto in jasno.

Ravnatelj je vstal, nekajkrat šel do vrat in se vrnil. Nato mu je položil roko na ramo in videl sem, da je Janko pod njo rahlo vztrepetal. Od blizu ga je pogledal kakor zdravnik in tedaj se je tudi Janko proseče ozrl vanj.

»Povejte, ali imate dekle?«

»Imam.«

»Tukaj ali doma?«

»Gori. Doma.«

»Ali vam piše?«

»Nikoli.«

»Potem se je v tem času že trikrat poročila.«

»Ni se. Vem, da me ljubi in da me zvesto čaka. Ko sem odhajal, mi je obljubila, da bo včasih pogledala na moj dom in da bo stopila na njive. Rekla je, da bo bedela kakor angel varuh nad vsem, dokler se ne vrnem.«

»Fant, globoko vero imate v vse, kar je dobrega na svetu.«

Sprva nisem vedel, čemu je ravnatelj razgovor tako čudno in nenadoma zaobrnil. Šele potem sem uvidel zanko, ki mu jo je skušal nastaviti, a je bil že brez moči.

»Kaj pa bi rekla vaša ljubica, če bi jo nekoč povedli s seboj in jo posadili v častno ložo v gledališču, da bi poslušala vaše petje? ... Ali bi jo mogli bolj osrečiti?«

»Mislim, da bi ne prišla.«

Ravnatelj sta omahnili obe roki kakor omltveli. Nekaj časa je stal strt in premagan, nato je z zelo vsakdanjo kretnjo pogledal na uro.

»Zelo mi je žal, mladi prijatelj, a nekoč bo bridko žal še vam.«

»Hvala vam, gospod ravnatelj, toda drugače ne morem.«

Ravnatelj Milojković je odhajal.

Ko sva sedela sama, nisva našla ničesar več, o čemer bi se še mogla pogovarjati. Janko se mi je zdel utrujen, zato tudi njega nisem hotel zadrževati, ko se je začel odpravljati.

Še isti večer sem kitaro vrnil Dušanu Petroviću, nikoli pa nisem povedal, zakaj mi je bila potrebna.

Potlej Janka Breznikarja dolgo nisem videl.

Ko so viharji potihnil, sem se vrnil v domovino. Na Janka nisem nehal misliti, zato sem kmalu začel iskati priložnosti, da bi ga obiskal. Njegov kraj mi ni bil povsem neznan.

Ljudje, ki so z menoj vred izstopali na majhni postaji, so mi povedali, kje naj ga iščem.

Našel sem vse, kakor mi je nekoč sam pripovedoval: hišo, dvignjeno v breg, okoli nje drevje, spodaj za vodo njive, lepe, bujne, prešerne, skrbno obdelane. Že s poti sem opazil Janka, ki je okopaval. Nihče drug ni mogel biti. Nisem ga hotel klicati s ceste, marveč sem zavil po meji in prišel popolnoma neopažen prav do njega.

»Janko, pozdravljen, dober dan.«

Malce se je prestrašil, nato pa se zasmejal in mi stisnil roko.

»Lepo, lepo; ali nimate spet kakega ... no, kakega ravnatelja s seboj?«

»Brez skrbi. — Tak tu je vaše kraljestvo?«

»Da, to je moje kraljestvo.«

»Kako kaže?«

»Kako? Dobro, saj vidite, da bolje biti ne more. Kak pohleven dež bi že bil potreben.«

Brisal si je čelo, gledal v njivo, v črno prst. Nato je dvignil pogled in obstal mu je na vencu daljnih gora. Uganil sem, da mu misli begajo nazaj, da so ga v trenutku, ko me je zagledal, zapredli spomini.

»In drugače, korenjak? — Ali se pesem spet kaj oglasi?«

»Pojem. Včasih.«

»In mati? Ali je prišla domov?«

Spet se je zagledal v daljavo.

»Mater sem še tisto leto pokopal tam doli. Od domotožja in hrepenenja je zbolela in umrla.«

Nisem našel primerne besede. Videl sem samo, kako se mu je obraz pomračil, veke so mu vtrepetale in gledal je nepremično proti modremu vencu gora. Morda je njegova mati tako žalostno nekoč gledala preko Save in skušala s slabotnimi očmi preleteti vse tiste velike daljave.

»Obljubil sem materi, da se bom vrnil domov. Prišel sem, no, in zdaj ...«

»Tako se vsi vračamo.«

»Tudi pesem se je vrnila.«

Motiko je del na rame in se prestopil

»Vidite, tamle v bregu je moja hiša. Saj se komaj vidi, od vseh strani jo zakriva drevje. Jeseni boste morali priti, ko bom kaj skuhal. In svet, njive, vse do tiste visoke turščice, vse je moje. Res, zakaj niste pripeljali tistega ravnatelja s seboj, da bi videl.«

Moral sem se nasmejati.

»Kaj bi šli zdaj nemara radi na Dunaj?«

»Oh, ne!« je zamahnil z roko. Prijel me je pod pazduho in me odpeljal s seboj. »Stopiva domov, da nama bo žena kaj postregla!«

Talci

Leopold Stanek

S tisoč ostmi,
s tisoč jeklenimi iglami
so nam prebodli telo.

S tisoč vezmi,
s tisoč jeklenimi nitkami
so nas pripeli na našo zemljó.

Pali smo vznak,
dušo zagrnil je mrak —
in steklene oči
so zastrmele v nerazumljivo nebo.

Bilo je leto nemira, ki je sledilo za nemirnimi leti.

Po vsej Evropi je vrelo in bilo je res kazno, da še ni dovolj morije. Napoleon je sedel v Parizu in čez Avstrijo in Prusijo gledal v Moskvo.

Na Dunaju so rožljali z orožjem.

Pol milijona vojakov so že zbobnali skupaj in četrtnina teh je v zgodnji pomladi stala na bavarski meji. In Napoleon je računal, računali so njegovi generali, računala sta avstrijska nadvojvoda Karel in Janez.

Vse je bilo pripravljeno; treba je bilo le še iskre.

V kranjskem stolnem mestu in po deželi so odmevale brambovske pesmi, ki jih je iz nemškega v domačo besedo preložil naš prvi pevec Valentin. Peli so jih študentje in pomočniki, dninarji in hlapi pa še bajtarski sinovi, ki so pod tuje krogle in nože nosili prodajat svoja mlada življenja. In pel jih je z njimi vred z žalostno zateglim glasom petindvajsetletni brambovec Matija Kosem.

Hodil je s četo in mislil na dom in na svoje dekle. Na Levčevo Pavlo. In mislil je na očeta in sestro. Na zaplato hoste in njivo. Na Temenico in kal pod borštom. Na vse.

Jermen na dolgi turški puški prednjači ga je rezal v ramo, zelen jopič z modrimi našivi mu je bil pretesen, okrogel črn klobuk z medeninastimi ščiti mu je dušil in moril misli.

Trdo, enakomerno je stopal Matija Kosem. Pred njim cesta, dolga bela cesta v koroški Sachsenburg. Na levi polja, na desni hribi in gore. Nato hribi vsepovsod. Ob njem in z njim pa do tisoč mož in fantov. Dolenjski brambovski bataljon! Franc Ksaver Langer, graščak s Pogancev, mu je bil zapovednik. Mlad, ognjevit mož. Vdan svojemu cesarju. Z dušo in telesom. Tisoč rok mu je priseglo zvestobo.

Zato je korakal Matija Kosem. Kuštravi laški podkralj Evžen je silil čez mejo. Svojemu očimu in gospodarju v Parizu bi bil rad ugledil pot na Dunaj in dalje na vzhod. Hotel je zgrabiti Avstrijce z juga. Predel, Naborjet, Kanalska dolina!

Zato je korakal dolenjski brambovski bataljon v koroški Sachsenburg. In z njim je korakal petindvajsetletni Matija Kosem. Ob Krki in Temenici so že rasli zvončki. Gorenjski vršaci pa so bili še vsi sneženi. Bila je zgodnja pomlad 1809. leta.

Sredi tesno na kup zmetanih hiš stoji krčma. Nizka sachsenburška krčma. Nad kamnitim obokom se maje pozlačen pločevinast petelin. Suho škriplje v pomladnem vetru, ki vihravo raztepa z vsemi dišavami nabiti zrak. Onkraj hiš udarjajo bobni, ščebet ptičev visi nad strmimi strehami pa še hrup konjskih kopit, soldaškega vpitja in kvant.

Matija Kosem sedi pod težkimi arkadami in pije. Pije za svojih devet in dvajset krajcarjev dnevnega žolda in zaliva žalost. V srcu in grlu ga davi. Prav pred nosom se mu ziblje pozlačen petelin. Nad njim se prepenja nebo, ta brezmejna ponjava spominčic, in onstran hiš se sveti v soncu nemirna voda in mlado zelenje, ki neugnano sili na drevje.

Matija Kosem pije in se tolče z žalostjo.

»Ne bom več zdržal,« pravi in odmakne cinast vrč. »Ušel bom!«

»Norec! Bi nam bil rad v eksempl kot onadva?«

Jošt ne dvigne obraza; nekam mrko srepi v mokre kolobarje, ki jih je njegov vrč pustil na mizi. Nato seže po nožu, ki leži na klopi, in ga na drobno zabada v les.

»Ušel bom, ti pravim!« trmasto ponavlja Matija.

»Norec!« odgovori oni in se igra z nožem. In nato po dolgem premolku: »Le! Toda jaz ne bom sporočal vašim, niti tvoji, kako so te pred vsem bataljonom preluknjali s svincem.«

»Ne dobe me!«

»To pravi vsak. Tudi Ogra sta tako rekla. Danes ležita tri komolce pod zemljo.«

Matija stiska ustnice in ne ve, kaj bi odgovoril. V njem vre. Hotel bi strgati s sebe tesni zeleni jopič, raztolkel bi puško, ki stoji prislonjena ob klop. Potlej bi planil po cesti in bežal, bežal... Toda...

Matiji se nenadno pred očmi zamajeta preplašena obraza obeh Ogrov. Smrtna

groza je v nji. Puške so naperjene vanju. — Hudič vendar! ... Tako ne!

Mladi Kosem zakrili z rokami in kot v obupu vnovič pograbi za vrč. Pije. Močno, lakotno. Mraz mu gre po hrbtu. In ko odstavi, globoko zasope.

»No?« ga pomenljivo pogleda Jošt in ne neha zabadati noža v mizo.

»Oči ima kot nebo. Prav take. Modre!« pokaže s prstom v sinjino nad sabo. »Zato me včasih prime, da bi razbil vse in pobegnil k nji. Ko bi jo ti poznal, mojo Pavlo ... Da!«

»Vinal« zakliče Jošt in sune prazen vrč po mizi.

Matija in Pavla!

Bila je ljubezen. Velika, močna. Trdna kot železo. Nežna ko puh regratovih lučk.

Silna je smrt. Kaj pa ljubezen teh dveh? ... Zdelo se je, da je tu smrt brez moči, kajti bila sta ogenj in bila sta olje. Ali naj potem taka ljubezen ne živi in sveti preko smrti? ...

Vprašal jo je:

»Boš moja, Pavla?«

»Za zmerom, za večno!« mu je odgovorila. In pri tem ga je pogledalo dvoje toplih, vdanih oči, dvoje zvezd cvetočega lanu. Pa bi jima ne verjel?

Res, med njima je bila ljubezen, prav taka, kot o nji govore dobre, stare knjige. Ne na blagu in denarjih, ne na živini in kosih zemlje, ne, na srcih jima je stala in rasla ljubezen.

Saj razumete. Bila je revna in on bajtarski. In prav to mu je bilo v nesrečo. Če bi bil gruntarjev, kajpak, potem bi lahko še dalje doma prepeval in ljubil. Tako pa — no, Bog se usmili! — sta ga župan in gosposka zaznamovala in naredila čezenj križ. Dober bo, da se bo na meji otepal zemlje lačnih Francozov.

Toda Matija je pobegnil, preden so prišli ponj. Skrival se je. Iz dneva v noč, iz noči v dan. Po mirnopedskih hribih, po Srobotniku, po Novi gori. Dokler ni prajtanovski poslal za njim biričev. In ti so ga neke burjaste noči zalezli v seniku pod Kačjo rido. Ni se jim dal poceni ujeti, zares ne! Čutili so njegovo grčavko. Toda ko so ga zmogli, so mu jih naložili, da je bil ves modrasast.

Odpeljali so ga. Brez pozdrava, brez slovesa. Kakor hudodelca. Vklenjenega.

V mestu so ga vtaknili v zeleno suknjo in ga spravili pod zapovedništvo gospoda Langerja.

O, da bi videli takrat Pavlo? Mislili so, da je bo konec od žalosti. In njene smejče se oči? Solze, solze! Kot bi se grede cvetočega lanu utapljale v morju.

Ko so ljudje to videli, so rekli:

»Vse kaže, da bo nesreča iz tega. Umrla bo. Bridkost jo bo vzela. Kar pomislite! Taka ljubezen!«

In drugi so dejali:

»Ne bo zdržal fant. Pobegnil bo. Edino prav bo storil.«

»Lepa stvar! Kaj pa potlej? No?« so vprašali prvi. In ne da bi kdo odgovoril, so razsodili: »Imeli bomo enega rokovnjača več. K poštenim ljudem ga ne bomo mogli več šteti.«

Tretji pa so na vse zamahnili z roko.

Matija je šel, so menili preudarno. Bog naj mu da srečo v boju in lahko smrt, če mu je ta namenjena. — Kar pa se tiče Pavle ... O, ti Jezus nebeški! Ali res ne poznajo žensk in njihove zvestobe? Čez mesec ali dva ... No, no, bodo že videli ...

Voda je srebro in mačice so polne zlata. Butare cvetja leže vsepovsod, celi naročaji zelenja so razsuti po tleh ... In ptičja grla! Polni koši jih vise v zraku in na drevju.

To je vendar pomlad, ljubi moji!

Toda nekje so končane vojne priprave in sto dvajset tisoč Avstrijcev koraka prek bavarske meje.

Napoleon v Parizu se zdrzne. V naglih pohodih jezdi čez Francijo in se prikaže na Donavi pred preplašenimi Karlovimi vojščaki. Udari. Zmaga. Zbegani se umikajo poraženi Avstrijci na Češko. Veliki Korz pritiska za njimi. Jezdi in vzklika: »Čez mesec dni bomo na Dunaju!«

Medtem se na Laškem podkralj Evgen otepa vsiljivega Karlovega brata. Nadvojvoda Janez zmaguje. Toda Napoleon jezdi vendar na Dunaj in mu lahko vsak čas pade v hrbet. Nadvojvoda je zbežan. Toda tukaj res ni kaj premišljati. Zato ukaže trobiti k umiku. Pravkar nabrane lavorike puščajo Avstrijci za sabo v prahu. Tik za petami pritiska nanje laški kuštravec s svojimi Francozi.

Zapovednik dolenjskih brambovcev Franc Ksaver Langer se v Sachsenburgu grabi za

glavo. Z dveh strani vro sovražniki proti Koroški. Trdnjava za trdnjavo pada. Bovec, Naborjet, Predell!

Langer živčno stopa po sobi. Razmišlja, preudarja. In nato nenadno pride povelje: umik!

V Matiju Kosmu in stotinah drugih zadrti: domov! Toda Jošt se ne more sprijazniti z novim ukazom.

»Hudiči! ... Domov? Kaj pa vendar mislite?! ... Ste babe ali možje?« vpije ves vinski in naperja puško pred sabo. »Takole, fantje! Bajonet vragu med rebra pa čez glavo z njim? Ali vidite? Takole vam pravim! ...«

S težavo mu iztrgajo puško iz rok in Matija ga komaj ukroti.

In potem se dolenski brambovski bataljon dvigne. V dolgih marših koraka proti Štajerski, da se izogne zajetju. Sonce in pomladne plohe ga spremljajo. Polja zelene, ptiči pojo. In Jošt se še zmerom jezi, ker mu niso pustili, da bi v Sachsenburgu na bajonet nasadil Francoza in si ga vrgel čez glavo.

Potem pade Ljubljana sovražniku v roke. Po lahkomiselnosti. Po zvijači, brez boja. Kot zrel sad.

In nato nekega majskega dne, ko vise zadnje sončne krpe nad prečenskimi hostami, prikorakajo brambovci vsi potni in zaprašeni v Novo mesto.

Še isti večer sprejme avstrijski poveljnik Gavesini zapovednika Langerja. Dolgo govorita. Hitro, ognjevit. V poganškem graščaku vre. Zdaj, ko jih je komaj sklical, zdaj, ko so vsi izurjeni v orožju, zdaj jih hoče ...

Toda Gavesini preseka razburjeni tok zapovednikovih besedi.

»Gospod Langer,« reče ostro, »vaš brambovski bataljon je za sedaj odveč! Razpuščen je, razumete!«

Tako se je zgodilo.

Matija Kosem sedi v domači bajti ob Temenici in Majda ga tolaži. Majda, njegova sestra.

Oni tretji so namreč imeli prav. Ženska zvestoba! Kaj je prav za prav. Puh regratovih lučk? Železo, kaljeno v ognju? Prazen dim? Nezlomljiv pečat? ... Kdo ve?

Eno je bilo gotovo: Matija ni našel doma svoje Pavle. In ko je povprašal po nji, so mu vse povedali.

Kajpak, neki častnik redne vojske je bil tu. S Pemskega doma. Tri tedne jo je mešal ... No, morda kak mesec. To ni veliko, nikakor ne! Sicer pa, kdo naj sploh razume ženske? ... — Sprva se ga je branila, toda pozneje sta tičala skupaj kot zaljubljena goloba. Seveda, imel je denar. Da! ... In potem se je nekega dne s svojo četo pomaknil na Hrvatsko ...

Toda Pavla? ... — Matija je poslušal. Srce mu je tolklo kot stope in mislil je, da se bo zgrudil vase.

Pavla? ... Ah, seveda! Tudi to zadnje mu bodo povedali. Žalostno je, toda nič se ne da pomagati. Pavla je namreč odšla za njim. Nekaj časa je hodila okrog kot mesečna, nato pa ... No, res ... odšla je ... Bog se usmili! ...

In tako sedi zdaj Matija sam v domači bajti in strmi predse, kot bi gledal na drugi svet. Ne sliši Majdinih besed v veži, niti suhega očetovega pogrkovanja na klopi pred bajto. Staremu se v očeh svetijo solze in tudi sin ni brez njih. Kaj pa vendar mislite! Taka ljubezen! ... In zdaj je vsega tako nenadejano, tako naglo, tako bridko konec. Hudo je, stokrat hudo! Prav zares! Bog se usmili!

Ptice pojo in žuželke brne. Skozi zrak letajo majski hrošči. Cvetje odpada in plava luči valovi nad zemljo.

Matija pa hodi ob Temenici kot mesečen. Morda prav tako kot tiste dni Pavla. Nič ne vidi in ne sliši. Samo premišlja. In ne more je pozabiti. Kako čudno in silno vendar boli ljubezen!

O Pavli ni glasu. Tudi o marsikom drugem ne. Vse je zbegano in zmedeno. Francoski bič udarja nad Evropo. Z najtanjšim koncem švrka čez Kranjsko.

Napoleon sedi v cesarskem Schönbrunn sredi Dunaja. Svojo besedo je držal. Prej kot v enem mesecu je prišel tja.

Na Kranjskem kipi sila. Novo mesto postaja vojaško mravljišče. Od pavsod se stepajo vojščaki vanj. Redni in brambovski. Vrh tega kličejo Kranjce in Goričane na črno vojsko. Vse! Od šestnajstega leta dalje. In potem prihajajo. S sedem čevljev dolgimi koli, s kosami, vilami, motikami ... Z vsem, kar ima kdo doma za vojni tepež pripravnega.

Poganški graščak kolne Gavesinija in vnovič zbira svoje brambovce. Prigovarja, obljublja. Ali res ne razumejo, da morajo

Francoze čimprej vreči iz Ljubljane in jih zapoditi čez Goriško?

Le s težavo se dajo ljudje prepričevati. Njegov bataljon raste polževo počasi. Toda med prvimi, ki se vrnejo vanj, je Jošt. Ves goreč. Ne more pozabiti, da mu do zdaj še ni bilo dano vreči Francoza čez ramo.

Že drugi dan poišče mladega Kosma.

»Tako? ... Ušla? ...« se trudi delati sočuten obraz. »In zavoljo nje naj bi te v Sachsenburgu prestrelili? Hudič je ta Pavla, razumeš, ne baba!«

Matija skoči pokonci. Ploska roka srdito prileti Joštu na čeljust.

»Klel ne boš! Nje ne! Razumeš?!«

Potem se spoprime in zvalita s klopi. Kot klošč se zagrizeta drug v drugega. Hropeta, sujeta. In ko se postavita na noge, se smejeta.

»Še bova Francozom pretresala kosti, šel« se krohoče Jošt. »Jutri prideš, ne? Čakali te bom!«

»Hm ... No!« reče Matija in mu trešči v roke.

Zrele trave padajo pod koso.

Avstrijci, ki so zdelali Napoleona pri Aspernu, počasi prihajajo do sape. Korz si kot renčoč lev liže rane in se pripravlja na nov spopad.

To, kajpak, prav zares ne kaže nič do brega. In na mir najmanj. Ljudje vzdihujejo; do grla so siti večnih kontribucij in pobojev.

Toda Kosmov Matija na vse to samo lahno žvižga. Pije s tovariši v stari krčmi zraven novomeškega rotovža in žvižga. Tiste soldaške, Valentinove. Kar naj se dajejo v svet! Čim trše bo življenje, čim bolj bo vroče, tem laže bo pozabil ... Njo, Pavlo.

Ampak to ne gre kar tako. Pregloboko mu je v srcu, da bi mogel v dveh, treh tednih seči prav do dna in si jo iztrgati. Ne gre in to je obupno.

Zato pije. Zato si želi tepeža. Kakršnega koli. — In še nekaj je čudno. Zelen jopič mu ni več pretesen in težka prednjača ga ne reže več v ramo. In soldaški klobuk? Ne, nobene misli mu ne mori.

Na kaj pa naj prav za prav še misli? Na žensko zvestobo? Na tistega Pemca, ki bi ga sesekal, če bi ga dobil v roke? Na domačo bajto, v kateri skoraj nima kaj iskati, odkar ni več nje? No, torej! ...

Matija Kosem poje in ne misli na nič. Objema mlado krčmarico. Treska z vrči ob zid. — Tako! Ni vrag, da bi ne pozabil Pavle.

V prvem jutru plane v kasarni s težko glavo pokonci. Rezko poje trobenta. Brambovci mečejo nase uniforme. Povelja sekajo kot streli. Mirno raportira zapovednik Langer baronu Du Montetu, ki bo s štirimi kompanijami Kranjcev in Hrvatov odrinil nad Francoze v Ljubljani.

Jošt se smeji. Morda mu bo končno vendar dano ...

Matija si tesno zadrguje pas. Nič ne misli; komaj da kaj ujame z ušesi. Glavo ima kot svinec.

Franc Ksaver Langer vzravnano jezdi na konju. Trdno vodi svoje brambovce. Čez tisoč rok stiska jermenje na puškah.

Nato zaropotajo bobni. Naprej! — Stotine rok ob cesti in z oken mahajo fantom v pozdrav.

Rezko udarjajo koraki. Sonce se je pravkar zbudilo onstran Gorjancev in zdaj meče prve pesti žarkov čez Novo mesto. Veliki križ na Kapitlju se sveti kot zlat bajonet.

Meseca še ni na nebu. Tiho kakor mačke se plazijo Du Montetovi vojaki v mesto. S štirih strani prodirajo. Po Bregu, po šempetrskem predmestju, po Poljanah. Langerjev bataljon se tihotapi po Karlovški cesti.

Tesno skupaj stopata Matija in Jošt. Puški držita v rokah. Medlo se pobliskava noža.

Oba in vsi ugibljejo. Se bo posrečil napad? Jih ne bodo morda Francozi prehitro opazili?

Jošt napenja ušesa. Z Brega prihaja hrup. Tam so se morali Hrvatje udariti s sovražno kavalerijo, ki tabori v mestu. Na Gradu nenadno zagrmje streli. Potem zagore plamenice. Rezki kriki se raztegnejo po pobočju.

Vpitje, klici; Francozi spoznajo, da so obkoljeni in napadeni. Du Montetovi vedo, da se jim je nepričakovani napad kljub vsemu ponesrečil.

Meščani preplašeno odpirajo okna. Nato zaloputnejo z njimi in se umikajo v veže in na pokrite mostovže. Vsak čas lahko začne grmeti s te ali z one strani.

Gračak Langer ukaže napad. Zadnji njegovi so še na karlovškem mostu. Prvi pa

že drve z naperjenimi puškami proti cerkvi sv. Florijana, da od tam naskočijo grajsko pobočje.

Toda prišli so prepozno. Francozi že stoje pripravljeni za plotovi in okopi. Mrzle cevi štrle iz vseh odprtih. Langer prese-nečen obstoji. Tudi Du Montet, ki pridržal nekaj trenutkov kasneje na čelu svojih hu-zarjev čez Stari trg tjakaj, si ne upa pognati konj in ljudi v nesmiselno smrt.

Sovražnika si stojita iz oči v oči. Nihče ne sproži. Sunkoma obrne Du Montet ko-nja in odpeketa nazaj proti rotovžu.

Del dolenskih brambovcev nehote po-tegne za sabo. Zaman jih skuša obdržati zapovednik Langer.

Jošt dviga puško, teče proti stškemu dvorcu in kriči kot obseden:

»Zajci napoljski, prikažite se iz lukenj, da vam navrtam čreva! Kje ste, zajci smrd-ljivi?!... Jošt vas čaka!...«

Onkraj Ljubljaniice narašča hrup. Vpitje, kletve. Konji rezgetajo. Streli pretresajo zrak.

»Za mano, fantje!« vpije Jošt in v ble-dikasti temi dirja čez čevljarski most. »Tamle bomo nekaj smrdečim dušam po-magali v pekell... Naprej, fantje... Za mano!...«

Jošt tuli in z naperjeno puško drvi po cesti naravnost v največjo gnečo. Fran-coski konji se vzpenjajo; peščica kava-le-ristov se je pred premočjo stisnila v zadnji kot dvorišča. Svetlo je; cela vrsta plamenic gori.

»Sekaj!... Bijl!... Daj, da si ga vržem čez ramo!« vpije Jošt in se zapodi s puško proti Francozu, ki so ga zbili s konja in se zdaj skuša braniti za kupom desk.

Streli. Kletve.

Francoz preži. Krčevito stiska svoj dolgi meč.

Jošt se zažene. Z bodalom naperja na-sprotniku naravnost v trebuh.

Parbleu!... — Francoz odskoči kot mačka. Nato bliskovito zamahne s sabljo po Joštu.

»Aaa!...« zagrči brambovec in se s pre-klano glavo povali po pesku.

Nasledji hip Matija s kroglo podre na-pleonovca.

Langerjevi brambovci kričeč vro na dvo-rišče.

Plamenice gore.

Kavaleristi dvigajo roke.

Toda ljubljanski grad kljub temu ni padel. Šestdeset topov ga brani in to je vsekakor pretrd oreh za Du Montetove vojščake. Vrh tega utegnejo Francozi vsak čas dobiti po-moč z Gorenjskega. Zato se napadalec umakne proti Šmarju. Sto dva in sedem-deset ujetnikov odpelje s seboj.

Jošta z nekaj padlimi pokopljejo pri Sv. Krištofu. Matija mu zasuje grob.

Potem koraka z drugimi in se znaša nad francoskimi ujetniki. Pri srcu čuti tesnobo. Zavoljo Jošta. In si noče priznati, da tudi zavoljo Pavle. Zgubil je njo, zdaj še kame-rada. Res, divjak je bil ta Jošt. Svoje gla-vec, toda duša! Soldaška! Prenekateri boj je že rrebil. In zdaj je končal, kot se zanj spodobi.

Matiji je, kakor bi pil kis. Prav za prav ga duši. Ta prekleti prah, ki ga pred njim vzdigujejo francoski ujetniki!

Hudiči! Ti so krivi Joštove smrti, ti so krivi, da nima Pavle. — No, in kaj se mu to francosko trapè vedno ziblje pred no-som, kot bi mislilo pasti?

Ujetnik se res ziblje, opoteka se in nato zgrudi. Od bolezn, od slabosti, žeje... od kdo ve česa?

Matija plane k njemu. Tolče ga in brca vanj. S psokami in bajonetom ga spravi pokonci. Brambovci se smejejo. In nato se Francoz spet opoteka pred njimi.

Toda Matiji je laže. Vsi tile smrdljivci bi morali pocepati in vse bi z brcami in ba-jonetom spravil pokonci. Potem bi mu mor-da odleglo. Za kratek čas vsaj. Tako pa... — No, naprej, svojat!...

Pšenica zori.

Korz si je zalizal rane. In nato nekega dne plane na Karla. Preden temu pride na pomoč počasni Janez, je bitka odločena. Wagram! Napoleonova zvezda zopet sije.

Du Montet pa kljub vsemu ne miruje. Spet se približa Ljubljani in zasede utrdbe na Golovcu. Od tod kot osa pika svoje na-sprotnike.

Toda ko skleneta cesarja premirje, se mora umakniti. Dolenjski brambovski ba-taljon dobi povelje, da odide v Samobor onkraj Gorjancev.

Langerjevi ljudje godrnjajo. Nemir raste. Niso voljni, da bi se za druge pretepali na tuji zemlji.

Zato uhajajo. Po dva, po trije, po de-set... Bataljon kopni. Ni Jošta, da bi jih

navduševal. In Langer zaman prigovarja in grozi.

Toda Matija... Matiji je vseeno. Čemu naj zbeži? In kam? Domov?... Le kaj naj počne v bajti ob Temenici?

Zato koraka v Samobor. In ko zapovednik Langer tam prešteje svoj bataljon, vidi, da so ga samo še ostanki.

Keszthely! Maihno, umazano mesto ob Blatnem jezeru. Semkaj je Langer v vročem poletju pripeljal tistih nekaj peščic svojega bataljona.

Tedni so tekli.

Zdelo se je, da je Matija otopel za vse. Delal je pač, kar mu je bilo naročeno. Drugega nič. Jošt mu je počasi utonil v spominu. Končno pa... no, bil mu je vendar samo kamerad...

Toda Pavla?... Ne, te ni mogel zbrisati iz spomina. Ni je ubil s tistimi vrči, ki so se razleteli ob stenah novomeške krčme. Ni je ubil v vročih obdobjih mlade krčmarice, niti v streljih, pretepih in praskah.

Kaj je vendar ljubezen? Je puh regratovih lučk, je železo, kaljeno v ognju? Je hitč oblak ali je skala, silna, nepremakljiva?...

Matija Kosem strmi prek sive jezerske gladine in si ne ve odgovora. Jesen že harva drevesa, trstika šumi ob bregu in race letajo nad ločjem. Potem padajo v vodo. težke kot žalost, ki je kmalu po tistem do obupa bridko legla na Matija.

Cesarja sta se končno le pogovorila za mir. No, moj Bog, to vendar ni nič žalostnega. Da pa so dva dni po tistem, še preden je novica o miru prišla na Dolenjsko, kmetje napadli Francoze v Novem mestu, to je v resnici žalostno. Žalostno, ker so jim ti napad vrnili z obrestmi.

Ostanki Langerjevega bataljona so se v pozni jeseni dvignili iz Keszthelyja. Mir je; kaj naj bi potlej še delali v tuji ogrski zemlji? Še vsesvetske voščenske so prižgali na grobovih tistih treh, ki so tamkaj legli pod zemljo, potem pa so odrinili. Novembrska burja je raztepla oblake in divje race so se že potegnile z Blatnega jezera. Samo trstika je ječala...

In so odšli. Skozi ogrsko pusto z dremajočimi vodnjaki in travo, ki so jo popalile prve slane. Mimo nizkih koč in vrbovih drevoredov. Mimo zadnjih konjskih in bivoljih čred. Skozi Nagykanizso v Čakovec.

Nato v Zagreb in od tam proti Novemu mestu. V Kostanjevici je Matija zvedel.

»No, vidiš,« je rekel Jernej, »zdaj je, kar je. Nas vse je udarilo. Nič ne rečem, tebe najbolj! Zgubiti bajto, očeta, sestro... No, težko je, da Bog pomaga...«

Umolknil je in stisnil zobe. Šele čez čas je stresel z glavo in, ne da bi pogledal Matijo, razklano povedal:

»Hudič je bil, ki nas je zmotil. Žužemberčane, Trebanjce, Soteščane in še nas, Prečane! Napadli smo jih, kaj bi ti pravil. Njihov general je šel mirit puntarje v Kočevje, mi pa po tistih pritèpečih v mestu! Malo jih je bilo. Komaj dve kompaniji, kot so pravili kasneje, pa so nas le zmogli. Kajpak, imeli so puške, imeli so kanone, mi pa z rokami in koli! Razumeš?... Z rokami in koli! Hudič nas je obsedel takrat, ti pravim!...«

Dva, tri pote je zajel sape. Zgrabil je za vrč, pa ga ni nesel k ustom.

»Kajpak,« je rekel in pijačo spet položil na mizo, »naredili so svinjsko z našimi. Čez trideset so jih pobili in pometali v Krko. Tvojega očeta so po treh dneh s prestreljeno glavo potegnili iz vode. Pri otoškem malinu...«

Matija je skremžil obraz; ostro je bilo slišati njegovo dihanje.

»Zvečer se je Zucchi vrnil iz Kočevja. Prav isti dan, kot smo mi napadli. V Bršljinu je nekdo streljal nanj. Ni ga zadel, vraga laškega! Zato so zažgali Bršljin in Prečno. In izropali prej. Ni me bilo zraven na vso srečo, ti rečem, sicer bi bil pobesnel. Pomisli, ob vse so me spravili. Ob hišo, kaščo, kozolec, hlev... — Da, in vašo Majdo je podsulo. Hotela je nekaj rešiti iz bajte, pa se ji je goreča streha zrušila nad glavo. — No, hudič, klel bi, če bi pomagal!...«

Matija s steklenimi očmi strmi predse. Prebridko je, pregrozno, da bi za vse to našel vsaj eno besedo. Samo vzdihuje, kot bi se mu krogla zarila v sredo srca.

Pomladni vetrovi ližejo zadnji sneg. V hostah buči; oblaki jadrajo nad zemljo.

Levčeva Pavla pere na Temenici. Na starih vrbah suši plenice.

Zdaj je že tretji teden doma. Kmalu po svečnici se je z otrokom v naročju vrnila s Hrvatskega. Zaman je storila tako dolgo pot: tistega pemskega oficirja ni našla.

Ko so to povedali Matiji, ni rekel nič. V očeh se mu je zaiskrilo, v očeh mu ni ugasnilo. Preveč bridkosti mu je šlo zadnje čase skozi srce, da bi se začudil.

Vzel je sekiro in odšel v domačo hosto nad kalom.

Tam zadaj seka smreke za novo bajto, seka in preudarja.

V divjem bučanju vetra se mu izgublja malodušje. Nato se opre na sekiro in srka vase večno moč, ki kipi iz zemlje.

Kot v sanjah se zazre s hriba preko host in Temenice tja v obkrske travnike. Z roko si gre čez čelo. Zdi se mu, da se je nečesa spomnil. Da.

...Kaj je vendar ljubezen? Je puh regradovih lučk? Je železo, kaljeno v ognju? Plamen, ki gori v zavetju in viharju?

Matija seka in veter buči.

Zdi se mu, da je našel odgovor.

Matija si je stesal novo bajto. Ves smolnat je bil. Na rokah polno trdih žuljev. Še na ramah od prenašanja težkih brun. Ko si je prvič zakuril na ognjišču, je zvedel, da je Rus pognal Napoljona čez mejo. Na glas se je zasmejal in Korzu privoščil. Vojni otročiček Pavle je malo prej zbežal v nebesa. V novi bajti pa je zagospodinjila Pavla. Oba sta našla odgovor: Kaj je nesreča? Kaj je ljubezen?

Ob hudi uri

Janez Pucelj

Od zahoda do vzhoda je segel blisk.
O Bog, kaj to obisk
je strogi tvoj?

In polje vzdrtelo je kot srce,
če črna slutnja čezenj gre —
kot da ga zabiti
hočejo v krsto
in črni pokrov se niža,
se vedno bolj bliža,
da stisne srce trepetajoče,
ki smrti še noče. —

Gospod,
kaj nisi nam oče?

In božje se oko
nad tem zaupanjem je zasolžilo
in blagoslov namesto strel
v polje rosilo —

Prtič

Leopold Stanek

In spet so vezli drobni prstki
te tanke, tanke niti:
v lepoti čudoviti
želje in misli vtkane
samo mladost ugane.

Poglej neštete vbode, vozle:
tako ljubezen vbada, veže,
med srca spenja mreže —
prepleta vezenino
z radostjo, bolečino...

In spet so vezli drobni prstki
prtič ko pajčevino:
srce mi v nitki tanki
ujeto je ko v zanki —
zdaj pelin kápa v vino.

Stara mati božičuje

† France Možek — Mokriški

Stara mati božičuje
zapuščena, sama.
Zunaj burja se huduje,
tuli okrog hrama.

Lučki starka olja vliva,
bridko, bridko tarna:
»Oj, le ti družica živa
si mi, lučka žarna!«

K hladni peči starka sede.
Vedno, vedno tiše
čudne šepeta besede
in redkeje vzdise. —

Lučka olje je požgala
in polagoma umrla...
Stara mati je zaspala,
v raju lepšo luč zazrla.

Pulj, oktobrska nedelja leta 1942. Z neba so kot nihajoče tančice visele srebrnosive megle. Svetilnik, čepeč na konici kamnitega rta, je utrujeno brizgal v jutranji mrak škrlatnozlate pramene. Z mežikajočim, vnetim očesom je vabil ladje v pristanišče.

Po dvorišču velikanske vojašnice, katere pritlična, na novo pobeljena poslopja so rasla iz razmehčane rjastordeče ilovice, kakor bi bile raztresene velike kocke sladkorja po nji, so mrzlično tekali vojaki. V zelenosivih kovinastih čeladah, potisnjenih globoko na oči, v črnih ovratnikih, ki so se tesno oklepali zarjavelih vratov, so bili kot očrnele, v nalivih preperele gobe.

Straža je razvrščala obsojence. Prvi je bil Mile Buić, starec predolgh lopatastih rok, ki so mu segale skoraj do kolen, in plečat, kot bi hotel zadeti na ramena ves svet, malce naprej nagnjenega života kot v burji nalomljen hrast.

Levja griva razkuštranih srebrnih las se mu je kdaj pa kdaj sunkovito stresla, kakor bi se skušal znebiti črne obveze, ki ga je kot široka dlan tiščala čez oči, mu grizla v kosti, se vpijala v možgane. Poleg sebe je čutil mišičasto telo sosedu. Najbrž je to Žvane, dedec oglatih ramen, grčastih rok, kot pritlikava trta. Ta se dotika Žmaka, moža drzne brade in kljukastega nosa, ki mu kljuva skoraj v ostro rezane ustnice. Četrti je Franolić, mlahavih ust, prislonjen na zid, kot prerezana vreča. Peti in šesti sta brata Tomića, podobna kot groš grošu, z debelima glavama, nekoliko po strani nasajenima na pretenka vratova: kar prestrašiš se, da se bosta zlomila. Šime Tomić je za spoznanje zajetnejši od Pavla; šop mastnih osivelih las mu je prislinjen na nizko prsteno čelo kot oglat teman oblíž.

Še štirinajst jih je — suhih, rejenih, plašnih in pogumnejših; srce jim razbija v grlu, kri ledeni v nogah. Dvajset talcev, živa veriga!

Buić se zdrzne v začudenju. Zasači se, kako tiplje za njihovimi imeni in življenji. Zdaj, ko so tako rekoč že vsi — mrlič! Ne more se znebiti občutka, ki se je zajedel vanj. Pričakujejo, da se bo zganil, vzkipel, udaril. Ali vsaj kaj zaklical, vrgel mednje pogumno besedo. Čeprav le za hip, bil bi spet vodja kakor nekoč ob stavkah

v »arzenalu«, kjer so skupno garali, nekateri petnajst, dvajset, on sam pa štirideset let.

V spominu se mu je utrnilo. Mladenič je, šele drugo leto dela. Stavkajo. Na trgu demonstracije. Policija jih tišči k zidu. Rdeča zastava trepetajoče plapolu v rokah priletnega delavca kakor ptica ranjenih kril. Močan sunek, stražnik na motorju se zakadi vanje. Vozilo podre prva dva, da se zrušita na zastavonošo. Rdeči prapor omahne kot ugašajoč zubelj. Mile Buić plane, pahne stražarja vstran, podpre praporščaka, ki se je opotekel, stisne drog v svoje mlade dlani. »Naj živi Buić!« brizgnejo kriki kot kipeči curki. Kakor vzmet se fant požene v sosednjo ulico, visoko dvigne zastavo, ki švigne nad množico kot plamen, sikajoč Buiću iz telesa. Kri mu zavriska, ulice se razklenejo, ljudje se zganejo. Živ plaz! Nihče jih ne zaustavi. Nihče!

Privid je ugasnil, Buić je vztrepetal. Še nekaj minut! Pregriznil je misel, ki je obtičala v njem kot dušeč, prevelik zalogaj. Zdi se mu, da stoje na robu deske, ki moli v praznino in se bo zdajci izmaknila. Telo bo zanihalo, trenutek obstalo in se pogreznilo preko glave, življenje se bo pretrgalo.

Boleče in sunkovito se je krčilo v njem, kri je uporno planila. Misli so se zavozlale, zavest je zamežala, dih se je ujel v tesnobo kot v zanko.

Srce mu je razbijalo, da ga je bolelo, utripi tišine so odzvanjali v ušesih. Ko se je zganil, so kosti v sklepih zaškripale, koža se je nategnila, zasklelela, rane so se razprle kot ustnice... Vso noč so ga bičali. »Che crepi, sporco schiavo (naj pogine, suženj umazani)!« se je penil tenente, ko iz Buića ni mogel iztisniti besede, kakor ne moreš iz kamna izžeti kaplje. Včasih je stari Mile zastokal, utrgalo se mu je z dna kot grožnja. Polivali so ga in ga spet obudili. Svitalo se je. »Pred zid!« je mahalo temnopolto človeče in pobliskovalo z očmi. Ustnice so se mu razklenile, da so se zasvetili zobje kakor lačni zveri. »Vso razbojniško zalego! Vseh dvajset! Vent!« je pribijal s pestjo, kakor bi mu bil kdo ugovarjal.

Ko se je Buić privlekel v celico, se je sesedel na kup zakrpanih plaščev. Žmak,

Tomić, Perić, Ive, Šime, Franič, Žvane — vsi so si jih slekli in mu z njimi postlali v kotu. Stari Mile je bil kepa mesa, po obleki sta se cedili voda in kri. Nekaj ur je bolščal v zid, podoben grozečemu oblaku. Ob zori se je zganił. »Streljali bodo!« se je vozlatlo v njem. Spogledali so se.

»In če bi bil stvar nekoliko zasukal, kaj dodal, izpustil, prikrił... skratka... mor-da bi ne bilo doletelo vseh,« se je mučil Šime. Misli so se mu nabrekale in sproti usihale, kakor na žareči plošči hlapi voda. Besede so se mu sunkovito trgale in se zaustavljale. Prsteno lice je žarelo, kot bi mu pod kožo tlela žerjavica. Široko dlan je razprl in jo sukal v zapestju; upal je, da bo zgovornejša od jezika, ki se je zapletal med ocrnele škrbine.

»Ne!« se je utrnilo Buiću v očeh. »Nisem črhnil nobene! Izdajalcev je že tako na pretek; kamor se obrneš, se zadeneš ob to gnusno golazen!« In bziknil je rjavo slino, kot bi izpljunil umazano kletev. »Med nami vendar ni polžev, aaa?!« je rasel starec. Plečata ramena so metala na steno oglato senco. Zaključal je v soseda. »Če smo skupaj delali, bomo pa še skupaj...« Zagomazelo mu je po hrbtu, presekala je stavek in se zaril med plašče. Za hip se je pokesal; zazdelo se mu je, da je Šimnu primazal zaušnico.

Buić je segel po spominih in jih kot velike robce razgrinjal pred seboj. Skozi zamreženo lino je sonce vdevalo zlate žarke kakor bleščeče se niti skozi uho šivanke. Svetel stožec prahu je zaplesal po razpokanih podnicah.

Buić je ril vase. Zbiral je misli, ki so se raztresle kakor razvezan sveženj. Dno oči je zalil zviti smehljaj. Pa smo le dolgo pestili hudiče! Dobro smo jim zagodli: sedem kamionov je odletelo v grapo, cesta je bila na treh krajih minirana. Nabiralna akcijal Lep denarček težkajo zdaj naši v gošči! In še laško izvidnico smo načeli! Prekletol Samo en čoln je obtičal. Izdani smo bili. Zazdelo se mu je, da je srečal sebe, kakršen je bil pred nekaj leti. Pritiša glas in šepeče... Gleda vražjega dedca, ki zna posoliti vsako besedo in sleherni, še tako črno nesrečo pozlatiti s pristrčno šaljivostjo. Nekoliko zavaljen je, cvetočih lic, vedno razklenjenih ust, kot bi se ne dala zapreti, in palce tišči v žepih; vino mu je vtakalo polno škrlatnih žilic v obraz. Po krčmah so

ga spraševali: »Ma compare (kum) Buić, ča imate šestdeset let?!«

»Ha, ha, ha,« je zadovoljno bruhalo iz njega. Ramena so mu poskakovala, kot bi bila na vzmeteh. »Sedamdeset, sedamdeset!« je vneto popravljal, se zresnil in kakor bi se opravičeval. »Ča čete — stara barka, ma dobra!« Nato je v dušku zvrnil. Včasih je bila z njim njegova stara Foska. Če je prehitro lokal, ga je prebadala z očitajočimi pogledi, a vselej, ko jih je prestregel, je boječe povesila oči. Doma je stari potem ves večer godrnjal, češ tega ne prenese, da bi mu kdo v kozarec zijal. Žena pa se je v širokem črnem krilu nelsišno premikala po hiši kot drseča senca.

Kadar je bil nasajen, ga je vsak hip milo pogledala, kakor bi se za kaj opravičevala. Če je bila večerja borna in pičla, če je razsajala burja in butala ob naoknice, ki so vso noč šklepetale, da se ni dalo zaspati, če je stari klet soparico, ki je tiščala kot mora — vedno so se ji temne, globoke oči opravičevale. Večkrat je Buić vzrojił nad svojo ženo, navadno zaradi malenkosti. Foska se je vsa zgrbila in bila drobnejša od makovega zrna. Vse v njej je prosilo: »Odpušti, da sem se sploh rodila!« Ves dan gara, pri kosilu pa ni kaj jesti. Foska potrga posodo, nadrobi kruha v skodelo kave.

»Kako boš pila, ko si nadevala toliko skorij?« se šali Buić. »Le najej se, moja ljuba stara!« in jo potreplja po povešenih ramenih.

Silno dobro ji de, če ji mož privošči košato besedo, čeprav tega ne pokaže. »E, skorje bodo posrkale kavo, jaz bom prežvečila skorje, pa bo!« ji smehljaje se meljejo brezzoba usta.

V hiši so kruha in pravice — vedno lačni. Trije Buići: stari, sin Pero in vnuk Pino, zelenec, ki bi tudi že rad ljudem solil pamet, a se ga še kar uspešno otepajo. Kipi kot mlado vino. Bojevitost ga razganja.

K staremu pa prihajajo sosedi; in znanci od blizu in daleč iskat modro besedo, katere se naješ kot rženega kruha. In kogar zazebe v dušo, ga Buić odene s svojo pristrčnostjo kot s kožuhom.

Foska marsičesa ne razume, a možu vedno prikimava.

Ko možakarji odidejo, se zbero okrog nje sosede in drezajo vanjo z vprašanji. Boje se, kaj se bo izcimilo, ker možje stav-

kajo, ker zabavljajo čez oblast, ker se zgrinjajo okrog starega Buića. On je njihova glava in srce. Bil je prej, ko jim je štirideset let z zahtevami do delodajalcev odpiral oči, da so preobložene vozove svojega bednega življenja speljali v prave kolesnice in od leta do leta jasneje uvidevali, kam drvi stari, nagniti svet — bil je zdaj, ko je posedal pred bajto, v krčmi ali pri sosedu, vtikal debelo roko v hlačni žep, da bi plačal kvartin, ter med zobmi trl kletve, da pokojnina tako urno usiha, in napovedoval velike spremembe.

Ženske majejo z glavami, Foska grbančičelo, zateguje zagorelo lice in ga obrača za njihovimi pogledi — kot sončnica. V zadregi nabira predpasnik v globoke gube. Potem izreče misel, katero gloda vsa leta. »Moj Buić vávek dobró misli.« S tem pove vse, kar ve o njem.

Ko se primaje Pero skozi ozka vrata in obtiči v okviru, obmolkejo in se spogledajo. Foskin sin je mrk in molčeč. Njegova beseda in njegovo dejanje — kot dvojčkal Kar obljubi, stori. Nikdar ne blekne v prazno. Misel dolgo pestuje v sebi in, ko ga že zaboli od njene teže, jo zaupa najbližjim. Prekletu drzen je. Usahne kot senca, pritiho se, kot bi ga zlodej potisnil skozi ključavnico. Očetova desna roka je, prav za prav drugi stari Buić, ker je oče Mile že prezrel sad in bo kmalu padel z drevesa življenja.

Ob izbruhu vojne sta bila prva aktivista in pridobila sta si dosti delavcev. Leto dni so prikrivali svoja pota, oblasti so jih sumničile, a dokazov ni bilo nikjer. Konec avgusta je pa lopnilo po njih. Zajeli so jih na sestanku: Žmaka, Franolića, Perića in vodjo — Buića. Pero ni prišel, čeprav so se bili zbrali prav zaradi dogovorov z njim.

Stari Mile skoraj ni čutil železnega prijemaja, ki ga je grabil za ovratnik in terjal odgovor. »Kje je tvoj sin, slišiš, stara, gnila grba?« Buić je zrl v stražarje, kot da so prozorni. V njem se je nasmihalo. Da je le Pero svoboden! Vse bo še dobro! Štiri prve aktiviste so zmetali v policijski kamion kot vreče. Bili so izdani.

Buić se je prezirljivo spogledoval s tovariši, ko jim je tenente grozil z Gonarom, Padovo, Ferra—Montijem. Le, le vlačite nas v taborišča! Svet vre. Velikanski kotel je. Hudiči fašistični, pocepali boste vanj kot tolste muhe. Zemljo nam kradete,

besedo, čast. Teptate nas kot iskro, ki je padla na papir. Bojite se nas, haha! O, stari svet se je vnel, gori in na zoglenelih koscih bo pognala nova rast! To so govornile njegove utrinjajoče se oči, srčeče košate obrvi, povešeni orumeneli brki, nabrekle, utripajoče žile na vratu, težka pest, ki se je zategovala kot ribiški voz.

O, Buić je znal misli odeti vsakokrat v drugo rjuho. Njegove besede so kar požirali. Povsod, v krčmi, na pomolu, kjer so možakarji — sedeč na prizidku z bingljajočimi nogami, kot da jih namakajo v morje, s pipico med škrbastimi čeljustmi, kamor so jo vtikali kot v precep — ugibali o vojnih dogodkih, se znebili kake prav mastne in se pomenljivo odkašljevali, če je šel mimo kak Lah ali njihov lizun, ki jih je mrgolelo.

Tovariši so ljubili njegovo besedo. Zdelo se jim je, da stari Mile tenko prisluškuje njihovim srcem. Ko so se razšli, se je ta ali oni hudoval, ker ni mogel prav do besede. »Tako sem sinoči tudi jaz povedal. Pa vprašaj mojstra Miletića!« je pribijal zavaljeni kovač. »Vražji Buić, vse besede mi je snel z jezika,« se je jezil prekasti čevljar in si gladil plešasto glavo.

»Moje misli je pozobal,« je godrnjal tesar Jožic, »z njim ni, da bi se porazgovoril. Sposodi si tvoje blago, ga malce prekroji in polika, pa je novo. In vsi dero za njim! Kar v parlament naj ga izvolijo. Jaz bi ga postavil pod kap, da se mu ne bo butica vnela!« je bevskal možic in mahal s ploščatimi dlanmi kot s kratkimi vesli.

Zvečer pa so spet posedli okrog Buića, ga poslušali z odprtimi usti; zagorele roke so segale po trebušastem vrču.

Na sodišču so silili v starca. »Kje tiči Pero?« Ko besede niso zalegle, je zažvižgal bič. V Buiću se je trgalo ječanje; stene je poškopila kri kot rdeče iveri, zapicene v omet.

Ko so mu tovariši obvezali rane in je bolečina izhlapela, mu je srce zalila prijetna zavest, da je sin še na svobodi. Za trdno tiči v skrivališču, tik ob meji. Ali pa jo je že ubral v Jugoslavijo. Povsod se je vnelo. V Sloveniji, Bosni, Črni gori.

Ko so se zadnjič pri zasliševanju spet zaletavali vanj zaradi sina, je prasn timer, obtipaval žepe, segel v hlačnega, ki je bil najgloblji, preložil iz suknje vso drob-

narijo, resno zmajal z glavo, nato pa previdno odprl škatico žveplenk in nazadnje vzkliknil: »Prekleti fant, tudi tu ga ni!«

Častnik je zaradi drzne šale vzrožil in mu kot kamen zalučal pest v obraz. Buića je oblila kri.

Vrgli so ga v samico. Besnel je. Ponj je prihajalo po pet stražarjev. Koraki in pogledi so izdajali, koliko strahu je v njih.

Šele po desetih dneh so ga preložili v večjo sobo, kjer so na slamnici smrčali Žmak, Sime, oba Tomića, Franolić, Perić. Buiću se je lice razveselilo kot nebo, ko veter razpodi oblake. Po prstih se je približal Žmaku in se mu zakrohotal v uho. Zmetal je vse po vrsti z ležišč, se tolkel po kolenih, jih objemal, stresel zdaj enega, zdaj drugega, da jim je glava poskakovala kakor bat v zvonu. S kuštravih las so jim sršele slamnate bilke kot zlate igle. Otepali so se ga, ga mirili, se spogledovali in ga spravljali spat. Na kupu gnile slame so mu pogrnili kosmato, na več krajih preluknjano odejo. Zavalil se je na ležišče in jim krohotaje se pripovedoval, kako je norce bril s tenentom. Večkrat se je pognal kvišku, kot bi bilo skrito pod odejo navito pero, štorckljal je po sobi in oponašal stražarje.

Tovariši so tiščali ušesa, se pokrivali čez glavo ali bolščali v zid. Bali so se kazni zaradi njegovega razgrajanja in upali so, da bo Buić utihnil, če se ne bodo zmenili zanj.

Mile se je nenadoma zdrznil, lice se mu je bolno razpotegnilo, usta so se skrivila, kot bi požrl kost. Zaklel je. Pogled mu je splaval nad njimi kot teman oblak. Vstal je, mastno pljunil in se sprehodil do line. Oči so se razprle, v njih je zagorelo, oprijel se je oglatih železnih prečk, se privzdignil, zinil, kot bi mu teklo vino v usta; zamežal je in bruhalo je iz njega s čedalje bolj presunljivim glasom: »Sonce, sonce, soncel!« Zlata luč je v drobnih kvadratih plesala po tleh. Tovariši so se zganili. Doumeli so, kako je Buić žejen svetlobe, kako ga je razjedlo trpljenje v samici, kako jih ima rad — in zaključala sta v njih sram in sočutje. Neotesani kot hlodi niso našli prave besede.

Ko si je Mile postiljal, so opazili, kako je pogladil bleščečo se liso, ki jo je sončni pramen trepetaje tkal v obdrgnjeno temno odejo.

Dva meseca so gnili v ječi. Družba se je povečala. Nakapljalo se jih je dvajset. »E, spet je deževalo,« se je jutraj hihital Buić, ko si je pomel oči in uzrl na ležišču novega člana. »Kablica stoji ravno pod zlebom, niti kapljica ne zdrkne mimo. Hahaha! Zrno do zrna pogača — kaplja do kaplje morie! Potem bomo vsaj zalili to smrdljivo podrtijo!« Ko je zlezal v ohlapne oguljene hlače in dotipal copate, je podrsal k novincu. »No, pišče, da te potežkam!« Ali: »Pokaži zobe, če niso še mlečni!« Nato ga je potrepal po ramenih, se zvito nasmehnil, pomežiknil in pomolil dlan kot bronast pladenj. Novo pečeni arestant mu je moral dati cigareto — »članarino«.

Če je kateri izmed novincev po prvem zasliševanju le preveč vzdihoval in stokal zaradi brazgotin, podplutih lis, obtipaval maroge ter zmajeval z glavo, da drugič ne prenese takega, se je Buić zagledal vanj. Njegov pogled je bil mehak kot božajoča dlan, nato se je skalil, v očeh je zablisnilo, utrnila se mu je divja jeza, ki mu je zdrknila po zagorelem prstenem licu in se okrog usten vnela v porogljiv nasmeh. »Na, na!« Vstal je, si z umazanim robcem ovil palec, sedel k tarnajočemu na rob ležišča in silil vanj. »Na, na, mosljo! Vleci... Nina, nana!« in ga je valjal po slami kot svaljek kunj. Vsi so bušnili v krohot. Oni se je otepal, zmerjal, klel. Sploh ga novinci spočetka niso marali; hudovali so se nanj, ker je zbodel vsakogar kot bodeča neža. Ko pa so ga doobra spoznali, so iskali njegove trpke šale. Bila jim je kakor skorja kruha. Glodaš jo, ne naješ se je, a vendar prežene praznino, ki prede v želodcu. Bili so volčje lačni, a bolj življenja kot kruha.

Mnogi so bili le žrtve umazanih jezikov, zavisti, sumničenja. Prodane duše so bile kot kazalci, drseči od številke do številke na uri. Vsak dan so na koga položili svoj črni prst. Z Judeževimi groši bi bil lahko tlakoval pol mesta. Po vsej Istri je zavrelo. Aktivisti so se shajali, organizirali, podtalni upor je obliznil tudi vasi okrog Pazina, Raše, Rovinja.

Pred tednom sta v bližini obležala dva laška častnika; eden s počeno lobanjo, drugi s kroglo v životu. V Pulju je zavladal sodni dan.

V zaporu so otrpnili od groze. Na vse je legla dušecha tesnoba kot težak pokrov. Marsikdo je upal, da ga bodo izpustili. Še

brata Tomića, ki sta z ribjimi očmi boljčala v Buića: »Ti, letake sva delila, pa so naju zasačili. Kaj bo?« Vprašujoče sta suvala z oglato brado.

»Vaju bi jaz dvakrat ustrelil,« se je režal Mile. »Prvič, ker sta delila letake, drugič, ker sta nerodna!«

A tudi Buićeve šale so se arestantom zaustavile. V dušo se jim je prilepil smrtni strah kot tenak papir. Nobena misel ga ni mogla več odploviti. Cloveško življenje je poceni, nekaj centesimov, toliko, kolikor stane naboj.

Nekega jesenskega večera je tudi na Buića legla mora. Če je razklenil ustne v nasme, se mu je lice tako krčevito zategnilo, kot bi hotel zajokati. Na srcu je ždela skrb kot skala.

V mrak so se izgubljale krakajoče vrane, plavajoči kosi raztrganega črnega papirja. Buić je ril vase. Pravijo: zob za zob. Jaz pa: zobe za zobe! Za dva črva kočnjaka dve čel'usti zdravih zob! je pilil domislico.

Zatisnil je oči in dvignil lice, kot bi vohal. Sapa mu je šumela skozi široki nosnici kot voda preko jezca. »Smrdi, smrdi! Žejni so naše krvi.«

Govoril je bolj sebi kot tovarišem, ki so zgrbljeni ždeli na slamnicah, pritegovali v raztrgane nogavice vtaknjena žuljava stopala in si s štrlečimi koleno podpirali obrasle brade. V mraku so odsevali kot črni kupi. Ogorki cigaret so tleli v temi kot drobni odsevi lučk v črni vodi.

Nenadoma je sunil Buić: »Dva'set istrskih butic bo vendar odtežkalo dva laška smrčka! ... Aaa? Žmak, ti mesar!«

Vrata so na stežaj zazijala. Buića so odpeljali na zadnje zasliševanje,

Vso noč je tulila burja, se vzpenjala do strehe, kot bi hotela pljusniti v celico in se jim dati v hladilen požirek. Srca arestantov so pokala v obupu in grozi kakor izsušena, razpokana rjasta kraška gruda ...

Rezek ukaz je razparal tišino in pretrgal obroč misli, na katere je Buić kakor na nit nanizal dogodke strašnih dni. Pred smrtjo v minuti podoživiš celo življenje! Vojaki so nabili puške, bajoneti so se zaiskrili. Strašne osti se bodo v trenutku podaljšale do izmučenih teles. Zbolelo bo, kot bi ugriznil svinčen zob. Nekaj okroglega, topega bo šinilo v prsi.

V Buiću se je trgalo življenje kot pes na verigi. Grizel bi, praskal, davil, lomil kosti,

naskakoval, streljal. Nič ovčice ni bilo v njem, pa je moral počeniti kakor krotka žival, kateri vse življenje strižejo volno, zdaj pa ji kanijo prestriči še življenje. Kri mu je silno vzvalovala, toplota je planila do srca in lezla v glavo. Rdeči, črni, zeleni kolo-barji so mu zaplesali pred očmi, se lovili, se zadrgovali v pisan klobčič, ki se je odvijal in zapletal. Tla so se zamajala, v sencih je tolklo, da je bolelo, v prsih se je zganilo nekaj težkega, se sprijelo, zanihalo, se utrgalo. Skorja zatajevanja se je predrla, plameneča lava pobesnelega sovraštva je brizgnila do ust. Mora, mora! Sicer ga zaduši! Ne strel, zamolčana resnica ga bo ubila. »Tovariši, kdor odlomi vejo, ni posekal gozda! Ne bomo umrli, ker živimo milijone življenj!« Pena mu je bruhnila na ustnice. Zazdelo se mu je, da je telo kot skorja odpadlo od njega, da se je pretopil v kipeč glas, ki pljuska od zemlje do neba. »Tovariši — novi svet! ...«

Poveljnik je zamahnil. Buićeve besede so vzvalovale dva'set duš in dvajset teles, da so vztrepetala v sovraštvu in grozi. Prvi je omahnil Buić. Drsečemu ob zidu so polzele iz ust nejasne besede; zadnje so grgrajoč obtičale v goltancu, kakor bi se bile nabodle.

Dvajset strellov je prerezalo ozračje, dolge sive rese so se v hipu strnile v meglen zastor. V stolpu je zanihal zvonček, vabeč k prvi maši.

Vrhu trdnjave je v vetru plapolala italijanska zastava. En sam žarek od vzhoda je prebodel oblak in se zapičil v razpoko v zidu rimskega koloseja, kakor zasadiš klin v precep, da bi razklal grčo.

O, draga, o —

Janez Pucelj

O, draga, o —
ali je tvoja duša
globoka dovolj,
da vanjo pogreznil
vso svojo bi bol? —

O, dragi, o —
moja je duša
globoka dovolj,
da vanjo pogrezne
vsa tvoja in moja se bol.

Slavko se je vrnil iz mesta. Truden, izčrpan in izžet od napornega učenja je z veseljem zapustil prašne, zatohle mestne ulice, tesne in morečje šolske sobe ter odšel v naravo, med priljubljene holme, pod okrilje ponosnih gorskih velikanov. Glava mu je bila težka. Še vedno mu je blodilo po njej nešteto misli: grški aoristi, zapletene algebrائيčne in geometrične formule, kemija, fizika itd. Le s težavo se jih je otesal. Razveseljevala pa ga je zavest moškosti, zrelosti in dobršne popolnosti. Napravil je bil maturo in z nio se je razkadilo srednješolsko ozračje. Razgrinjala se je pred njim nova zaria nadaljnje poti, svetlo sonce, smoter, proti kateremu je že usmerjal korake.

Brez načrtov, brez nalog je prišel na počitnice. Bil je popolnoma neodvisen. Predal se je božji previdnosti in čakal navodil, ukazov in navdihov.

Prvo nedeljo počitnic se je počutil precej osamljenega. Zamišljeno je pohajkoval po vasi in sklenil stopiti na polje proti Soči. Bil je skoraj že pri zadnji hiši, ko priteče za njim otrok, ves upehan in žarečih oči. Slavko se je obrnil in se mu nasmehnil.

»Kaj pa je?«

»Ali, ali pridete na veselico?« je vprašal otrok zmeden in se globoko oddahnil.

»Veselico?« se je začudil Slavko. »Kam pa?«

»Ee, tia dol v Bizajlovo klet. Pridete, kajne? Pa, pa morate prinesiti tudi, tudi deset centesimov,« je hlipal otrok.

Slavko je radovedno zrl otroka. »Pridem, pridem,« je rekel. Otrok se je nasmehnil in odcepetal po vasi. Slavko je gledal za njim in bridek dvom se mu je prelil čez srce. Nekaj ga je stisnilo za prsi. Povesil je glavo in počasi odšel po vasi.

Pred kletjo je že čakal trop otrok, nekaj fantov in gručica žensk. Navzoči so se radovedno ozrli po prišlecu, boječe osupnili in umolknili. Slavko ni nič spregovoril. Nemo je zrl radovedne obraze. Strmé je obračal pogled v vrata, na katerih je videl nekaj, kar ga je še bolj iznenadilo. Ni se varal.

Čez trenutek so se vrata odprla in nekaj otroško našemljenih deklic se je poklonilo zbranemu maloštevilnemu občinstvu. Nato se je igra začela. Deklice so se pri-

jele za roke, napravile krog in zaplesale. Obenem so pele, pele... nekaj tujega, žalostnega, morečega. Laške besede so se jim kot kletvice usipale z nedolžnih ustnic.

Gledalci so se nasmihali, se spogledovali, a razumeli so malo. Slavku so se nehote namrščile obrvi. Roke, ki jih je tiščal v žepu, so se mu zaokrožile v pesti in nekaj mrzlega ga je spreletelo po vsem telesu. Rad bi bil planil k vratom, jih zaloputnil, odgnal poslušalce, a se je premagal.

Deklice so pele... Potem so se nekatere umaknile, se druga za drugo poskrile v kot in na »odru« je ostala ena sama. Razklenila je roke in deklamirala tujo pesmico. Za njo je prišla še druga, tretja in... igra se je končala.

Slavko je odšel. Zameglilo se mu je pred očmi; dolgo je hodil med njivami in travniki, po kolovozih in stezah. Blodil je v omamnih mislih. Šele šum Soče ga je zdramil. Zdrznil se je, se ozrl naokrog, a samota je še podkrepila njegove blodnje. Zleknil se je v travo in bol mu je priklopila do viška. »Ubogi otroci!« je momljál predse. »Kdo vam je zadal to rano? Ali ste vi krivi? Kdo vas napaja s trupom? Zakaj ga delite še drugim? Ah! Pa saj ste nedolžni! Ne razumete, kaj vam šepetajo in čebľajo usteca. Besede vam ne prihajajo iz src. Vendar tega ne smete več. Neel! Jaz vas bom napojil z omamno pijačo, v srca vam bom vlil kot méd sladka čustva, da bo ostalo nezagrenjeno to, kar so vam že mame darovale.«

»Bom, hočem!« je vzklopelo v njem. »Slovenska beseda ne sme zamreti! Ostali so le ogorki, a pod pepelom tli. Izpihati bo treba.« Spomnil se je, s kakšnim veseljem je v svojih otroških letih pričakoval listič »Jaslice«. Še je poznal zgodbiice, slike, uganke. In še je vedel, kako mu je bilo hudo, ko so mu povedali, da »Jaslice« ne bo več. Tedaj ni mogel tega razumeti.

Z leti pa je rastla in se krepila v njem tudi narodna zavest. Dan na dan je spoznaval krivico, ki se godi primorskemu ljudstvu. Čutil je bič, ki je udrihal po slovenski kulturi, slišal je rožljanje verig, ki so v suženstvo vklepale slovensko ljudstvo. Bolelo ga je, ko je videl, da vse izginja, vse propada in se vse uničuje. Niti ene sloven-

ske knjige več. Nobene revije, nobenega časopisa. In ko živim ne morejo več škodovati, so se vrgli na mrtve. Z grobov izginjajo slovenski napisi, slovenske priimke pretvarjajo in pačijo po laško. Radi bi, da bi še Boga po laško molili!

»Fašisti!« je zagodrnjal predse. Puntarska kri mu je zaplala po žilah, čutil je, da je Modrejčan, Tolminec, in zopet se je rodil v njem upor.

»Hočem!« je zopet ponovil. »Naj le pride letos »duce« po soški dolini, naši otroci bodo igrali slovensko igro. Bodo!«

Prišel je čas žetve. Zlatorumeno, obilno klasje je padalo pod srpi brhkih žanjic; vrabci so prestrašeni letali z njive na njivo in kluvali izgubljeno klasje po strniščih.

Pri kozolcih so se prerivali in prerekali otroci zaradi podajača. Vsakdo je hotel pomagati očetu pri skladanju. Mnogim je bil že sam podajač pretežak, zato so ga morali nejevoljni oddati tovarišem.

Ko so se nekega večera vračali med vrisčem in hrupom v vas, jih je Slavko že čakal pred hišo. Nekateri so se ga zbal, hoteli so zbežati, a Slavko jih je z lepo besedo zvalil v kuhinjo. Začuden in zasopli so zrl vanj. Nato so se spogledovali, deklice so se nasmihale in skrivale svoje kodraste glavice za hrbte dečkov. Slavko je hotel vse vedeti: kako pojejo, kako igrajo, kdo bolj kriči, kdo bolj teče in podobne vsakdanjosti. Po prvih boječih odgovorih so se otroci opogumili in kmalu so si bili prijatelji.

»Če bi vas jaz naučil kako igrice, ali bi hoteli igrati?« je vprašal. »In kako pesmico bomo tudi zapeli, kaj?«

Otrokom so se oči zaiskrile. »Jaz bom, jaz že, jaz tudi,« so vse vprek odgovarjali.

»Dobro, dobro!« se je razveselil, potem pa z resnim obrazom nadaljeval: »Tega ne smete nikomur povedati, dokler vam ne ukažem. Boste videli, kako bomo veseli. Še vriskali bomo. Tudi jaz vam bom pomagal. Za zdaj pa: molk! Ali mi obljubite?«

»Da, da!«

»Tako je prav. O, ali imate vsi svinčnike in papir?«

»Jaz že, jaz tudi!«

»Jaz ga nimam,« je bolj natihoma odgovorila Cerkljanova Marica.

»Tebi ga bom jaz dal jutri. Zdaj pa še nekaj za vse: jutri zvečer pridite k meni in dal vam bom knjige. Saj znate vsi pisati?«

»Vsi!«

»Tako je prav. Vsak bo prepisal iz knjige, kar bom ukazal. Zdaj pa le hitite, da ne bodo doma skrbeli, kod se klatite.«

Otroci so lepo pozdravili in se čebļaje porazgubili k svojim ognjiščem.

Slavko je bil vesel. Dolgo v noč je premišljeval, kako bo razdelil vloge dveh igrice. Nekatero otroke je sicer že poznal, a je kljub temu izbiral. »Ta bo »Sneguljčica«, ti bodo palčki, a gozdar, kdo bo gozdar? Aha! Grivarjev Ivo. Ta bi bil kar primeren, a Bog ve, če bo hotel igrati. Če ga morda ne bo sram? Pa saj ga bom že prepričal. — Kaj pa »Zamorčki?« No te vloge razdelim kar med deklice. Potem še deklamacije, teh bo tudi nekaj...« Tako je zaspal.

Drugega dne so se ob določeni uri zbrali. Slavko je prinesel knjige, papir, nekaj svinčnikov in peljal vse otroke na skedenj.

»Ali vas je kdo srečal? Ali so vas vprašali, kam greste?«

»Ne!«

»Potem je vse dobro. Koliko vas je? Eden, dva, tri... dvanajst, trinajst. Cel regiment! Saj je prav. — O, zdaj še vi malo pomagajte, da spravimo v kraj to šaro.«

Sam je preložil nekaj vejnikov lipovca in frodlja, snel s tnala melerin in ga nesel na okno, otroci pa so pometli v kot senene mrve in smeti. Tako so si pripravili lep prostorček. Slavko je stačal tnalo na sredo, se usedel nanj, otroci pa so po turško posedli okrog njega. Odprl je knjigo in se smehljaše se ozrl po veselih obrazih.

»Glejte, učili se bomo lepo igrice, ki se imenuje »Sneguljčica.«

»Ooo!« so nekateri vzkliknili in si pomencali roke.

»Jaz sem že brala to pravljico,« je rekla Štefajeva Milica. »Oh, kako je lepa!«

»No, vidiš, Milica, ti boš »Sneguljčica,« ji je rekel Slavko. »Prepisala boš iz knjige vse, kar je pod imenom »Sneguljak«. Ali imaš papir?«

»Ne!«

»No, tukaj ga imaš.« Nato je Slavko izbiral škrate, jim delil vloge, papir, pesmice, obenem pa se šaljivo poigral s tem ali onim. Nekateri so medtem že brskali po knjigah in prebirali posamezne prizore.

»Ali znate kako lepo pesmico? Na planincih?« jih je naposled vprašal.

»Jaz znam, jaz ne, jaz tudi ne!« so vsi hkrati odgovarjali.

»Pojdite no, da tiste ne znate! Počakajte!« Stekel je v hišo in prinesel mandolino ter jim zaigral. To je bilo doživetje! Nato jim je povedal besedilo in v kratkem so znali že sami zapeti.

Kako se mu je drugega dne vradostila duša, ko je slišal s pobočja hriba otroške glasove, ki so prepevali domačo pesmico. Ko so se zopet sešli, jih je pohvalil, da znajo lepo peti, in jim je obljubil, da jih bo še mnogo lepega naučil. Potem je pregledoval njihove rokopise. Nič se ni čudil, ker je že prej slutil, kako znajo pisati. Rdeče morje bi nastalo, če bi prišel profesor z gimnazije. Slavko pa se ni razburjal. Drugemu za drugim je pokazal napake, pojasnjeval je, kje mora biti c, kje č, ž, z in kje k. Otroci so začudeni zrlji vanj. Kako to? Ali jih niso prav učili v šoli? Nekateri so se oglasili, češ učiteljice pa res nič ne znajo. Slavko se jim je nasmehnil. Povedal jim je, da so učiteljice tujke, da jih učijo italijansko abecedo, da ne poznajo slovenščine. Otroci so postajali čedalje bolj zaupljivi. Nedorodno so gledali vanj, pozorno poslušali vsako njegovo besedo in ubogljivo spolnjevali vsak najmanjši ukaz.

»Slavko, ali boste tudi vi učitelj?« ga je vprašal Grivarjev Ljubko. »Zakaj niste že sedaj? Vi nas tako lepo pobožate, učiteljice nas pa tepejo in zapirajo!«

»Morda niste pridni. Ali jih ubogate kot mene?«

»Da!« so skoraj enoglasno prikimali.

»Pa še zvončke, korčke in petelinčke jim večkrat nesemo v šolo, a nas še isto uro tepejo,« je potožila Kapinčeva Pavlica.

Bili so si iskreni prijatelji. Ni bilo dneva, da bi se ne srečali. Slavko ni mogel biti brez njih. Vedno jim je kaj novega povedal. Otroci pa so kar tekmovali, kdo bo prej znal svojo vlogo. Večer za večerom so hodili k vajah. Začetek je bil težak, kot bi bili jezički zavozlani, so se zatikale besede in jecljaje silile na dan. A Slavko je bil potrpežljiv. Svest si je bil svoje zmage. Če jih je naučil pisati in brati, bo že dosegel še drugo. Skala je bila odmaknjena, strup je izginjal in sladkost spoznanja je čedalje bolj omamljala.

Prešli so dnevi, veselje je rastlo in otroci so že izpraševali, kdaj bodo lahko razglasili veselo novico svojim sošolčkom. Slavko se je veselil z njimi, jih nekoliko krotil, obe-

nem pa delal. Mnogo reči si je nakupil in dan na dan je zbijal, lepil, meril in se potil, a svoje delo je skrival pred otroki. Majhen, a prijeten oder se je dvigal, ko je odkril svojim prijateljčkom lepo skrivnost. Kar očarani so obstali. Svoje začudenje so izlili v zategli: Oool Bila je sobota, ko se je to zgodilo.

»Ali bo jutri?« so veselo vprašali. Slavko je nemo zrl vanje. Kako so se jim iskriale oči! Blažena nedolžnost!

»Jutri, da, jutri!« je naposled smehljaje se oznanil veselo novico.

»In danes bomo imeli zadnje vaje?«

»Da!«

»Oh, kako bo lepo, kako bo lepo!«

»Zdaj mi boste pa še vi nekoliko pomagali. Nekateri naj gredo po bršljan, drugi naj prinesejo vrvco, da spletemo vence in vse lepo okrasimo. Glejte, tu bo sobica, tam bodo vrata, tukaj bodo še luči, na sredi bo mizica in stolčki za škrate. Da boste lepši, vas bomo malo namazali, škrti pa bodo imeli čepice in dolgo, dolgo brado.«

Otroci sami sebi niso verjeli. Venomer so zrlji v odrček in zdelo se jim je, da že vidijo lepo Sneguljko in dolgobrate možičke, prav take, kakor so jih videli v knjigi.

V sanjah so odšli v gozd po bršljan, potem pa so pletli venčke do večera. Nihče ni bil lačen. Vsi so pozabili na dom in če je koga klicala mamica, je nenadoma onemel, da ga je moral Slavko opozoriti, naj uboga.

Zvečer pa so lahko stopili že na oder. Ponosni so bili. Prvič v življenju bodo mamici in bratcem povedali nekaj lepega in šaljivega tako, kot jih je ona učila. Kako bo vesela mamica! Sram jih je bilo, ko so se spomnili, kako so se v Bizajlovi kletki pačili po laško.

Zdaj so sedeli okrog prave mize, ni bilo več koša kot pri vajah. Tudi luči so že gorele na odru v rdeči, beli in modri barvi. Le brad in čepic še ni bilo. Pa to bo jutri, oh, jutri bo vse lepše. Niti spati ne bodo mogli to noč. In če bodo, bodo sanjali... Prebivali bodo v lepem, razsvetljenem gradu, se pogovarjali s kraljično Sneguljko, jo razveseljevali in slavili.

Lepo poletno jutro se je zgrnilo nad pokrajino. Zrak je bil čist, prozoren, nebo jasno, temnomodro. Žarko sonce se je smejalo nad Senico in se zrcalilo v Soči.

Malim igralcem se je zdel dopoldan cela večnost. Šele po popoldanski službi božji so smeli razodeti veliko skrivnost svojim tovarišem in jih povabiti k otroški predstavi. Novica se je razširila kot blisk.

Sonce je zahajalo za Mengore. Zadnji žarki so obsvetljevali rdeče strehe nizkih, a prijetnih hiš, ki so se nekam boječe stiskale pod Bučenico, kot bi se hotele odmakniti v tišino in zavetje.

Med hišami pa je šumelo, vrelo in se prelivalo. Vprašanja, odgovori, začudenje, tu pa tam pritajen vzklík, radost in omama. Otroci, mladina, ženske in moški so se zbirali. Vsakdo pa je nosil skrivnost v srcu. Ali ni bilo morda Judeža med njimi? Bog si ga ve.

V čednem, velikem skednju: Lep oder, kulise, barvane luči, palčki, zamorčki, petje, ploskanje. Vse se je prelivalo v enotno omamljajočo melodijo. Preprosta pesem, preproste besede, a ljubke, prepričevalne, veselja in upanja polne.

Solze veselja na trepalnicah starejših, obujanje spominov na nedavno prostost, vse trenutno, a oplojajoče, končno pa trpka zavest tesne verige trinoštva, ki čedalje bolj utesnjuje. Blažilni balzam na bolno telo, kaplja veselja v čašo žalosti.

Zabava je minila, hitri koraki so se izgubljali v noč, otroški klici so jekali med hišami. Skedenj — dvorana je utihnila, omtvela, a Slavku se je zdelo, da mu še nekaj govori. Zamišljen je odšel.

Slavko je težko prebil noč. Srce je nemirno kluvalo nekaj neznanega. Malo je spal in še je trpel v mučnih sanjah. Kaj je bila mora, ki ga je trapila? Ali se je pregrešil? Ali je napravil zločin? Ali ni morda terjal le svojo pravico?

Krmežljivo in zaspano se je po zajtrku lotil dela. Ko je snemal z odra kulise, zaveze in jih spravljal v kraj, so mu kot filmske slike krožili pred očmi prizori prejšnjega dne. Besede so mu brnele v ušesih, smeh, videl je palčka, lepo Sneguljko in nešteto gledalcev, glavo pri glavi: otročiče, otroke in odrasle. Ves je bil vživljen v igro, ni se zavedal samote in tišine in ni slišal, da ga nekdo kliče.

»Slavko!«

Kar zlecnil se je, ko ga je sestra prišla za roko.

»Kaj pa je?«

Sestra je trepetala. Voščenobled ji je bil obraz.

»Orožnik je spodaj,« je komaj izjecljala.

Slavka je spreletel srh, a se je koj uravnovesil.

»Kaj pa hoče?«

»Po tebi vprašuje. Najbrž zaradi igre...«

Skupaj sta odšla v hišo. V veži je čakal orožnik. Zvedavo je bolščal v nek okvir, v katerem je bila podoba angela varuha in v juto uvezenih nekaj njemu neznanih besed. Slavko je pozdravil. Orožnik ga je premeril od nog do glave, pogledal sestro in vprašal: »Ali vi študirate v Gorici?«

»Da, želite?«

»Brigadir zahteva, da se čimprej zglosite na orožniški postaji.«

»Dobro! Sporočite, da pridem takoj.« Orožnik je pozdravil in odšel.

Četrť ure pozneje je ostro zabrněl zvonček v uradu orožniškega šefa. Pred vrati je čakal Slavko. Kmalu je zaškrtal ključ v vratih in na prag je stopila mrka, zavaljena postava.

»Dober dan!« je pozdravil Slavko. Tišina.

»Za mano!«

Stopila sta v urad. Brigadir se je zleknil na stol, vrgel kapo na mizo in ostro pogledal fanta.

Slavko je z očmi preletel sobo in se ustavil s pogledom na ducejevi sliki, ki je visela na steni. Dvoje srepih oči je gledalo nanj, kot bi ga hotele prebosti. Osornost za mizo, osornost na steni, a Slavko se ni ustrašil. Mirno je čakal na ploho, ki se bo usula.

»Slišal sem, da ste včeraj priredili v vaši vasi veselico, predstavo, da ste razburili ljudstvo...« je divjal šef in udaril po mizi.

Slavko je bil miren. »Oprostite, ni res, kar pravite...«

»Kako? Ni res? Sedaj boste še tajili?« je vzrožil šef. »Nič ne bom tajil. To ni bila veselica, nisem razburil ljudstva. Bila je le kratka igrice, majhna zabava za otroke.«

»Koga ste pa vprašali za dovoljenje? Ali ne veste, da smo v Italiji? Ali ne veste, da pride letos duce v naše kraje? In vi kljub vsem prepovedim delate ilegalno, ščuvate k iredentizmu! Ali vas ni sram?!«

Slavko je požiral psovke in trde besede, ki so mu padale kot toča v srce in mu zbadale narodni čút.

»Pojdite!« je končno zarohnel brigadir.

»Nočem več poslušati vaših lažil! Odgovor

boste dajali komu drugemu. Obračun še pride!»

Za Slavkom so se zaloputnila vrata. Z dvignjeno glavo je stopil na cesto. Noge so mu bile težke. S stopinjo je skušal zadušiti trpke misli, a ni mogel.

Ponosen je bil, da more trpeti za pravice svojega naroda. Obenem pa ga je bilo sram, da so med domačini Judeži, ki prodajajo sebe in svoj jezik krivičnemu tujcu.

Na cesti se je ustavil, se naslonil na ograjo in zopet premišljeval tragedijo svojega ljudstva.

»Naj le bo trpljenje. Trpljenje bo prekalilo mlada srca. Spoznali bodo krivico. Judeže bodo izpljunili iz svoje srede, trinog bo pokončan in primorsko ljudstvo bo zopet svobodno zadihalo. Ne bo se več treba

skrivati po skednjih, ne bomo več pritajeno šepetali. Slovenska beseda bo mogočno zadonela z novih odrov, iz uradov, iz šol, s trgov in vasi. Govorila bo o bratski ljubezni, o ljubezni do domovine, o ljubezni do slovanskih narodov. Ta iskra veselja, ki je včeraj vnela mlada srca ne sme več ugasniti. Tleti mora in podžigati, dokler ne zasije nova zarja, ki bo oznanjala pravico in svobodo.«

Tako se je tolažil Slavko. Čeprav je vedel, da ga čaka ječa, je bil vesel, da je v srcih najmlajših prižgal lučko narodne zavesti in izliral strup potujčevanja. Hkrati pa je bil ponosen, da je s puntarskim zanosom pokazal tujcu, da slovenska kri noče izumreti, ampak trdno čaka dneva vstajenja.

J. L. Košanov

Zlato

Podkrnski motiv

Dvanajest noči je z okna gledala zvezde, dvanajest noči jih zapored je štela in v srcu oklicane mlade neveste je želja, ki naj se izpolni, zorela.

Trinajesto noč med nagelji in rožmarinom spet uprla oči hrepeneče v nebo je — oblačno bilo je, a nad Bogatinom vse v blisku, ko da zagorelo zlató je.

Novičo premrázilo v kresni je noči in nič več srce miru ji ni dalo.
»Moj ljubi to noč potrebuje pomočil« je vedela in jo je v gore pognalo.

Bogata, bogata bi rada bilà, da na roko bi se ne jemala oba siromaka, in pregovorila ga je pred poroko, da šel v Bogatin je, kjer zlato čaka.

Vso noč je hodila in kresne skrivnosti je niso motile in ne zadržale, hudirja skovirja ni slišala v hosti, ne škrate, režečega se izza skale.

Rdeča, kot umila bi se v prvi zori, ki bróčila vse je planinske vrhove, na vrh Bogatina prišla je in gori obredla je k zlatu izkópane rove.

Do osmega nič ni našlà — še deveti...
»Jojl« vzkriknila je, da glasno je odmelo. Pred njo je med nagelji na senožeti predragéga truplo ožgano črnelo.

Ožgano je truplo črnelo in z roko na prsih si kepo zlata je držalo.
»Dovolj ga bo, draga, kajne, za poroko?« še mrtvo se bridko — sladkó je smejala.

In bridko, prebridko se je zasmejala nevesta in vzela zlató je in z njim odvihrala in — blodna ostala je ženinu zvesta in vse se življenje smejala, smejala...

Opomba: Ako kdo z istega kraja dvanajest noči zapovrstjo gleda in šteje zvezde, se mu — po vraži — trinajesto noč izpolni najljubša želja.

Noviča = nevesta na oklicih, ženin je novič. Bogatin = gora med Bohinjem in Krnom, znana iz narodnih pripovedk, da je v njej suho zlato.

Dravinja je kalna in naglo drvi mimo nizkih bregov. Pod mostom se peni in včasih zateglo sika kakor človek, ki ga boli zob in vleče sapo vase. Mogoče pojejo tako vrtinci, o katerih vedo stari ljudje, da si z njimi povodni mož spravljaja plen v podvodne globine.

A tako so pravili stari.

Tisti, ki so se še bali vodá in gozdov, vetra in zime. Cila in Franc pa sta mlada. Ni ju strah ne življenja ne ničesar. Postojita za trenutek na mostu čez Dravinjo in prislušujeta enakomerni pesmi pod seboj.

»Dolgo hodi s Pohorja,« pravi Cila.

Z roko dotiplje Frančevo dlan in se je oprime, potem se še bolj nagne nad leseno ograjo.

Pred dvema dnevoma je bilo tod prvo junijsko neurje, a Dravinja je narasla šele zdaj, ko je bila pod Haložami že zdavnaj pozabljena huda ura.

Franc in Cila kreneta dalje. Večer je mehak. Tu in tam se prižge kresnica in se prepelje do sosednjega grmčja. Murni v bližini razglašeno škripljejo in se sredi pesmi sunkoma ustavljajo, poljana na levi in desni pa gosla s tisočnimi godalci ubrano in mameče. Kakor da zemlja diha in ji v starih prsah namesto hreščeče sape pojo strune.

Franc in Cila gresta kakor v sanjah po pravljicni krajini. Z bosimi nogami brodita po prijetno hladeči travi, v valovih ju obliha dihanje in dehtenje zemlje: zdaj topleje, zdaj vlažneje, zdaj zadiši po žitu, zdaj po travah, zdaj vse prekrije rezek duh po galici, s katero je po celodnevem škropljenju prepojen Franc. V kožo se mu je zajedla in jo načela. A Cili je ta vonj ljub in rada gladi Francu razpokano dlan.

»Ne hodi še domov, Cila,« zaprosi Franc. »Pomeniti se morava.«

V počasnem loku zavijeta po travnikih nazaj proti Dravinji. Ne slišita več murnov, ne čutita sopenja zemlje, tudi ne trgata več ubrane večerne pesmi. Stapljata se v eno z naravo. Držeč se za roke sedeta v travo. Za hipec potihne vse okoli njiju, potem pa zagode glasneje kakor prej, da utoneta v glasnem večeru.

»Po svetu pojdem, Cila, in bom zaslužil,« šepče Franc, a njegov glas je kakor godrnjanje ob radostni pesmi narave.

Kako da mora biti tudi pri naju tako, kakor sem tolikokrat brala v povestih? pre-mišljuje Cila. Ona Poljanka, posestniška, on Haložan, viničarski. Na spomlad ga je oče najel za kop v vinogradu in odtlej zanju svet ni več prazen in brezkončen. Vsaj za Cilo ne. Vidi sebe kot ženo, mater, gospodinjo... Vidi Franca kot moža in očeta... a ne ve si v mislih pomagati, ko se sprašuje, kaj bo še: ali viničar ali gospodar na svojem. Oče kajpak noče nič slišati o tem, da bi se vzela, a njiju to ne skrbi. Počasi bo še vse dobro. Tudi za viničarko pojde, če bo oče le trmast in ne bo hotel pomagati.

»Počakaj, Franček; ne sili še po svetu; oče mi bo dal njivo pri Turnišču za doto...«

»Dokler bom jaz s teboj, boš še ti nesrečna,« mrmra Franc. »Meni, viničarskemu, njive že ne bo dal.«

A Cila ne odneha. Jasno vidi pot pred seboj. Samo zanju je napravljena in proti sreči drži. Kaj zato, če ne naravnost kakor velika cesta proti Ptujul Čeprav se takó vijuga in opleta kakor Dravinja mimo vsakega vrbovega štora, samo da nazadnje pride tjakaj, kamor mora. Škoda, da tale Franček prehitro obupa. Zažene se kot ogenj v slami, a pomine v prvi sapici. Cili je dobro pri srcu, ko se zaveda svoje moči. Uživa celo, ko vidi, da je nad Frančkom. Sklene držati vajeti trdno v rokah, da jima voz ne bo zavil v kako močvaro, od koder ga ne bo mogoče tako brž samotež pretegniti.

»Pojdeva pa za viničarja, Franc,« odgovarja Cila. »Ali je to kaj takega? Delala bova in lepo živela. Meni ne bo hudo, če bom le ob tebi. Če pa očetu to ne bo prav, naj nama pomaga na bolje.«

Seveda, Cili se zdi vse lažje, kot je v resnici. Posestniška je, nikoli še ni občutila lakote. Življenje pozna kakor iz knjig. Franc pa ve, kaj je viničar, ve, kaj je stradež, kaj številna družina brez koščka kruha, kaj mraz v raztrgani koči, zato ga je včasih res strah. Če bo oče dal Cili kaj

dote, potlej še pojde kako, drugače pa — Franc rajši ne misli na tisto »drugače«, ker se mu zdi pri tem, kakor bi ležal pritisnjen pod polovnjakom v grabi pod cesto in bi ne mogel ne živeti ne umreti.

»Nič ne bo z nama, nič...«

Noč poje okrog njiju, zvezde gore nad njima, onkraj vrb šumi Dravinja. Cila je ne sliši. Razklada Francu svoje načrte, vliva mu svojo moč, dokler se ji oni ne preda, dokler ne steče za njo po ozkem kolovozu in še dalje po poti v breg, kjer stoji sredi gorice hišica, po sepih pa zore češnje. Še Dravinja prisluhne in zemlja pridrži sapo, da bi ne zgrešila dekletovih besed.

Franca zaiema navdušenje. Objel bi svojo Cilo in jo ponesel naravnost v tisto belo kočico, naravnost, brez klancev in ovinkov. Posadil bi jo za mizo ali pa bi jo povedel k široki postelji, kakršne imajo Poljanci. Res bo še vse lepo in dobro. Cila ima prav. Francu buta kri v sencih in v rokah, ki drže Cilo čez pas. V travi za njima se z vzkrikom preleti prepelica. Kri-ki-pil! Kri-go-ri! Kri-ki-pil! sprva prestrašeno, potlej pa zaspano opojeno zapetpedika in vse naokoli poprime njen spev. Murenček ob Frančevih nogah počasi žaga: Vre-kri-vre-kri! Kakor bi ob slednjem glasu prisluhnil, ali mu še ubrano pojejo gosli. Dalje vstran pa mu vse urno pripeva kakor zvončki ob telovski procesiji: Vre-kri-kri-kri-kri! Dravinja v strugi pod njima šumi kakor cvrčeča mast in ob štoru sikajo radovedne pene: pšššt! pšššt! pšššt!, kakor bi hotele skozi ves šum ujeti besedo obeh zaljubljenecv zgoraj na bregu. Nazadnje jim le uspe potišati reko in goslanje murnov, da je razločno slišati Cilin glas:

»Domov moram, Franc! — Franc!...«

Vnovič se ga oklene in ga poljubi. Potem vstane, pri tem utrga dolgo bil in jo grizlja.

»Pojdi še do Polskave z menoj!«

Tesno objeta kreneta naravnost čez travnik in za njima se riše ena sama sled. Pri brvi čez Polskavo se naglo poslovita. Cila poišče čez osredok pot do doma, Franc pa po kolovozu zavije nazaj proti Halozam. Nekje na desni teče po travniku njuna skupna sled, a Franc jo zaman išče z očmi. Trudno gre dalje. Popustila je čarna moč, ki ga prevzame vselej, kadar sta skupaj, in spet se mu dozdeva, da z njuno ljubeznijo ne bo nič.

Škorci so že odleteli. V Poljančevem vinogradu je pozna trgatev. Cila se oprijemlje kolja in skriva glavo med trsovo listje, da bi pred drugimi utajila rdeče oči, vnete od joka. Vse leto od pomladne kopi do prvega podbora sta se v vinogradu srčevala s Francem in si s sladkostjo v srcu pomežikovala. Kaj, če jima je lil znoj po obrazu, da so se jima utapljale oči! Da sta se le videla! Zdaj, ko ni več potu na čelu, se Cili po licih usipljejo solze, ker Franca ni med trgači. Ni ga, ker ne sme priti. Ko so podbirali, je udaril oče kakor strela z jasnega. Dotlej ji je samo branil in jo pregovarjal, se jezil in ji pretil, da pojde brez vsega od hiše, če bo tako svojeglavna. Tedaj pa se je skopal nad Franca in ga pred vsemi obirači nagnal z viničarjem, ki da zaman oprezuje za kmečko hčerjo. Pri priči mu je izplačal dnino in ga pognal s svojega sveta.

Še tisti večer je Cilo zlomilo. Zaupala je materi, kako je z njo. Če se do predpusta ne bosta vzela, bo prepozno. Naj mati govori z očetom, da bo hiši prihranjena sramota. Očeta je to še bolj raztogotilo. Vso noč je cvilil primož pri stiskalnici, da so bolela ušesa, zjutraj pa je oče poklical Cilo predse. Obema je neprespana noč razpraskala oči, da so skelele ob slednjem pregibu, kakor bi se bilo vanje nasulo ostrega peska. Oče je resasto gledal in hripavo povedal, kar je ponoči domislil. Cila je molčala in siloma pridrževala jok. Skozi priprte oči je videla, kako bo zdaj zdaj očetova roka pograbila krepelo v kotu in zamahnila. Čutila je že na sebi zamah in ob tem ji je nekako odleglo. Topa, a vendar prijetna bolečina jo je omamila, da je po slesj brez misli poslušala očetovo bentenje.

Potlej je prišla mati, prišli so še drugi. Oče je umolknil in Cila se je šele tedaj zavedela, da je oče ni bil udaril. In kakor jo je poprej udarec, ko ga je šele pričakovala, že bolet, tako jo je zdaj begalo, ko je spoznala, da je vse minilo brez tepeža.

Vso trgatev je prejekala. Pritakala je grenčino k sladkim jagodam in od ihtenja oglušelo poslušala veselje in vrisk obiralcev, kakor da prihaja od nekod daleč, z drugega sveta.

Zadnjo noč, ob končani bratvi, ko so bili berači posebno razposajeni in je glo-

boko v noč odmevalo petje po bregeh, se je Cila odtrgala od veselečih se ljudi. Nagonsko je pobirala stezo proti viničariji, da bi poiskala Franca. Šele ko je prišla blizu koče, se je zmisllila norega početja in zavila proti domači hosti. Tam se je kakor preganjana divjad zatekla med trnovje in občemela, dokler je ni iz bolečine predramil mladi dan.

3

V klanec je samo spočetka težko hoditi. Poljanec se utrudil, preden prisopiha iz prve grabe na vrh, Haložan pa bi se ves dan spenjal iz grabe v vrh in se točil z vrha v grabo, a bi ne bil pol toliko utrujen, kakor ga zdela pot od Sv. Vida po ravnem do Ptuja.

Cili je bilo spočetka hudo, da bi se poglala z mostu v Dravinjo. Ko pa je premagala prve klance in je ni bilo konec, se je je polotila obupna trma, češ ne boste me. Borila se je zase in še za mlado življenje, ki se je budilo v njej. Bolj ko je bila strma pot, bolj se ji je zdela, da drži naravnost proti smotru, proti sreči.

Za Štefanovo se ji je ta res nasmejala. Prejšnji dan je bila pri cerkvi ujela, da Marčinko išče viničarja, in poslala je Francu pošto, naj udari in sprejme. Ta dan ji je od maše grede prikimal, da je vse uredil. Do noči je potlej pestovala srečo in pozabila na hude dni. Na Janezovo je vnovič spregovorila z materjo.

»S Francem se bova vzela. Tako ali tako. Potlej pojdeva k Marčinku za viničarja.«

»Jezus, ti moj Bog!« se je križala Poljanka. »Ti za viničarko! Ti za viničarko? Jezus, ti moj Bog!«

Ko je na večer prišel domov oče malce vinski, mu je mati povedala, kaj misli na spomlad napraviti hči. Oče je brez besede stopil v zadnjo hiško, kjer je Cila že ležala, in brez besede začel metati z nje odeje ter jo vleči s postelje. Šele ko je pritarnala za njim mati z lučjo, je odjenjal in se mu je razvezal jezik.

»Ne na spomlad, pri tej priči mi izgini od hiše!« je zavpil. »Kdor se iz belega kruha norčuje, naj se mu pri gladežu oteplje!«

Cila se je v naglici oblekla in se opotekla v vežo. A oče še ni odnehal. Pehal jo je čez prag.

»Kristus, nikar!« je zajokala mati in se oklenila moža.

»Ven, ven!« je pijano kričal ta in se otresel žene.

»Vsaj nocoj naj bo še na toplem!« je moledovala mati. »Jutri se ti jeza razkadi. Najde se pot. Boš videl, da se najde! — Cila, nikamor ne hodi!« se je potlej zatekla k hčeri in jo goreče prosila, kakor da bi bila Cila tista, ki tišči od hiše. »Za oglom pričakaj, da oče zaspi, potlej ti bom odprla,« ji je šepetala.

»Ven, viničarska sodrga!« je rohnal stari. »Kaj ji daješ potuho! Še tebe nakadim za njo!«

»Saj pojdem sama,« je odbila mati. »Srce mi ne da, da bi jo v tákole spustila brez vsega.«

»Nikamor ne pojdeš!« je tedaj planil mož in jo potegnil nazaj v vežo ter zaloputnil vrata.

Cila je po zgaženih poti odtavala skozi vas naravnost proti Haložam. Ko ji je pod nogami zaropotal most čez Dravinjo, se je predramila in vnovič jo je objela misel, da bi bilo nemara najlepše, ko bi bilo mahoma vsega konec. Pl'usnilo bi, zasičalo, potlej pa bi jo za zmeraj zagrnila vodna odeja. Njo in njeno nesrečo.

Sama ni vedela, kdaj se je premaknila z mostu in se jela vzpenjati v kreber. Nekje daleč zadaj je še pošumevala voda, a ni imela več moči, da bi jo potegnila vase. Klanec jo je grel in jo budil v življenje. Butil ji je kri, da jo je prevzemala sla po boju. Napovedala bi ga vsem in vsakemu, ki bi bil na poti njeni sreči.

Varno je lezla po zlizani cesti, kakor da je že stokrat ubirala to pot in ji je stopinja znana in kakor umerjena. Šele vrh slemena se je ustavila in si oddahnila. Tedaj se je oglasil mrzel krivec in jo poskušal ujeti čez pas in čez prepotena pleča. Hitro se je prestopila in jo ubrala nizdol, da bi mu ušla v zavetje, a krivec je tiščal za njo in se ji lovil v janko.

Prišla je naravnost v prazno Marčinkovo viničarijo, našla pah in odrinila s snegom zametena vrata. Po umih se je pritipala na leseno ležišče in utrujeno omahnila. Šele tedaj se je začudila, kako brez težav je prav za prav vse šlo. Mogoče samo zato, ker je ta dva dni, kar je vedela, da je Marčinkova viničarija prazna, tako natanko pretehtala in premerila vsak košček poti

do nje, kakor da se je že povsem vživela v novi dom.

4

Zjutraj, ko se je prebudila, se je od bridkosti razjokala. Premraženo in lačno jo je obup huje krivil kot prejšnjo noč. Pretaknila je vse kote, a ni našla nič toplega, nič užitnega, razen nekaj slame, ki so jo bile dodobra sklestile miši.

Oče mi hoče siloma dokazati svoj prav, je medtem premišljevala. Ukrasti mi hoče srečo iz srca in me obesiti kdo ve komu, samo da bi imel kaj pod palcem. Toda ali živim za preteklost ali za prihodnost, zanj ali zase?

Vse v njej je govorilo, da mora vztrajati, da je to zadnji klanec, potlej pa bo do konca ravna, gladka pot.

Ob belem dnevu ni marala iz kože, da bi je kdo ne opazil, zato je komaj čakala mraku, da bi prišla do ljudi, do tople oblike, do ognja, do merice moke. K Francu pojde ali čeprav domov. Naskriva, ne da bi oče kaj vedel, bosta z materjo nabrali vsega in vrnila se bo spet v Marčinkovo ba'ro. Ne bo obstala doma, četudi bi jo privezali. Še pes je rad tam, kjer ni v napoto.

Dolgo pred večerom je prišel Franc.

»Mati so priokali k nam. V Dravinjo je šla, v Dravinjo je šla, so zatarnali, ko te tudi pri nas niso dobili. Meni pa le ni dalo miru. Mislim sem, da te bom našel tu. Vidiš, pa sem te res,« je pripovedoval.

Stisnila se je k njemu, da bi prikrila drget. Zda' je čutila, da je močnejši od nje. Kar bi ji zdaj rekel, bi brez upiranja storila. Gledala ga je in se na'gonsko bala trenutka, ko ji bo nemara rekel, naj bo pametna in naj se vrne domov.

»Takole šem po poti mislil,« je tedaj začel in jo božal po roki. Cila se je še tesneje privila k njemu. »Če jo dobem v koči, sem si rekel, bo to znamenje, naj se še jaz preselim k njej. Če pa ne...«

»In si me dobil,« je pohitela Cila. Zdaj je bilo mahoma vse dobro in obroč, ki jo je ves dan stiskal okoli senc, se je zrahljal.

»In sem te dobil,« je ponovil Franc in mahoma ni vedel dalje. Misli, ki jih je snoval potoma v strašnih slutnjah in vročnem pričakovanju, so se mu zdaj zazdele smešne. Saj zdaj je vse dobro, ni treba več ne ugibanja ne besed. Vrnila se bosta vsak na svoj dom in tudi materi bo odleglo.

»Ali imaš ogenj?«

Zakurila sta in si ob trskah ogrela premrle roke.

»Nocoj boš ostal tu, Franc, da me ne bo strah?« je poprosila Cila.

»Tu?« Dolgo je preudarjal; Cili se je vlekle kakor večnost. »Po kak lonec bi moral domov in po kaj za pod zob, ali ne?« je nadaljeval, ker je čutil, da je ubral pravo pot.

»Zdaj nisem več lačna in tudi ne zebe me več,« je vdano rekla.

5

Na sveto Družino je bila poroka. Tiha, viničarska. Od nevestinega sorodstva je bila navzoča samo mati, ker je bil brat Tinček pri vojaki. Tudi z ženinove plati ni bilo razen priči dosti odraslih. Zato pa so drugi pasli zijala in bili obema odveč, ker ju je že to žgalo, da sta od domačih tako zapuščena.

Iz cerkve sta zavila naravnost v brege in si v Marčinkovi koči pripravila svatovščino. Bila je kaj prilična. Nekaj je nanesla mati od doma, drugo so primaknili sosede viničarji. Natepli so se v bajto, privlekli še mehe in do jutra prepevali, pili in rogovilili. Koline so kopnele kakor sušev sneg na prisojah, a kaj zato! Varčevanje naj pes nosi na repu po bregeh. Če po malo ščiplješ, nikoli ne veš, kaj je dobro. Kadar imaš, zagrizni in uživaj, saj boš tako vse leto otepal neslano čobodro. Cili se je pri tem krčilo srce, a se je premagovala in jim ni branila. Naj naredo, kakor se jim zdi prav. Bila jim je hvaležna za dobro voljo, za prijaznost, za darove, za vse, za vse in na tihem je preudarjala, kako bi jim prej ko prej vse povrnila.

Potlej pa se je začelo viničarsko otepaje z revščino. Franc je dobil pri Marčinku nekaj za predujem, a tisto ni imelo obstanka. Šlo je, kakor bi pihnil. Tudi mati je nekaj nanosila, a že vnaprej povedala, da ne bo imelo teka, ker je pač Cila tako trmasta in ne pride domov.

»Oče se je že unesel, Cila! Samo pridi, z menoj pojdi danes in vse bo pozabljeno. Taka sramota, Jezus ti moj, taka sramota!«

Starica je tanguovala in brnjala po hiški, nazadnje pa le morala sama nazaj v dolino. Cila jo je gledala, kako težko gre. Spremljala jo je z očmi do mejaša, kjer se je pot prevalila čez greben in se potopila v grabo

onkraj. A tam se je mati ustavila in zadržala nazaj. Cila ji je stopila pred vežo naproti.

»Ali ste kaj pozabili?«

»Oh, pozabila, pozabila...« je žalostno pokimala starka. »Tebe sem pustila tu, v tej puščobi, v tej...« S sovražnim očesom je ošinila podrti. »Tole sem te mislila vprašati,« je potem tiše rekla in stopila k hčeri. »Za kdaj čakaš? Nemara se bom le utrgala in prišla sem gor, če si ti tako svojeglavna, da ne maraš...«

»Ne morem, mati,« je šibko zastokala hči in potegnila mater za seboj.

Pospremila jo je daleč čez s'eme v mejaševo grabo in tam stoječ zrla za njo, dokler ji ni utonila daleč onkraj med gričevjem.

6

Gorice so oživele. V rjavkastosivih ilovnatih tleh je bila kop težka. Cila je omahovala pod kopačo. Še sreča, da Marčinko ni najel posebno močnih za kop. Tisti bi si jo bili nemara privoščili, ti pa so drug drugega razumeli in počivali z njo vred. Cila je bila od doma vačena lapornatih tal. Tamkaj je bila kop igrača. Udaril si z rovačo in zemlja se je sama rahljala in razsipala.

»Po otroku poglej, Cila!« ji je zavpil Marčinko, ko jo je videl bledikasto in slabovečno. »Zdi se mi, da se dere.«

Kakor da je čakala na to besedo, je popustila orodje in si s predpasnikom obrišala znoj z obraza.

»Dober je Marčinko, dober!« ji je prišlo na misel, ko je lezla nizdol proti viničariji. Franc jo je pospremil z očmi in njegove misli niso bile daleč od njenih.

Nahranila je Frančka in se že spet vzpenjala v reber. S stisnjenimi zobmi je vzdržala vstric drugih pri delu, dokler je ni gospodar spet kam poslal.

Tretji dan kopì se je na sepu vrh Marčinkovega vinograda ustavil Cilin oče. Dolgo je gledal nizdol po kopačih in Cila je pod njegovim pogledom še bolj zlezla v dve gube. Nazadnje je odšel dalje proti domači gorici, ne da bi bil s hčerjo spregovoril besedo.

Zvečer, o prvem mraku, je prišla mati.

»Ko boste pokopali, bosta prišla še k nam, Franc, ali ne?« je plaho začela. »Sama z očetom ne moreva, to vidiš, Cila. Druga

leta sta bila Tinček in ti, pa še najeli smo koga, Franca ali kogar že. Letos pa — končala se bom ob kopači.« Čakala je, da bo kdo kaj rekel, a Cila in Franc sta molčala kakor domenjena. »Takole je oče rekel: Stopi k njima in ju prosi. In zdaj sem prišla in vaju prosim,« je potlej rekla mati, trpeč ob neprijetnem molku onih dveh.

»Za Cilo je kop še pretežka — zdaj,« je dejal Franc.

»I, seveda je pretežka, Jezus ti moj!« je pohitela starica, vesela, da se je sploh razvezal pogovor. »Saj se ne boš gnala, Cila. Samo pridi! Se boš vsaj pošteno najedla — doma najedla,« se je brž popravila.

»Doma sem zdaj tu,« je rekla Cila, a ji je bilo že grede žal besede.

»Sveta nebesa, sveta nebesa!« je zaječala starka. »Saj sem mu rekla, da ne grem več, da ne bom nič opravila. Sam pojdi, sem mu rekla. Ti si jo zapodil, ti jo pojdi iskat, sem rekla. Če me ima kaj rada, je rekel, Cila, slišiš, če je še moja hči, je rekel, bo prišla in očetu prihranila ponižanje, da bi hodil ponjo. Tako je rekel in potem sem šla. Nisem mu mogla odreči, nisem mu mogla, Cila, tudi ti bi mu ne, svojemu očetu, ko bi ga videla...«

»Jaz bom prišel, mu povejte,« se je oglašil Franc; »brž ko bo tu pokopano, bom prišel. Cila pa naj ostane pri otroku, ali ne, Cila?«

Starka je smrknila, potegnila otroka iz okorne zibke in ga poučkala. Še je posedela z vnukom v naročju, a ni vedela več besede spraviti na dan. Potem se je poslovila in šele na pragu rekla:

»Tak pa le oba pridita, Cila!«

7

To pomlad so bili pri Poljancu zadnji s kopjo. Vsi bregi so že mirovali in čakali zelenja in cvetja, ko so Poljanci še rili po gorici.

Končno so tudi tod obrnili zemljo in jo zrahljali. Sami domači: oče, mati, Cila in Franc. A delali so, kakor da so si tuji. Mati je sicer tu in tam nekajkrat poskusila speljati pomenek, a zaman. Delali so lahko skupaj, a kako daleč je bilo še do razumevanja! Za tisto bi bilo treba še vse kaj drugega.

Ko je bilo opravljeno, je zinil Poljanec:

»Koliko sem dolžan?«

Franc je molče pogledal v tla, Cila pa je za trenutek ujela očetov pogled in zazdela se ji je, da tisti 'dolžan' ne pomeni le za kop, marveč tudi za vse, kar ji je prizadel. Ampak tisto se ne da poravnati, ne poplačati, je pomislila.

»Bomo že naredili,« je potlej rekel Franc in se prestopil, da bi šel.

»Takole sem mislil,« je stežkoma povedal Poljanec, »neumno je, da bi se uničevala na tujem. Če delata, dela'ta na svojem.« Utihnil je, kakor da nima niti trohice več na srcu, a Franc in Cila se vendar nista zganila. Oba sta čutila, da je zdaj čas za pomenek ali pa ga ne bo nikoli. »Takole sem mislil,« je vnovič zategnil Poljanec. »Dekletu sem bil obljubil njivo pri graščini — a kaj bosta z njivo!« je mahoma hitreje udaril z besedo. »Vajena sta vinograda in ta vaju bo laže redil kakor njiva, ali ne?« je vprašal, ne da bi koga pogledal.

Cila je natanko razumela očeta. Tare ga, da je tako napravil z njima. Mogoče mu je tudi zaradi ljudi nerodno, a v dolino ju vendar ne mara. Naj bosta tu v bregeh, daleč od ljudi, da bo manjša sramota, ki jo je dočakala Poljančeva hiša. A kako misli oče z vinogradom, o tem si Cila vendar ni bila na jasnem. Da bi jima dal svojega, to mu ni bilo podobno. — No, tudi če nama ga kupi v samih kačjih ridah, na svojem bova vendarle, je nazadnje pomislila.

»Pogledat bi šli, ali ne?« je rekel Poljanec.

Stopili so iz kočje in zavili naravnost proti krivcu navkreber. Ko so prilezli vrh grebena, se je oče ustavil in ju pričakal.

»Že rajni dedek so tale svet namenili za gorico,« je dejal počasi in pokazal nizdol po bregu, kjer je bila bukova hosta. »A ker nikoli ni bilo pri nas sile za vino, rok pa tudi ne na preostajanje, je še zmeraj, kakor je bilo. Takole sem mislil: Vama bi nemara vendarle odlezel ta svet?«

Po strani je pogledal drugega za drugim.

»Proti krivcu je,« je zinil Franc, se ozrl po nebu in spet nizdol v bukovje.

»Sonce tu dobro priiema,« je dejal Poljanec. »Vidiš, kako raste.«

Cila je čutila očetov porog. To je kazeno za njeno trmo. To je Poljanec! Na videz se je podal, da bi ju le še huje udaril. Jezi ga, da sta mu ušla izpod rok in ju ne more doseči. Zda' ju je potegnil k sebi in ju misli na kratko privezati. Imelo jo je, da bi mu

zabrusila v obraz, kar se ji je kuhalo v srcu. Potlej pa je zagledala Franca, kako neodločno stopica, kakor bi ne vedel, kako naj pride do prvega debela. To jo je mahoma navdalo s čudno močjo in pogumom. Kakor dober konj je začutila klanec in se ga razveselila, vedoč, da bo lahko pokazala, kaj zmore.

»Čigav bo trebež?« je vprašala.

»Po kosih bosta krčila, ali ne?« je vprašal tudi oče, a tudi on ni dobil odgovora. Čez čas je rekel: »Drva za sproti in kole za trs bi še jemal iz hoste, dokler je bo kaj, drugo je vajino. Tudi prodasta lahko kaj, da bo za cepiče. In kočjo si postavita iz tega. Vidiš, tistale smreka bo že kar precej dala,« je pokazal globoko proti mejašu. »Za ta čas pa, dokler si ne bosta postavila strehe, sem mislil, bi bila lahko v naši viničariji, ali ne? Popazila bi malo, ali ne? — Saj je prazna,« je dodal, ko sta onadva kar molčala.

8

Kako kratek je človeški spomin. Dobro leto je poteklo, kar je Poljanec pognal hčer od doma, pa je že minil njen križev pot. Ljudje niso nič več stikali glav, kadar je prišla mimo. Nič mikavnega, novega niso več vedeli o njej. Cila je bila zdaj enaka kakor druge. Kakor druge je hodila k fari in v mesto in si upala mirno vsakomur pogledati v oči. Le doma je bila še zmeraj čudno tuja in lesena. Ta rana se še ni zacelila, zato si je želela čim manj drezati vanjo.

S Francem sta ves čas stiskala, da je bilo grdo. Nista si privoščila ne počitka ne prigrizka. Z zaslužkom pri Marčinku sta si napravila nekaj cunj, da sta mogla med ljudi. Sicer pa sta tako od trgatve v zimo in spomlad ostajala po cele dni samo v svoji hosti. Strebila in prerigolala sta že dobršen kos pri vrhu. Potem se je začela kop. Morala sta spet za zaslužkom. Pri Marčinku nista hotela biti več za viničarja. Preselila sta se v Poljančevo viničarijo ter se blizu in daleč zadajala v dnino, kjer sta čutila, da bo več padlo. Cilo je obsedel pravi pohlep po denarju. Sicer je bilo nekaj tega Polancem že v krvi, a Cila ni bila stiskava zato, da bi si naphala nočavico polno denarja, marveč je o vsakem dinarju vedela, doklej se bo grel pri nji in za kaj ga bo porabila. Ni vedela, kdaj je zadnjič

pošteno jedla, natanko pa je vedela, koliko kovačev ji še manjka, da bo kupila to in to.

In še nekaj je vedela: da Francu ne sme dati denarja. Ta sploh ni imel smisla zanj. Saj je delal in brez pritožbe stradal kakor ona, a če je dobil dinar, ga je brez pomisleka pretopil v ničvredno pijačo ali tobak, kakor bi ne vedel, koliko je pretrpel za tisti dim, za tisti kozarec mlakuže, in kakor bi ne vedel, da bi se dal denar vse bolje in pametneje obrniti. Bil je pač viničar, človek, ki je vse leto mukoma redil pujsa, da ga je potlej v štirinajstih dneh s kožo in mastjo vred pospravil. Viničarstvo se mu je poznalo tudi v tem, da ni in ni znal biti gospodar. Ni znal pretehtati, kaj bi bilo na vrsti za delo, kaj in kako bi bilo treba to in ono napraviti, kakor da je še vseskozi hlapec in čaka na gospodarjev ukaz.

Cila je sprevidela, da je to klanec, ki ji bo vse življenje jemal sapo. In ko bi bil Franc vsaj vztrajen, trdne volje. Potlej bi ga zaridala v pravi tir in bi lepo vozila. A kaj še! Vsaka težava ga je spravljala v obup in v zagato, iz katere ni videl rešitve. Zato ji ni kazalo drugega, kakor da se je polotila, vzela v roke gospodarstvo in tudi strda udarila ob mizo, kadar ni šlo drugače.

Na več trdih pogovorov se je sukalo okoli hiše. Cila je silila, naj bi si jo postavila, da bi ne osebenikovala več v očetovi koči, Franc pa je bil kar zadovoljen z gостаštvom. Ni mu šlo v glavo, čemu bi si nakopavala skrb in stroškov za novo hišo, ko pa se vendar staremu nič ne pozna, če ju trpi v svoji viničariji. Tudi v tem je bil Franc do kosti viničar.

»Drugo zimo morava biti že na svojem!« je nazadnje odločila Cila. »Saj vidiš, da bo v tej luknji premalo prostora za drobiž.«

»Pri nas nas je bilo deset,« je dejal Franc, »kočka pa še manjša.«

Pobil je sleherno njeno željo po izboljšani. kakor da je gluhi in slepi za napredek. A Cile vendar ni ugnal. Sklenila je ravnati po svoje in ga postaviti na sredo dela. A kaj, ko je bilo treba za kočjo res spraviti nekaj dinarjev več na kupček kakor za sproti. Sneljevala jo je že misel, da bi poprosila očeta, ki ni bil tako brez okroglega. A ni in ni znala domov. Prosit še posebno ne. Zato jo je neke nedelje zaneslo v župnišče.

»Vi ste mi prvi privoščili dobro besedo, gospod župnik, takrat ob poroki, saj veste,«

je rekla, »zato sem prišla. Hranilnico imate. Ali bi mi priskočili na pomoč?«

Videla je, kako je župniku preblisnil obraz dober smehljaj. Očitno se je razveselil njenega prihoda.

»Zato smo vendar, da pomagamo,« je rekel. »Podjetnim še posebno,« je poudaril in jo pogledal. »O, sem slišal,« je brž rekel, ko se je vprašujoče ozrla vanj, »in še slišim! Da, človek mora imeti moč, da vztraja in vzdrži...«

Pomenila sta se o višini posojila in o porokih. Že je bila pri vratih, ko jo je še eno vprašanje zapeklo na jeziku in jo je peklo, dokler ga ni povedala:

»Ali bi mi posodili katero?« je pogledala po policah knjig. »Včasih sem tako rada brala,« je rekla kakor v opravičilo.

»Ali boš utegnila?«

»Mogoče bo taka zima,« se je zasmejala.

»Potlej pa kar. — Saj paziti menda znaš nanje?« je malce osorno vprašal.

Srečna je to pot hitela proti Halozam. Bila je take volje, da bi celo domov najrajši zavila, kar je že dolgo ni mikalo. A druga skušnjava je bila še zapeljivejša. V ruti je imela zavito knjigo. Ko je prišla izmed hiš v samoto, jo je odvila in jo jela prebirati. Zdelo se ji je, da je spet mlada, da je šolarka, ko je vselej vso pot od doma v šolo in nazaj tiščala nos v knjigo. In s spominom na mladost je prepodila skrbi in kakor začarana je izgnila peza z ramen. Šla je v klanec vzravnana kakor deklet.

9

Cilina kočica se pozimi stisne v zamete, da je ne zebe, poleti se skloni pod bukovje, da ji ni vroče, spomladi zleze na plan in se pretegne v prvem soncu, jeseni pa se s svetlimi okenci ozira po pridelku. Cila jo skoraj boljše pozna od zunaj kakor od znotraj. Od vseh plati in ob vsakem času jo ogleduje na potu in pri delu. Ni je domačije v vseh Halozah nad njeno. Nič zato, če je Franc dvakrat obupal, ko jo je gradil. Obakrat ga je Cila pustila, da se je napil in prespal, sama pa je ta čas prišla za delo, kjer se je ustavila moževa roka.

»E, zdaj mi ni nič več hudega,« je zavrnila mater, ko jo je ravno dobila na strehi. »Zdaj imam Frančka, kadar se Franc utruji. Franček se ne bo tako brž naveličal, ali

ne?« je ponosno pogledala po sinu, ki ji je podajal slamo.

Saj ga je tudi pridno učila vsega. Celo v Ptuj ga je že nekajkrat vzela s seboj, ko je nesla naprodaj češnje ali breskve ali grozdje. Njihov vinograd je bil še premajhen in premlad, da bi bilo mogoče misliti na polovnjake vina, a bil je dosti velik, da je rodil to in ono, po čemer je gospoda v mestu rada posegla.

»Ali iz vseh Halož nosi na trg?« so se vpraševali ljudje, ko so jo dan na dan videli na poti.

Cila se je potihoma smejala. Znati je treba, pa tudi majhna zaplata dosti rodi.

Ob vsej cesti iz Halož do Ptuja so jo vsi poznali. Njo in njen koš. Zjutraj jo je sicer le poredkoma kdo videl, tako zgodaj je hodila v mesto, a sredi dopoldneva jo je vsakdo lahko srečal. Po Ptujju je korakala kar po sredi ceste — ne zato, kakor je brala v knjigi o Haložanih, ker bi jo bilo strah in sram meščanov, temveč zato, ker je bilo po hodniku nerodno kolovratiti s košem med ljudmi in ker ji je po gladkem tlaku v okornih škornjih pozimi spodrsvalo, poleti pa jo je boso vsak trenutek kdo zadel s čevljem. Komaj je vselej čakala, da je prišla izmed hiš in čez dravski most. Tedaj je posegla z roko čez ramo v koš po ruto, v kateri je imela zmeraj zavito kako knjigo. Vso dolgo pot do domače koče je imela navado brati.

»Potujoča knjižnica!« jo je nekdo v šali krstil in ime se je je prijelo.

Cile to ne boli. Še vseč ji je. Saj ve, da je v primeri z drugimi viničarji res nekaj več. Hvaležna je knjigam, ki jo učijo gospodariti, hvaležna jim je, da jo znajo razvedriti. Ve, da sosedje natihoma delajo po njeno, čeprav ji na glas še zabavljajo in se ji smejejo. A kjer se stari les izrodi ali pozebe, le zasajajo namesto šmarnice žlahen trs. Namesto lesnike cepijo jabobko ali moštovko, namesto grmovja se med vinogradi vsako pomlad razgorijo breskve.

Ko se Cila vrne iz Ptuja, se začne pravo delo. Dotlej je tudi Franc samo paberkoval in se motal med tršem. Zdaj pa resno poprime, kakor da je prišel gospodar. Nekaj časa gre gladko od rok, a še preden pride do konca vrste že vpraša:

»Cila, kaj bi pa s temle?«

Ogleduje piškavo rozgo in si ne ve pomagati. Franc je pač še zmeraj viničar. Na

svojem je viničar. To mu ne gre iz krvi in mesa. Drži se ga kakor repinec pasjega kožuha, veže ga kakor pajčevina muho.

»S katerim?« priteče po sepu Franček, ki jima prinaša kolje in vez, odnaša pa porazane mladice.

Tudi Cila pride bliže in odloči o slabotnem trsu. In ko razlaga, ne ve, ali pripoveduje Francu ali Frančku, le na tihem upa, da Franček nemara le ne bo več viničar, kakor je njegov oče. Kajkrat ji oči oblete široko gorico, vrh katere se beli hiša tujega graščaka, ki ni nikoli prišel za kopačo, a je le imel vsega na pretek. To ne more biti prav, si je mislila Cila. Morda se kdaj le še uredi bolj po pravičnosti. Morda. Od misli na to ji je še zvečer toplo pri duši, ko sedi prijetno utrujena pred hišo in gleda svoj drobiž, ki se igra na trati, in gleda gorico, v kateri v belkastih grozdih cvete vino.

10

Rožnega venca gorja pa le še ni hotelo biti konec. Druga za drugo so se vrstile jagode nesreč, zdaj drobnejše, zdaj debelejšje, a vse trpke in trde kakor drenov les. Hosta proti krivcu je bila že do kraja zrigolana, namesto nje se je leto za letom ob kolju sončilo grozdje za obilno bratev. A grozdje dá le vino, kruha ne da. Naj je Cila še tako obračala denar, ki ga je utržila za pridelek vinograda in sadovnjaka, je bilo premalo za čedalje številnejšo družino. Tako so pritisnila mršava leta, da še za denar ni bilo kaj kupiti. Tedaj se je Cila prvič ustrašila, ko je spoznala, da spet ni sama s seboj.

»Ko bi vsaj tisto njivo pri Turnišču ime-la,« je na tihem preudarjala.

Živo je bila pred njo spotegnjena, v jutranjem soncu se kadeča oral med potmi, kjer je bilo od vratnika do vratnika hoje za cel rožni venec.

Vso noč ji njiva ni dala miru. Potlej je navsezgodaj zložila v koš rane hruške, ki sta jih bila prejšnji večer s Frančkom obirala.

Tilika se je predramila in se negibno, z velikimi očmi zastrmela vanjo. Cila ni vedela, ali otrok spi ali bedi. Nazadnje se je potihoma spravila iz hiške in si ob ognjišču zadela koš.

Ko je bila že na pragu, je začutila v svoji vroči dlani otroško roko.

»Kaj bi rada, Tilika? Lezi še, saj vidiš, da se še ne zori,« je šepetaje odpravljala otroka.

»Ali jih nesete v Ptuj?«

»Moram, Tilika.«

»Kaj bomo pa mi jedli, mama? Vse znosite tja dol. Tam imajo tako vsega dosti, je rekel Franček, pa jim še vi nosite. Z Juliko sva mislili, da bomo mi...«

Cila je že stopala vkreber proti mejašu. Ni marala do konca poslušati otroka, saj je brez tega v hipu razkrla Tilikino žalost. Da, veselili so se, da se bodo malo posladkali, da se bodo do sitega najedli, da bodo...

Tudi sama ni hotela več misliti na to, a se ji je vendar do doline pehalo v misli. Potlej pa je zavila z običajne poti bolj na levo, med polja, in nagonsko je poiskala med njivami domačo. Šla je po poti vzdolž nje in jo božala, kakor da je že njena. Da, vsega bi pridelali na njej in bi ji ne bilo treba nositi najboljših grižljajev v mesto. Tudi njeni otroci bi jih bili deležni.

Vse prehitro je prišla do drugega vratnika, da se je strmeč ustavila in se obrnila nazaj proti domu.

»Kaj je samo toliko te njive, ali ni daljša?« je v mislih presojala in z očmi merila daljo. »Menda že,« se je nazadnje vdala in krenila dalje proti Ptuj. »Za nas je bo vendar dovolj, posebno ob okopavanju,« se je skušala rešiti iz trpkosti.

Nazaj grede je sklenila zaviti domov, da bi sprožila besedo o njivi. Saj beseda ni konj. Zavila je, dobila je očeta na predru in zinila o vremenu, ko ji ni drugega pametnega prišlo na misel.

»Tako me je užejalo.«

»Daleč hodiš pit,« se je zasmejal Poljanec in jo po strani pogledal, dobro vedoč, da jo kaj drugega tare.

»Kar tako me je zaneslo sem. — Ampak naša voda je tudi najbolj mrzla,« je rekla potem, ko je že zajela s korcem.

»Le kar posedi, le,« je rekel Poljanec.

»Mimo vaše njive sem šla. Nič ni poleženo. Klasje pa —« je rekla šele pri ograji, ko se je že poslavljal. S koncem očesa je še ujela, kako so se očetu od ponosa zaiskrile oči.

Potlej je bila vso pot do domače grabe vesela, da mu ni bila zastran n'ive nič omenila. Šele doma, ko jo je ogradił ducat rok in prav toliko otroško pričakujočih oči,

jo je spet stisnilo pri srcu. Razdelila je štruco za dva dinarja na sedem kosov in jih razdala:

»Kaj boste pa vi, mama?« je vprašal Franček.

»Jaz sem že v mestu,« je rekla in skrila pred možem oči.

A še tako življenje je bilo menda prelepo. Pritisnile so še uime in bolezn. Pritisnil je obup, ki je omajal še Cilino vero. Komaj kdaj se je še spomnila njive pri Turnišču, a da bi očetu rekla zanjo, se ji je zdelo, kakor da bi ga hotela prositi še za več trpljenja in žalosti. Tudi v dolini jim ni bilo rožnato, to je videla na svojih potih na trg, a oče je molčal in ji le tu pa tam kaj vtaknil pod ruto v koš, kadar ga je spotoma postavila pred domačo vežo na predre.

»Tisto njivo bi ti dal,« je rekel potem neke jeseni. »Ali jo boš mogla obdelati?« je čez čas vprašal, kakor da ne verjame, ali jo bo hotela vzeti.

»Obdelati že,« je skoraj brezbrizno zagotvila, »ampak gnoj —«

S tem sta bila zgovorjena in druga pomlad je bila za Cilo še težja. Dela povsod čez glavo, ust, kolikor bi hotel in še več, rok pa kvečjemu šestero in Frančkove so bile še bolj za ime. Čez poletje podvojena skrb, ne le za vinograd, da ga ne napadejo bolezn in ne pobije toča, tudi za njivo, da jim ne uniči uima, kar so upali utrčati zemlji iz nedrij.

Srečno so poželi in še jesen spravili pridelek, na spomlad pa je počilo: vojska. Franc je šel in izginil, kakor da se je vdrl v zemljo. Še najbolj trdovratna je bila govorica, da je padel nekje pri Dravogradu, a Cila je skozi vso vojno preupala in premolila, da je nemara le še živ in da bo neke noči potrkalo na okno...

A ni potrkalo vse do konca vojne ne, le Nemci so nekajkrat pobunkali, ko so iskali Frančka. Ta pa je vedel svojo in imel srečo, da se je prebil do domačih ljudi. Vrnil se je z njimi ob koncu vojne, ko je ravno spet cvetelo vino.

»Ali boš zdaj doma?« se ga je oklenila Cila.

Do večera ga ni spustila izpred oči. Tako ljubosumno se še za vinograd ni bala, tako verno bi še možu ne bila stregla, kakor je svojemu Frančku, svojemu najstarejšemu.

»Da ste njivo dali v najem?« je skoraj nejevoljno rekel drugi dan.

»Saj nisem mogla vsemu kaj in pa vojska pa...« je iskala besed, kakor da za ta greh ni opravičila. »Nazaj jo bom dobila, če boš hotel, če jo bomo mogli obdelovati,« je hitela. »Samo...«

»Kaj ne bomo mogli« se je razhudil. »Se dokupili bomo ali pa dobili od agrarne nemške ali graščinske zemljo.«

»Da bomo dobili...« je zaječala.

Zasvetile so se mu oči in bilo ji je mahoma tako toplo pri srcu, da so ji v oči silile solze.

»Veš, Franček, saj tako rada delam, tako rada. Nikoli bi se ne naveličala... nikoli...«

V hipu je bila pripravljena na vse, na še hujše trpljenje, na še večje skrbi, samo da je čutila ob sebi človeka, ki ni samo viničar, kakor je bil njen Franc, ki je tudi

gospodar, ki ve, da ga čakajo mirni, dasi naporni dnevi dela.

»Da bomo še več zemlje dobili, praviš?« kar ni mogla verjeti. »Saj zdaj bi ji bili nemara kos, ko si ti doma... Petero nas že pojde lahko na njivo, petero... In kako kravico bi morali dokupiti, s svinjskim gnojem ne moreš nasititi zemlje... in tam ob Dravinji so taki lepi travniki, graščinski so bili, še veš, kakšna trava, do pasu, do podpazuhe...« je sanjala in srečno budila spomine.

»Mogoče bo še letos naša,« se je zasmel Franček.

»Z zemljo vred?« še zmeraj ni mogla verjeti Cila.

»Z zemljo vred!« je potrdil sin in materi se je zazdel odločen, trd gospodar, kakršen je bil včasih Poljanec.

Legel bom

Leopold Stanek

Legel bom

in se pokrili z odejo naše zemlje
in spal in sanjal vekomaj.

Ne, spomladi ne bom mogel spati:
dramilo me sokov bo prelivanje
krog mene in skoz mene,
ko v sodih vino se vznemiri moje spanje,
srca zaklopke neiztrohnjene
kal zvončka mi odpre in kvišku se požene,
po korenini vetrnice ril
za klicem sonca bom vse više, više —
tik pod skorjo pa se bom potuhnil,
kaj mladeč mojci v uho šepeta, prisluhnil,
potem prešeren z vetrom v svet bom planil,
ljubezen novo vsem ljudem oznanil...

Poleti ne bom mogel spati.
Jasen dan — nikjer noči!
Povzpeli se bom na vrh najvišje naše gore,
premeril — jasnovidec — bom neba strani,
dalje neznane,
izvor in večni tek krvi dogledal,
povezal bom potomca in pradedu.

Jeseni ne bom mogel spati.
Z živaljo bom sledil za vonjem sadja,
sok trte deževal bo v grudi zemlje,
po kapljicah polzel, po žilah se bo točil
in moja žejna usta močil, močil.

Samo pozimi bom lahko zaspal:

zavlekel se bom na zapeček v kmečki koči,
poslušal bom kolovrate in nihanje zibelj,
poslušal misli, ki modrost jih prede,
poslušal dete, prve mu besede,
besedo našo sladko, srcu večno drago,
poslušal sneg, ki v gostih kosmih pada —
puh gosji, ki odejo vrh odeje mi poklada —
tedaj mi duh pogrezne se in zdrkne v dno
prepada...

In spal bom in sanjal vekomaj.

Ob vodi

Leopold Stanek

Teče, teče bistra Sava,
moje misli z njo gredo —
lepi mlinarjevi hčeri
s šopkom moj pozdrav nesó.

Spuščam ladjice po vodi,
ladje, polne upov, nad,
bistra voda jih odnaša
mimo njenih dragih vrat.

Ni odgovora od drage,
nikdar zame ne izve,
tega je usoda kriva —
ne tekó nazaj vodé.

V tovarni je nadzornik z velikim kladivom udaril po visečem železu, da je zadonelo daleč po okolici. Delavci so se urno zagnali k plinskim jezičkom v topilnih pečeh, od koder so plamenčki v vseh barvah osvetljevali zakaženo tovarno.

K peči, pri kateri je prej leta in leta delal Koželjev Matija, je ta dan stopil mlad človek, da bi prižgal ugasle pline. A komaj je prižgal prve, so mu ugasnili zadnji. Prepoten od strašne vročine je tekal od šobe do šobe pri topilnih reťortah in jih prižgal, hiteč kakor čebela, ki nabira med za druge — ne zase. Razveselil se je, ko so končno le vsi jezički zamigljali. Usedel se je in v dušku izpil vrč vode. Pri vseh pečeh so delavci budno pazili na barve plamenčkov in z dolgimi železnimi drogovi mešali svinčeno rudo.

Nadzornik, ki je štirikrat na uro razbijal po železni traverzi, da je sekalo in rezalo delavcem v duše, ga je zdramil iz misli. Moral je menjavati pline.

Tako je bilo nekoč...

Temna noč...

Vonj po žveplu in plinu se pomešan s svo megljo plazi med delavskimi bajtami.

Koželjev Matija ne more spati. Žena Ana odpre okni, uprti v mračno tovarniško zidovje.

Matija težko zadiha. Z vsemi pljuči lovi zrak, ki mu zavalovi k postelji, a razočarano pihne sapo skozi nos.

»Ana, Ana!« šibko pokliče ženo. »Žveplo, žveplo je v zraku, žveplo in plin!«

Leta in leta je Koželjev Matija garal pri žveplu in plinu in nikdar ni tarnal, nikdar ni občutil v svojih pljučih žvepla. Zdaj, ko ga je pljučnica vrgla na posteljo, pa mu obolelo telo ni več preneslo žvepljenih plinov.

V kotu se je na slamnjači premetaval dvajstletni sin Matej. Očetovo težko dihanje ga je bilo zdramilo. Obrnil se je v kot in sklenil roke. Zasmilil se mu je oče, ko je tako trpel.

»Ana!« je poklical Matija ženo, tavajočo po sobi. Prijel jo je za roko in komaj slišno dejal: »Na Mateja pazi — skrbi, da se bo kaj prida izučil!«

Ana ni odgovorila. Bog ve, kje so tavale tiste minute njene misli. Pogled ji je ušel

v kot, od koder je slišala tiho, pritajeno ihtenje.

Nadzornik je spet udarjal in zvonil. Ob štirih zjutraj so topilci polovili svinec iz razbeljenih peči in pogasili lučko za lučko. Kak zubelj se je še pognal v zrak in opešal... Mladi delavec pri peči Koželjevega Matija si je oddahnil, ko je zadnji plamen ugasnil in so iz peči postrgali tekoči in lesketajoči se svinec.

Prihuljeno, kakor megla in žveplo, se je priplazila h Koželjevi bajti smrt. Kakor so topilci pogasili goreče jezike — je smrt upihnila Koželjevemu Matiji luč življenja. Na mizi je brlela le še sveča in metala senco po izbi. V kotu je Matej glasno zaihtel.

Nadzornik je zvonil...

Štirikrat vsako uro je odmevalo po tovarni in se razlegalo do tovarniških bajt...

H Koželjevim se je vselil stradež... Ne denarja ne kruha ne drv ne premoğa ni bilo. Od fabriške podpore ni bilo mogoče ne živeti ne umreti. Koželjeva je preživljala z Matejem žalostne dni.

Ob štirih zjutraj so jo ostri nadzornikovi udarci ob železo vrgli iz spanja.

Prebudila je Mateja.

»Vstani, Matej, greva!«

In sta šla...

Matej je vzel vrečo in konopec, mati pa dva kosa kruha za zajtrk in malico. Preden je sonce prilezlo izza vrhov, sta že visoko v pečovniških hribih nabrala drv za dve butari. Od daleč je bilo slišati bobnenje topov, grmečih na soški fronti...

Tu in tam sta preplašila zaspanega ptička, da je strahoma zafrfotal okoli m'adičev. Gora je počivala in se napajala z roso. Ponekod so v zemlji sijale rdečkaste, odprte rane. Lahen veter je pihal, kakor bi jih gladil... Da, ko bo zemljo pokrila bela odeja, ne bo več kazala ran in bolečin in nagote...

»Ne! — Ne!« je šinila materi misel. »Zima, zima? Saj me še poleti zebe, v srce me zebe, tako je mrzlo med ljudmi...!«

In sta povezala butari...

Sedla sta k zajtrku. Celje se je prebujalo. Vrisk železniške lokomotive je jeknil od hriba do hriba. Drče so oživele, butanje debel se je pomešalo z žvižgi lokomotive.

Zadela sta butari...

Dobro uro hoda do ravnine! Teža na plečih in strmina pod nogami, da kolena kar klecajo! Štirikrat sta počivala tisto uro in štirikrat je nadzornik zvonil v tovarni...

Ravnina! Edina pot iz gozda drži pod železniškim prelazom!

»Stoj! Imate dovoljenje, da smete nabirati drva?« je surovo zavpil gozdar.

Mati je pokazala izkaznico.

»V redu!« je zarenčal paznik. »Al Pa tak les sta nabrala? Dračje smeta nabirati, dračje! Za tak les vam gospod niso dali dovoljenja! Tak les sme greti samo v naših pečeh!«

»Saj ni debel, trhel je, samo vejevje!« je milo prosila mati.

Paznik Trat je imel trdo srce in sebične misli. Vrnil je izkaznico, pobral večjo butaro in jo določil za svojo drvarnico, mater in Mateja pa z grdimi psovkami napodil domov.

Mateju se je Mati zasmilila. Ko je videl na njenem licu solze, si je sam z rokavom potegnil čez oči. Ne zaradi drv, zaradi matere, zaradi uboštva je potočil solze, zaradi spoznanja krivice.

Štirikrat sta počivala prej v eni uri, ko sta vlekla vsak težko butaro: zdaj, ko sta oba nesla le še dober naročaj dračja, pa so jima še bolj klecala kolena in kar nista mogla brez počivanja domov...

Srčne rane so hujše od bremena... hujše od najtežje butare...

Cvetlice govore

Minca Planica

Zakaj bi hodili kar gluhi mimo cvetlic? — Res, da ne govore z glasno besedo ušesom, toplo pa šepetajo srcem. — S svojim življenjem — s pesmijo barv, oblik in vonja, celo s svojo smrtjo — z vsem so pisano pisana knjiga, glasnica Stvarnikove modrosti, nam v tiho veselje po znojnih naporih življenja.

Kadar mak rdi — in trta dehti...

Sredi zlatih žitnih polj, tudi med deteljo in travo, celo na grobovih in ob njih gori živordeči mak. Nemirno vihrajoči, krožnati lističi mu kar plamené.

Posamezen cvet ali skupinice teh malih kresov nas opominjajo, naj človek ne živi zgolj ob kruhu in v delu zanj, naj ne zvene kot pokošena trava in naj ne bo mrtev pokopan globoko v zemljo, preden mu ni srce zagorelo v lepi ljubezni in se mu duh ni vžgal za dela, sočloveku v korist in pomoč. — Čeprav bežno kakor makov cvet, a vendar z vsem žarom, ki ga zmore, kot iskra neugasljive luči, naj nam žari srce.

V mladih očeh se ta luč zaiskri kot čist plamen lepega navdušenja. Oči zrelejših ljudi žare v mirnem ponosu in predanosti svoji življenjski nalogi, če jih ne razpali pohlep, sovraštvo in zavist. Najlepši pa je sij tistih oči, ki so se razgledale na vse strani in velika, prečiščena ljubezen iz njih žari!

Junjsko sonce gre v poldan. — Žito zori, vmes pa mak rdi. — — —

Če je makov cvet plameneč žar življenja, potem je mirna, plodna trta, ki tako sladko dehti, življenja blagoslov in njegova radost!

Dosti dela ima človek z njo. — Okopavati in obrezovati jo mora in še to in ono. A ob jesenski trgatvi mu obilno vrača trud in skrb.

Ko nastavlja grozdice, brsté iz vsake jagodke drobceni, skoraj neopazni cvetni pestiči, ki dehté, kot bi bilo življenje sama sladkost. Celo vonj cvetočega jasmina — veča grma je grenkoben ob vonju trte, ki nam gre v mozeg in kri...

Ta vonj se bo vsrkal v grozdje in v vino. Čvrstejši bo, a tudi trpkejši: saj bo šel skozi stiskalnico in temno klet... Nekaj sedanje sladkosti mu bo pa vendarle še ostalo: kako bi drugače vino razveseljevalo srce človeško!

Morda je življenje zato trpko da je človek hvaležen že za sam vonj sladkosti... Še bolj hvaležen pa je za zrak! sad in za žlahten napoj življenja, v katerem žari duh in valovi srčna kri...

Lepo je, kadar mak rdi — in trta dehti...

Potonike

O binkošti mogočno zacvetó: rdeče, rožnate in bele so. — Vsak cvet zase je razkošno lep. Na visokem stebelcu maje s krepko glavico in iz sredine mu poganja obilje cvetnih lističev — kot vrelec ljubezni, opojno dehteč.

Drugačen je vonj rdečih, drugačen vonj rožnatih in drugačen vonj belih potonik. — Saj je tudi ljubezen različna. — Je žareča, omamna in kipeča, razsipna vsa. — Umirjena je in mehka, blažilna, pristrčno dobra in vdana. — Ali pa je na videz hladna in zadržana, ponosna in trpko dehteča — beli lističi pa so ji kot oškropljeni s srčno krvjo.

Beli nageljni

Kdor ima živ občutek za cvetje, je vselej ganjen ob šopku belih nageljnjev. Nehote se spomni nedolžnih prvoobhajank, birmancev in malih potresavk cvetja v procesiji pred Najsvetejšim...

Beli nageljni so zares kakor mlade duše, ki jim je umazanost sveta še neznana in, ki še niso izkusile boja za čistost misli in srca. Posamezen cvet je kot izgubljen: nujna mu je varna družba vrstnikov. Saj so ma' o grenko dehteči beli nageljni kot jagneta na paši, zaupana skrbnemu varstvu dobrega pastirja.

Rdeč nagelj

Lepe in bujne so junijske rože — kraljice vrtov. Kolikor vrst — toliko barv in vonjav. Obilje življenja dehti iz njih. A ko vzcvetó, se že ospó... Za njimi ostane le težek duh trohnobe.

Tudi nageljne gojé po vrtovih. Večkrat celo umetno v razsežnih nasadih. — Krhka stebila drže drobno nazobčane cvetove, bele, rdeče, rožnate, tudi vijoličaste in rumene. Lepo se podajo nageljni v visoki vazi, med mehko valujočimi vejicami zelenja.

A naš pristen, domač gorenjski nagelj ne raste po vrtovih, še manj v nasadih. Koj nežen slap pada raz oken naših domačij, gojen od skrbnih rok, zalit z ljubečim srcem. Grčasta stebila požene, ki se vihajo navzgor. Cvet pa je živordeč, kakor bi na srcu zrasel. — Videti je, da utriplje, ko ob vsaki sapici zadrhti... In diši, kakor samo gorenjski nagelj diši!

Kdor ga dobi z vejico rožmarina v dar, si ga pripne na srce in od sreče zavriska — ali zaihti...

Bela vrtnica

Kot rožnato nadahnen popek je zašla med marjetice in drhteče bilke na pol dozorele travice. — Kako ljub nam je takle poljski šopek, ki si ga prinesemo domov, da si razvedrimo življenje med mrkimi zidovi!

V deževju se suši, pregibano od vetra. ogroženo od črva od spodaj in od brezobzirnih nog in rok od zgoraj, življenjske cvetlice raste in kipi. — A že kosa nasmiljeno šviga po travnikih...

Kratke so urice sončne radosti in življenja je pokošeno po travnikih in po domovih...

»Vse meso je kakor seno. Božja sapica dahne vanj in se ospè.«

Bela vrtnica počasi odpira list za lističem. Že ji riše luč rahle sence skozi prosojno belino. — Utrgana v skrbno ograjenem vrtu je kot zamaknjena v svoj sen. Vtaknjena med marjetice kraljuje med njimi in vabi poglede nase. — Dehti pa ne.

Kako rad bi človek vdihnil vase njen dehteči izdih, zaman. Žalosten je in razočaran. — Bela roža se mu zdi mrzla in mrtva kot lep obraz dekleta brez ljubeznivega srca, s hladno dušo.

Zadnji lističi še ljubosumno zakrivajo cvetno čašico: morda bo roža takrat zadehtela, ko razkrije svojo zadnjo skrivnost? »Usojeni so roži kratki dnevi...«

Mine dan, mine noč in še naslednji dan... Glavica že upada, čašica pa je ostala zaprta.

Bela roža je uvela — ne da bi zadehtela.

Lilije — gladiole in »zajčki«

Lilije. — Vsako leto jih človek znova občuduje. Tako bleščeče in dostojanstvene so. Visoko vzravnane in neomajno čvrste odpirajo cvet za cvetom, vedno više, do vrha. In daleč naokoli je ozračje napojeno z njihovim vonjem.

Kraljevsko so lepe, veličastne. — Sveta resnoba jih prešinja. Niso zaman lilije simbol močnih, čistih duš, junaških v svoji nedotakljivosti. Zato je njih prostor ob oltarju Gospoda, ki je Kralj deviških duš...

Zelo so jim podobne gladiole, le da so te »pisane in bele«. —

Neka slovesnost je v njih, ko se jim odpirajo zlatobarvni in škrlatni, beli, rožni in živordeči cvetovi, dokler jim steblo ne omahne.

Takrat se človeku zasmilijo. Uvele cvetove jim odstrani in neobgljene vršičke vtakne v nizko vazo, da so drug drugemu v oporo, preden odcvetó...

Gladiole ljube, nič ne žalujte, saj se z nami tudi godi tako! —

Zato pa so vaši bratci, pisani »zajčki«, kakor šaljivci med cvetjem.

Še tako namrdan obraz se nam razvedri, kadar stisnemo »zajčkov« cvet in se nam ljubki »gobček« hudomušno zareži; češ saj življenje ni le žalost in resnoba, ampak tudi smeh in dobra volja.

Kaj zato, če mimogrede odpadejo krhki cvetovi? Bodo že še drugi docveteli. Saj je še daleč do vrha! — Če pa ne, pač ne! — Koliko želja, sanj in upov nikoli ne docvete... Pa ni zato konec sveta. Kakor ga tudi ne bo, ko omahnemo v zemljo...

V »zajčkih« je zares mnogo lepe norosti in vedre modrosti. —

Dalije

Sto in sto tisoč vrst jih je. Vseh barv in oblik. Skoraj vsak vrtnar si privzgoji še kako posebno vrsto; toda vonja jim ne more dati nihče.

Ob vsej raznolikosti imaš dalije to skupno lastnost, da so jim stebila vodena, zeleno listje pa je — ob vsej lepoti cvetov nenavadno robato in mlahavo. Nujno ga posmukamo, ko vtikamo to bahato cvetje z žametastimi, a hitro venečimi lističi v vazo, in razmišljamo, kako še tako lepemu cvetju manjka najlepše, če nima duha. —

Mar je v človeškem življenju kaj drugače?

Rdeče jagode

O kresu je življenje na višku.

Žito dozoreva in obeta obilno žetev. — Celo krompir, ta naš dobri prehranjevalec, poganja cvet, a gomolji se mu debelijo skriti v zemlji. — Nedavno šele je cvetelo sadno drevje — in že se gostimo s češnjami, breskvami in zgodnjimi hruškami. — Rože pa samo cveto, cveto — brez sadu.

Kako mnogovrstno je življenje!

Tam velik trud pri obdelovanju zemlje z blagoslovljeno žetvijo, če je ne uniči nesreča ali škodljivci. — Tu drevo, ki daje obilen sad, če ni bilo slane in so bile čebelice pridne pri delu. — Druga skromen cvet, sad pa v zemlji, ob koreninah, da ga bo treba izkopati.

Zakaj tako?! — Nam je življenje dano zato, da se trudimo in mučimo zgolj za vsakdanji živež? — Ali da čakamo, kako nam bo radodarno navrženo, kar nam je treba? — Je življenje trpljenje, ki zori ob koreninah našega bistva? — Ali naj se ga veselimo kot rož, da z njim vred uvenemo in izdehtimo — brez haska in otipljive koristi?

O kresu je življenje na višku.

Takrat zoré po gozdovih tudi jagode. — Črne in rdeče. — Črnih je vse polno, a ko jih človek uživa, mu počrne zobje in jezik. — Težje je najti slastnih, rdečih, ki zoré najraje na posekah...

Morajo zato pasti macesni in hrasti, hoje in bukve, da ob njihovih parobkih nabiramo drobne, rdeče jagode?!
Življenje je skrivnost.

Kakor usodno se vrteče kolo je, kjer nekdo pade, da se dvigajo drugi. In rdeče jagode so kakor kaplje krvi, ki so se na posekah življenja izpremenile v slasten, vonjiv sadež...

Spoštljivo jih nabirajmo — in ko jih zauživamo, naj preide njihova skrivnost v nas: saj zoré o kresu, ko je življenje na višku in rodi sad, ki raste iz srčne krvi.

Zakaj plevel — pelin in kopriva

Vse življenje spremlja človeka večni zakaj in kako? — Bilo bi kruto, če mu je zato dan razum in želja po spoznanju, da ne dobi končnega odgovora in končne utehne nikjer.

Izmed mnogih razmišljanj ni najmanjše to: če nam je narava dobra mati, čemu toliko škodljivcev na polju in v gozdu, na travniku in po vrtovih?

Čemu plevel?

Čemu grenke, pekoče rastline? Zakaj ne rastejo samo dobre, sladke in dehteče?!

Da je vsepovsod v naravi boj za rast in obstoj, obenem pa potrata semen in sadov, kdo tega ne ve?!

Zakaj je toliko življenja okrnjenega, neizrabljenega in pred časom uničenega?

In kako to, da pod istimi pogoji, iz iste zemlje in v najbližji sosesčini raste nagelj in plevel, »materina dušica« in pelin, roža in kopriva?

Zakaj? — Kako?

Zamisel stvarstva je ogromna, vekovita. Kar je v davnih tisočletjih neusmiljeno propadlo, poznejši rodovi izkopavajo in jim je v blagoslov. — Ali se spomnimo tega, ko si z davno okamenelimi gozdovi kurimo ognjišča in nam tekoča usledina nekdanj živih bitij poganja stroje?

Razni škodljivci so nesreča, a imajo morada to poslanstvo, da opozarjajo človeka, naj bo buden in pazljiv in naj se zaveda, da je delo in trud njegova naloga in dolžnost, uspeh pa skrivnostni dar Stvarnika.

Tudi plevel mora rasti, pač zaradi izmenjave sokov zemlje. Življenje je mnogovrst-

no. Vsaktero ima pravico, da obstoji, živi — rastlinsko, živalsko, človeško. — Biti morajo dobri, pa tudi slabi ljudje, da se lahko dobri ob slabih krepijo in izkažejo.

Ne gre vedno za neposredno koristnost ljudi in rastlin. — Tik trdo shojene ceste raste osat. — Žilasta stebila ima. — Cvet pa je prečudno nežen, sinji in občutljiv za svetlobo in mrak. — Ko ga človek spotoma gleda, se nehote spomni sinjine neba. — Pogled in misel pa se mu obrne od ceste »navzgor«.

Otroci in odrasli ljubijo sladkobo. Le malokomu prija grenkoba kot taka. — In vendar namakamo pelin in ga pijemo, ker iz izkušenj vemo, da je zdravilen in telesu koristen.

Srcu pa moramo dolgo prigovarjati, da je tudi zanj dobro in prav, kadar mora kaj hudo grenkega použiti, kar je grenkejšje kot pelin in žolč. —

Pravijo: »Kopriva ne pozebel« — ker bolečina človeka ne zapusti. — Zlo ne odneha, trdo živi. —

Tudi kopriva ima cvet, skromen je in najbrž je med v njem. — Steblo in lističi pa so kosmati in kdor se jih dotakne, je kakor od živega ognja opečen.

Pač marsikdaj se človek ob »koprivah« življenja neusmiljeno »opeče«. — Pozoren postane. Zraven pa ve, da so tudi koprive po svoje zdravilne in koristne; rastlinske in druge. —

Planinske rože

V času, ko sončnice cvetó in se od jutra do večera obračajo za soncem, takrat je hrepenenje po skalnih gorah silno in nevzdržljivo.

Sneg še leži na njih, z ledom so še obdane. A kakor hitro so dostopne, se bo dvignil prenekateri in pohitel v njihovo kraljestvo.

Le kaj žene človeka tja gor? — Trudi se po strminah in meliščih, vzpenja se po rakavem skalovju in dolge ure trpi neprilike vremena, lepega in slabega. — Vse to — zakaj?!

Ob jasnih urah uživa na vrhovih čudovit razgled. — Vselej pa ne. — Mar je potem hoja v planine izgubila svoj čar, svoj smisel in namen? — Pravemu planincu nikdar. — Prav tako bi moralo biti življenje brez smisla, kadar se nam sonce sreče ne smehlja...

Komur je življenje več kot samo jed in skrb za vsak dan, ta se mora tu pa tam naužiti zraka, sapic in vetra planin. Zapustiti mora tesno življenje nižin, da se razgleda na daleč, na visoko in na globoko. — Samota ga kliče. Velika, sveta samota visokih gorá...

Ure in ure se potem vzpenja in počiva. Ves prevzet se predaja zgovornemu molku dneva in noči, zarij in polnočnih zvezd... Jutranjo roso pozdravlja in zgodnje sonce mu prisije v obraz.

Ob vsem ga pa spremlja in se mu smehlja nežno cvetje planin. Iz skalnih razpok poganja, na ozkih poličkah ustvarja mehke blazinice in ganljive vrtičke. — Drobnost je to cvetje, pisano in belo, celo dehteče. Kdor ga je vzljubil, se mu vedno toži po njem. — Ne trga ga, razen za spomin. — Niže doli se rdeči gorski sleč. Nehote spominja na prelito kri za domovino in ljubezen src, ki ljubijo, kakor bi v njih planina pela. —

Skrit med travo, tik plazov in zaledenelih, večnih snežišč odpira temnomodri encijan — tudi Petrov ključek — svoje globoke čašice, da jih vse napolni z nebesno modrino.

Koliko verne zvestobe in vdanosti izpričujejo ti prelepi cvetovi! — Kdor se vanje zazre in zamisli, ta pričinja razumevati: »7a višje življenje sem rojen!« — Človek odpiraj čašo svojega duha — in jo napolni do vrha z »modrostjo« neba...

Toda glej, izza pečin se svetlika bela zvezda — čar planin. — Za njo, ponjo! — Kaj zato, če prijemov zmanjkuje, če se stópi pod nogami rušijo, če sega roka v prazno! Planika prekrasna, koliko življenja je v hrepenenju po tebi že strmoglavilo v prepad! Vabljava si tako zelo, a doseči te je težko! Kogar ti vabiš, da te prejme v dar, ta mora biti neobtežen in prožen, čistega srca, blagih misli in neomadeževanih rok.

Ti si znanilka tistih lepot življenja, ki se razodenejo le nenehno po duhovnih višinah hrepenecim.

Ti izpričuješ, da je čistost življenja vredna vseh naporov, celo žrtve življenja.

Zakaj — kdor tebe ljubi, ti bela zvezda planin, tega privedeš v naročje večnih višin! —

19. julija 1948 je obhajal pisatelj Ksaver Meško v Slovenjem Gradcu svojo zlato mašo. Obenem je bil umeščen za častnega kanonika mariborskega stolnega kapitlja. Tako se je časti župnika, dekana, monsignorja in zlatomašnika pridružilo še eno priznanje. In če bi imelo slovensko katoliško ljudstvo častne naslove, ki bi jih lahko podeljevalo zaslužnim duhovnikom in kulturnim delavcem, bi najbrž ne bilo župnije, ki bi Francu Mešku ob petdesetletnem svečeniškem jubileju ne dala prav tako iskrenega priznanja za njegovo delo, kakor so to naredili na škofijstvu v Mariboru. Saj je malokateri slovenski duhovnik tako vsepovsod znan in priljubljen kakor ta, ki ga poznajo v sleherni hiši, v katero je našla pot slovenska knjiga, pa naj bo Mohorjeva ali kaka druga. Kdor je v vsaki župniji takó doma, kakor je pisatelj Ksaver Meško, lahko obhaja svoje jubileje v kateri koli cerkvi, ne da bi se to smelo zdeti komur koli čudno. Slovenj Gradec je namreč samo ena izmed župnij njegove dekanije in nič drugega. Sam živi in deluje v Selah, dobro uro od Slovenjega Gradca pod lepo Uršljo goro, doma pa je pri Sv. Tomažu v Slovenskih goricah. Kdor je vsepovsod dobrodošel, se lahko ustavi kjer koli. To romanje iz kraja v kraj je pri njem stara navada, skoraj že zakonjena postava. Čeprav je doma na Štajerskem, je bil duhovnik na Koroškem, služboval je v šestih župnijah, leta 1900 v poletju tudi na Višarjah, in je l. 1906 prevzel župnijo Marijo na Zilji pri Beljaku. Od povsod je pošiljal rokopise svojih knjig v središče slovenskega kulturnega življenja, v Ljubljano, kjer so prepoznali in priznali njegov pisateljski talent in od koder so širili sloves njegovega imena po vsej slovenski zemlji in še daleč preko njenih mej.

Potem je prišla (1914) prva velika vojna. Nemci so ga l. 1916 obdolžili veleizdaje in zaprli. Ob prevratu 1919 je moral sredi zime bežati čez Karavanke pred Slovencu sovražnimi ljudmi, ki so mu dom na Zilji čisto izropali. — Kot izgnanec je živel in delal po raznih krajih ljubljanske škofije, dokler se ni vrnil po toliko letih zveste službe slovenskemu vernemu ljudstvu na Koroškem v mariborsko škofijo, v kateri je doma. Tu si je izbral eno najmanjših, najskromnejših žup-

nij, mirno in tako samotno, da bi bilo druge take odmaknjenosti od sveta kar strah. Kdor je sam notranje tako bogat, kakor je Ksaver Meško, ne hrepeni po nemiru mestnega življenja, si ne želi v šum industrijskih krajev ali med veliko množico kmečkih domov. Če hoče prav tem nemirnim, iščočim ljudem dati odgovor na težka vprašanja, ki jih mučijo, mu je prav ta veliki, svet'i molk pod vznožjem zelene gore, v bližini ljubljene slovenske koroške zemlje potreben. V takem božjem miru laže premeri pot, ki jo je že prehodil, bolj spozna sam sebe, pravičnejše porazdeli svojo ljubezen med ljudi, pretehta težo svoje žrtve (če je duhovništvo res žrtev), presodi ničevost svojih nekdanih hrepenenj in se dokončno sprijazni s človeškimi slabostmi, ki so nam zvestejši spremlevalec kakor pa vsi mladostni spomini. Tudi najtežje vprašanje slehernega človeškega življenja, skrivnost, ogabnost in uboštvo hudobije, se mu v takem molku po toliko letih prodiranja v globine človeškega srca nekam bolj razjasni in poenostavi. Postane prizanesljivejši (čeprav je bil že poprej iskreno dobrega srca) in s tem vsakomur bližji. Ali res vsakomur? Ne vem, nič nisva govorila o tem in zato ne morem povedati nič gotovega. Sklepam pač po ubogi logiki svojega gledanja na dogodke iz zadnjih let. In mislim tako, kakor bom sedaj povedal. Skrivnosti hudobije se približaj, zaslutiš, da je v njej tudi mnogo neobgljenosti, duhovnega uboštva, pomanjkanja prave pameti, neizprosne, grozotne strastnosti in morda še česa drugega, kar je vendarle nekakšno, vsaj majhno opravičilo. Nasproti taki hudobi si še vedno lahko prizanesljiv. Kaj pa, če se je zlo izkristaliziralo v popolno brezsrčnost, v brezčutnost, ki je večja od živalske, v zakrknjenost, kakršna je mogoča samo v peklu. Take hudobije tudi duhovnik, ki je navajen, da odpušča, ker kot spovednik to delo dan na dan opravlja, ne more razumeti. In četudi že petdeset let dviga svojo roko in v imenu božjem dela križ čez tujo hudobijo, ne more ob srečanju s tako topo, nizko in brezsrčno zlobnostjo najti nobene besede, ki bi tako zakrknjeno skrivnost vsaj malo razložila. Ne more drugega, kakor da se čudi in premišluje o najtežji resnici, ki jo je moral razlagati, o konč-

ni zavrženosti in večni razmejitvi med dobrimi in slabimi, brez katere je sreča nemogoča. Tako nekako je moralo biti pri srcu duhovniku, pisatelju Miru božjega, zvestemu sinu slovenskega naroda, ko je leta 1941 ob barbarskem vpadu nemških roparjev v naše kraje jemal slovo od svoje tihe župnije pod Uršljo goro. Ta odhod je bil združen z vsem ponižanjem, ki ga lahko doživi slovenski duhovnik, eden največjih kulturnih delavcev svojega naroda. Ne poznam vseh postaj Meškovega križevega pota. Pa četudi bi mi bile znane, bi vam ne govoril o njih, ker vem, da bi ne mogel povedati, kakor bi bilo prav. To nam bo moral popisati sam, ko bo imel voljo in čas za obujanje trpkih in grenkih spominov, v katerih pa žalost ne bo imela zadnje besede. Danes je Ksaver Meško zopet v svojem tihem zavetišču ob vznožju gore, ki še vedno meji na neodrešeno slovensko koroško zemljo. Skrbi za svoje ljudi, bere, piše, zbira svoje spomine, misli na srečo svojega naroda in se na tihem pogovarja z modrostjo božje Previdnosti, ki »vse prav stori, četudi nam se prav ne zdi«. Njegova duhovniška

ljubezen je pomenila srečo in blagoslov za marsikoga. Ta seznam je v božjih rokah in se nam bo do konca razodel šele ob koncu dni. Seznam njegovih spisov nam je bolj dostopen. Potrjen je s pečatom hvaležnosti slovenskega ljudstva, ki je tudi v najhujših dneh ostalo zvesto lepi knjigi. Ne vem, koliko Meškovih knjig so Nemci sežgali. Vem pa, da se je ob ognju, na katerem so umirale med drugimi tudi njegove knjige, vnelo mnogo mladih src in zagorelo od navdušenja za slovensko ime in kulturo. Morda je bila ta čudna smrt na grmadi za našo osvoboditev potrebna. Če pa bi tudi brez nje prišli v svobodo, je njen pomen vsaj v tem, da smo Slovenci prav ob takih pošastnih ognjih spoznali, kaka dragocenost je knjiga, napisana v materinem jeziku in vsa polna misli na svobodo, resnico, dobroto in lepoto. Saj če bi ne bila tako važna in za obstoj potrebna, bi je morilci in roparji narodov ne sovražili tako besno. In če so vsaj nekateri poznali vsebino Meškovih spisov, so morali ob njihovi upepelitvi občutiti še večje zadovoljstvo, kakor jih je prevevalo ob sežiganju drugih slovenskih knjig. Saj so morali vedeti, da je prav v Mešku slovenska domovina osrednja misel. To je mati nas vseh, tistih, ki romamo na goro k Materi božji, in tistih, ki so v tujini na smrt obsojeni. To je ona, gospodarica Poljane, ki jo otroci zapuščajo, pa se zopet k nji vračajo. To so naši slovenski ljudje, Poljančevi Cenciki, otroci iz vseh mogočih šol, ljudje od Sv. Tomaža, strici in tete, sosed Brumen, lepa in lahkomiselna Otilija, ljudje iz trgov in mest, ob katerih se vprašuješ, kam plovemo. Vedno in povsod domovina, draga domača zemlja, slovenski ljudje, dobri in zmedeni, pa vedno prijazne besede in tolažbe potrebni in vredni. Ni čudno, če se je slovensko ljudstvo v teh podobah spoznalo in je pisatelja vzljubilo. In ko so tuji narodi zvedeli, da živimo, in so hoteli iz naših knjig spoznati nas same, so si začeli prevajati Meškove spise, ki so jim morda najbolj s srcem govorili o življenju slovenskega človeka. Tako si je njegovo ime osvojilo tudi simpatije tujih ljudi, nam samim pa je postalo s tem še dražje in pomembnejše.

Meškovih spisov ob tem kratkem spominu na njegovo zlato mašo ni mogoče navesti. Že kot tretješolec je napisal prvo povest *Starši in sin*. Kot dijak je sodeloval pri *Vesni in Domovini*. Pesmi je pri-

občeval v Ljubljanskem zvonu, kjer je izšel tudi njegov roman *Kam plovemo*. Po letu 1900 je začel pisati za Mohorjevo družbo pesmi in mladinske črtice. — Prav tedaj se je pridružil kot zvest sotrudnik pisateljem Slovenske Matice. Takrat je zapisal svoje življenjsko geslo: »Naj bi bila moja dela izraz ljubezni do domovine, trpečega človeštva in do Boga.« Obenem je postal sotrudnik Doma in sveta, kjer sta se mu izoblikovali dve najtoplejši njegovi knjigi *Ob tihih večerih* in *Mir božji*. Temna slika iz narodnostnih bojov na Koroškem je drama *Na smrt obsojeni* in še drama *Mati*. Vsem Mohorjanom pa

je pcklonil prelepe mladinske črtice pod naslovom *Mladim srcem* — v štirih zvezkih. Kot zlatomašnik še ne odlaga peresa. Njegov zadnji *Križev pot* je v odlomku izšel v Koledarju, obširen opis tega preganjanja ob vojski pa je še v rokopisu. Pri Mohorjevi tiskarni sta izšla dva zvezka novel in črtic v zadnjih treh letih. Mnogi njegovih spisov so preloženi na tuje jezike (na devet jezikov!). Nobenega slovenskega pisatelja še ni bralo toliko drugih narodov. Zvest je ostal svojemu pisateljskemu, pred pol stoletjem zapisanemu geslu. Zvestoba temu geslu mu plete najlepši zlatomašni venec krog glave.

Pozabljen grob

Fr. Kotnik

ZA 125-LETNICO ROJSTVA ANTONA OLIBANA

Mežiška dolina nima grobov, v katerih bi snivali znani pesniki ali pisatelji. Sicer počiva tam nekaj ljudskih pevcev, katerih grobovi pa so preraščeni s travo, saj je marsikateri ljudski pesnik mogoče vzdihnil kakor Anton Lesičnik, ki se je z drugimi vred pobijal po prevaljskih fužinah:

»Kje bo kaj grob zeleni,
kjer bom v črni zemlji gnil.«

Na Olibanovem grobu pa še danes cvetijo rožice. Farani ga niso pozabili. Pozabljen pa je drugod po Sloveniji.

Rodil se je 11. aprila 1824 v Moravčah, ljudsko šolo je obiskoval v Kamniku, gimnazijo pa v Ljubljani. Leta 1846 je stopil kot bogoslovec lavantinske škofije v celovško bogoslovje, a moral je stanovati, kakor več drugih prvoletnikov, izven zavoda. »Živ, vesel, skoz in skoz resnicoljuben in odkritosrčen, včasih zamišljen, večji del šaljiv, tudi nekoliko zabavljiv, pa nikoli hudoben« — tako ga opisuje njegov prijatelj in tak je ostal do smrti.

Valovi avstrijske pohlevne revolucije so leta 1848 pljusknili tudi čez zidove celovškega bogoslovja. »In kakor drugod so tudi tukaj metali z bombami za komarjem in s topovi streljali po mušicah in spodli 18 bogoslovcev, takih mladih rogoviležev, ki se zdaj žalostno-milo smehljajo oni prešli dobi,« pravi Marn (Jezičnik XVII, 1879). Kaj se je zgodilo? Celovski bogoslovci so sestavili peticijo na ordinariat, ki obsega 15 točk. Duhovska izobrazba in vzgoja naj se času

primerno preustroji. Spiritual Pikel, ki se jim zdi prestrog, naj se nadomesti z drugim, milejšim, uvedejo naj neobvezne ure za vaje v cerkvenem govorništvu za vse letnike. Za knjižnico naj se nabavijo nabožni in politični listi. Naj bo dovoljen prost izhod iz zavoda. V 7. točki izražajo željo, da se v zavodu ustanovi stolica za slovenski jezik. Druge točke se nanašajo na notranji red, skušnje, dnevni red in službo božjo. Škof Slomšek sam je prišel v Celovec in vodil preiskavo. Spiritualu Piklu je dal na prosto, da prosi za kako izpraznjeno mesto. Pikel je postal župnik v Brežicah. Sam je prosil škofa, naj prizanese mladeničem. Pozneje je sam priznal, da se je včasih prenalgal in prestrogo ravnal. Bogoslovci pa so bili sčasoma sprejeti nazaj (Kovačič, Slomšek II, str. 20).

Tudi Anton Oliban je bil kot »revolucionar« izključen. Mogoče je bil kolovodja. Na prošnjo celovških družin, pri katerih je eno leto inštruiral in si pridobil ljubezen svojih učencev, je bil čez leto dni zopet sprejet v bogoslovje, izdelal drugi dve leti in bil 27. julija 1851 posvečen za mašnika.

Tudi v Celovcu so osnovali kakor v Ljubljani Slovensko društvo, imelo je svojo čitalnico, kjer so se ob večerih shajali in prebirali časopise, trikrat v tednu so se vabili v slovenskem, enkrat v ilirskem (srbsko-hrvatskem) in dvakrat v češkem jeziku, zapeli so kako pesem iz slovenske »Gerlice«. In v bogoslovju so osnovali slovenski bogoslovci svoje društvo, naročali časopise, imeli

čitalnico in knjige, izdajali vsak teden svoj na roko pisani časopis »Venec« in se dvakrat v tednu vadili v slovenskem govorništvu (A. Oliban, Slovenščina na Koroškem. »Slovenija« 1848, št. 52). V dopisu »Slovenije« (l. 1849, št. 7) je zavidal Ljubljancane, ki se krepkeje gibljejo in poslušajo v gledališču mile glasove materinega jezika. — Celovška Slovenija je sestavila tudi spomenico na srbsko narodno skupščino, ki se je vršila dne 13. in 15. maja 1848 v Sremskih Karlov-

cih, in je pooblastila Stanka Vraza, da zastopa koroške Slovence. Podpisali so jo tudi štirje bogoslovci, med njimi tudi Anton Oliban (Dr. Fr. Ilešič, Stanko Vraz, slovenski pooblaščenec za srbsko narodno skupščino leta 1848. Zbornik S. M. IX—1907, 29—30).

Po novi maši je bil nastavljen za kaplana v Škocijanu v Podjurski dolini. »Vnet za vse, kar je lepo, zlahtno, blago in sveto, si je prizadeval in se trudil na vso moč,« — toda duh je sicer voljan, ali truplo je slabo — pristavlja njegov prijatelj. »Včasih je moč le oslabela in v veseli domači družbi si je živahni pevec kak kozarček še več nalil in tudi popil — vesel je bil, rad popeval, pa črna pika mu je ostala.« Prestavljen je bil med Nemce v Roje in Šmarje (St. Marein) pri Volšpergu v Labodski dolini. Tu je pomagal o. Placidu Javorniku pri spisovanju Sv. pisma, kakor že prej kot bogoslovec. Nato je bil premeščen v Šmartin pri Slovenjem Gradcu, nazadnje je prišel k Devici Mariji na jezeru (Fara pri Prevaljah). Tu je čedalje huje pešal, lotila se ga je sušica in 8. maja 1860 je zatisnil oči, star komaj 36 let.

Olibana ne prištevamo k velikim pesnikom. Živel je v dobi, ko so bili prepričani, da mora vsak izobraženec, ki je kolikor toliko zmogen, služiti narodu tudi s pesmijo. Umevno je, da je bilo zato v teh pesniških proizvodih dosti prisilno narejenega. S pesmimi je sodeloval v »Novicah«, v Janežičevi »Slovenski Bčeli«, v Slomškovih »Drobtinica« in v »Zgodnji Danici«. V krogu »Novic« in »Drobtinic« sodi med srednje pesnike in nadkriljuje kakega Hašnika ali Lipolda. Pesmi pesnikov »Drobtinic« so pa tudi prepevali. Melodije Slomškovih, Virkovih in nekaterih Hašnikovih so še danes znane. Tudi o Olibanovih trdi njegov prijatelj v »Novicah« 1862, str. 385: »Nekatere njegovih pesmi prepevajo mladi in stari.«

V originalni prozi se Oliban razen dopisov v »Slovenijo« leta 1848—49 javno ni udeleževal. Mogoče je sodeloval pri Einspielerjevem Slovenskem prijatelju. Njegove pridige pa so se širile med duhovništvom. Leta 1854 je prevedel nabožno knjigo Albana Stolza »Očenaš in deset božjih zapovedi.« Prevod so vsi hvalili, ker je prevajal po domače in pisal lepo slovenščino.

Toda bolj kot Olibanovo pisano zapuščino moramo upoštevati in spoštovati njegovo kulturno in narodnostno delo na naši severni meji.

Napis na skupnem spomeniku se glasi:

Častivredna Gospoda:

ANTON UITZ,

nekdanji tukajšen kaplan,

rojeni iz Doberlevesi 31. Mārca 1819,

ko duhoven v penzionu tu vmerli

23. Aprila 1872.

ANTON OLIBAN,

farni kaplan

rojeni iz Moravce na Krainskem

11. aprila 1824,

vmerli 8. Maja 1860.

Bog Njima večni mir in pokoj daj

In večna luč Njima sveti naj!

Ruski vojaški pohodi čez Ptuj

Šele v začetku 19. stoletja, v dobi Napoleonovih vojn, je pri Slovencih naraslo zanimanje za Ruse. Njih poznejše zmagoslavje leta 1812 je navduševalo mnogo naših pisateljev in narodnih buditeljev.

Leta 1799 so se zvezale proti Napoleonu Anglija, Avstrija in Rusija ter začele drugo koalicijsko vojno zoper republikansko Francijo. Po medsebojni zavezniški pogodbi je hitela velika ruska vojska Avstrijcem, ki se jim je godilo v Italiji precej slabo, na pomoč.

Korakala je v dveh velikih oddelkih skozi Štajersko, in sicer deloma po dolini reke Murice skozi Leoben (31. 3. 1799) in Judenburg, deloma pa skozi Spodnjo Štajersko. Vodil jih je sam slavni ruski general Suvorov, edini vojskovodja v zgodovini, ki ni izgubil nobene bitke. Aleksander Vasiljevič Suvorov Rymnikskij se je rodil 24. novembra 1730 v Moskvi. Odlikoval se je že leta 1773 pod Rumjancevom v prvi turški vojni Katarine II. Tudi v drugi tur-

ški vojni Katarine II. (1782—1792) je izvojeval nekaj sijajnih zmag, a v poljski vojni je dobil naslov maršala. V drugi koalicijski vojni proti Francozom je postal spomladi 1799 vrhovni poveljnik ruske vojske v Italiji. Pregnal je v nekaterih hudih bitkah Francoze iz Gornje Italije, nato pa z neverjetno drznostjo izvedel svoj slavni alpski prehod čez Št. Gotthard in posegel na švicarskih tleh v borbo proti Francozom. Za njegovim hrbtom se je besedolomna Avstrija pogajala s Francozi in s tem preprečila končno zmago. Proti koncu leta 1799 je bil poklican domov, kjer je postal generalisim vseh ruskih vojsk in je prejel za svoje zasluge v minuli vojni častni naslov »Italijanski«. Kljub temu je prišel pri reakcionarnem in nevhvaležnem carju Pavlu I. v nemilost. Kmalu je sivolasi maršal umrl (18. maja 1800) v svojem rodnem mestu Moskvi, objokovan od vseh svojih vojnih tovarišev.

V severnih štajerskih krajih so se Rusov strašno bali, čeprav so bili njihovi takratni zavezniki, kajti raznesla se je med ljudstvom hudobna govorica, češ da ruski vojak žro celo deco, a kmalu so se prepričali sami, da je bil njihov strah prazen. Neznani kronist iz Judenburga, ki je v svojem poročilu ovrigel lažne govorice in natolcevanja svojih rojakov ravno tako kakor v Ptuj Simon Povoden, pravi:

»Prispelo je semkaj 28.000 mož ruskih pomožnih čet pod vodstvom slavnega generala Suvorova. Vse pred njimi razširjene strašne govorice o njihovem barbarskem vedenju so se izkazale neosnovane kakor tudi govorice, da jih njihova bojovita zunanost označuje za tirane. Prehod se je začel dne 1. aprila 1799 ter je trajal osem dni. Držali so se strogo vojaškega reda, vsak prestopek je njih špartanski vodja Suvorov, ki je imel svoj glavni stan v Fohnsdorfu, najstrože kaznoval. Izvrstno je bila opremljena njihova bolnišnica, za katero so vzorno skrbeli. Nastanili so jo v takrat še dobro ohranjenem samostanskem poslopju v Paradeisu.«

Suvorov sam se je ustavil na svoji poti proti Celovcu v Brucku ob Muri, Judenburgu in 7. aprila 1799 v Unzmarktu. Po-

Maršal Suvorov (po tistodobnem bakrorezu).

Ptuj okrog leta 1800.

vsod so nudili Rusom dobro preskrbo in zato je bil tam njihov prehod tudi brez večjih težav, le kmetje so se hudovali, ker jim oblastva niso poravnala stroškov za francoske in ruske vojaške prevoze. Tudi Andrej Šuster-Drabosnjak, koroški ljudski pisatelj in pesnik, je doživel vse takratne dogodke na koroških tleh in lahko gledal mimohod ruskih vojaških trum s svojega posestva, kjer je imel lep razgled na državno cesto in v bližini zvrhnji Rož.

Nas pa bolj zanima južni del slavne vojske Suvorova, ki je prišel iz Rusije čez Madžarsko k nam na Spodnje Štajersko. Štirje oddelki so šli takrat skozi Središče. Teden dni je bilo v mirnem trgu vse polno ruskih vojakov. Dne 1. junija 1799 je prikorakalo v Središče pod vodstvom generalmajorja Kašanina 2241 mož, za njim 2. junija pod generalmajorjem Volkonskim 2196 mož, 3. junija pod generalmajorjem Mavorovom 4030 mož in 4. junija pod generalmajorjem Rechbinderjem 2554 mož. Meseca julija je za njim pripeljal major Stachelberg še 205 mož, ki so bili bolni ali so med potjo opešali. Tudi celjski kronist navaja prehod teh ruskih oddelkov skozi Celje v dnevih od 22. junija do 15. julija. Po porazu pri Marengu so se zadnji ruski oddelki vračali skozi Celje; teh je bilo 619 mož.

Velezaslužni ptujski zgodovinar Simon Povoden, ki je na lastne oči videl in doživel prehode ruskih čet skozi Ptuj, poroča v svoji kroniki mesta Ptuja naslednje:

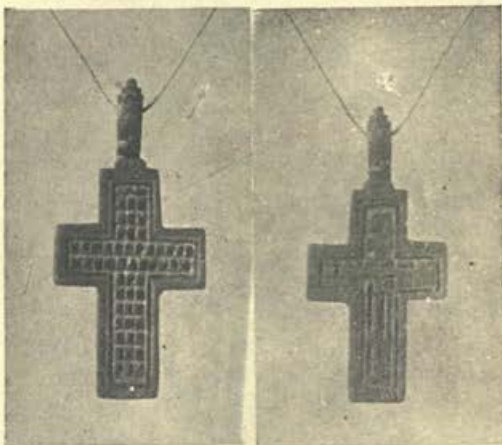
»Leta 1799 nas je iznenadil prihod 14 000 ruskih kozakov, ki so hiteli s svojim topništvom, municijskimi in bolniškimi vozovi skozi naš Ptuj ter si postavili na Hajdini svoje vojno taborišče. Prav za prav je videl Ptuj v enajstih letih trikrat ruske narode,

morda jih je tudi že prej. Najrajši so jih Ptujčani sprejeli pač v letu 1799, ker so hiteli kot pomožne čete v Italijo Avstrijcem na pomoč.

Ptujčani so bili zelo prijetno iznenadeni, ko so Rusi dne 5. junija praznovali svoje pravoslavne binkošti s slovesnim bogoslužjem pri Sv. Martinu na Hajdini. Še bolj so se začudili, ko so Rusi dobrosrčno ponujali vsem prisotnim majhne blagoslovljene kruhke v skromen dar. Najbolj smo občudovali mnogo ceremonij, ki jih prej nikoli nismo videli. Mnogo svetih podob v težkih srebrnih okvirih je prav lepo krasilo vojaško kapelo. Po tridnevnem počitku so veselo nadaljevali svojo pot k cesarski armadi v Italijo.«

Mimogrede bi tu omenil majhen, 47 mm dolg, bronast križec, ki ga je pred leti našel neki učenec na Hajdini in ga oddal v ptujskem muzeju. Križec je vseprek okrašen z ruskimi pismenkami, besedilom nekega blagoslova. Po lepotnem okusu in načinu izdelave sodi v tedanjo dobo. Verjetno ga je takrat izgubil kak ruski vojak. Morda bi nam ta in še druge najdbe mogle označiti kraj takratnega ruskega taborišča.

Tudi v naslednjih letih srečujemo v naši okolici večkrat ruske čete. Neki zapisnik

Križec ruskega vojaka, najden v Ptuj. Napis na sprednji strani se glasi v izvirniku: Car Isus Hristos svjätij bōžij (Kralj Jezus Kristus, Sveti božji). Napis na zadnji strani pa je prva vrstica 67. psalma, ki se glasi po najstarejšem ruskem tisku biblije (ostroške) iz leta 1581 takole: Da voskrésnet Bog i razýdutsja vrázi jegó i da bežát ot lica jegó nenavídjásčej jegó (Vzdigne naj se Bog in razkrope naj se njega sovražniki in beže naj spred njegovega obličja, kateri ga sovražijo).

v središkem arhivu pravi, da so se leta 1808 mudili ruski vojaki v Središču. O tem je bil sestavljen 8. marca istega leta natančen zapisnik, iz katerega zvemo, da so bili to vojaki iz polkov Kozlovskega, Dobrovskega, Korinskega, Videbskega in Kalvinskega. Morda so bili to ostanki ruskih čet iz leta 1805 in 1806. Zapisnik nadalje natančno pove, pri kom in v katerih hišah so bivali častniki in moštvo. Vojaki Kozlovskega polka so tvorili prvo kolono s 6 častniki in 372 možmi. Za drva so potrošili 1 gld. 36 kr., za meso pa 31 gld.

Vojaki druge kolone so pripadali polku Dobrovskega, bilo je 16 častnikov in 319 mož. Za drva so potrošili 4 gld. 48 kr., za meso 26 gld. 35 kr.

Tretja kolona — vojaki polka Korinskega — je imela 12 častnikov in 252 mož. Moštvo je bilo nastanjeno v 89 hišah. Ti so potrošili za kurivo 4 gld. in za meso 21 gld.

Četrta kolona je bila iz polka Videbskega, imela je 13 častnikov in 464 mož. Moštvo je stanovalo po eden do šest v 92 hišah. Pri tem oddelku jih je bilo sploh po več skupaj nastanjenih kakor v prejšnjih. Drv so potrošili za 4 gld. in mesa za 38 gld. 40 kr.

Za 5. in 6. kolono ni vpisanega posebej nič, navedena je le celotna vsota: 17 častnikov in 480 mož, ki so porabili za drva 4 gld. 48 kr. in mesa za 40 gld. Najbrž je bila ta kolona nastanjena izven Središča na Grabah, v Obrežu in okolici.

V vsem je bilo torej nastanjenih v Središču in menda v okolici 64 častnikov in 1887 mož; 14 hiš ni imelo na stanovanju ne vojakov ne častnikov. Te hiše so bile

Ruski pešec iz leta 1800.

menoj — svojim velikanskim vodjem. Prišedši z njimi k plitvemu potoku ga bos prebredem, vojaki pa so prek in še noter skakali in se radostno smejali. Že dijak sem onih dvanaistero Rusov nekokrat omenil, oča so pristavili: »Z Moskoviti smo lahko govorili!«

Nadalje nam pripoveduje Radoslav Razlag, štajerski narodni buditelj, o Kolomanu Kvasu (roj. 1790):

»Prvo ga probudi slučaj, da se godine 1807. sastane s ruskimi štajersku prolazečimi vojaci, s kojimi se dobro sporazumi naš narod.«

Končno nam omenja še Simon Povoden v prej omenjeni kroniki nekaj drugih prehodov ruskih čet skozi Ptuj in okolico ter nadaljuje:

»Medtem ko so si Dunajčani napasli svojo radovednost na slovesnostih, ki so jih leta 1810 povsod prirejali v čast poroke cesarske hčerke Marije Luže z Napoleonom, je Ptuj videl prvič ruske mornarje, ki so bili pomešani z linijskimi četami. Bilo jih je približno 5000. Izkrkali so se deloma v Benetkah, deloma v Trstu, prodali tam svoje ladje Francozom in potem korakali pod poveljstvom kontreadmirala v osmih oddelkih od 6. do 29. aprila 1810 tu skozi Ptuj in

Ruski vojaki iz Napoleonove dobe.

se vračali preko Budimpešte, Košic in Broda v svojo domovino. Ravno tako mirno so potovale tudi že čete generala Nazinova od 8. do 20. marca t. l., in sicer 10.945 mož z 42 topovi. Pešci Nazinova so bili prej nastanjeni na Jonskih otokih na Grškem, izkrkali so se tudi v Benetkah, se nekoliko odpočili v bližini mesta Padove, se dvignili in potovali skozi Kranjsko, Spodnjo Štajersko, Ogrsko in Galicijo, da bi se združili s svojimi vojnimi tovariši v Moldaviji.«

Cesar vestni kronist ni mogel zapisati niti o svojih rojakih niti o kateri koli drugi vojski, ki je kdaj koli korakala skozi Ptuj, to je pristavil ob koncu svojega poročila o Rusih:

»Vse moštvo je bilo oblečeno po evropsko, bilo je vedrega lica. Plačalo je vse na

Kozaki na odmoru.

roko, bilo je mirno v svojih bivališčih in ni ničesar napravilo, kar bi ga osramotilo pred svetom.«

J. L. Košanov

Burja

Kraški motív

Burja je brila čez bore in brinje, brisala v snegu sled vsake stopinje, žvižgala ko na peklenške piščali pesem popotno ob sleherni skali.

Nič pod nogami poti nisem čutil, neslo me je, kot imel bi peruti, vse do Črnetove hiše v Tomaju, kjer je na mah bilo z burjo pri kraju.

Res, kot odrezal bi, je potihnila, a pred menoj čez borjác je stopila starka ženica v raztrganih cunjah, kot bi skoz trnje prišla po kadunjah.

V hišo odprl sem, ta pa pred vrati čakala je, da Črnetova mati ji je prinesla — dobrotljiva žena — velnico moke in merico pšena.

»Koder grem in kjer sem, vse me preklinja, tu pa ste dobri z menoj, gospodinja! Preden sem vbogajme vas poprosila, že za popotnjo sem brašna dobila.

Tega ne zabim vam, mati Črnetka, vedite, nikdar ne zmanjka vam zmlетка: vse, kar ste dali mi, vam bo v obilju k letu zorelo v najbujnejšem silju!«

»Bog daj!« je rekla Črnetova mati, starka ženica pa takrat pred vrati, kdo ve kako, kar v nič je splahnela — preko poljá pa je burja zapela:

»Tod je Črnetovo, tod bom sejala, tu bo prosó, tu pšenica pognala, da bom ob letu spet brašno dobila, ko prek borovcev in brinja bom brila...«

Opomba: O burji vedo povedati na Krasu, da se včasih spremeni v staro raztrgano beračico in preskuša dobrosrčnost ljudi. Ako jo kje na-

ženó brez daru, se maščuje in vse opustoši. Ako jo obdario, pa hvaležno potihne in obljubi dobro leto.

Med Eskimi

Pisateljica Sonja Sever je napisala za Družbo sv. Mohorja mladinsko povest »Zvesti tovariši«, v kateri opisuje tudi Eskime, zato bo dobrodošlih nekaj črtic iz življenja kanadskih Eskimov.

Eskimi prebivajo po severnih krajih Grenlandije in v Severni Ameriki. So veja mongolskega plemena, prišedša iz Azije. Večinoma se ukvarjajo in preživljajo z morskim ribolovom. V Kanadi, zahodno od Hudsonovega zaliva, ob reki Churchill bivajo Eskimi, ki se sami imenujejo Padlermiut, ljudje iz Vrbovja. Njihova dežela je že tako daleč na severu, da ne raste v njej drugega kakor vrbinje in drugo pritlikavo grmičevje. Ti Eskimi so kljub bližini morja povsem navezani na kopno in na suhozemske živali, zlasti na kanadskega severnega jelena, ki mu pravijo tamkaj karibu. Zategadelj belci po pravici imenujejo ondukajšnje Eskime karibujski Eskimi.

To ljudstvo je povsem odvisno od karibuja. Moški, ženske in otroci, vsi so oblečeni v karibujevo krzno. Hranijo se s karibuevim mesom, zlasti s surovim in zmrzlim. Karibujeve kosti jim rabijo za orodje. Prav tako rogovi. Iz kož si delajo šotore. Karibuje love zdaj že s puškami, do pred kratkim pa so jih z loki in strelicami. V dobi enega človeškega rodu je zašla mednje sodobna omika, zlasti po trgovcih, ki hodijo mednje nakupovat dragocene kože severnega jelena in severne lisice. V zameno prinašajo Eskimom dobrine in slabosti omike: orožje, obleko, čaj. Padlermiuti so v zadnjih petdesetih letih prešli dolgo razdobje iz kamene dobe, v kateri so še v prejšnjem stoletju bili, do današnje stopnje omike. Stari očanci se še oblačijo v doma izdelane kožuhe, mladina pa že v volnene svitre. Starci imajo dolge, razpuščene lase, mladci pa na kratko, »na dež« ostrižene. Ženske so skuštrane, v zamaščenih kožnatih oblekah. Na hrbtu nosijo v posebnih malhah otroke kakor pri nas ciganke. Najbolj se je med njimi obdržala še domača obutev iz karibujevega usnja, a tudi v tem je čutiti vpliv zunanjega sveta: mednje so zašli gumijasti škornji, ki so uporabni zlasti v poletni dobi.

Dežela Padlermiutov je dokaj enolična ravnina. Večji del leta jo pokriva debel sneg, za kake tri mesece pa se spremeni v velika močvirja. Razen pritlikavih jelš in vrb raste samo še mah in lišaj, edina hrana severnega jelena. Za kratkim, vročim poletjem pride dolga zima. Poleti sonce sploh ne zaide in je skoraj tri mesece nenehoma na obnebu. Ravno tako dolga je tudi najdaljša zimska noč.

Pozimi prebivajo Eskimi v nekakšnih jazbinah, votlinah, ki si jih napravijo iz snega. Te njihove hiše so sicer zavarovane pred vetrom, ker so tako rekoč v tleh, mraz pa jim vendarle pride do živega, saj bi padlo v njihovih snežnih kočah živo srebro do 35° C pod ničlo. Taka votlina meri v premeru — večidel so okrogle — kakih osem do devet metrov, v višino pa tri do štiri metre. Poleti si postavijo šotore iz karibujevih kož.

Poglavitna njihova skrb je skrb za živež, saj bivajo v pokrajini, kjer je življenje dokaj težavno. Razen karibuja zlepa ne vidijo kake užitne živali, zavoljo kratkega poletja pa tudi rastlinska hrana ne uspeva. Ker so odmaknjeni od prometnih zvez, so odvisni povsem od obilnega lova na karibuje. Kadar je lov uspešen, so pač preskrbljeni za čez zimo, če pa ne, jih utegne dosti pokončati lakota. Zlasti lové jeseni, ko so karibui najdebelejši. Noben košček dragocene živali jim ne gre v nič. Iz krvi skuhamo juho. Meso pripravljajo na najrazličnejše načine. Jedo zmrzlega, kuhanega, surovega ali posušenega. Celo mlade rogove, dokler so še mehki, pohrustajo. Na

Eskimka je prišla gledat iz svoje snežne hiše, če bo že skoraj pomlad.

Eskimka, od nog do glave oblečena v karibujeve kože. Navpične pase so značilne za Padlermiute (ljudi iz Vrbovja). Na hrbtu ima sveženj mahu, eskimska drva, ki jih je morala ves dan iskati pod snegom.

poseben način pripravljeno drobovje je izbrana slaščica, prav tako tudi prekačena glava. Zlasti pa jim ugaja masten prsni kos. Iz mesa izrežejo kite in jih sčehajo na niti za šivanje. Iz kosmatih kož si krojijo in šivajo obleko. Iz strojenih kož si delajo šotore, na njih leže in se z njimi pokrivajo. Iz njih tudi režejo jermenje, uzde in vojke za pasjo vprego.

Prejšnje čase, ko Eskimi še niso poznali orodja iz jekla in iz železa, so morali zmrzlo meso namakati, da se je otajalo, in sicer so v led prebili odprtino, skozi jo potopili v vodo zmrzlo meso, odprtino pa spretno zadelali s šotorčkom iz kožuho-vine, da ni luknja vnovič trdno zamrznila. Čez noč se je meso toliko omehčalo, da so ga zjutraj lahko zrezali s kamnitimi noži.

Padlermiutski Eskimi jedo najrajsi zmrzlo surovo meso in ga zalivajo z velikimi množinami močnega grenkega čaja. Gospodinja vrže čaj v mrzlo vodo, da se z njo vred segreje in ga kuha še dolgo potem, ko že vre, da je nazadnje črn kot kava. Prej, ko še niso poznali čaja, so za pijačo

imeli vodo, v kateri so kuhali meso. Zanimivo je, da jedo moški posebej, ženske posebej.

Kadar je dosti mesa, se Padlermiuti brez meje in mere gosté. Tako se najedo, da si morajo razrezati obleko, ker jim je pretesna. Kadar pa ni karibujev, jim sila prede. Takrat je vse dobro in so zadovoljni tudi z majhnim. Ker jedo po navadi zmrzlo meso, posedejo kar okrog ubite živali in si je vsak s sekuro odčija po mili volji.

Dandanašnji kuhajo v bencinskih sodih, v starih časih pa so uporabljali velike kamnite lonce. Še zdaj pa je v rabi družinska obedna skleda, namreč kak meter dolgo, trideset centimetrov široko in pet centimetrov globoko leseno torilo, izdobljeno iz drevesnega debla. Tako torilo je dragocena rodovna lastnina in ga dedujejo iz roda v rod, razen če ga ob smrti lastnika ne sežgo z njim vred umrlemu v posmrtno porabo.

Narava je v eskimski deželi tako skopa, da jim ne nudi niti lesa za kurjavo in ogrevanje. Najtežje delo je tamkaj napravljanje drv. Za to morajo skrbeti predvsem neporočene ženske in vdove. Po cele dneve stikajo za dračjem, vrbovim šibjem in raznim drobirjem. Pri tem je večinoma treba razkopavati debel sneg. A kljub naporom zvečer nimajo kaj prida težkega tovara, ko se vračajo domov. Kuhati je torej tamkaj umetnost, zato tudi tako radi jedo zmrzlo meso! Družinsko ognjišče je v njihovi sneženi hiši kar na tleh, sredi snega. Dim se nekaj časa vrtinči po domu in sili v oči, potem pa najde odprtino v stropu in se po snežnem dimniku odvali na plan. Kovinskih dimnikov ne uporabljajo, ker bi se kovina razgrela in jim otajala sneg.

Svoje dni je bil živež skupna last. Če je bilo v eskimskem taboru meso, ni bil nihče lačen. Tudi dandanes še delno velja to pravilo, vendar samo glede doma pridelanega ali naloavljenega živeža, ne pa glede kupljenega ali zamenjanega za lisičje kože. Pri zamenjavi blaga se Eskimi ravna po svojih željah in potrebah, ne pa po stvarni vrednosti. Tako je na primer nek Eskimo ponujal trgovcu sedem dragocenih lisičjih kož za navadno britev, drug pa tri lisice za nož za rezanje snežnih zidakov.

Ko trgovci odhajajo iz eskimske dežele, po navadi popustijo tamkaj kožuhe, ki bi jim bili v toplejših pokrajinah v samo na-

potje. A Eskimi te darove sprejemajo kaj malomarno, češ če bi sami mogli kaj porabiti to obleko, bi nam je ne dajali.

Sol in izobrazbe Eskimi še do nedavnega niso poznali. Učili so se od matere narave. Mladec se je že iz detinskih let vadil za lovca, se uril v izdelavi in uporabi orožja, se učil gladiti krivine pri saneh, da so čim urneje drsele brez vsakršnega trenja. Otroci so zelo poslušni in navezani na starše. Pomačajo pri vsakdanjem delu v taboru, na potovanjih ali na lovu. Branja, pisanja in računanja se Eskimi učijo šele novejši čas. Za to imajo zasluge misijonarji. Pri tem se spomnimo na našega rojaka Friderika Barago, ki je misijonaril v neposrednem južnem sosedstvu s kanadskimi Eskimi in tamkajšnjim Indi'ancem napisal tudi knjige v materinskem jeziku očipvejščini in indijanščini. Zdaj znajo večidel vsi Eskimi že brati v lastnem jeziku, učijo pa se tudi angleščine, kar jim je koristno pozneje, ko trgujejo s tujimi prekupčevalci.

V eskimščini še nimajo pisane zgodovine, pač pa je čudovit rodovni spomin ohranil marsikako vrednoto. Skrbno varujejo očetno izročilo, stroge domače postave in šege. Ena izmed takih postav (tabujev) določa, da ženska v rodnih letih ne sme uživati jajc. Kdor prekrši tabu, ga zadene kazen.

Najimenitnejši med Eskimi so tako imenovani angakoki — čarovni zagovorniki in zdravilci. Vsak izmed njih ima svojega zapupnega duha in strahotne obrede. Po navadi jih kličejo k bolnikom in jim po uspehu odmerjajo plačilo. Nekateri taki mazaški zdravniki (šamani) so dosegli s svojim čaranjem tako neverjetno oblast nad življenjem in smrtjo svojih praznovernih ljudi, da jim ti vse slepo verjamejo in jih do skrajnosti poslušajo.

Eskimi sila radi nosijo amulete (vražne obeske zoper zle duhove in bolezni). Nekateri so tako obloženi z njimi, da so kakor potujoči muzejski. V vrečicah imajo ribja srca, kožo morskega psa za moč, košček vidrine kože za dobro lovsko srečo in tako dalje. Najbolj pa se je ohranila eskimska prvotna preprostost (primitivizem) v njihovih plesih ob bobnu. Ko zaide sonce, se oglasijo bobneči udarci na boben. Za ples strnejo po dva šotora, da tako dobe prostorno rodovno plesno dvorano. Moški se poslanjajo v zunanjem krogu, žen-

Eskimi jedo zmrzlo surovo jelenovo meso. Sedé kar pri ubitem jelenu in si ga s sekiro po željah sekajo, zraven pa pijejo čaj.

ske pa se tiščijo v notranjem kolobarju. Mednje stopi bobnar z velikanskim obročem, na katerega ima napeto karibujevo kožo. Večinoma udarja po robu, ne toliko po koži, da zamolkleje brni.

Ženske enolično, zateglo popevajo in se enakomerno zibljejo. Bobnar s kratkimi koraki poskakuje okrog kolobarja. Migotajoča svetloba preprostih luči — v karibujevi maščobi se čadi mahovnat stenj — meče pošastne sence in grozljivo osvetljuje obraze. Nekatere ženske mežijo kakor v zamaknjenju. Ženske smejo peti, boben pa je samo za moške.

Eskimi so v zadnjih petdesetih letih premenjali obleko, spremenili so deloma jedilnik, ples pa je še isti, kakor so ga plesali pred stoletji, ostanek kamene dobe, ki živo spominja na zamorske obredne ples ob bobnu.

Omika torej v marsičem le počasi prodira k njim. Zadovoljni so s tem, kar jim nudi narava, in znajo vse do kraja uporabiti. Ker ni drv, kuhajo tudi v pečicah na olje. Ker ni stavbnega lesa, si zidajo hiše iz snega z okni iz ledu in se smejejo naši stanovanjski krizi. Ker ni drugega živeža, jim pomeni karibu vse. Oglejmo si torej še nekoliko podrobneje njihov lov.

Velikanske črede karibuev se sleherno leto po dvakrat selijo skozi deželo kanadskih Eskimov. Spomladi se pomikajo proti severu, jeseni pa nazaj proti jugu. Ker so

spomladi mršavi, jeseni pa tolsti, zato je véliki lov pač jeseni. Tedaj se izkušeni lovci postavijo na prežišča in čakajo na divjačino. Brž ko tak opazovalec s prostim očesom ali s posebno cevko — preprostim daljnogledom — spazi čredo, opozori svojega pomočnika in ta dá v daljavo drugim lovcem z rokami znamenje: »Pridite, bliža se karibuje meso!« Vprežni psi nestrpnó vlečejo sapó v nosnice in otožno cvilijo. Brez biča urno drve čez poljano in lovec mora sesti na sani, če noče zaostati. Ko pridejo v strelno razdaljo, počijo puške in nekaj plena obleži, druga čreda pa se v naglem diru pomakne dalje. A Eskimi slede za njo in čez nekaj časa se napad ponovi.

Prejšnje čase so Eskimi, ko še niso poznali puške, drugače lovili. Naj zaradi zanimivosti navedemo o tem dva odlomka iz slovenskih pisateljev Erjavca in Barage. Fran Erjavec piše v svojih »Domačih in tujih živalih« o severnem jelenu med drugim tole: »Ime in tudi podoba nas spominja na našega jelena, ali vendar se razlikuje v nekaterih lastnostih od njega. Severni jelen je bolj zatrepnega trupla, nižjih, trščatih nog, debelejšega vrata, telebaste glave in trobastega gobca. Tudi se ne nosi tako mogočno in imenitno kakor pravi jelen. Parklji so mu široki in globoko razklani, zadnji parkeljci se pa tal dotikajo. Pri vsaki stopinji parkelji široko regnejo in pri hoji se sliši pokanje... Poglavitna hrana severnim jelenom je neki lišaj, ki povsod na severu obilno raste in pozimi si ga žival s parklji koplje izpod snega... Divji severni jelen je planinska žival, ki se poleti najrajši pase po višavah blizu snega in leda, kjer ga pikajoči mrčes toliko ne nadleguje; jeseni se pa spet pripase z gorá v nižave. V Sibiriji in v Ameriki, kjer pohajajo še sedaj velikanske črede divjih jelenov, potujejo živali jeseni v velikih tropih iz višav v nižje gozde, kjer dobé več krme in ni tolikega mraza. Ko pa pride spet leto in z njim krvožejne žuželke, vračajo se po istem potu spet v gore. Ob tem času so jeleni mršavi in suhi, po životu imajo rano pri rani, uljé pri uljésu, in zato niti koža niti meso nima nobene vrednosti. Drugače je pa to na zimskem potu, ko pridejo jeleni z gor. Takrat so dobro rejeni, grde rane so se jim zacelile in koža je spet gladka. Sibirici in Indijani v Ameriki imajo

sedaj zlate čase, katerih se že vse leto naprej veselé. Lovci se poskrijejo po goščavi najraje pri kaki reki, kjer vedó, da jeleni po navadi prek vode plavajo. Jeleni pridejo, vsa čreda se zapraší v vodo — zdajci pa od vseh strani planejo lovci v majhnih čolnicah mednje, tolčejo z betmi po glavah in prebadajo s sulicami preplahene jelene. V kratkem jih mnogo pobijejo. Toda brez nevarnosti tudi ta lov ni. Jeleni se namreč branijo z rogmi in zobmi in tudi s prednjimi nogami skačejo na lahke čolne in je skušajo prevrniti. Lovec, ki je padel iz čolna, izmota se težko živ iz tega klobčiča... Razen človeka imajo ti jeleni še dosti drugih sovražnikov. Hudi so volkovi, ki so jim radi za petami in združeno planejo nad zbegano čredo. Tudi medved in ris koljeta, kjer le moreta; najhujši trpilci pa so neke majhne in neznatne žuželke. To je namreč neki komar in dva obada. Komarji so neznano nadležni in sitni, vse poletje pikajo in pijó kri pasočim se jelenom, da so vsi polni krvavih mozoljev. Še hujši so obadje. Eden znese svoja jajca jelenu na hrbet, iz vsakega jajca se izvali ličinka ali črvič, ki se zavleče pod kožo in pod njo dalje riže. Naredí se uljé ali tur, meso se začne gnojiti in v tem gnoju živi ličinka. Ko je dorasla, izkobaca se iz uljésa, pade na zemljo, kjer se zabubi. V bubi se spremeni črvič v novega obada, ki izleti in spet išče jelena, da nanj jajca znese... Največji prijatelji jelenov so neke ptice, ki rade sedajo nanje in jim vlečejo in zobljejo črve iz gnojnih ran.«

Indijanci in Eskimi pa še drugače lovijo severne jelene. O tem načinu je pisal slovenski rojak Friderik Baraga, ki je bil mnoga leta škof v Ameriki in je leta 1837 izdal v Ljubljani prvo slovensko knjigo o Indijancih z naslovom »Popis navád in sadershanja Indijanov Polnozhne Amerike«. V njej piše med drugim: »Kedar Indijani posebno dober pot najdejo, po katerem navadno velike črede jelenov hodijo, naredé na nekem kraju okoli pota veliko ograjo iz kolov in debelih vej, tako da pot skoz sredo ograje gre. Take ograje so večkrat prav velike in široke. Na tistem kraju, kjer pot v ograjo drží, je velika vrzel narejena. Na obeh stranéh pota še tudi Indijani nekoliko vej v zemljo zasadé, katere od vrzeli dalje zmerom bolj narazen držé. V ograji pa več zank iz trdnih vrvi naredé.

Potem si majhne hišice blizu ograje postavijo in jelenov čakajo. Kedar jih zagledajo, gredó od zadaj in od obeh strani proti njim in jeleni hitro proti ograji in v ograjo zbežé, ker mislijo, da je navadna gozdna goščava. Indijani pa hitro za njimi tekó in vrzel zadelajo. Tako so jeleni v ograjo zaprti in se ali v stave ujamejo ali pa je Indijani s puščicami postreljajo. Taka ograja je potem še za druge čase dobra.«

Pozimi, ko so karibuji redki, rešuje kanadske Eskime ribolov. Moški in ženske po cele ure preždé nad odprtini, ki si jih prebijejo v ledu na zamrzlih rekah in jezerih, in čakajo, kdaj bo kaka riba prišla. A ribja hrana jim je — kakor smo že rekli — samo zasilna rešitev iz hude stiske. Poglavitni živež in hkrati najbolj priljubljena slaščica sta jim zmrzlo surovo karibujevo meso — zato sosednji Indijanci pravijo kanadskim Eskimom »jedci surovega mesa« — in zadnje čase močan »ruski« čaj, ki ga kupujejo v svinčenih škatlah, da jih morejo prazne stopiti in preliti v šibre.

Eskimska lovca sta zagledala čredo jelenov. Sedeči s preprostim kukalom zasleduje čredo, stoječi pa z rokami daje znamenja drugim lovcem, naj pridejo, da bo skoraj lahko gostija.

Zanimivo je, da ti rodovi do zadnjega niso poznali med seboj ne poglavarjev ne plemstva ne sužnjev. Edini poglavar nad njimi je bil iznajdljiv čarovnik, edini suženj pa otrok, ki ga je kaka družina vzela za svojega.

Pesem žanjice

† Jože Cvelbar

Fantje trije, vsi lepi in mladi,
so po cesti preko polja šli.
»Bog daj srečo!« vsi so ji voščili,
fantje trije, vsi mladi, lepi.

Vsi junaki kakor bukve v gori,
vsi v klobukih lepih zelenih
in za traki pušeljce dišeče
so iz rož nosili pisanih.

Pa kateri zdaj je tvoj, dekle?
»Tisti, ki po sredi zal je šel,
za klobukom, za zelenim, rože
tri povite v pušeljce je imel:

rožmarin — zeleno hrepenenje —
in — ljubezen — nageljček goreč,
klas pšenični: ej, da pride pome
fantič moj, ej, ni že daleč več!«

Pesem o očeh

† Jože Cvelbar

Tinica, ti imaš svetle oči,
kot da ti sonce v njih kresno gori;
o čuvaj jih, dušica Tinica,
čuvaj jih, čuvaj oči!

Bodi pa kres še tako žareč,
oženj v očeh visok še tako —
nič ni treba več
kakor eno samo solzo,

ki jo iztisne življenja
mrzla roka
in tista solza pogasi
vsa žarenja visoka.

Kobariška legenda

J. L. Košanov

Iz Padove pred zdavnim vozil stari je Kotlar; vesel kupčije dobre, zadovoljen kot nikdar je pikapokal z bičem in mislil, da ne vrag ne škrat mu nič ne more in da bo še pred tretjim svitom zore doma pod ljubim kobariškim gričem.

Poravnem je do Vidma že privozil in v Čedad; ko ob Nadiži tretjega večera hlad s pobočja Matajurja vel je, ga srečal je menih ponižen in pobožen, pogledal voz, natrpano nalóžen, in vbogajme prositi ga začel je:

»V imenu božjem prosim te, oj vozataj, za dar, ki ljubi Bog ti ga povrne naj na zemlji že obilo, ob srečni zadnji uri pa naj iz telesa še gorka duša ti zleti v nebesa, kjer večno čaka te plačilo!«

»Haha, menih, ko že tako lepó prositi znaš, na, vzemi, tule sold predrt imaš — z debelim, veš, varčujem!«
»Naj Bog ti tudi za predrti sold ta plati in vedi, mož, če boš nocoj še kje v zagati, pokličti me, jaz vedno čujem! ...«

In sta ločila se menih pobožni in Kotlar; a ko pogledal je za njim, je videl žar okoli kutarjeve glave; čeprav prešeren bil je in majáve vere, je le kesal se, da ni dal slovenske lire in z njo premagal trdega srca skušnjave.

Pripeljal voz domov pred tretjo zoro je Kotlar in zdrav in srečen in vesel bil kot nikdar in, preden dnevi treh let so minili, na griču svetemu Antonu v cerkvi novi zapeli ubrano so zvonovi in ta dogodek po dolini razglasili ...

»Neumnost!« se je potlej svoji misli zasmeljal. »Kako da sem tako mehak nocoj postal in radodaren hkrati?« se vprašal je in spet zabikapokal z bičem. Sočutje svoje je poslal k hudičem, naj ti začno z njim barantati ...

Po cesti ob Nadiži v noč težkó je škripal voz, hreščé kolesa so drobila pod seboj gramóz. V soteski onstran Štupice obstala sta konja in z ušesi striči sta začela; ne bič ne grožnja ju ni vnela, da poprijela bi in v klanec izpeljála.

Kotlar priganjal je, jezil se in na drobno klel, a že ob vozu stal črn mož je in ga je prijel: »Denar daš in blago — ali življenje!« In še črnačev iz temè se je na cesto vzelo, biló nakrat jih celo je krdelo, kot bi prišli prav iz peklenške srenje.

Kotlarja je premrazilo, pogledal je blagó, pomislil na tako lepó izkupljeno srebro — pa je zaklical v svoji stiski: »Pomagaaj mi, sveti Anton, v tej hudi sili! Če Bog se me nocoj to noč usmili, ne bo Kotlar ti nehvaležen kobariški!«

In glej, ob vozu že, ko da bi z néba pal, menih je s svetlim žarom okrog glave stal in suho belo roko dvignil in kar pri priči črno roparsko krde'lo, ki se biló nenadno iz temè je vzelo, izginilo je, kot bi mignil ...

Opomba: Grič sv. Antona, visok 309 metrov, je zadnji odrastek kobariškega Stolovega pogorja. Na njem »stoji prestara cerkvice sv. Antona z lepim razgledom«, je zapisal zgodovinar Simon Rutar že 1882.

Danes bi zgodovinar vedel povedati o njej več. Cerkvica je medtem izgubila idilično okolje, ker so ob njej po prvi svetovni vojni

postavili monumentalno kostnico, stare freske v njej pa nadomestili z novimi, ki naj bi govorile o italijanskem junaštvu ... Neokusne so. Lepa pa je nova cesta na vrh griča in umetniško lepi so ob njej reliefi štirinajstih postaj križevega pota. Razgled izpred cerkve je res očarljiv: pred seboj vidiš vso lepoto Gregorčičevega planinskega raja.

Če slišimo ime bakterija, si skoraj vedno mislimo povzročitelja bolezni. Res so bakterije v zvezi z marsikatero boleznijo, kajti če bi preiskali bolniške sobe z mikroskopskimi očmi, bi našli povsod po stenah, ob'eki, v posteljah, pohiřtvu, jedilnem priboru itd. izredno mnogo majhnih klic — bakterij, ki so zapustile bolnika in komaj čakajo, da bi se oprijele zdravega človeka, ki pride v tako sobo. Prav te male klice povzročajo jetiko, difterijo, škrlatinko, tifus, ko'lero in druge kužne bolezni.

Borba proti tem škodljivcem je potrebna. Znanstveniki so ugotovili z mnogimi zelo skrbnimi preiskavami, da je mogoče ugnati bakterije s toploto, sončno svetlobo ali s kemikalijami, ki imajo to lastnost, da jih uničujejo. Ta boj imenujemo **desinfekcijo ali razkuževanje**.

Ločimo dve vrsti razkuževanja. Z bakterijami se borimo že med boleznijo, da obvarujemo pred njimi vse, ki pride o posredno ali neposredno v dotiko z bolnikom. Ko pa je bolezen minila, stanovanje temeljito razkužimo, nakař v njem ne sme biti več kužnih klic.

Tkanine, ki jih lahko peremo, razkužimo s tem, da jih pustimo četrť ure v vreli vodi, kateri smo primeřali dvanajst odstotka sode. Posode iz stekla, porcelana ali kamenine postavimo v hladno vodo in jo segrevamo do vrenja, ker bi sicer zaradi prehitre toplotne spremembe popokale. Lahko gorljive predmete, ki so brez vrednosti: smeti, slamo iz posteljnih slamnic, ostanke jedi, zavojni material in obveze, je najbolje sežgati.

Zelo razširjena, splošno uporabljana in obro učinkujoča razkuževalna sredstva so azne kemikalije, ki delujejo v raztopljenem ali plinastem stanju. Vsaka gospodinja gotovo dobro pozna učinek raztopine sublimata, karbolne kisline, luga ali formalina. Manj so mogoče znani razni klorovi ali krezolovi preparati.

Poznamo pa tudi bakterije, katerih delovanje ni vedno škodljivo, in te nameravamo nekoliko popisati.

Pogleimo najprej zemljo, vir naše prehrane. Veleumni francoski kemik in bakteriolog Pasteur (Pastër) je prvi spoznal velik pomen bakterij v zemlji. Njih število je

odvisno od vrste zemlje, od načina obdelovanja, gnojenja, letnega časa in še od raznih drugih pogojev. Bakterije razkraja jo odmrle živalske in rastlinske ostanke in jih pretvarja jo v rudninske snovi, ki so nato vnovič rastlinam za hrano. Obenem se tvorijo poleg soli še plini, in sicer v glavnem ogljikov dvokis, pa tudi drugi, n. pr. metan in vodik, ki pri uhajanju iz zemlje rahljajo prst in jo tako izboljšujejo.

Če segrevamo nekaj gramov suhe zemlje, nam po navadi porjaví ali počrni. To je znamenje, da so bile v zemlji snovi, ki so zaradi toplote zoglenele. Včasih opazimo v zemlji že s prostim očesom, včasih pa šele s povečevalnim steklom črnkaste preostanke živalskih in rastlinskih teles; ti preostanki so ravno vzrok, da zemlja pri segrevanju počrni. Imenujemo jih humus. Danes vemo, da humus (črnica) vpliva na plodnost zemlje. Poznamo pa tudi vrste zemlje, v katerih ni humusa. Vzrok tej razliki so različni pogoji, pri katerih razpadajo živalski in rastlinski ostanke v zemlji.

Kadar se živalski ali rastlinski odpadki razkraja jo, je lahko kisik prisoten v zadostni množini ali pa ga primanjkuje. V prvem primeru govorimo o trohnenju, v drugem o gnitju. Včasih se ostanke nič ne spremene ali le prav malo, včasih pa je razpadanje tako močno, da se vsa snov razkroji v proste kemične spojine — v ogljikov dvokis, vodo, amonijak in spojine drugih prvin s kisikom. Nekatere izmed teh spojin izpuhte v zrak, druge raztopi voda in jih izpere v nižje zemeljske plasti, nekatere pa se združijo z drugimi spojinami in se primešajo zemlji v gornjih plasteh. Vsekakor pa v tem primeru organska snov iz zemlje popolnoma izgine. Sprva so znanstveniki menili, da je razkroj organskih snovi v zemlji čisto kemičen pojav. Pozneje se je pokazalo, da sodelujejo pri tem živa bitja, in sicer velike živali kakor tudi najmanjša živa bitja. Ravno nižja bitja izdelujejo humus na veliko. Zato po pravici pravimo, da so tvorci humusa glive in bakterije.

Dolgo časa smo mislili, da je glavno opravilo glivic in bakterij razkrajanje organskih snovi. Vedno bolj pa se širi spoznanje, da ta bitja grade iz preprostih spojin bolj sestavljene snovi. Bakterije delimo v dve vrsti:

nekatero žive lahko brez zraka in se zato imenujejo anaerobne bakterije, druge pa žive lahko samo tam, kjer je zrak, in se imenujejo zato aerobne (aer je grška beseda za zrak). Razpadanje, ki ga povzročata obe vrsti bakterij, ni enako. Pri aerobnem razpadanju se snovi razkroje po navadi v preproste spojine, ki jih že poznamo (ogljikov dvokis, voda itd.). Snovi »zgore« polnoma, kakor pravimo temu pojavu. Če je pri ugodnih pogojih tako »zgorevanje« živahno, seveda ne more nastati humus. Črnica nastane torej predvsem pri anaerobnem razpadanju, pri katerem rastlinski in živalski ostanki ne »zgore« in poteče razkroj po mnogih vmesnih stopnjah končno do prostih spojin.

V zemlji sta po navadi obe vrsti bakterij, kajti anaerobne bakterije se zraka ne boje. Razlika je le v tem, da so te bakterije v brezračni zemlji bolj živahne. Če se zemlja osuši, postane bolj zračna in se zato v njej bolje razvijajo aerobne bakterije. V vlažni zemlji pa je manj zraka in zato se v njej razbohotijo anaerobne bakterije. Kakšna nižja bitja se razvijajo v zemlji in kako se v njej razkrajajo organski ostanki, je torej odvisno od raznih okolnosti. Med njimi so posebno važne: zračnost zemlje, toplota, vlaga in hranilne snovi. Kakor smo videli, je zračnost zemlje vzrok, ali se organske snovi popolnoma razkroje ali pa se spremenijo v rodovitni humus — črnico. Iz tega je kaj lahek sklep, da je v mokrih zemljah več humusa kakor v suhih. Mokre zemlje so namreč manj zračne kakor suhe. Izkušnja nas sicer uči, da je tudi v suhih zemljah včasih več humusa kakor v mokrih. Toda to navidezno protislovje lahko razrešimo, če upoštevamo, da iz mokrih zemelj voda izpere mnogo koristnih snovi v nižje plasti in je zato videti, da ima suha zemlja več rodovitne zemlje.

Kaj pa je s plinom, ki smo ga omenili, da nastaja pri delovanju bakterij? Omenili smo že, da tvorijo bakterije pri razkrajanju organskih snovi tudi pline, ki rahljajo zemljo. Bakterije nadihajo na hektaru zemlje v enem letu 7.500.000 litrov ogljikovega dvokisa. Ko se ta plin raztopi v vodi, nastane ogljikova kislina, ki pretvori druge v vodi neraztopljive snovi (fosfate, silikate, kalcijeve, magnezijeve in druge) v topne soli, kakršne morejo potem rastlinske koreninice vsrkati.

Za življenje je važna prvina dušik. V zemlji ne nastanejo dušikove soli pri razpadanju rudnin kakor druge hranilne soli, pač pa se tvorijo pri razkrajanju rastlinskih in živalskih ostankov in gnoja z bakterijami. V zemljo pa pridejo tudi z umetnimi gnojili in s padavinami. Toda tudi dušika, ki je prišel z umetnim gnojilom v zemljo, bi ne mogli koristno izrabiti brez delovanja bakterij; primer za to je n. pr. apneni dušik, ki bi ga rastline brez delovanja bakterij ne mogle koristno izrabiti.

V zemlji pa je tudi mnogo takih bakterij, ki lahko privzamejo dušik naravnost iz ogromnih zalog v zraku. (Znano je, da je zrak zmes štirih petin dušika in ene petine kisika.) Te vrste bakterij žive ali prosto ali pa družno z višjimi rastlinami. Znana je bakterija azotobakter, ki uspeva najboljše v tleh, ki imajo dosti zraka in apna, zato opazamo, da imajo apnena tla razmeroma dosti bakterij. Ta bakterija dobiva dušik iz talnega zraka, druge snovi pa iz rastlinskih ostankov. Stoklasa je s svojimi poskusi dokazal, da se je količina dušika v zemlji, ki jo je cepil z azotobakterjem, zvečala za 475 kg na ha.

Poljedelci so že dolgo vedeli, da metuljnice (detelja, grašica, lucerna, grahor, grah, fižol, bob, leča, nagnoj, gladeži itd.) izboljšujejo zemljo, to se pravi, druge rastline uspevajo mnogo bolje, če so pred njimi rasle na isti zemlji metuljnice. Če preiščemo zemljo, na kateri so rasle metuljnice, ugotovimo, da se je v njej nakopičil dušik. Vsaka metuljnica ima svoje posebne bakterije. Z vestnim opazovanjem so znanstveniki ugotovili, da se na koreninah metuljnic razvijajo po navadi značilni gomoljčki, ki so pri različnih vrstah različni. Če žarimo pesek, v katerem rastejo rastline, in s tem uničimo mikroorganizme, kakor pravimo najmanjšim živim bitjem, tedaj opazimo, da se na koreninah metuljnic ti gomoljčki ne razvijejo; rastlina se ne more več uspešno razvijati brez potrebnih dušikovih spojin. Metuljnice morejo torej izkoriščati zračni dušik le takrat, kadar se na njih razvijejo koreninski gomoljčki.

Če gomoljčke na metuljnicah zdrobimo in njihovo vsebino preiščemo, zapazimo pri veliki povečavi paličasta telesa. Če jih gojimo, bodo izgubila prvotno obliko in se spremenila v prave paličaste bakterije. Te so pa oni del v gomoljčku, ki izkorišča

zračni dušik in ga predeluje v snovi, ki jih rastlina potrebuje za svojo rast in za življenje. Čez nekaj časa gomoljčki odmró, razpadejo in njihove dušikove spojine lahko nato uporablja rastlina.

Bakterije v gomoljčkih dobivajo svojo hrano iz rastline in žive tako na račun rastline. Rastlina pa dobiva od bakterij dušikove spojine. Rastline in bakterije druga drugi dajejo in druga od druge jemljejo. Metuljnice in bakterije so se združile v koristno zadrugo; to sožitje imenujemo s tujo besedo simbioza.

Bakterije so tako prvi pionirji življenja, zakaj naselijo se na skalovju in kamenju, sprejemajo hrano iz zraka, razkrajajo kamenje in pripravljajo tako prst za višje rastline. Bakterije omogočajo obtok snovi v prirodi in s tem življenje rastlin in živali.

V rastlinstvu je zelo razširjena celuloza, ki sestavlja mrenice celic. Skoraj čista celuloza je bezgov stržen, filtrirni papir, vata, platno itd. Celuloza pa ni važna samo za zgradbo rastlin, ampak tudi za industrijo in za prehrano živali. Celulozo uporabljamo kot les in za predivo (bombaž, lan in konoplja). Celuloza je proti raznim vplivom zelo odporna, toda se ne more ustavljati razkrajajoči sili mikroorganizmov. Poznamo dve vrsti bakterij celuloznega kvašenja; ena razkraja celulozo v ogljikov dvokis, masleno in ocatno kislino ter v vodik, druga pa namesto v vodik v metan ali močvirni plin. S celuloznim kvašenjem se razkrajajo odmrle rastline in rastlinski deli, n. pr. odpadlo listje v gozdu, deloma gnoj na gnojišču. Tudi v prebavnih organih živali rastlinojedk se venomer vrši celulozno kvašenje.

Za gojenje lana je važno pektinsko kvašenje, ki ga povzročajo razni mikroorganizmi. Na preprost način so pomakali konopljo v vodo, lan pa so trosili po travi, da sta se godila, preden so terice s teračami odstranile pazderje, da je ostalo samo ličeje. V prvem primeru zrak ne more do konoplje, zato topijo pektinsko snov take bakterije, ki lahko delujejo brez zraka, lan pa obdelujejo aerobne bakterije in ga privedejo v isto stanje.

Obrnimo se od zemlje in rastlin k živlom. Mleko je zelo občutljivo živilo in se rado pokvari. Svetloba ali senca, mraz ali toplota, živi organizmi in stvari mrtve na-

rave, vse ga more v neugodnih razmerah pakvariti tako, da je v izrednih primerih celo nevarno za človeško zdravje. Mleko se navzame bakterij že pri molži, kjer se okuži z glivicami cepljivkami. Nadaljnjo okužbo povzročajo zrak v hlevu, oseba, ki molze, in posoda, v kateri je mleko. Tudi krma, nastilj in prah, ki je na koži krav, ima mnogo mikroorganizmov.

Na splošno lahko opazujemo v mleku mnogo vrst raznih glivic. Naštejmo jih nekaj:

1. mlečno kislinske bakterije,
2. bakterije, ki povzročajo prekipenje v masleno kislino,
3. senen, krompirjev in zemeljski bacil,
4. bakterije, ki tvorijo barvila,
5. bakterije, ki povzročajo sluzavost,
6. glive kvasovke in
7. plesni.

Bakterije uspevajo v mleku, če so zanje življenjski pogoji, izmed katerih so vlaga, primerna toplota in navzočnost hranil najbistvenejši. Mleko ima vsa hranila za bakterije v najpopolnejši obliki. Pri primerni toploti od 20° C do 35° C, ki jo ima mleko v navadnih razmerah poleti takoj po molži, se bakterije v mleku bohotno razvijajo, rastejo in se množe. V toplem mleku se more v štirih urah iz ene same glivice razviti 1000 novih. Če to premislimo, nam postane razumljivo, zakaj se v poletnih mesecih mleko tako naglo skisa.

Kisanje mleka povzročajo mlečno kislinske bakterije, ki jih najdemo povsod v naravi. Za svoj razvoj potrebujejo vlogo, toploto in mlečni sladkor, iz katerega tvorijo mlečno kislino. Ta kislina izzove spremembe v mleku, ki jih poznamo v kisanju mleka.

Seneni, krompirjevi in zemeljski bacili imajo svoja imena po krajih svojega izvora. Najdemo jih tudi v živalskih odpadkih. Ti bacili razkrajajo v mleku beljakovino enako, kot pretvarjajo mlečno kislinske bakterije mlečni sladkor v mlečno kislino. Pri razpadu beljakovin nastanejo peptoni, ki povzročajo v mleku grenek okus in drisko pri otrocih.

Bakterije, ki tvorijo barve (modro, rumeno ali rdeče mleko), po navadi niso nevarne. Pojav je navezan predvsem na velika podjetja in obrate, kjer se te bakterije trdovratno drže.

Včasih se mleko sképi v sluzasto maso, iz katere lahko izvlečemo po meter dolge trakovke. Te pojave povzročajo posebne bakterije, ki povzročajo sluzavost. Tako mleko seveda ni uporabno.

Vidimo torej, da bakterije napadajo vse sestavine mleka: mlečno tolščo, beljakovine in mlečni sladkor. Vendar pa delovanje bakterij ni vedno škodljivo za uporabno vrednost mleka. V določenih okoliščinah in z uporabo čistih glivičnih nasadov izdelujejo iz mleka razne jedi in pijače: kisl mleko, jogurt, kumis in drugo. Tako je danes uporaba čistih, vzgojenih bakterij omogočila, da se je maslarstvo in sirarstvo dvignilo na zavidljivo višino. Popolnoma drugače pa je, če dovolimo, da se glivice v mleku množe neovirano.

Pri zbiranju mleka je treba zelo paziti, da je vse mleko čisto, zdravo in ne staro. En sam liter nakisanega mleka more pokvariti velike količine po zbiralnicah, ker se mlečno kislinske bakterije tako naglo množe. Ker popolnoma ne moremo preprečiti okužbe pri pridobivanju mleka, je treba ukreniti vse potrebno, da se razvoj in delovanje bakterij kolikor močnejše omeji. Tu je važno dvojje: **snaga in hlajenje mleka po molži**, nadalje pa razni ukrepi za podaljšanje uporabne vrednosti mleka.

Znana je **sterilizacija mleka**, pri čemer zbiralnice uporabljajo toploto nad 100° C, s katero uničijo vse mikroorganizme. Če bi uporabljali temperaturo od 120° C do 125° C, bi zadoščalo pri pregretenju pari že nekajminutno steriliziranje, da bi uničili tudi trajne oblike bakterij, namreč spore. Praktično pa tako visoke temperature ne smemo uporabljati, ker trpi pri tem kakovost mleka. Zato po navadi steriliziramo pri 100 do 104° C. Vendar tudi ta način ni najbolj primeren, ker dobi pri tem mleko močan okus po kuhanju.

Pri **pasterizaciji** uporabljamo temperaturo od 60 do 80° C. Pri tej toploti se mleko ogreva 45 do 60 minut, pri čemer se mlečne glivice uničijo, ne da bi se kakovost mleka bistveno spremenila. Pri visoki pasterizaciji, ki jo opravljamo pri 90 do 95° C, so vse forme uničene že v nekaj minutah, ostanejo pa še spore, katerih delovanje zadržimo s tem, da vroče mleko shladimo na nizko temperaturo, ker so temperature od 25 do 45° C najugodnejše za razvoj glivic.

Ne samo kmet, proizvajalec mleka, zbiralne mlekarne in prodajalnice, tudi gospodinje so poklicane, da sodelujejo pri ohranjanju mleka. Takoj po kuhanju ga je treba ohladiti in šele dobro ohlajenega shraniti na hladnem in zračnem prostoru. Ponev ali lonec, v katerem je mleko zavrelo, je treba takoj postaviti v drug, večji lonec ali posodo ali najbolje v vodovodno školjko ter menjati vodo, da se mleko čimprej shladi. Medtem je treba mleko večkrat premešati, da se izdatneje ohlaja. Šele ohlajeno mleko sme gospodinja shraniti v čistem in hladnem prostoru. Če bodo gospodinje z mlekom pravilno ravnale, bodo redko razočarane.

Pri **siru** so nezaželenne bakterije, ki bi povzročile gnilobo. Pri izdelavi nam pomagajo ravno bakterije, ki ovirajo v razvoju gnilobne bakterije, namreč že znane mlečno kislinske bakterije. Surov in redozorel sir se težko topi, je brez značilnega okusa in je slabo prebavljiv. Pri zorenju sira se cepijo beljakovine v nižje sestavne dele. Čim močnejši je razkroj, tem izrazitejši je okus. Duh sira camembert napravi posebna plesen iz vrste penicillium (sorodnica druge plesni, ki daje zdravilni — penicilin). Zorenje sira je izrazit primer ugodnih sprememb, ki jih doživlja živilo, ko drug za drugim slede razni mikrobi v svoji rasti. Včasih sodeluje namreč pri razvoju živila kar več vrst bakterij hkrati, tako pri raznih vrstah sira različne vrste mlečno kislinskih bakterij in plesnobne glivice. Pri delovanju bakterij se razvijajo tudi plini, zato se napravijo v siru značilne luknje.

Oglejmo si še **kipenje mošta**. Vino je kvašen grozdni sok. Mošt začne kmalu po stiskanju grozdja kipeti, ne da bi mu pridali kvasovke. Te so namreč že na grozdju in pridejo pri stiskanju v mošt, kjer se naglo množijo. Za svojo najugodnejšo rast potrebujejo razen sladkorja še beljakovine ali vsaj amonijeve in fosforne soli. Poznamo mnogo vrst kvasovk. Kletarji dodajajo moštu izbrane koristne kvasovke, ki v moštu prevladajo nad divjimi kvasovkami in jih uničijo. S čistimi kvasovkami mošt hitreje pokipi, vino ima boljše aromo, se hitreje učisti ter ne dobi slabega duha ali okusa, ki bi mu ga lahko dale divje kvasovke.

Mošt vre 6 do 8 dni burno, potem začno kvasovke padati na dno in kipenje poteka

mirneje vse do božiča. Po kipenju je treba vino pretočiti, da ga ločimo od odmrlih kvasovk, pretočiti pa ga je treba še pozneje, ker se usedejo na dno soda droži, v katerih najdemo izločene beljakovine, glivice in drugo. Če vina pravi čas ne pretočimo, se razvijejo na usledini razne škodljive bakterije, ki vino pokvari.

Ker vino izhlapeva, ga je treba zalivati, ker se sicer zaradi zraka v sodu razvijejo ocetne glivice, ki spremene alkohol v ocetno kislino (ocetni cik).

Pripeli smo pri svojem opazovanju delovanja glivic do kisa. Grozdni sladkor spremene glivice v alkohol in v ogljikovo kislino. Če bi polna posoda mošta ostala neprodušno zaprta, bi dobili pitno vino, če pa pustimo posodo na zraku, nastane enak pojav, kot če bi pustili na zraku kozarec vina, ki se skisa. Vidimo, da se alkoholne pijače na zraku zaradi delovanja ocetnih glivic spremene v ocet in vodo. Delovanje glivic je najmočnejše pri 24 do 35° C. Čisti špirit se ne more skisati, ker ocetne bakte-

rije močne koncentracije alkohola ne prenesejo, pač pa se dobro počutijo v tekočinah s 6 do 14 odstotkov alkohola.

Za vsako testo je potrebno sredstvo za vzhajanje. Za peko kruha uporabljajo gospodinje po navadi kvas. Testo, ki je pripravljeno iz moke in vode, prične zaradi navzočih bakterij samo kipeti. Tako kipenje imenujemo spontano kipenje testa. V moki so namreč glivice iz vrste mlečno kislinskih bakterij in bakterij koli. Praktično tega kipenja v naši krajih ne uporabljajo, pač pa so na primer Judje tako pekli opresni kruh.

Za peko kruha je mnogo važnejše kislo kipenje testa, ki je mešano kipenje, ker ga povzročajo bakterije in glive kvasovke. Kvas, ki ga gospodinje uporabljajo, je tovarniški izdelek iz stisnjenih glivic kvasovk, ki prične v testu delovati. Razvija se ogljikov dvokis, ki dviguje testo. Pri peki kruha pa gre plin iz testa in zapusti v njem majhne votlinice.

Iz »Starega piskra«

Lojze Avsenak

Lastovica, daj mi krila,
daj pogum mi in milino,
daj, podari mi brzino,
da se dvignem z njo v prostost.

S krili ostrimi bi rezal
motni, zmegleneli zrak,
šinil z njimi bi v oblak
in postal bi sonca gost.

Nikdo več bi me ne vezal,
nikdo z dušo barantal,
nikdo krog srca oprezal,
nikdo mi duha vkoval.

Prost bi krila v soncu stezal,
prost bi luč svobodno pil,
prost bi se v dolé pogrezal,
prost mladičem gnezda vil.

Lastovica, daj mi krila,
z njimi duši daj prostost,
saj ne veš, kaj bi storila,
ko bi spet zadihal prost!

Lipa

Koroški Krjavelj

Lipa sveto je drevo
bila našim dedom,
zbirali so se pod njo
k slavnostim, obredom.

Rod pod njo je zboroval,
pravde moč izvajal,
je bogovom daroval,
veselil se, rajal.

Kakor nekdanj dedom že
lipa nam odpeva,
našo radost in gorje
spremlja, pošumeva.

Lipa draga zeleni
senčico razgrinja,
dom varuje in krasi,
k petju opominja.

V senci nje si bom izbral
grob za mirno spanje,
list in cvet mi bo šumljal
vedno lepe sanje.

1

Znano je, da zdravniki zdravijo nekatere bolezni tudi z žarki, bodisi s toplotnimi ali ultravioletnimi. Veliko uporabljajo tudi rentgenske in radijske žarke. Že to nam pove, da je žarkov več vrst. Večinoma jih proizvajajo umetno — z elektriko.

Tudi v naravi je mnogo raznih žarkov: dolgovalovni, kratkovalovni in z najkrajšimi valovi. Veliko jih fiziki že poznajo in tudi vedo, kaj povzročajo. Drugi so jim še neznan, a znanost hitro napreduje in marsikaj, kar je danes še nerazumljivo, bo nemara že kmalu jasno in naravno.

Glavni vir energije in žarkov v naravi je naše sonce, ki s svojim izžarevanjem daje rast rastlinstvu in živalstvu ter daje tudi energijo, ki jo človek vsestransko uporablja.

2

Poglejmo, kakšno je sonce in kako deluje.

Sonce je velikanska žareča plinasta krogla. Astronomi so ugotovili, da meri v premeru 1.391.000 km, naša zemlja 12.700 km, luna pa 3.475 km. Srednja razdalja med soncem in zemljo je 149.500.000 km, med luno in zemljo pa 384.000 km. Te astronomske številke so kajpak nedoumljive, zato jih sorazmerno zmanjšajmo, da bodo preglednejše, in vzemimo razmerje: milijon kilometrov = deset metrov. Na vrhu nebotičnika v Ljubljani, recimo, postavimo kroglo s premerom štirinajstih metrov. To je pomanjšano naše sonce. Poldrugi kilometer stran denimo na rob mesta trinajst centimetrov veliko žogo — našo zemljo. Pičle štiri metre od nje položimo 3,5 cm drobno jabolko — našo luno, ki obkroži zemeljsko kroglo v enem mesecu. Obe kroglici — zemlja in luna — pa skupaj v enem letu ob robu Ljubljane obkrožita veliko kroglo — sonce na nebotičniku.

Da bodo razdalje in velikosti v nezmanjšanem merilu jasnejše, vzemimo še časovno merilo. Največja mogoča hitrost je hitrost svetlobe, ki na sekundo preleti 300.000 km in pride od sonca do zemlje v pet sto sekundah ali v osmih minutah in 20 sekundah. Raketno letalo bo v bližnji prihodnosti gotovo doseglo hitrost kilo-

meter na sekundo in bo tako na minuto preletelo šestdeset kilometrov, na uro 3.600 km, v enem dnevu pa 86.400 km.

Da bi raketno letalo preletelo daljavo, kolikor meri zemlja v premeru, bi porabilo skoraj štiri ure, za premer lune samo eno uro, za premer sonca pa šestnajst dni. Za razdaljo od zemlje do lune bi rabilo štiri dni in pol, za razdaljo od zemlje do sonca pa pet let! V središče sonca lahko postavimo našo zemljo in luno v njuni naravni razdalji, a bo do roba sonca skoraj še enkrat tako daleč. Vidimo, kako majhni sta zemlja in luna v primeri s soncem, drži pa tudi, da sodi naše sonce na nebu med tako imenovana mala sonca, da je torej pritlikavec v primeri z drugimi sonci — giganti. Astronomi so dognali, da so nekateri veliki stokrat, osemstokrat in celo tisočkrat večji od našega sonca!

3

Da moremo sonce opazovati brez nevarnosti za oko, so astronomski daljnogledi tako urejeni, da k priročni leči (okularju) vstavimo posebne prizme, ki oslabe sončno svetlobo, tako, da niso potrebna temna stekla. Ljudje pri opazovanju sončnih mrkov po navadi uporabljajo okajena in drugačna temna stekla, kar pa ni priporočljivo, ker ta stekla prepuščajo preveč toplote in svetlobe. Dobra so samo tako imenovana »neutralna stekla«, skozi katera vidimo sonce v naravni belorumeni barvi. Za opazovanje sonca s prostim očesom postavimo čisto in ravno ogledalo tako, da ujamemo sončno svetlobo vanj in sliko odbijemo na belo steno ali papir. Ogledalo in papir morata mirovati. Okrogla slika na papirju je sonce. Tako lahko opazimo, da so na soncu včasih večje ali manjše pike — sončne pege.

Pogled skozi astronomski daljnogled nam pove, da je sončna površina, imenovana »fotosfera«, belorumenkasta in kakor bi bila posuta z riževimi zrnici, med katerimi je vsako v resnici veliko 150 do 2.000 km. Ta zrnca vedno spreminjajo lego in velikost ter so podobna belim oblakom. Včasih se oblaki razmaknejo in med njimi se pokaže majhna temna pika, imenovana pegica, ki večkrat naraste in se razširi v

veliko pego. Več večjih in manjših peg skupaj imenujemo skupino peg, ki je včasih, kadar sonce močno deluje, tako velika, kakor je razdalja med zemljo in luno. Posamezne pege dosežejo velikost do sto tisoč kilometrov. Ako meri pega vsaj tri-deset tisoč kilometrov, jo že s prostim očesom opazimo. Ob robu sonca in v bližini

Protuberance na sončnem robu.

peg so svetle lise, imenovane »bakle«, nekakšni oblaki, v katerih žare kalcijevi plini. V baklah večkrat opazimo silne izbruhe (erupcije). Nad sončno površino sega do višine 14.000 km kromosfera (bavasto ozračje), sestojeca iz vodika, helija, kalcija in koronija. Iz žareče kromosfere švigajo žareči jeziki plinov v izredne višine. Ti plameni, imenovani »protuberance«, dosežejo tudi višino nad poldrugim milijon kilometrov, to je toliko, kakor če bi iz štirinajstmetrske sončne krogle na nebotičniku švignil plamen do šestnajst metrov visoko nad površino krogle.

Ob popolnem sončnem mrku vidimo krog sonca srebrnobelo svetlobo, v snopih izžarevajočo iz kromosfere. To je sončna krona ali korona, ki ima najrazličnejše oblike in sega od sonca v silne višine do deset milijonov kilometrov visoko. Ta razdalja je tolikšna, kakor če bi bila okoli našega sončnega modela — štirinajstmetrske krogle — še sto metrov naokrog srebrnobela svetloba sončne krone. V kroni žari plin koronij, v njej pa je delno tudi nežareča snov. Odkar so v zadnjem desetletju za opazovanje korone izumili posebno vrsto daljnogledov — koronoskop — morejo znanstveniki tudi vsak dan opazovati sončno krono.

4

Na sončni površini — fotosferi — so večinoma vedno manjše ali večje pege, so pa tudi dobe, ko celo po več mesecev ni nobena pega vidna. Zadnje tako leto je bilo 1944. Takrat celih 165 dni ni bilo nobene pege na sončni površini. Tako stanje imenujemo minimum (najmanj peg). Minimi so redki in se vrstijo približno po enajstih letih, čemur pravimo »enajstletna sončna perioda«. Ob minimumu sonce na površini miruje, protuberance pa nepre-

nehoma švigajo iz kromosfere. Tedaj se sonce tako rekoč pripravlja za poznejše delovanje, kajti med minimi je sonce bolj ali manj aktivno.

Prvotno je bilo sonce iz samega vodika. Zdaj ga je samo še tretjino celotne sončne gmote, torej se je večina vodika že pretvorila v težje prvine. Ko sonce v svojih žariščih pretvarja prvine, nastajajo silne eksplozije pod strahotnim pritiskom in ob temperaturah več milijonov stopinj. Te eksplozije poganjajo tokove žarečih plinov proti sončni površini. Posledica tega so sončne pege, ki smo jih že omenili. Pege so prav silni sončni viharji, podobni zemeljskim ciklonom; v večjih pegah, zlasti v dvojnih, pa nastajajo magnetični tokovi, ki izžarevajo posebne žarke.

Po minimumu prične sonce močno delovati. Tokovi v valovih naraščajo ali pojemajo ter izvirajo iz središča. Obe polovici — vzhodna in zahodna sončna poloba — delujeta nekako samostojno: kadar v eni polovici tokovi naraščajo in se dvigajo, se v drugi polovici polegajo in pominevajo.¹ Tako valovanje traja po minimumu okoli tri do šest let, dokler tokovi na obeh poloblah hkrati ne dosežejo viška (ritmi) svoje aktivnosti, kar imenujemo maksimum (največ sončnih peg). Sončne periode so zelo različne, kratke so ali dolge, slabotne ali pa izredno silne. Tako je bil maksimum v letu 1547 tako močan, da je sonce od samih peg potemnelo in so bile zvezde tri dni celo podnevi vidne na nebu.

Po maksimumu tokovi postopoma slabijo, njihova moč polagoma pojema, kar traja do sedem let, nakar spet pride mi-

¹ Več o soncu glej v knjigi: Ivan Tomec. Tajne našega sonca, ki jo je leta 1947 založila in izdala Družba sv. Mohorja v Celju.

nimum, ko je sončna površina na videz mirna, brez peg, v notranjosti sonca pa se že nabira sila za novo »enaistletno sončno periodo«. Poznamo periode, trajajoče od sedem do sedemnajst let. Ako bi bile vse periode enako dolge in druga drugi popolnoma enake, bi se v naravi, v rastlinstvu in v pridelkih vse izenačilo ter bi ne bilo nikakih sprememb v vremenu in v življenju. Narava pa čudovito skrbi, da ni nič popolnoma enakega, ampak da je samo podobno.

V naslednji razpredelnici so navedeni minimi in maksimi od leta 1610 do 1944, za dobo, odkar sonce opazujejo z daljnogledi. Iz nje na primer posnamemo, da je bil minimum leta 1901, maksimum 1907, zopetni minimum pa leta 1913. Tako je aktivnost po minimu pet let naraščala, po maksimu pa pet let pojemala.

Minimi in maksimi od leta 1610 do 1944

Minimum	Maksimum	Minimum	Maksimum	Minimum	Maksimum	Minimum
1610	1615	1619	1626	1634	1639	1645
1645	1649	1655	1660	1666	1675	1679
1679	1685	1689	1693	1698	1705	1712
1712	1718	1723	1727	1734	1738	1745
1745	1750	1755	1761	1766	1769	1775
1775	1778	1784	1788	1798	1805	1810
1810	1816	1823	1829	1835	1837	1843
1843	1848	1856	1860	1867	1870	1878
1878	1883	1889	1894	1901	1907	1913
1913	1917	1923	1928	1933	1938	1944

5

Konec vsake »enaistletne sončne periode« je minimum, ko je sončna površina — fotosfera — na vsej sončni obli po več mesecev popolnoma brez peg. Po večdesetletnem opazovanju sem ugotovil, da se v vsej dobi sončne aktivnosti po minimu pojavljajo zdaj pa zdaj samo mali minimi, ki sem jih imenoval t-subminime. Ti mali minimi trajajo le po nekoliko dni, ko je samo del sončne površine, ki je obrnjena k zemlji, brez peg. Sonce se namreč v dobrih 27 dneh zasuče okrog svoje osi. Mali minimi ali t-subminimi pa nastopajo samo v serijah, po eden do enajst t-subminimov v vsaki seriji (glej »Tajne našega sonca«, str. 73—75). V

dobi sončne periode, in to od minima do maksima, se pokaže samo ena do tri serije, po maksimu do zopetnega minima pa celo do deset serij. Zanimivo je, kadar se na soncu pojavi t-subminimum; tedaj opazimo v zemeljskem ozračju velike toplotne razlike. Ako se pojavi t-subminimum v zimskih mesecih, tedaj so izredno ostre zime, kajti ena sončna polobla je na površini neaktivna — brez peg — druga polobla pa celo močno aktivna. Ta razlika v aktivnosti sonca povzroča tudi toplotne razlike v zemeljskem ozračju (glej »Tajne našega sonca«, str. 80 do 82). Vse ostre zime v zadnjih petdesetih letih so bile v dobi, ko so se na soncu pojavljale obenem tudi serije t-subminimov. Zanimiva je bila zima 1947/48. Serija t-subminima bi se bila morala pokazati v septembru, oktobru 1947. A sedanja sončna perioda je izredno močna in bo verjetno tudi daljša, zato se je t-subminimum pričel polagoma razvijati šele 6. novembra 1947. Dne 14. februarja je bil že močan, a popolnoma se je razvil šele 22. in 23. marca 1948. Posledice so znane. V februarju je bil na Finskem izreden mraz —50° C, v Pragi —27° C, pa tudi pri nas je bilo zelo mrzlo. Tudi konec marca in v aprilu so bile ponoči nižje temperature. Ako bi bilo prišlo do serije prej, v zimskih mesecih, bi bila izredno ostra zima. Ostre zime so največkrat, kadar je blizu doba maksima ali minima. Po dosedanjih skušnjah lahko z največjo verjetnostjo pričakujemo, da bo prihodnja zima (1948/49) popolnoma »normalna«, kajti prihodnja serija t-subminimov se bo domnevno pokazala šele jeseni 1949. Sonce ne deluje po predpisanih matematičnih formulah, temveč se razvija, kakor vsako »organsko telo«, po vsakokratni naravni razvojni potrebi. Tako tudi ni izključeno, da se utegne prihodnja serija spet zavleči.

6

Spoznali smo, kako sonce deluje. V njem so vse znane zemeljske prvine v žarečem stanju razen nekaterih, ki jih spektralno še niso ugotovili. Prvine izžarevajo svoje žarke, znane in še neznane. V dobi po minimu do maksima sončna aktivnost v valovih narašča ter jo le redko pretrga t-subminimum. V pegah, zlasti v dvojnih pegah, so magnetični tokovi. Po maksimu ak-

tivnost v valovih pojenjuje in t-subminimi so številni; njihovo število proti minimu narašča, dokler se t-subminimi ne združijo v pravem minimu. V drugem delu aktivnosti po maksimu je izžarevanje različno od izžarevanja v prvem delu. Serije t-subminimov se pojavljajo v zakonitem redu. Ako vemo, kdaj so se pokazale prve serije v periodi, lahko sklepamo, kdaj se bodo še druge (glej »Tajne našega sonca«, str. 75). V tretjem delu sončne aktivnosti, ob minimu, sonce na površini miruje. Tedaj je izžarevanje povsem drugačno kakor ob času aktivnosti. Ob minimu ni ne peš ne magnetičnih tokov ne t-subminimov. Izžarevanje je enakomerno, zato je tudi prvo leto po minimu zelo podobno minimu, ker se aktivnost še ni popolnoma razvila.

Vidimo, da ima vsaka doba povsem svojsko aktivnost in izžarevanje. Njihov vpliv na rastlinstvo in letine kakor tudi na vreme je zelo različen. Poglejmo, kakšne posebnosti imajo posamezne dobe (glej »Tajne našega sonca«, str. 82—83):

V prvem delu aktivnosti, od minima do maksima (v sedanjih sončnih periodih od leta 1944 do okoli leta 1950), prevladuje stalno vremenje, padavine so z večjimi nevihtami. Proti maksimu narašča nevarnost toče. Letine so količinsko dobre.

V drugem delu, od maksima do zopetnega minima (v sedanjih periodih od okoli leta 1950 do približno 1956/57), bo vremenje kratkotrajno zaradi pogostih serij t-subminimov, ki bodo povzročale tudi velike toplotne razlike ob vsakem letnem času. V tem delu pojemajoče aktivnosti bodo letine manj ugodne.

V tretjem delu, ob času minima (to bo okoli leta 1957), bo vremenje trajnejše, prevladovalo bo suho vreme. Pridelki, ki jim tako vremenje godi, bodo dobro uspevali.

7

Iz vsega, kar smo do sedaj navedli, vidimo, da sonce spreminja svojo aktivnost in izžarevanje. V določeni razvojni dobi aktivnosti more biti aktivnost podobna aktivnosti v enaki razvojni dobi kake druge periode; seveda so podobni tudi učinki

Sončna korona pri popolnem sončnem mrku dne 14. januarja 1926. Korona minimalne vrste.

in posledice.² Leto 1949 je peto leto naraščajoče aktivnosti, kakor je bilo tudi leto 1906.

Ako bi prišlo do pravega maksima v letu 1949, bi primerjali to leto z letom 1894, kar smo pojasnili v članku »Sonce in letine« v Koledarju Družbe sv. Mohorja za leto 1948 (glej zlasti razpredelnico na strani 36).

Da ugotovimo, kakšne bodo letine v prihodnjih letih, so nam za vsako dobo sončne periode potrebne natančne statistike o vremenju in pridelkih. Takih statistik doslej nismo delali in, kjer so jih imeli, so jih barbari v vojni uničili. Skušal sem dobiti podatke o pridelkih po uradih in pri zasebnikih, a zaman. Le »Vinarski inštitut kmetijsko znanstvenega zavoda v Mariboru« mi je dal sicer nepopolne, a dragocene podatke o vinskih letinah v zadnjih šestdesetih letih. Dne

² Podobne so na primer letine in vremenje. Tako lahko z največjo verjetnostjo pričakujemo, da bo leto 1949 glede vremenja in letine povsem podobno letu 1906 ali 1894.

13. decembra 1947 mi je poslal naslednje sporočilo:

»Beležk nimamo, ker jih je okupator uničil ali odnesel. Po spominu članov tukajšnjega instituta navajamo:

a) kakovostno najboljši vinski letniki: 1890, 1908, 1917, 1920, 1921, 1945, 1946, 1947; odličen je bil letnik 1834;

b) kolikostno najboljši vinski letniki: 1909, 1922 (a kakovostno zelo slab);

c) kakovostno in količinsko najslabši vinski letniki so bili le v letih po uimah (toča, pozeba) in le lokalno.«

Nastete letnice bomo uporabili, da ugotovimo morebitno zakonitost, v kateri dobi sončne periode je pridelek vina najboljši in kdaj lahko z največjo verjetnostjo pričakujemo dobro vinsko letino.

Kakovostno najboljše vinske letine bomo zaznamovali s črko A, količinsko najboljše pa s črko B. Iz razpredelnice minimov in maksimov, navedene pod 4. točko vzemimo vse periode »enajstletne sončne aktivnosti«, v katerih so bili prej imenovani vinski letniki A in B. Zaradi primerjave navajamo še sončno periodo med letom 1923 in 1933.

Vinski letniki A in B

Minimum	1833	1889	1901	1913	1923	1944
1.	1834 ^A	1890 ^A	1902	1914	1924	1945 ^A
2.	1835	1891	1903	1915	1925	1946 ^A
3.	1836	1892	1904	1916	1926	1947 ^A
4.		1893	1905		1927	1948
5.			1906			1949?
Maksimum	1837	1894	1907	1917 ^A	1928	1950?
1.	1838	1895	1908 ^A	1918	1929	1951?
2.	1839	1896	1909 ^B	1919	1930	1952?
3.	1840	1897	1910	1920 ^A	1931	1953?
4.	1841	1898	1911	1921 ^A	1932	1954?
5.	1842	1899	1912	1922 ^B		1955?
6.		1900				1956?
Minimum	1843	1901	1913	1923	1933	1957?

Že na prvi pogled opazimo, da črke A in B pri letnicah niso raztresene brez vsakega reda. Za sončno periodo med letom 1933 in 1944 ni podatkov. Med vojno viхро v naših krajih marsikje niso obdelovali vinogradov in, kjer so jih, so skrbeli samo, da so pridelek hitro spravili, ne glede na to, kakšen je bil.

Vinski letniki A

I. Kakovostni vinski letniki so bili v prvem letu po minimu, in sicer v letih 1834, 1890 in 1945. Letnik A je bil tudi v letih 1946 in 1947, prejkone zaradi nizke začetne aktivnosti sedanje periode v letu 1945, ki je tudi v letih 1946 do 1947 ime'la za posledico sušna leta.

Prihodnji minimum v sedanji sončni periodi bo približno leta 1957. Smeli bi pričakovati, da bo v prvem letu po minimu spet letnik A, a videti je, da letnik A v prvi polovici prihodnje periode sploh odpade, če je bil že prej v prvem letu po minimu.

II. V prvem letu po maksimu je bil letnik A v letih 1908 in 1917,³ tedaj v območju maksima. Torej vselej, kadar v prvi polovici periode ni bilo letnikov A.

III. Letnik A je bil v drugi polovici periode v letih 1920 in 1921, torej v tretjem ali v drugem letu pred minimom 1923.

Po minimu 1923 v prihodnji sončni periodi od leta 1923 do 1933 ni bilo niti A niti B vinskih letnikov. Ta perioda je bila med najslabotnejšimi sončnimi periodami v zadnjih petdesetih letih. Bržkone v tej periodi ni bilo tiste aktivnosti in izžarevanja, ki je potrebno, da uspeva letnik A. Narava je sama poskrbela, da je bila aktivnost dovoljna še pred minimom, ker je sledila slabo aktivna perioda.

Vinski letniki B

I. Vinski letnik B sledi samo za letnikom A, in sicer v drugi polovici sončne periode.

II. Navadni vinski letniki v drugih letih sončne periode so povsem odvisni od vremena, ker jim primanjkuje potrebne sončne aktivnosti in izžarevanja, ki deluje samo v določenih dobah vsakokratne sončne periode. Kateri in kakšni žarki so ugodni, da uspejo vinski letniki A, bo znanost gotovo dognala.

Omenili smo že, da bo prihodnji maksimum okoli leta 1950, prihodnji minimum pa približno okoli leta 1957. Iz dosedanjih navedb lahko z največjo verjetnostjo sklepamo, opiraje se na statistiko, da so kakovostno odlični vinski letniki lahko v prvem letu po mi-

³ Maksimum je bil 1917, 6, to je v juliju 1917, pred trgatvijo.

nimu ali v območju minima nekaj let pred njim, v dobi pojema joče aktivnosti, ne pa v samem minimumu ali v letu tik pred minimumom.

Razni statistiki skušajo dognati, koliko časa preteče med dvema kakovostnima vin-skima letinama, a to jim ne uspe. Edino na osnovi sončne aktivnosti v posameznih periodah moremo sklepati o prihodnjih vin-skih letnikih. Iz tega uvidimo, kako potrebne so natančne in vestne statistike, posebno za daljšo dobo nazaj, zlasti za žitarice in druge pridelke. Napovedi za prihodnje letine so mogoče na osnovi podrobnih statistik za razne pridelke le, če redno zasledujemo, kako deluje sonce. Isto velja za napovedi vremena.

8

Že v prejšnji točki (7) smo pojasnili, da bo leto 1949 glede vremena in letine podobno letu 1906 ali 1894, in sicer zato, ker je leto 1949 v enaki razvojni dobi sončne aktivnosti, kakor je bilo leto 1906 ali 1894. Dejstvo je tudi, da sonce z izžarevanjem najraznovrstnejših žarkov vpliva na rast pridelkov in na vreme. Tako je vsa rast pridelkov odvisna tudi od tega, kakšno je vsakočasno vreme. Sončno izžarevanje in ugodno vreme uravnava pravilno in dobro uspelo rast vseh pridelkov.

Oglejmo si, kakšno je bilo vreme v letu 1906 glede padavin. Od januarja do maja in v juniju je bilo manj padavin, povprečno mesečno po 84 mm. Največ padavin je bilo v decembru, namreč 185 mm, v drugih mesecih pa jih je bilo povprečno po 136 mm. Nevihte so bile v marcu, aprilu, maju, juliju, septembru in novembru po dve do tri mesečno. Največ neviht sta imela junij in avgust, in sicer prvi sedem, drugi šest. Leto 1906 je bilo leto pred maksimumom.

Vreme v samem letu maksima 1894 pa je bilo naslednje: Najmanj padavin je bilo od januarja do marca, povprečno na mesec po 27 mm. Največ padavin je bilo v juniju, namreč 183 mm, v drugih mesecih pa jih je bilo povprečno po 124 mm na mesec. Nevihte so bile v maju, juniju, juliju in septembru, po tri do štiri na mesec, avgusta pa je bilo celo osem neviht. — Ti meteorološki podatki veljajo za Ljubljano. V

drugih predelih Slovenije najbrž tudi ni bilo prevelikih razlik. Glede zime v letu 1949 sem pojasnil že v točki 5.

Ker nimamo statistik o pridelkih (razen za vino) za 50 let nazaj, ne moremo presojati, kakšni bodo pridelki v letu 1949. Z največjo verjetnostjo pa lahko sklepamo, da bodo vsaj tako ugodni, kakor so bili v letu 1906 ali 1894. Obe leti sta bili tako rekoč v območju maksima. Vreme 1949 bo z največjo verjetnostjo tako, kakršno je bilo 1906 ali 1894. Pidelki pa so odvisni tudi od vremena. Ker vreme za 1949 po teh pojasnilih nekako že poznamo, bodo kmetovalci sami lahko presodili, kako je omenjeno vreme v letu 1906 ali 1894 vplivalo na splošno rast. Takšna bosta predvidoma tudi vreme in pridelek v letu 1949, ki je leto v dobi od minima do maksima. V 6. točki smo že v splošnem pojasnili, kakšna so vremena in pridelki v tej dobi, vendar pripominjamo, da se za kak mesec napovedana množina padavin lahko v času nekoliko premakne.

Ob tej priložnosti spregovorimo še o domnevnem vplivu lune na vreme. Do ljudskega mnenja je prišlo pač zato, ker lunine spremembe lahko vsakdo opazi, vrtenje sonca okrog lastne osi pa je bilo dolgo znano samo znanstvenikom. Sonce se zavrti okrog svoje osi (sinodično v 27 dneh) približno v istem času, kakor pride luna okrog naše zemlje (približno v 29,4 dneh). Ta časovna skladnost je nujno narekovala bistrim opazovalcem med ljudstvom, da so si ustvarili razne ključe in zveze med luno in vremenom. Toda luna je mrtvo telo in njena svetloba samo odsev sonca, zato bo pač treba tudi dosedanja ljudska dognanja revidirati na tej osnovi.

9

V 4. točki smo že pojasnili, da strujijo razni tokovi v obeh poloblah v soncu in da povzročajo na površini sonca vrtnčaste viharje — pege. Vsaka polobla ima po eno glavno strujo in več manjših. Struje naraščajo v valovitih razdobjih. V prvih dveh letih sončne periode strujijo tokovi samo na eni polobli; prvo leto so na primer struje samo na vzhodni, drugo leto pa na zahodni polobli.

V tretjem letu enajstletne periode se struje razvoje ter gredo do površine son-

ca, in sicer prva struja iz zahodne poloble, druga pa iz vzhodne. V četrtem letu periode je vrstni red struj nasproten, torej pride prva struja iz vzhodne, druga pa iz zahodne poloble. Toda vsako leto nastopajo vse te struje: prva in druga v čedalje krajših časovnih presledkih — toliko časa, da se obe, vzhodna in zahodna, združita in povzročita maksimum. Poglejmo, kako so se struje razvijale od minima v letu 1944 dalje.

	Jakost peg
Minimum v maju 1944	0
Razdobje 10 mesecev	
a) Prva vzhodna struja E v aprilu 1945	8
Presledek 5 mesecev	
b) Druga vzhodna struja E v oktobru 1945	9
Razdobje 7 mesecev	
a) Prva zahodna struja W v juniju 1946	11
Presledek 3 mesece	
b) Druga zahodna struja W v oktobru 1946	10
Razdobje 6 mesecev	
a) Prva zahodna struja W v maju 1947	17
Presledek 2 meseca	
b) Druga vzhodna struja E v avgustu 1947	16
Razdobje 7 mesecev	
a) Prva vzhodna struja E v aprilu 1948	16
Presledek 23 dni	
b) Druga zahodna struja W v maju 1948	17
Razdobje 7 mesecev	

Članek je bil napisan v maju 1948. Tu so že prvi znaki nastopajočega maksima.

Iz tega pregleda je razvidno, kako struje v valovitih razdobjih 10—7—6—7 naraščajo ter se tudi jakost peg od 0 do 17 in 16

veča. Značilno pa je posebno, kako se presledki med prvo in drugo strujo vsako leto zmanjšujejo, in to v razmerju 5 : 3 : 2. Krajšanje presledkov je zelo važno, ker nam pojasni, kdaj se bosta obe struji brez presledka združili; takrat bo namreč pravi maksimum. Potemtakem kaže, da bo maksimum že konec leta 1948 ali v začetku 1949, ni pa izključeno, da se bo jakost peg še nadalje večala do leta 1950 in da bo takrat maksimum.

Zanimivo je to novo, tu prvič objavljeno razmerje 5 : 3 : 2. Podobno razmerje 2 : 3 : 5 smo že opisali v »Tajnah našega sonca«, ko se serije t-subminimov, nadalje cikli in sončne periode razvijajo v zakonitem razmerju 2 : 3 : 5. Videti je, da je razmerje 2 : 3 : 5 splošna zakonitost vsega sončnega aktivnega delovanja.

Sonce torej v »enajstletni periodi« deluje z različno aktivnostjo in v raznih obdobjih izžareva svojevrstno žarkovje, ki vsakokratno vpliva na rast in vremenje.

V prvem obdobju (od minima do maksima) aktivnost v valovitih razdobjih in s krajsaiočimi se presledki narašča.

V drugem obdobju (od maksima do minima) sončna aktivnost pojema, in to v presledkih, ki jih povzročajo serije t-subminimov.

V tretjem obdobju (ob minimu) pa sončna aktivnost nekako počiva, da zbira nove sile za prihodnjo novo sončno periodo.

Ravno tako nastajajo krajše in daljše dobe enakega vremenja, ki se celo ob enakih pogojih podobno ponavljajo (periodika v sinoptiki).

Kadri

S. Naum

Mnogo berete danes križem po časopisih o »novih kadrih«. Ne bo odveč, če preberete tudi še kaj razlage o njihovi pomembnosti.

Beseda sama — kader — je tujka. Prevzeta je bila iz francoščine, Francozi pa so dobili jedro iz latinščine. Prvotno pomeni to okvir, nekaj v štirivogelnik zajetega. Pri ljudeh pa danes pomeni kader toliko kakor stožer, deblo nekih ljudi v množici drugih. Potemtakem nam je pomen besede že jasen. Kader, kadrovci so tisti ljudje, ki so posebno izučeni, spretni in

sposobni za kako delo v kakršnem koli poklicu, pri kateri koli stroki. Ti vodijo druge z besedo in z zgledom. Usposobljenost za to si morajo pridobiti. Res je potrebna tudi naravna nadarjenost in veselje do posebnega poklicnega dela, zatem pa uk in vaja.

Poglejmo v preteklost. Starši so dajali mlade fante v uk k raznim obrtnikom, mojstrom. Žal je bil pri premnogih mojstrih tak fant dolgo le zastonski hlapček. Hodil je po vodo, cepil drva, pestoval otroke, pometal in snažil. Šele zadnje leto uka je

dobil v roke kaj malega dela v stroki, ktere bi se bil moral dobro izučiti.

Ko so se pri nas že pojavljale tovarne, so mnoge klicale v službo ljudi — usposobljene, kvalificirane — iz tujine. Doma jih še ni bilo tisti čas in jih tudi ni bilo mogoče tako neutegoma vzgojiti, čeprav moramo pravično priznati, da je prirojena slovenska nadarjenost od leta do leta rodila več posebno usposobljenih, kvalificiranih delavcev in mojstrov.

Le en zgled naj navedem. Znani Peter Kozina, ki je v Trziču ustanovil odlično tovarno za čevlje, mi je razodel tole: Ves teden sem bil na Dunaju v prav taki tovarni, kakršna je moja. Vse sem si natančno ogledal. Prav take stroje imajo, kakor so moji. Usnie naročajo pri istih tvrdkah kakor jaz. Delavce plačujejo celo nekoliko bolje kakor jaz. In vendar ne morem tekmovati z njimi. Čevlje prodajajo po nižji ceni, kakor jih morem jaz. Kje je vzrok? — Čudovito usposobljeno delavstvo! Naše prekašajo v hitrosti in spretnosti pri izdelavi.

Iz tega sledi, da so nam kadri zares usposobljenih, kvalificiranih delavcev nujno potrebni. Pametno zahteva tudi naša petletka, da si jih moramo čim več vzgojiti. Po premnogih preskušnjah, premišljevanju in vaji po vsem svetu je že dognano, kakšen način dela je po času in kakovosti najboljši. Vsak gib je že preudarjen in pretehtan, da bo delo opravljeno v najkrajšem času, da bo zanj treba najmanj gibov in da bo potrošene tudi najmanj človeške sile, da se bo delavec najmanj utrudil. Vse to je naš preprosti človek že davno pravilno presodil. Takoj je vedel, kateri rokodelc je tak, da se mu delo zares odseda, da mu gre hitro izpod rok, da noben udarec in zamah ni zaman. Takega so iskali, ko so koga najemali v hišo za delo. Tistih, ki so mečka'i, brnjali, se ozirali, brez nehanja govorili in še čedro tlačili, niso marali. Danes pa vlada stroj, ko teče vse po traku, tudi avtomobil, ki ga v pol ure sestavijo, da lahko takoj sede vanj šofer in se odpelje. Za spretnost, da delavec porabi in izrabi vsako sekundo vrtečega se stroja, pa je treba posebnega pouka in vaje. Za tako izšolanje skrbi naša ljudska oblast z vso vnemo in ne hrani stroškov za dosego uspehov. Doseči pa jih skuša na tri načine.

Mlade ljudi iz vse Jugoslavije pošilja v druge države, da se tam v raznih tovarnah učijo in šolajo za posebne poklice. To je prvi, za trdno zelo uspešen način, da dobimo domov zares usposobljene, kvalificirane delavce.

Drugi način je ta, da že v tovarnah izučene ljudi, ki kažejo resno prizadevanje, sposobnost in nadarjenost za kako stroko, oddajo v posebne srednje tehnične šole in jim podeljujejo štipendije, da se izobrazijo za prve delavce in mojstre.

Tretji način dodatne izobrazbe v stroki nudijo tečaji. Vanje sprejemajo tiste delavce, ki v tovarnah že opravljajo delo, a se želijo še bolje izuriti v stroki, v oddelku, kjer so že zaposleni. Taki hodijo vsak dan še po dve uri v tečaj, kjer jim razložijo in pokažejo sestavo strojev, pripravnost posebnega orodja, da ga znajo hitro in pravilno izrabiti; uče se naglo najti napako, okvaro pri stroju in jo odpraviti ter popraviti.

Ustavimo se za hip pri zelo vsakdanjem zgledu. Vsak avtomobil ima kako muho, da se ti sredi poti ustavi. Zares kvalificiran šofer ti bo v nekaj minutah našel in popravil napako pa se spet odpelje. Zasilni vozač pa bo čakal, da boš lahko sedel kaki dve uri na kantonu ob cesti. Iz takih tečajev prihajajo tudi udarniki, a ne zato, ker se mučijo do škode, ampak zato, ker se jim spretno sponaša vsaka minuta dela.

V tečajih se učijo tudi splošne izobrazbe. Uče se računstva, fizike, zgodovine, državnih zakonov in tako dalje. Veselje dobijo do branja strokovnih knjig in leposlovja. Ob koncu pa morajo vsi pred izpraševalce, nakar dobijo spričevala, ki jim potrjuje pravico do lepših mest in tudi pravico do boljše plače.

Izméd takih usposobljenih delavcev ne bo težko izbrati nekaterih, ki se bodo prostovoljno udeležili še drugega tečaja, v katerem se bodo posvetili le eni stroki, da bi v njej dosegli izredno, temeljito veščnost — da bodo specialisti.

Jasno nam je torej, kaj so kadri, vemo, da mora biti po petletnem načrtu na tisoče kadrovcev vzgojenih v najrazličnejših strokah. Pravično priznamo, da so nam taki kadri od sile potrebni, in hvaležni moramo biti, da jih zahteva petletka.

Dragi kmetovalci, že tretje leto po osvoboditvi se po knjigi — koledarju, ki že desetletja zahaja v vaše domove in ga težko pričakujete — pogovarjam z vami o kmetijstvu. Pogledali smo že, kakšno škodo je trpelo naše kmetijstvo med vojno, ozrli smo se nekoliko v preteklost in napravili smo načrt za prihodnost. Sedaj je menda čas, da se ustavimo pri posameznih vprašanjih iz kmetijskega gospodarstva in si jih podrobneje ogledamo.

Kaj si vsi v sedanjih časih prizadevamo? Da bi čim več pridelali. Pridelati namreč pomeni biti sit in oblečen. Razmislimo: Kaj moramo storiti, da bomo čim več pridelali? Kaj je najnujnejše, najpotrebnejše? Kaj je tudi v sedanjih časih mogoče napraviti?

Odgovor ni lahek. Letina je odvisna od toliko različnih okoliščin, da bi predaleč zašli, ako bi jih vse naštevati. Še več. Ni mogoče reči: ta okoliščina je važnejša, druga manj, ta pogoj nujnejši, oni manj. Čudovito povezane so okoliščine in pogoji med seboj, da le skupno, v tesnem sodelovanju dajo dober pridelek, obilno letino. Ako odpove le en pogoj, odpove tudi letina.

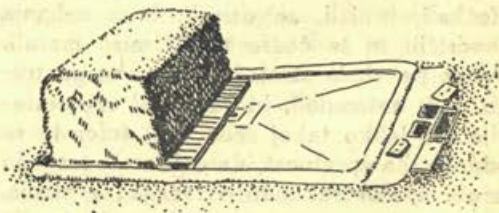
Tri glavne panoge ima kmetijsko gospodarstvo: 1. pridelovanje kmetijskih rastlin, ki nam nudijo živež in krmo, 2. živinorejo, ki predeluje krmo in rastlinske, za živež neprikladne snovi v tečne in dragocene izdelke, v mleko, mašč in meso, in končno 3. obdelovanje zemlje, ki predela živalske in rastlinske odpadke, gnoj in strn v rastlinsko hrano. Pridelovanje rastlin, živinoreja in obdelovanje zemlje se povezujejo v strnjen obroč, ki ga ne more nihče razdrobiti brez zlih posledic za gospodarstvo. Ta obroč pa se vrti na trdni podlagi, na rodovitni zemlji. Na njej sloni kmetija, z njo uspeva in napreduje, brez nje — propade. Zemlja sama ni dovolj trden temelj, potrebna je — poudarjam — rodovita zemlja.

Naj o njej zapišem nekaj vrstic, ker vidim, da je naša kmetijska zemlja vedno manj rodovita. Zakaj neki upada rodovitnost zemlje? Ker se manjša število živine, ker je vedno manj gnoja. Manj gnoja pomeni manj pridelka. Kaj nam je storiti, da bomo kljub temu vzdržali rodovitnost zemlje na zadostni višini? To vprašanje me

bega, zato se mi zdi potrebno, da se o tem pomenim z vami.

Gnojila ne morejo nadomestiti gnoja. Kdor meni, da bo samo z gnojili, kupljenimi v trgovini, vzdržal rodovitnost zemlje, se bridko moti. Velika je razlika med gnojili in gnojem. Gnoj je živ, gnojila so mrtva. Gnoj je temelj gnojenju, gnojila so le dodatki. Gnojila dobro učinkujejo le, ako jih rabiš hkrati z gnojem. Poprej smo priporočali, naj bi si uredili gnojenje tako, da bi eno leto pognojili krepko z gnojem, drugo in tretje leto z gnojili, eno leto pa bi sploh ne gnojili. Sedaj priporočamo drugače: gnojimo z manjšo količino gnoja, hkrati dodajmo obilo gnojil, presledek med gnojenjem pa naj bo tem krajši. Ne na vsaka štiri leta, temveč vsaj na dve leti gnojimo z gnojem, če že ne moremo vsako leto.

Znano je, da si mora kmetovalec celotno gospodarstvo urediti tako, da bo vsako leto na vsak hektar njivske površine pridelal vsaj en vagon, to je deset ton gnoja. To bo dosegel le, ako bo na vsak hektar obdelovalne zemlje, to je njiv in travnikov, redil po eno glavo velike živine. Naj si vsakdo preračuna, ali redi toliko živine ali ne, ali bo pridelal toliko gnoja ali ne! Prepričan sem, da bo večina kmetovalcev spoznala, da je v hlevu premalo živine, ako je je morda po številu dovolj, je pa prelahka. Ne bomo ugotavljali, zakaj smo prišli tako daleč. Ugotovimo le eno: zdaj pridelamo manj gnoja, kot smo ga pridelali nekoč. Z gnojili primanjkljaja ne moremo nadomestiti, pa čeprav bi jih še toliko trosili. Gnojila ne vsebujejo humusa, zato niso gnoju enakovredna.

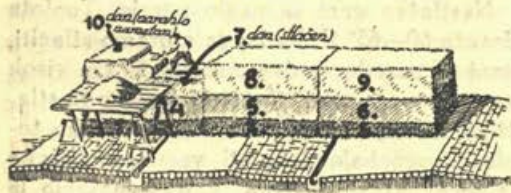
Novodobno gnojišče. Dobra gnojnična jama in nepropustna gnojna plošča, to je bistvo novodobnega gnojišča. Najvažnejše je pa pravilno nakladanje gnoja na gnojišče.

Ta tuja beseda je našemu kmetovalcu že prav dobro znana. Kadar prhni slama, listje, gnoj, skratka rastlinska snov, rastlinski odpadki, tedaj nastane črna prst, črnica, ki ji pravimo tudi sprhnina ali sprstenina. To je humus. Gnoj v zemlji sprsteti, sprstenina pa dá zemlji rodovitnost.

Humus je hrana drobnoživkam (bakterijam), ki v zemlji pripravljajo in varijo hrano za rastline. Sprstenina razen tega veže drobce zemlje v skupine, v mrvice, grudice in kepice ter spreminja zloženost, sestavo zemlje. Od zloga zemlje je odvisno polno lastnosti zemlje, ki vse skupaj v srečni povezavi zemljo zgódijo, jo napravijo godno in rodovitno. Zato humus daje zemlji rodovitnost, zato brez njega rodovitnost pada. Da so letine vedno slabše, niso vzrok le uime — toča, suša — temveč so v glavnem zato, ker dobiva naša zemlja vedno manj sprstenine, vedno manj gnojja.

Ako naj torej rodovitnost zemlje dvignemo ali jo vsaj vzdržimo, ji moramo priskrbeti dovolj sprstenine. A kje naj jo dobimo? Dve poti sta: rastlinsko tvarino moramo na kmetiji zbirati, jo skrbno ohraniti in pa rastlinsko snov moramo tudi pridelati. To moram bolj razložiti.

Dva glavna vira rastlinske tvarine, s tem tudi življenja v zemlji in rastlinske hrane, sta na kmetiji: gnojni kup in kup mešanca — komposta. Gnoj za njivo, mešanec za travnik in pašnik. Ako imamo manj gnojja, bi pričakovali, da ga bomo zato bolj cenili, da bomo nanj bolj pazili in skrbeli zanj.

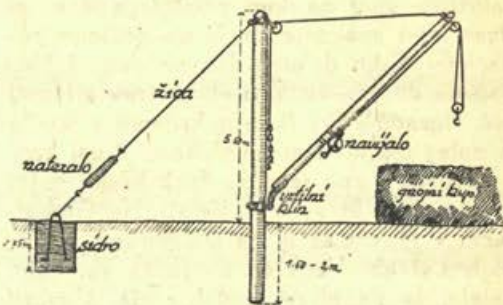

Kup izboljšane gnojja. Slika pove, kako naj kmetovalec naklada gnoj na kup, da bo dobil izboljšani gnoj, ki naglo deluje in nič ne zaplevali njive.

Gnojni kup terja več strežbe

Koliko smo že pisali in brali o hlevskem gnoju in o njegovem oskrbovanju, pa še vse premalo. Ali pa smo metali bob ob stero. Še danes, ko nam tako trda prede, se ne menimo zanj, še nismo začeli bolj skrbeti

zanj. Niti na gnojišču niti na nišvi še ne ravnamo z njim pravilno. Glede oskrbovanja gnojja poznamo nove, boljše načine. Ali smo jih že uvedli? Z zidavo gnojišča oskrbovanje gnojja še ni rešeno, ker zidava gnojišča

Dvigalnik za gnoj. Priporočamo delati 3 metre visoke kupe na gnojišču. Preprost dvigalnik olajša vsakdanje težavno dviganje gnojja na gnojni kup.

ni najvažnejša. Ravnanje z gnojem, to je bistveno. Gnojišče je že bolj postransko. Res je, da imamo na slabem gnojišču lahko dober gnoj, ako le poskrbimo, da se gnojnica ne scejja po dvorišču, in nasprotno, da imamo pogosto na dobrem gnojišču zelo slab gnoj. Morda je že kdo slišal, da so zunaj po svetu ponekod že pričeli cementirana gnojišča rušiti. Mi jih niti sezidali še nismo povsod. Kaj pomeni, da jih drugod podirajo? To pomeni, da je tudi brez dobrega gnojišča na kmetiji mogoče pridelati prav dober gnoj. Mar ni to zelo važno za nas ravno sedaj, ko res ne moremo priporočati gnojišč iz cementa, ker cementa v ta namen ni moč dobiti.

Gnojnična jama mora biti, to drži. In gnojnična jama mora gnojnico res tudi držati. Za gnojišče pa zadostuje dobro zbita, nepropustna podlaga, v sredini poglobljena, da se vsa voda steka na sredo in od tod v jamo. To pa lahko napravimo tudi brez cementa ali vsaj z malo cementa. Dobro zalit kamen, kamnite plošče ali vsaj dobro zbita glina že zadostuje. Gnojnična jama je seveda najboljša iz cementa, a tudi s kamenjem ali opeko jo lahko sezidate, jo zadelate z ilovico ali jo s krajniki obijete, pa bo prav dobra. Možnosti je torej dovolj. Nihče se ne more izgovarjati, češ da bi rad napravil dobro jamo, dobro gnojišče, a da ni tega, ni onega.

Gnojni kup mora biti najmanj tri metre visok. Gnojja, ki ga izkidamo, ne rezme-

čimo po vsem gnojišču. Nasprotno, v kotu začnemo in vsak dan izkidani gnoj naložimo lepo enakomerno le na tolikšni površini gnojišča, da ostane, ko ga pošteno stlačimo, 20 — 30 cm visoka plast. Drugi dan naložimo gnoj na kup prejšnjega dne, in sicer lepo enakomerno, in ga pošteno potlačimo. Tako delamo dan na dan, dokler kup ne doseže višine treh metrov ali tudi več. Nazadnje prvi kup pokrijemo z zemljo in poleg njega začnemo skladati drugi kup.

Že pred vojno sem na dveh krajih našel kmetovalce, ki so tako delali. Na Gorenjskem v Mavčičah in na Dolenjskem v Velikih Laščah. Verjetno jih je še več tako delalo, le da nisem vedel zanje. Govoril sem s temi umnimi kmetovalci in niso se mogli prehvaliti s kakovostjo gnoja. Malo več dela terja ta način, a dá za 70 % več koristi. Z boljšim ravnanjem z gnojem torej nadomestimo manjšo količino gnoja.

Gnoj se v takem visokem kupu lepo počasi segreje na 40—50° C in se nato spet počasi ohladi. Izgub ni nobenih, ako vodo, ki se sceja izpod kupa, napeljemo v gnojnično jamo.

Gnoj je v treh do štirih mesecih uležan, zrel, da ga lahko izvozimo na njivo. Gnojišče je za pol manjše kakor po navadi. Ako pa že imamo gnojišče, zidano za navadno, to je za nizko kopičenje gnoja, bomo vsaj brez skrbi, da nam ne bo treba gnoja voziti na njivo o nepravem času, ko še ni zrel. Saj vemo, da je premalo uležan gnoj slab; pridelek utegne celo zmanjšati, ne pa, da bi ga, kakor pravilno pričakujemo, zvečal. Slamnat gnoj ne sme v njivo. Gnoj mora biti vsaj na pol uležan.

Gnoj gre pri uležavanju, zorenju skozi štiri stopnje; presen gnoj, na pol uležan, uležan in črna prst, to so te stopnje. Ako izpiramo presen gnoj, se iz njega cedi motna, rdečkastorumeni ali zelenkasta tekočina. Iz na pol uležanega gnoja ne moremo potegniti cele slamnate bilke, ker se utrga. Iz njega se cedi črna in gosta tekočina. Gnoj je izgubil do 20 % teže. Gnoj je uležan tedaj, ko ne razločimo več v njem posameznih slamnatih bilk; tedaj je gnoj črna snov, ki se maže. Ako ga izperemo in izcedek precedimo, dobimo tekočino brez barve. Gnoja je ravno za pol manj. Črne prsti ali humusa, ki je zadnja stopnja v zorenju gnoja, je komaj četrtnina prvotne teže.

Na njivo, namreč v zemljo, sme priti kvečjemu na pol uležan gnoj; tak pa je v treh do štirih mesecih, če je dobro naložen, a dobro je zložen le v visokih kupih.

Pri visokem nalaganju gnoja je težava le v dviganju na zahtevano višino. Kjer je hlev na bregu, si pomagamo, ako napravimo gnojišče v bregu tako, da gnoj od zgoraj skladamo na gnojišče. Ako je gnojišče v isti ravnini s hlevom, je treba gnoj dvigati z raznimi napravami. Naredimo na primer oder, še boljše je pa preprosto dvigalo, kakršnega kaže slika. Vsak si ga lahko sam napravi, gotovo pa bomo začeli tudi na debelo izdelovati primerna dvigala.

Izboljšani gnoj

Poznamo pa še boljši način spravljanja gnoja. Tudi ta način za nas ni nov. Že pred leti smo ga priporočali. Zahteva sicer še nekaj več dela kakor prej imenovani način, zato pa je gnoj še boljši, uspeh še večji. Govorijo o plemenitem gnoju, jaz ga imenujem izboljšani gnoj. Lahko bi mu tudi rekli na toplo uležani gnoj.

Poglejmo, kako je treba ravnati z gnojem, da dobimo čim večjo gnojilno vrednost.

Gnoj enega dne naložimo na približno meter visok kup in ga nič ne stlačimo (na sliki kup 1). Drugi dan naložimo enak kup zraven prejšnjega (kup 2), tretji dan tretji kup (3). Četrty dan stlačimo prvi kup, naložimo nanj novega in ga ne stlačimo. Tako nadaljujemo do višine treh metrov. Tedaj kup pokrijemo z zemljo.

Nestlačen gnoj se naglo ugreje. Toplota doseže 60—65° C. Tedaj ga moramo stlačiti, gnoj se posede za dve tretjini: 90 cm visok kup presnega gnoja je četrti dan, ko ga stlačimo, komaj 30 cm visok. Zaradi velike toplote prenehajo delovati vse drobnoživke (glivice), ki zorijo gnoj. V treh mesecih je gnoj zrel in se potlej nič več ne spreminja. Mesece in mesece lahko leži, ako je dobro pokrit z zemljo, a ne izgubi prav nič svoje redilnosti. Sicer ga pa nihče ne bo predolgo puščal na kupu.

Toda da se nam izboljšani gnoj dobro posreči, mora vsebovati precej slame. Brez slame se ne ugreje dovolj. Kjer torej nastiljate s slamo, tamkaj boste imeli najboljše uspehe z izboljšanim, s toplo uležanim gnojem.

Poljica	marec	april	maj	junij	julij	avgust	sept.	okt.	nov.	dec.	januar	febr.
1. leto		Oves in trava deteljica o v s			zato	trava deteljica						
2. leto	Trava deteljica											
3. leto	Trava deteljica											
4. leto		koruza										
		brotopir										
5. leto	ozimna pšenica											
	ozimna repica											
6. leto		sladkorna pesa										
		brotopir										

Izboljševalni (travni) kolobar. Polje naj bo vse leto pokrito s posevki, da bo zavarovano pred kvarnim delovanjem dežja, toče, viharja, sončne oripeke in menjave toplote. Naše polje kliče po sprhini, ki je nosilec vsega življenja v zemlji in tvorec godne zemlje. Z gnojem ne vnesemo v zemljo dovolj sprhnine. Setev mešanice detelje in trave je edina pot iz zagate. Slika nazorno kaže samo en primer šestletnega sodobnega kolobarja. To je le okvirni kolobar, samo za primer. Vsakdo si bo sestavil sam kolobar po istih načelih, pri čemer mu bo pomagal setveni kolobar, ki je na drugi strani.

Kompostiranje gnoja

Med vojno se je v tujini močno razširilo kompostiranje gnoja. Osnovana so bila društva kmetovalcev, ki so priporočala ta način spravljanja in zorenja gnoja. Vsak član se je obvezal, da bo razbil cementirano gnojšče, ako ga je imel, in ves gnoj skompostiral. Kaj se to pravi?

Gnoj so sproti vsak dan vozili na večji prostor, kjer so ga nametavali v 20—30 cm visok, 17 cm širok in po potrebi dolg kup, ga takoj stlačili in pokrili z zemljo. Na dnu kompostišča je bila zemlja ali nasuta slama ali šota ali kaj podobnega. V skrajnem primeru bi tudi žaganje ustrezalo.

Kup so dopolnjevali do višine 1—1,5 m, v dolžino pa do 50 m in več, kakor je pač prostor dovoljeval. Gnoj je moral biti dobro pokrit z zemljo, celo zamazan z ilovico, ako je zemlja razpokala. V štirih mesecih je lepo sprhnel in dozorel. Z zemljo vred so ga zvozili na njive.

Kdor je brez dobrega gnojšča, bo najbolje ohranil gnoj tako, da ga bo spremenil v kompost. Na kup lahko zvozimo ves stranišnik in vso gnojnico. Stranišnik ne spada ne na njivo ne na travnik. Prezoreti mora, to pa se najbolje zgodi na kompostnem kupu. Tudi gnojnice ne moremo vsak čas izvoziti. Torej naj gre na kompostni kup.

Kompostni kup

Ne bi smelo biti kmetije brez kompostnih kupov, in sicer vsaj štirih: na vrtu, pri hiši in na vsakem travniku po eden.

Ne bom našteval, kaj spada na tak kup. Vsakdo ve, da vsi rastlinski in vsakovrstni odpadki, smeti, pepel, stranišnik, gnojnica, apno, gnojila, skratka vse, kar lahko napravi humus in rastlinsko hrano. Ne bom se spuščal v podrobnosti, saj jih že poznamo in lahko poiščemo potrebno strokovno berilo. Le opozarjam, da ne smemo ničesar skuriti, kar lahko sprhni in sprsteni. Nesrečno kur-

Rastlina	Raste dni	jan.	febr.	marec	april	maj	junij	julij	avg.	sept.	okt.	nov.	dec.
1 ozimna pšenica	284-340												
2 jara pšenica	120-140												
3 ozimna rž	280-322												
4 jara rž	112-140												
5 ozimni ječmen	290-300												
6 jari ječmen	80-130												
7 oves	100-150												
8 koruza, sirek	120-180												
9 proso	92												
10 ajda	strniščna 84 prašna 84												
11 rižol	84-100												
12 bob	150-200												
13 njivski grah	pomladanski 140-150 zimski 270												
14 leče	zimski 280 pomladanski 80-120												
15 soja	90-148												
16 volčji bob	za seme 140-170 za podor 100 v vinogradu 400												
17 grašica navadna	zimski 300 jara 120-150 za seme 240 za krmu 80-90												
18 ogrska grašica	300-350												
19 kocičasta grašica	zimski 300 jara 80-100												
20 krompir	zgodnji 70-120 srednji 120-150 pozni 150-180 po letski detelji 90-120												
21 laška repa	180												
22 korenje	v oz. ječmen 200 v j. ječmen in bob 180												
23 repa	strniščna 90-100 prašna 90-100												
24 krmska pesa	sejana 200 presejana 140												
25 sladkorna pesa	210												
26 kavla	sejati 160-220 saditi 160-220												
27 glavato zelje	sejati 180-200 saditi 190-200												
28 buče	120-140												
29 lan	jari 130 jesenski 80-90 zimski 320												
30 konoplja	90-110												
31 sončnice	120-150												
32 ogrščice	zimski 300-340 jara 140-180												
33 repice	zimski 300 jara 90-100												
34 mak	120-150												
35 črna detelja	v mešičkih 1 leto izluščena 2 leto												
36 nemška detelja	1 leto 8-6 leto												
37 začasni travnik	1 leto 2,5-4 leto												
38 laška detelja	1 leto 2,5-3 leto												
39 nekota	1 leto 2-8 leto												

Setveni kolobar nam pove, kdaj sejemo in žanjemo najpomembnejše poljščine. Ni jih malo. Pri setvi se ne ravnamo samo po svetnikih, zlastih ne po stalnih. Po toploti zemlje bi se morali ravnati, ako bi imeli primeren toplomer, da bi jo merili. Težko je sestaviti setveni kolobar, ki bi veljal za vse kraje Slovenije. V naši preglednici je čas setve in žetve označen z de-

belejšo vodoravno črto med krožcema. Nekaj pojasnil k posameznim predalčkom v preglednici: — 8: Na Primorskem sejejo zgodnjo turščico konec junija, drugod bi jo tedaj lahko sejali na zelinje. — 16: Volčji bob podorjemo pozno jeseni z zelino vred. — 17: Jaro grašico sejemo lahko do konca junija, od prve setve pa žanjemo seme od 20. julija dalje. Jaro grašico za

jenje po vrtovih in po njivah mora prenehati. Prenehati moramo tudi kuriti s šoto, prenehati zažigati vejevje, grmičje in podobno. Vse to je organska, rastlinska snov, ki lahko sprsteni. Le bolne rastline bomo pokurili, da ne bomo raznesli rastlinskih bolezni in škodljivcev, vse drugo pa mora na kompost.

Preprost račun

Črna zemlja (rusko černoziem) je najboljša zemlja, ker vsebuje obilo humusa. Ako bi želeli napraviti našo zemljo vsaj približno tako rodovitno, bi morali zagrebsti vanjo okoli 60.000 kg humusa na hektar. Ako pognojimo vsako leto vsak hektar naše zemlje s približno enim vagonom gnojja, ji damo le okoli 2000 kg humusa. Morali bi torej trideset let gnojiti našo zemljo in nič humusa bi ne smelo iti v nič, spremeniti se v rastlinsko hrano, da bi dosegli rodovitnost črne zemlje. Ker se pa vsa sprstenina sprti porabi v zemlji, vidimo, da samo z gnojem rodovitnosti naše zemlje ne moremo povečati, ampak da jo lahko le vzdržujemo na isti višini. Zato pa so pridelki takoj slabši, kakor hitro prenehamo gnojiti. V zemlji ni nobene zaloge, nobene železne rezerve za slabše čase. Nič čudnega torej, da se oziramo še po drugih sredstvih in načinih, ki bi nam utegnili nuditi prepotrebno črno tvarino — humus.

Kaj so storili naši predniki, kadar jim n'iva ni več zadosti rodila. Pustili so jo neobdelano, neobsejano: dali so jo v pre'og ali v prevor, pustili so jo v mejo, v travnik. V drnini ali trzni zemlji se je n'iva odpočila. Rodovitnost se je povrnila. Od kod, zakaj? Njiva se je v pušči obrasla, zaledinila se je. Ko so ledino preorali, je ostalo v zemlji vse polno sprstenelih korenin in rastlinskih odpadkov. Humus so torej kratko malo pridelali, pridobili na njivi. Tako si pomaga narava sama. Zakaj bi ne izrabili tega? Katere rastline nam najbolj obo-

gatijo zemljo s sprstenino? Detelje in trave v mešanici.

Našli smo torej nov vir sprstenine, ki ga dajejo detelje in trave, velja ga le pravilno uporabiti in dobro izkoristiti.

Pravilen kolobar nam obogati zemljo s humusom in poveča rodovitnost zemlje.

Kaj je kolobar, vsi vemo, vendar ne vem, kako naj besedo bolje razložim. Razen kolobarja se je namreč v našem jeziku pojavila še druga beseda, namreč plodored. Prišla je iz drugih slovanskih jezikov, kjer pomeni isto kakor naš kolobar. Nekateri bi radi razlikovali med kolobarjem in plodoredom. Kolobar'u dajejo širši, plodoredu raožji pomen. Kolobar naj bi bil na splošno izmenjavanje rastlin na polju, plodored pa vrstni red rastlin v izmenjavanju. Jaz razlikujem le kolobarjenje in kolobar. Res je, da je kolobar lahko širši ali raožji, okviren ali podroben. Ako pravim, da sledi za deteljo okopavina, za okopavino žito, za n'jim spet okopavina, je to okvirni kolobar, ker so imenovane samo rastlinske skupine, ne pa rastline posamično. Lahko pa določim natančnejše, podrobnejše vsako rastlino, kako slede druga za drugo. Lahko rečem: za travno deteljino sadim koruzo, za koruzo ozimno pšenico, za pšenico repo, za repo krompir, za krompirjem jari ječmen, vanj pa zasejem travno deteljino. Tako sem sestavil čisto podroben kolobar.

Kolobar je večjega pomena za rodovitnost zemlje, kakor smo morda doslej menili. Z dobrim kolobarjem zemljo lahko varujemo, jo vzdržimo rodovitno ali jo vsaj prehudo ne oslabimo, s slabim kolobarjem jo pa prav pošteno lahko izmozgamo. Kolobar je dober, to se pravi, da varuje rodovitnost zemlje, ako vsebuje dovolj rast'in, ki zboljšujejo zemljo, to je, detelj in trav.

Pravilo se glasi, da bi ne smeli sejati nik'ar same čiste detelje. Že pred vo'no smo močno priporočali setev mešanice trav in detelj. Tedaj smo mislili pretežno na pri-

krmo lahko sejemo od srede marca dalje večkrat, najpozneje do srede septembra; po navadi jo sejemo od srede marca do konca majnika. — 19: Kocinasto graščico kosimo za krmo od srede maja dalje, seme pa dobimo od srede junija dalje. — 20: Za sajenje krompirja po laški detelji moramo izbrati kako ranejšo sorto, da še ob času dozori. Tako sorto sadimo lahko tudi po kaki drugi dovolj zgodaj pospravljeni rastlini, ne le po laški detelji. — 21: Laške repe ostane

jeseni po pobiranju še vedno toliko v zemlji, da je naslednje leto ni treba saditi, pa bo le obilno odgnala. — 26: Kavljjo pri nas večinoma sadimo. 27: Čim prej spomladi sejemo, tem krepkeše sadike bomo lahko posadili, ko pride čas. Ponekod sejejo zelje že konec februarja na zavetne lege, sadijo pa zelo krepke sadike po 15. maju; pridelek je tedaj izredno obilen. — 35: Črno deteljo sejemo v mešičkih že v marcu, izluščeno pa šele prve dni aprila.

delek krme. Travna deteljina, to je mešanica trav in detelj, nam namreč daje večji pridelek krme. Še važnejši kot povečani pridelek krme je pa povečana količina humusa, ki jo travna deteljina zapusti za seboj v zemlji. Dosledno sejte le travno deteljino in jo izkoriščajte dve leti, ne eno samo leto, kakor po navadi delamo. Tudi nemško deteljo sejte samo v mešanici s travami in tudi to pustite na njivi le dve polni gospodarski leti. Le kjer so njive že prav slabe, jo pustite še tretje leto.

Največja ovira za uvedbo stalnih kolo-barjev na naših kmetijah je silna razcepljenost zemljišč. Ta razdrobljenost nam dela velike preglavice, kadar želimo vpeljati dosleden in stalen kolobar.

Za naše kraje priporočam le šestletni, kvečjemu sedemletni kolobar za žitne kraje. To se pravi, da bi morala biti njivska površina na kmetiji razdeljena v šest ali sedem vsaj približno enako velikih razdelkov. Kako naj imenujemo takšen razdelek lepo po naše?

Nekateri bi mu radi rekli njiva, drugi polje, toda pod tem si vse kaj drugega mislimo. Res je, da bo vsak razdelek na naših razdrobljenih kmetijah lahko obsegal po več n'iv. Predlagam, da ga krstimo poljina. Je naš, pristno domač izraz.

Kmetovalec torej, ki ima veliko število njiv, bi jih moral združiti po več v eno poljino, da bi dobil šest ali sedem približno enako velikih poljin, na katerih bi uporabil kolobar, ki je najprikladnejši za naše razmere in ki upošteva zlasti sedanje razmere in potrebe, kolobar torej, ki zemljo obogati z rastlinsko snovjo, ki pomaga obenem z gnojem, kar ga imamo, izboljšati rodovitnost zemlje, ki nam torej omogoči tudi pri zmanjšanem številu živine, pri zmanjšani količini gnoja doseči zadovoljive pridelke.

Tak kolobar za šest ali sedem let bi bil:

leto	rastlina	leto	rastlina
1	jarina z vsejano travno deteljino	1	jarina s travno deteljino
2	travna deteljina	2	travna deteljina
3	travna deteljina	3	travna deteljina
4	okopavina	4	okopavina
5	ozimina	5	žito
6	okopavina	6	okopavina
		7	žito

Ožji kolobar naj si vsakdo sam sestavi. V preglednici dve strani nazaj sem zbral nekaj podatkov o setvi in žetvi naših kmetijskih

rastlin. Preglednica bo koristna pri sestavi kolobarja. Prav tako sem izdelal kolobar z vsemi mogočimi spremembami. Na brž ga bo marsikdo lahko uporabil. Rečem naj samo še besedo, dve o setvi travne mešanice.

Ni vsaka trava prikladna za mešanje s črno in z nemško deteljo, tudi vsaka trava ne zbere dovolj rastlinske tvarine. Skratka, vsaka trava ni prikladna za setev na njivi, za uporabo v njivskem kolobarju.

Črni detelji primešajmo seme mačjega repa ali francoske pahovke! Mačji rep na težjih, vlažnejših zemljah, na lažjih pa pahovko. Na hektar posejemo 16 kg semena detelje in 5 kg mačjega repa. V suhih krajih in letih lahko sejemo mačji rep že jeseni z ozimino vred, deteljo pa spomladi v ozimino ali pa deteljo in travo hkrati s semenom jarega ječmena ali ovsa. Ovsu in ječmenu ne sejmo pregosto. Ako opazimo, da se je varovalni posevek prebujno razvil in da je nevarnost, da bo travna deteljina trpela zaradi tega, mu ne dovolimo dozoreti: zelenega pokosimo.

Z nemško deteljo mešamo le francosko pahovko ali pasjo travo ali pa vse tri trave: mačji rep, pasjo travo in francosko pahovko. Zlasti za triletno rabo moramo primešati vse tri vrste trav. Mešanice bodo torej: 20 kg semena nemške detelje, 5 kg francoske pahovke, 6 kg pasje trave in 3 kg mačjega repa ali pa: 23 kg nemške detelje, 6 kg francoske pahovke, 7 kg pasje trave na hektar. Na koncu še eno vprašanje. Od kod bomo dobili travno seme? Nikar se ne zanašajmo na trgovino! Sami si ga priskrbimo. Otroci naj nas mukajo zrelega semena teh trav po travnikih. Ako lahko kupimo vsaj malo semena, si ga najprej razmnožimo. Pomagamo si pa lahko tudi tako, da najboljšega kosa travnika ne pokosimo. Kjer je trava prav posebno lepa in gosta, tu naj dozori, pa jo pozneje požanjemo, osušimo in omlatimo ali osmukamo. Pazimo, da ne bomo želi prazne slame, ker se seme kaj rado osuje.

Preskrbo zemlje s humusom imam trenutno za najvažnejšo nalogo našega kmetijstva, ako naj nam zemlja še nadalje zadovoljivo rodi. Pomnino, da rodovitnost vedno hitreje pada, ako zemlji dovolj ne strežemo. Vsako leto bo letina manjša, izguba občutnejša, ako ne bomo zemlji pravi čas priskočili na pomoč.

Krompir je izredno važen za ljudsko prehrano, saj skoraj ni družine, kjer bi ne bil vsaj enkrat na dan na mizi. Znana je tudi njegova vrednost za živinsko krmo. Manj je znana, toda nič manj važna ni poraba krompirja za industrijsko predelavo. Lahko ga predelamo v špirit za izdelavo alkoholnih pijač ali pa za pogonsko sredstvo. Iz krompirja dobimo škrob, sladkor, dekstrin, sirup, razna hranila (sago, krompirjeve kosmiče, pudingove praške itd.). Tudi krompirjevo cimo lahko porabimo za zasilno krmo ali pa jo predelamo v tekstilni industriji. Naj omenim še, da s krompirjem zasajeno zemljišče preživi nekako trikrat več ljudi kot enako zemljišče, posejano z žitom; špirta pa dobimo iz krompirja celo tri in pol do petkrat več kot iz žita.

Za kmetovalca pomeni krompir še več. V hribovitih krajih je skoraj edina rastlina, ki mu daje denarni dohodek. Jé ga namesto kruha in je glavna pitovna krma za prašiče in govedo. V kolobarju krompir dobro pripravi zemljo za sledečo rastlino, kajti moramo mu obilno gnojiti, zemljo zanj dobro obdelati in se skrbno boriti s plevelom. Kmetovalec je s krompirjem zaposlen najbolj takrat, ko z drugimi rastlinami ni opravka. Zaposlitev na kmetiji je tako časovno enakomernejše razdeljena.

Po vrednosti in vsestranski porabljenosti s krompirjem nedvomno ne more tekmovali nobena naša kmetijska rastlina, zato

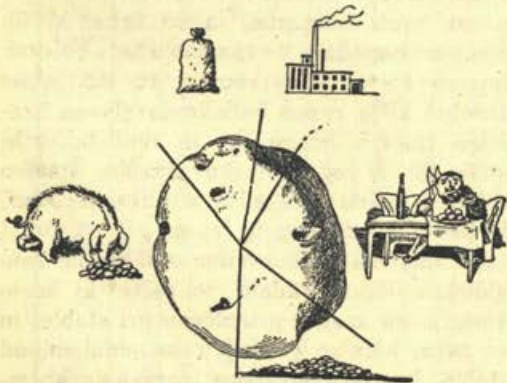
je kmetovalcem tudi v petletnem načrtu dana posebna naloga glede njegovega pridelovanja. Z zboljšanim (selekcioniranim) semenom, z boljšo obdelavo zemlje in večjo uporabo umetnih gnojil naj bi namreč dvignili hektarski pridelek krompirja za 54 odstotkov in tako povečali povprečni hektarski pridelek na sto metrskih centov. Ker je v naši republiki pridelovanje krompirja že razmeroma precej dobro in ker imamo v hribovitih krajih okoliše, ki so posebej primerni za gojitev semenskega krompirja, nam je tudi naloženo, naj bi pridelovali izbrano seme, z njim krili vse lastne potrebe in deloma še potrebe drugih ljudskih republik.

Da bomo mogli izpolniti naloge, ki so nam postavljene, in s tem povečati dohodke na kmetiji, pogledimo nekaj zelo učinkovitih ter do sedaj manj znanih načinov, kako zboljšati pridelek semenskega krompirja. Pri tem moramo:

1. dobro poznati rastne pogoje za krompir,
2. poznati krompirjeve sorte,
3. gojiti samo čiste, nepomešane krompirjeve sorte,
4. krompir, zlasti rane in polrane sorte, pred saditvijo siliti (nakaliti ali jarovizirati),
5. opraviti vsako leto zdravstveno odbiro — negativna selekcija,
6. odbirati za seme samo najboljše rastline — pozitivna selekcija,
7. posluževati se poletne saditve krompirja,
8. semenski krompir pravilno vskladiščiti.

Kakšni so rastni pogoji za krompir

Krompirjeva rastlina začne rasti, ko ima zemlja v globini 10 cm 7° C toplote. Pri nižji toploti tvorijo posajeni gomolji, če je zemlja vlažna, mlade gomoličke, rastlina pa ne raste. Krompirjeva rastlina najmočnejše usvaja in dela gomolje pri toploti 18 do 20° C. Pri višji ali nižji toploti se usvajanje in tvorba gomoljev zmanjšata ali pa popolnoma prenehata. Pri toploti nad 30° C se

Slika pove, za kaj vse uporabljamo krompir: za seme, za industrijo, za krmo, za hrano. Pove tudi, koliko ga gre v izgubo (gniloba).

Koloradski hrošč ali krompirjavec — najhujši sovražnik krompirja.

gomolji ne delajo več. Krompirjeva cima zdrži krajšo dobo znižano toploto na — 1 do 1,5° C, nato zmrzne. Tudi gomolji zmrznejo okrog — 2° C. Krompir potrebuje največ vlage in hrane takrat, ko se stvarjajo cvetovi in ko začne cveteti. V tem času se pri večini sort začno tvoriti tudi gomolji, rastlina je torej v polni rasti.

Kaj nam povedo te številke?

Prvič, da ne smemo saditi krompirja, dokler se zemlja v zgornjih plasteh ne ogreje na 7° C in dokler se je bati, da bi se zrak v času, ko bi krompir že pognal liste, ohladil na — 1 do 1,5° C in še bolj. Semena, posajena v hladno zemljo, ne vzkali, dela mlade gomoljčke in napadajo ga razne bolezni in škodljivci. Iz takó posajenega semena ne moremo pričakovati zdravih, močnih rastlin, ki naj dajo obilen pridelek.

Drugič: V času, ko se delajo gomolji, je najbolj zaželeno toplota zemlje in zraka okrog 20° C. Krompir bomo torej sadili v toplih krajih bodisi toliko zgodaj, da bo do vročine že dozorel (v tem primeru moramo saditi le rane sorte, ki naglo

dozore), ali pa tako pozno, na primer konec junija ali v začetku julija, da se gomolji delajo šele v septembru, ko je tudi v toplejših krajih Slovenije že hladnejše vreme.

Sovjetski kmetijski znanstvenik akademik Lysenko na osnovi večletnih poskusov celo trdi, da je glavni vzrok za izroevanje krompirja prav za prav velika toplota, ki deluje na rastne vršičke. Zato priporoča za toplejše kraje, kjer se krompir naglo izrodi, tako imenovano poletno saditev krompirja, o kateri bomo pisali posebej.

Tretjič: Ker potrebuje krompirjeva rastlina v času, ko se stvarjajo cvetovi in v začetku cvetenja, največ vlage in hrane, moramo gnoj in gnojila spraviti v zemljo toliko zgodaj, da so v tem času že popolnoma razkrojena in raztopljiva v vodi, kajti rastlina sprejema hrano samo raztopljeno v vodi. V tem času je zato tudi zalivanje krompirja najučinkovitejše, pohleven dež najkoristnejši.

Spoznavajmo krompirjeve sorte

Doslej poznamo nekoliko tisoč krompirjevih sort. Samo v LR Sloveniji pridelujemo, vsaj v manjših količinah, 30 do 40, morda tudi več sort krompirja. Vsaka izmed teh ima svoje posebne lastnosti. Nekatere sorte so rane, druge so pozne, nekatere uspevajo v vseh zemljah in se zelo dobro prilagode podnebnim in talnim pogojem, druge uspevajo samo v lahkih, i'ovnató peščenih ali humusno peščenih tleh, v težkih in vlažnih zemljah pa ne dajejo zadovoljivega pridelka. So sorte, ki so odporne proti boleznim, in so take, ki jih močno napadajo najrazličnejše bolezni. Imamo sorte, ki vsebujejo 10 odstotkov škroba, ki je razen beljakovin glavna hranilna snov v krompirju, in tudi take, ki imajo 20 in več odstotkov škroba. Imamo sorte pravilne oblike in s plitvimi očesi, ki jih lahko čistimo in lupimo, in so zopet take, ki imajo nepravilno obliko in zelo globoka očesa. Nadalje so sorte, ki imajo gomolje na kratko priraščene pri steb'lu, in so take, kjer so gomolji zelo oddaljeni od steb'la, kar posebej ovira izoravanje krompirja s stroji.

Naštete lastnosti naj zadostujejo za spoznanje, da ni vseeno, ali gojimo to ali

Opis nekaterih krompirjevih sort

Sorta	Ra- nost	Po- rab- nost	Rodo- vitnost	Odpor- nost proti bolezni	Gomolji				Cvet	Kal- ček	Grm	Listi : a) barva b) oblika	V kakšni zemlji uspeva	Opomba
					obli- ka	koža	meso	očena						
Prvenček (Erstling)	zelo rana	jedilna	sr	sl	pov	b	rm	pl	b	rv z	p list	b) pov	v lahki	Najranejša sorta, posebno dobra za nakalitev
Rani rožnik	rana	jedilna	sr	sl	pov	r	b	spl	b	rv	n list	b) pov	v lahki	Udomačena sorta. Potrebna skrbna odbira za seme na njivi
Böhmov rani	sred. rana	jedilna	d	sl	osp	b	rm	spl	b	sz	list	a) tz b) s	v vseh dobro obdelanih	V dobrih zemljah saditi gosto, ker dru- gače dela velike gomolje, ki so radi votli
Bintje	sred. rana	jedilna	pd	sl	pov l	b	rm	pl	b	mv	sv list	a) tz	v lahki in srednje težki	Uporaben za nakalitev; za seme uporabljati večje gomolje
Flava*	sred. rana	jedilna	sr	sr	oov	b	rm	spl	b	rv	steb	a) tz b) oov	v lahki in srednje težki	Dobra jedilna sorta, ki se počasi izrodi, toda neodporna proti krompirjevi plesni
Ela	sred. rana	jedilna	sr	sr	pov sp	b	b	pl	b	z rv	p sv	a) sz b) s	v lahki in srednje težki	Dobro uspeva v sušnih letih
Marta*	sred. rana	jedilna	pd	d	p, l	b	rm	pl	rv	rv	v steb	a) sz b) j-ov	v lahki in srednje težki	Uporabna tudi za nakalitev
Kardinal*	sred. rana	jedilna	pd	pd	j	b	rm	pl	sv	z	sv list	a) sz b) j	v lahki in srednje težki	Uporaben tudi za nakalitev
Kresnik	sred. rana	jedilna	d	sl	pov sp	b	b	spl	b	srv	p list	a) sz b) j	v vseh dobro obdelanih	Udomačena sorta. Potrebna skrbna odbira za seme na njivi
Oneida	sred. pozna	jedilna	d	sl	pov sp	b	b	gl	b	srv	list	a) sz b) p	v vseh dobro obdelanih	Udomačena sorta. Potrebna skrbna odbira za seme na njivi
Jubel*	sred. pozna	jed. in gosp.	pd	d	pov	b	b	pl	srv	rv	sv list	a) tz b) s	v vseh dobro obdelanih	Pri nas že precej pomešan z drugimi sor- tami. Potrebna skrbna odbira že na njivi
Foran*	sred. pozna	jed. in gosp.	pd	d	oov	b	r	pl	b	rrj	steb	a) tz b) s	v vseh dobro obdelanih	Nevejša sorta z razmeroma dobrimi lastnostmi
Ostbote*	sred. pozna	jed. in gosp.	d	d	oov	b	rm	spl	mv	mv	list	a) sz	v lahki in srednje težki	Ko je dva meseca v kleti, se mu zboljša jedilna vrednost
Vekaragis*	sred. pozna	gospo- dars a	pd	sr	oov	b	v	sgl	b	rv	v steb	a) tz b) s	v vseh dobro obdelanih	Neodporen proti izroditvi
Voltman	pozna	gosp. in jed.	pd	d	oov	r	b	sgl	srv	rv	pv steb	a) tz b) j	v vseh dobro obdelanih	Dva različka: ozkolistni in širokolistni. Odporen proti suši
Blagoslov zemlje* (Akerzege)	zelo pozna	gosp. in jed.	pd	pd	osp	b	rm	pl	b	sz	sv list	a) sz b) s	v vseh dobro obdelanih	Ko je dva meseca v kleti, se mu zboljša jedilna vrednost

Kratice pomenijo:

Za rodovitnost in odpornost proti boleznim: prav slaba — psl, slaba — sl, srednja — sr, dobra — d, prav dobra — pd.

Za barvo: bela — b, modra — m, rdeča — r, zelena — z, vijoličasta — v, rumena — rm, rjava — rj, svetla — s, temna — t.

Za oblike: okrogla — o, ovalna — ov, podolgovata — p, ledvičasta — l, rogličasta — r, jajčasta — j, sploščena — sp, široka — š.

Za globino očes: plitva — pl, srednje plitva — spl, globoka — gl, srednje globoka — sgl.

Za značilno obliko grma: pokončen — p, visok — v, nizek — n, srednje visok — sv, stebelni tip — steb, listnati tip — list.

Kratice so tudi sestavljene (n. pr.: pov — podolgovata, ovalna).

* Z zvezdico natisnjene sorte so odporne proti krompirjevemu raku.

ono sorto. Še slabše je, če imamo sorte pomešane.

Pridelovalec krompirja mora predvsem vedeti, v kakšne namene bo krompir potreboval in v kakšno zemljo ga bo sadil. Šele potem se bo odločil, katero sorto bo sadil, da bo dosegel največji gospodarski uspeh.

Rani krompir, ki ga kopljemo v maju ali začetku junija, se bolje proda ko pozni. Je pa ta krompir navadno bolj droban, ima manj škroba in se hitreje kvari, ker ga napadajo razne bolezni. To je zlasti jedilni krompir, ki krije potrebo po krompirju v času, ko starega krompirja že ni več.

Gospodinje imajo rade okusen krompir, ki vsebuje malo škroba (12 do 16 odstotkov), se ne razkuha, je lepo gladek in nima preveč globokih oces; industrija pa zahteva take sorte, ki imajo velik odstotek škroba (16 do 22 odstotkov in več), in jih plačuje glede na odstotek škroba, ki ga vsebujejo. Za tako imenovane industrijske sorte je torej odločilna sestavina škrob in najboljši gospodarski uspeh bo dosegel tisti kmetovalec, ki bo pridelal na hektar

največjo količino škroba in ne gomoljev. Za industrijsko predelavo je bolje, če pridelamo na hektar 130 metrskih centov krompirja, ki ima 20 odstotkov škroba, ko če ga pridelamo 200 metrskih centov, pa ima le 12 odstotkov škroba. Podobno velja tudi za tako imenovane gospodarske sorte, ki jih porabljamo predvsem za krmo živini, vendar je pri teh važen tudi obilen pridelek.

Zmotno je torej delo tistih pridelovalcev, ki sade le jedilni krompir, ne da bi prej pomislili, za kaj ga bodo porabili; in napačno je ravnanje tistih, ki mislijo, da je vsaka sorta primerna za gojitev v njihovi zemlji in za njihove potrebe.

Če hočemo krompir smotrno pridelovati in ga potem koristno porabljati, moramo značilne lastnosti posameznih sort dobro poznati. To nam bo šele omogočilo, da bomo temeljito očistili naše sortne mešanice, ki so eden izmed vzrokov sedanjega slabega pridelka krompirja in vzrok njegove nesmotrne porabe. Potlej se ne bo več dogajalo, da bi industrija in prašiči dobivali jedilni krompir z majhnim odstotkom škroba, ki podraži industrijski izdelek, gospodinje pa bi se jezile na škrobnati krompir, ki se močno razkuha in nima pravega okusa.

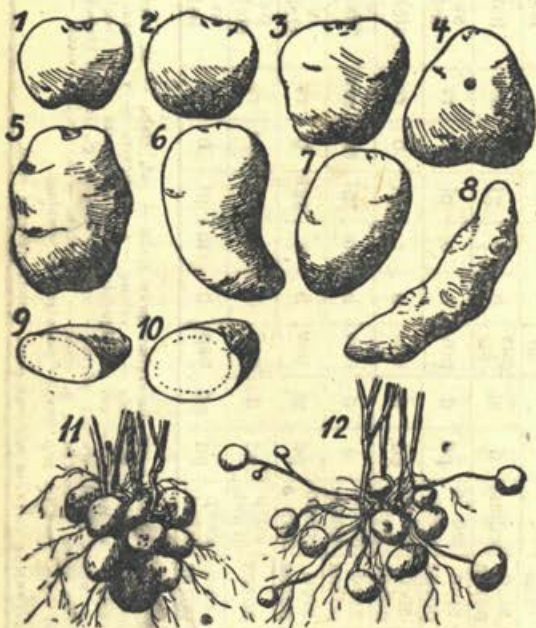
Kako ločimo posamezne sorte med seboj

Po porabnosti jih ločimo v: jedilne, gospodarske, industrijske.

Po rasti v: rane, polrane, polpozne in pozne.

Po botaničnih znakih:

- a) po barvi kože v: bele, rdeče, modre in marogaste;
- b) po obliki gomoljev v: okrogle, ovalne, podolgovate, ledvičaste, rogličaste, jajčaste, srčaste;
- c) po barvi svetlobnega kaliča v: zelene, rdečevijoličaste, modrovijoličaste;
- d) po barvi cvetov v: bele, rdečevijoličaste in modrovijoličaste;
- e) po barvi mesa v: bele in rumene;
- f) po barvi stebel in listov v: svetlo ali temnozeleno, rjavkaste, modrikaste;
- g) po obliki in velikosti listov v: gladke, gubaste, z večjimi ali manjšimi rebri, velike in majhne;

Oblike gomoljev: 1. poprečno ovalna, jabolčna; 2. okrogla, žogasta; 3. okroglo ovalna, topa, stožčasta; 4. okroglo ovalna, srčasta; 5. po dolgem ovalna, sodasta, debela; 6. dolga, ledvičasta; 7. jajčasta; 8. rogličasta; 9. prerez ploskega gomolja; 11. na kratko priraščeni gomolji; 12. gomolji na dolgih izrastkih.

h) po velikosti in obliki grma v: visoke, srednje, nizke, stebelnega ali listnatega tipa.

Kakor vidimo, je znakov, po katerih moremo spoznati posamezne sorte, precej.

V Sloveniji so najbolj razširjene sorte, ki jih s podrobnim opisom prinašamo v posebni razpredelnici.

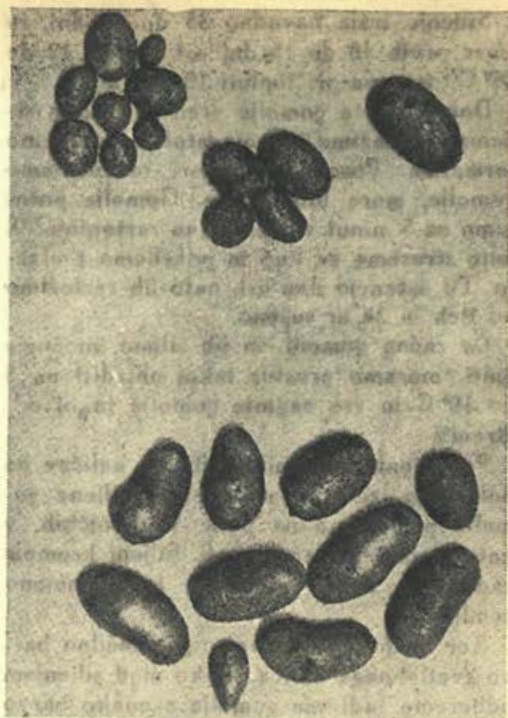
Naj omenim še to, da smo z natančnimi poizkusi in na osnovi dolgoletnih kmetovalskih izkušenj ugotovili, katere sorte v posameznih okoliših najbolj uspevajo, določili smo, kakor pravimo, rajone — proizvodna področja — za posamezne sorte krompirja. Prav tako je ugotovljeno, v katerih krajih krompir dobro uspeva in se počasi izrodi. Ti kraji so posebno prikladni za gojitev semenskega krompirja in spadajo v tako imenovane rajone za proizvodnjo semenskega krompirja. Predpise o rajonizaciji moramo upoštevati, ker le tako bomo v doglednem času dosegli boljše pridelke.

Siljenje, nakalitev ali jarovizacija krompirja

Če hočemo, da krompir po saditvi čimprej dozori, in če hočemo ločiti sorte po barvi svetlobnega kaliča, ga moramo siliti (jarovizirati), to je, nakaliti v svetlem in primerno toplem prostoru.

Krompir začne kaliti pri toploti nad 6°C in dela, če je v temnem prostoru, dolge, brezbarvne kali, ki jih opažamo vsako leto v prostorih, kjer shranjujemo krompir. Te kali niso značilne za posamezne sorte in se pri saditvi polomijo. Tvorjenje takih kali je zato škodljivo. Drugače je, če krompir zložimo v eno ali dve vrsti na police ali v posebej za to napravljene zabojčke in jih postavimo v svetel in toplem prostor.

V svetlem, primerno toplem prostoru odžene kratke, močne kali, ki imajo za določeno sorto značilno barvo. Takim barvastim kratkim kalem pravimo svetlobni kaliči. Svetlobni kaliči so močni in se pri saditvi ne polomijo. Iz njih se razvije prava — normalna rastlina. S siljenjem krompir nekako prisilimo, da napravi za nadaljnji razvoj sposobne poganjke, še preden pride v zemljo. Rast siljenega krompirja se v zemlji, ki je dovolj topla, samo nadaljuje in je navadno za okrog 14 dni krajša ko pri krompirju, ki ni bil siljen.

Odbirajmo semenski krompir že na njivi! Slika nazorno kaže pridelek štirih krompirjevih grmov. Zgornji trije kupčki so pridelek treh bolnih rastlin, spodnji pridelek ene zdrave. To seveda moremo ugotoviti samo na njivi ob izkopavanju, ne pa šele na spomlad v kleti, ko so na videz zdravi gomolji, v resnici pa pridelek bolnih rastlin (manjše število gomoljev, drobnejši gomolji, zmanjšan odstotek škroba) pomešani med resnično zdravimi in za seme primernimi gomolji.

Za siljenje potrebujemo dovolj toplel in svetel prostor, ki ga moremo po potrebi tudi segreti. Odberemo srednje debele (50 do 100 gr težke), pravilno razvite, zdrave in cele gomolje, jih zložimo na police ali damo v posebne zabojčke, kakršne vidimo na sliki na prihodnji strani.

Gomolje polagamo vanje tako, da je vrhni del, ki ima največ oces, zgoraj. Ako opazimo, da kak gomolj odžene tenke in dolge kaliče ali da dela nove gomoljčke, ga takoj odstranimo, ker ne more dati zdrave rastline in bi samo po nepotrebnem kradel prostor na njivi. Tako še doma opravimo nekakšno zdravstveno odbiro.

V prostorih, kjer silimo krompir, mora biti čimveč zraka, zato jih zračimo vsak dan vsaj 4 do 5 ur, če zunaj ni prehladno. Ako je zrak zelo suh, gomolje proti koncu siljenja včasih poskropimo.

Siljenje traja navadno 35 do 40 dni, in sicer prvih 10 do 15 dni pri toploti 12 do 15° C, nato pa pri toploti 10 do 12° C.

Dobro je, če gomolje pred začetkom siljenja razkužimo s polodstotno raztopino formalina. Posoda, v kateri razkužujemo gomolje, mora biti lesena. Gomolje potopimo za 5 minut v razkužilno raztopino, jih nato stresemo na kup in pokrijemo s plahoto. Tu ostanejo dve uri, nato jih razložimo po tleh in 24 ur sušimo.

Če začno gomolji, ki jih silimo, močnejše gniti, moramo prostor takoj ohladiti na 5 do 10° C in vse nagnite gomolje takoj odstraniti.

Pri sajenju moramo paziti, da kaličev ne polomimo, zato je najbolje, če siljene gomolje pripeljemo na polje v zabojčkih, v katerih smo jih jarovizirali. Siljeni krompir sadimo v dobro obdelano in pognojeno zemljo.

Ker imajo posamezne sorte značilno barvo svetlobnega kaliča, lahko med siljenjem odberemo tudi vse gomolje z enako barvo kaliča in tako vsaj deloma ločimo sorte drugo od druge.

Zdravstvena odbira ali negativna selekcija

Krompir, ki ga pridelujemo za seme, znatno zboljšamo, če med rastjo odstranimo vse bolne rastline. Odstranjevanje bolnih rastlin na njivi imenujemo zdravstvena odbira ali s tujim izrazom negativna selekcija. S to odbiro preprečujemo, da bi se z bolnih rastlin širile bolezni na zdrave, obenem pa le tako moremo izločiti iz bodočega semena vse gomolje, zrasle na rastli-

nah, ki so jih napadle virusne bolezni ali bolezni izrojevanja (mozaik, kodravost, črtavost, zvijanje listov) in razne druge bolezni, ki jih drugače na površini gomoljev ne zapazimo in jih zaradi tega ne moremo pri sortiranju in prebiranju za seme odstraniti. Ti gomolji nosijo v sebi kal bolezni, ni jih pa mogoče na preprost način ločiti od zdravih gomoljev.

Zdravstveno odbiro opravimo tako, da pred cvetenjem in med cvetenjem, navadno že junija, pregledamo nasade in odstranjemo vse rastline, ki jih je napadla katera koli bolezen. Bolne rastline moramo še isti dan odstraniti z njive, da bi se z njih bolezni ne širile na zdrave. Če ima rastlina že gomolje, moramo tudi te izkopati in jih odstraniti z njive. Lahko jih porabimo za kar koli, le ne za seme.

Ker se bolezni na krompirju ne pokažejo hkrati, temveč postopoma v dobi 4 do 12 tednov (navadno od začetka junija pri ranih, do začetka septembra pri poznih sortah), moramo zdravstveno odbiro večkrat ponoviti, pri čemer odstranjujemo vedno znova rastline, na katerih so se pojavile bolezni.

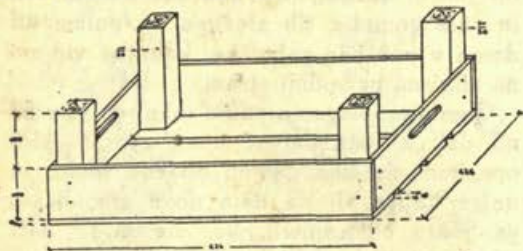
Na njivah, kjer je od bolezni napadenih več kot 25 odstotkov rastlin, ne izvršujemo zdravstvene odbire, temveč ves pridelek porabimo izključno za potrošnjo.

Odberimo najboljše rastline za seme — pozitivna selekcija

Vedno pogostejše beremo in slišimo, da krompir ne daje več zadovoljivega pridelka, da se je, kakor pravimo, izrodil. Ker krompirja ne razmnožujemo s semenom, temveč z gomolji, ki so le del rastline, se nam prej ali slej izrodi vsaka sorta. Res je, da so posamezne sorte proti izroditvi različno odporne, toda zaman iščemo sorto, ki bo brez naše pomoči ostala stalno rodna.

Navadno smo reševali krompir pred popolno izroditvijo z uvozom novih sort, dobre sorte pa ponovno uvažali. Tak način obnavljanja semena je sicer bolj ali manj uspešen, toda zelo drag, ker moramo tujcem plačevati delo, ki ga lahko opravimo sami.

Zakaj dosegajo v naprednejših državah povprečne pridelke po 200 in celo 250 in več metrskih centov na hektar? Ali samo

Zabojček za vskladiščenje in siljenje krompirja. Krompir nabereмо vanj že na njivi, ga v kleti ne stresemo iz njega, marveč lahko po več zabojčkov po potrebi zložimo drugega vrh drugega in ob sajenju spet krompir v zabojčku odpeljemo na njivo. Dolžina zaboja je 62 cm, širina 42 cm, višina oboja 10 cm, višina nog nad obojem 10 cm. Notranja mera zaboja torej 60 × 40 × 10.

zato, ker imajo boljše sorte in zemljo za krompir dobro pognojé in obdelajo? Nel V vseh kmetijski naprednih državah krompir načrtno, sistematično odbirajo za seme in ga tako vzdržujejo na tisti višini, na kakršni je bil od vsega začetka, ko so dobili novo sorto.

To delo moramo opravljati tudi mi, če hočemo zboljšati pridelke krompirja. Zlasti je potrebna takojšna temeljita odbira pri naših udomačenih sortah: oneidi, kresniku, ranem in poznem rožniku, ki so se že tako izrodile, da dajejo še komaj zadovljiv pridelek, čeprav je oneidovec, ko smo ga za seme uvažali iz Češkoslovaške, dajal sedemnajstkratni in celo večji pridelek. Tri sto metrskih centov na hektar bi ne bilo tedaj nič posebnega.

Za seme pa krompirja, če ga hočemo zboljšati, ne odbiramo v kleti, ker bi pri tej odbiri dobili mnogo sicer lepih gomoljev od bolnih rastlin. Odbirati moramo krompir za seme že na njivi.

Če opazujemo krompir, ko raste, vidimo, da so nekateri grmi bolj zdravi kot drugi. Take najbolj zdrave rastline, ki morajo biti tudi sortno čiste, zaznamujemo s količki ali z vidnimi trakovi. Zaznamovane rastline pozneje še vsaj enkrat pregledamo, če jih ni napadla kakšna bolezen, in jih jeseni najprej ter vsako posebej izkopljemo. Pridelek vsake rastline pri izkopavanju presodimo in izločimo potomstva vseh tistih rastlin, ki so dale podpovprečen pridelek, ako so gomolji od katere koli bolezni napadeni. Odstranimo tudi potomstva rastlin, ki imajo mnogo drobnih ali nenormalno razvitih gomoljev in če nimajo za tisto sorto značilnih lastnosti. Tako smo odbrali za seme samo najbolj zdrava potomstva z obilnim pridelkom.

Pridelek vseh odbranih rastlin lahko pomešamo in skrbno vkletimo ali pa, kar je še bolje, spravimo pridelek vsake odbrane rastline posebej in prihodnje leto posebej sadimo. Tako moremo prihodnje leto izbirati od že izbranih rastlin še boljše in tako zboljševati seme. V tem primeru posadimo pridelek vsake rastline na posebni gredici, da imamo toliko gredic, kolikor rastlin smo preteklo leto odbrali. Med rastjo opazujemo rastline in, če je bolnih le nekaj rastlin na gredici, izločimo vso gredico, kajti vse rastline na tej gredici so

Pridelovalci semenskega krompirja morajo krompir pred odprodajo korenito prebrati. Za to uporabljajo posebno prebiralno (sortirno) mizo. Semenski krompir pošiljamo v vrečah po 50 kg. Na vreči in v vreči je listek z označbo pridelovalca in sorte krompirja.

potomstvo ene same rastline. Pridelek s take gredice porabimo za hrano.

S tem smo opravili enkratno odbiro krompirja. Najbolje je, da tako odbran pridelek sadimo na posebni parceli, kjer gojimo krompir samo za seme. Tam vsako leto izberemo zopet najboljše rastline, ki bodo dale seme za tako imenovano semensko parcelo, le da pridelkov ne sadimo več posebej, temveč jih pomešamo med seboj.

To delo, ki je zanesljivo uspešno, ne zahteva posebnih stroškov, treba je imeti le nekoliko dobre volje, marljivosti in vztrajnosti. Najbolje bi pa bilo, če bi se kmetovalci združili v zadružnih odsekih s posebnim namenom, da vzgajajo zdrav, odbran semenski krompir.

Poletna saditev krompirja

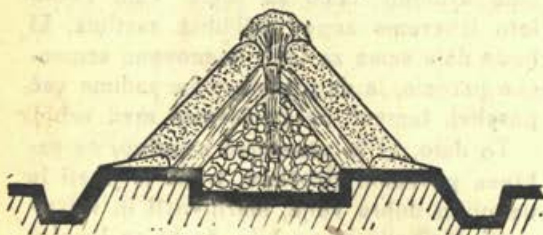
Kakor sem že omenil, priporoča akademik Lysenko, naj bi v toplih krajih, kjer se krompir hitro izrodi, sadili krompir tako

pozno, da bi delal gomolje v hladnejšem času, ko ni več nevarnosti, da bi bilo to zaradi toplote ovirano ali bi se celo popolnoma ustavilo. Tako pridelan krompir se ne bo izrodil, trdi Lysenko, temveč bo iz leta v leto celo boljši. S tem bi rešili preskrbo s semenom v tistih krajih, kjer se z normalnim pridelovanjem krompir tako izrodi, da moramo vsako ali vsaj vsako drugo leto menjati seme.

Poletna saditev krompirja pri nas ni znana, saj smo o njej lahko že brali v Kmetovalcu iz leta 1939, kjer je objavil svoje izkušnje Milan Jaklič pod naslovom »Strnišni krompir«. Jaklič v svojem članku trdi: »S strniščnim pridelovanjem je mogoče pridobivati semenski krompir mnogo večje rodovitnosti in s semenskim blagom poletne produkcije izdatno povečati naše male krompirjeve pridelke.«

Najvažnejša načela za uspeh pri poletni saditvi krompirja so po sedanjih izkušnjah doma in v tujini tale:

1. Poletno saditev priporočamo predvsem v toplejših krajih za gojitev semenskega krompirja.
2. Sadimo samo rane in polrane sorte, ki razmeroma hitro dozore.
3. Rastno dobo skrajšamo, če sadimo siljeni krompir, zato je siljenje krompirja za poletno saditev potrebno.
4. Krompir sadimo okrog 15. julija, vendar je treba najprimernejši čas saditve v posameznih pridelovalnih okoliših še ugotoviti.

Zasipnice za krompir izkopavamo na nekoliko nagnjenem svetu. Široke so po 120—150 cm, dolge pa po potrebi. Krompir nakladamo vanje do višine 100 cm. Zasipnice pokrijemo s slamo po 20 cm na debelo, vrh slame pa nasujemo po 20—40 cm prsti (po ostrini mraza). Spočetka zasipnic ne pokrijemo popolnoma, da se krompir ohladi, za poznejše zračenje pa napravimo spodnje in po potrebi tudi zgornje prezračevalne naprave. Okrog zasipnice teče dovolj globok iarek za odtok vode.

5. Njivo, na kateri nameravamo saditi krompir, moramo že jeseni zelo skrbno obdelati, dobro pognojiti in predvsem paziti, da izgubimo iz nje čim manj vlage.

6. Krompir, namenjen za seme, hranimo od spomladi do saditve na kolikor mogoče hladnem, zračnem in svetlem prostoru.

Vskladiščenje semenskega krompirja

Podobno kakor v rasti potrebuje krompir tudi za zimsko vskladiščenje zračno in suho okolje, zavarovano pred vlago, mrazom in preveliko toploto. Najprimernejša toplota za prezimovanje krompirja je 2 do 6° C. Če pade toplota pod 2° C, nastane motnja v normalnem dihanju gomoljev, krompir sladi; če pade toplota še bolj, krompir zmrzne in odмира, če se pa nato toplota naglo zviša, začne krompir gniti. Navadno krompir zmrzne pri 2 do 3° C pod ničlo. Pri stalni toploti nad 6° C začne kaliti, kar povzroča izgubo škroba v gomoljih. Toplota nad 8° C pa je ugodna tudi za rast škodljivih bolezenskih organizmov, ki kvarijo gomolje.

Vse sorte krompirja ne prenašajo vskladiščenja enako dobro. Čim več vode je v gomoljih (rane sorte), tem bolj trpi krompir med vskladiščenjem. Gomolji z velikim odstotkom vode tudi hitreje zmrznejo kot gomolji z manjšim odstotkom.

Glavna načela za shranjevanje krompirja v kletih, skladiščih ali zasipnicah so:

1. Za vskladiščenje so najprimernejši zdravi, zreli, suhi in čisti gomolji, zato se moramo izogibati ranjevanja gomoljev in krompir pred vskladiščenjem odbrati ter osušiti.
2. Krompir moramo vskladiščiti glede na sortne lastnosti gomoljev in paziti na sortno čistost, ki jo moramo med vskladiščenjem ohraniti.
3. V skladiščih moramo imeti izravnano toploto 2 do 6° C z zadostnim dotokom zraka.
4. Skladišča morajo biti suha in čista.

Semenski krompir je najbolje hraniti v posebnih zabojih velikosti 60 × 40 × 20 cm, kakršne uporabljamo tudi za siljenje krompirja.

Kar v začetku naj povemo, da kašelj sam po sebi ni bolezen, ampak da je le znak bolezni ali posebnega stanja v telesu — kakor dim ni ogenj, ampak je le znak, da kaj gori. Kašlja se eni zelo plašijo, drugi pa malomarno pravijo: Čim dalje boš kašljaj, tem dalje boš živel. Ne ti ne oni nimajo prav; prav imajo le tisti, ki čimprej odidejo k zdravniku, da ugotovi, katere bolezni znak je njihov kašelj.

Kašelj lahko napoveduje najrazličnejše bolezni, predvsem pač bolezni dihal, to je tistih delov telesa, s katerimi človek diha; potlej tudi bolezni obtočil, to je srca in krvnih žil, često z bolezenskimi spremembami jeter pa tudi ledvic; dalje živčevja in še nekaterih drugih delov telesa; tudi kašelj iz navade ali zaradi podzvestnega posnemanja poznamo, to pa večinoma le pri mladini, posebno pri šolski. To pokašljevanje kaj rado nastopi ob spolnem dozorevanju ali tako imenovani puberteti. Zdravniki poznajo še narejen ali simuliran kašelj in pretiravan ali agraviran kašelj; te dve vrsti kašlja često srečavajo posebno vojaški zdravniki in zdravniki pri rentnih pregledih.

Kaj in od kod je kašelj

Odrasel človek, ki miruje, vdihne šestnajstkrat v minuti po pol litra zraka v pljuča, da dobi kri dovolj kisika za presnavljanje hrane. Tako torej mirujoč človek v 24 urah porabi pet četrti kubnega metra zraka za prehrano in za življenje sploh — saj vemo, da človek ne more brez zraka živeti, ampak se z a d u š i že v nekaj minutah. Človek, ki srednje težko dela, porabi v tem času vsaj za 50 % več zraka, kdor pa opravlja težko delo, porabi v tem času tudi za 100 % več zraka, to je poltretji kubni meter.

Natančno moremo zračunati, koliko prahu je v kubnem metru zraka v kakem prostoru, recimo v stanovanju, v delavnici, na ulici, v gozdu, na polju, v hribih ali na morju. Ugotovili so, da je po mestih v kubnem metru zraka tudi po več gramov prahu; na deželi ga je nekoliko manj, še manj v hribih, na morju pa je 50 do 100 km od obrežja že tako droben in v takšni količini, da mu teže ni več mogoče določiti.

Človek torej po mestih, v delavnicah, v tovarnah, po rudnikih, a tudi na vasi v 24 urah vdihaja vsaj dva do tri grame prahu. Če bi ves ta prah res prišel v pljuča in bi v njih tudi ostal, bi bila pljuča vsako leto vsaj za kilogram težja in potemtakem kmalu težja od vsega telesa. Vidimo pa, da se to ne zgodi; zdrava pljuča starega človeka v resnici niso skoraj nič težja od pljuč mladega odraslega človeka. Prah z vdihnjanim zrakom torej ni prišel v pljuča ali pa, če je prišel, tam ni ostal, vsaj ves ne.

Dihamo skozi nos ali skozi usta. Pri vdihu skozi nos gre tok zraka skozi nosnice in butne v obeh nosnih duplinah ob precej razsežno, vlažno in lepljivo sluznico ter takoj zavije dalje vodoravno proti nosno-žrelni steni, kjer se obrne navzdol proti goltancu do pred grla in požirnika; tu zavije poševno dalje skozi grlo med glasilkami in zopet navzdol v sapnik; tok zraka torej napravi na kratkem potu cel krog skozi vijugast dihalni kanal in pri tem skoraj vsak delec zraka udari ob toplo, vlažno in lepljivo sluznico, na katero se prilepijo skoraj vsi delci prahu. Zrak se torej do sapnika že skoraj popolnoma očisti prahu ali se sfiltrira in se tudi ogreje. Po sluznatem sapniku teče zrak navzdol do razcepa sapnika v levi in desni bronhij, ki vodita zrak dalje v leva in desna pljuča. Tudi v bronhijih zadene zrak ob poševne, vlažne in sluzaste stene; nanje se prilepijo še nadaljnji delci prahu. Nadalje se levi in desni bronhij delita v reženjske bronhije, ki držijo k posameznim pljučnim režnjem, na levi strani dvema, na desni trem; ti bronhiji se potem še dalje delijo v veliko število tanjših bronhijev in le-ti zopet v še večje število še tanjših cevčic ali bronhiol, ki vodijo zrak v pravo pljučno tkivo, v tako imenovane pljučne mehurčiče ali alveole, kjer zrak odda kisik rdečim krvničkam. Po vsej tej, tako zelo na vse strani razraščeni poti udarja zrak in vsak njegov delec ponovno in neštetokrat na lepljive sluznice ter se tako do prihoda v pljučne mehurčiče popolnoma očisti prahu, pa tudi vseh živih klic.

Pri dihanju skozi usta je pot vdihanega zraka nekoliko krajša in od kraja tudi manj

skrivljena, ker ne gre navzgor skozi nos, ampak skozi ustno duplino takoj do zadnje žrelne stene, kjer zavije navzdol do pred grla, od koder je njegova pot ista, kot smo jo poprej popisali.

Ni torej nevažno, ali dihamo skozi nos ali skozi usta, posebno še, če je v zraku zelo veliko prahu in je zrak razen tega mrzel in vlažen, meglen, ker tako laže dobimo vnetje žrelne sluznice in mandeljuov.

Že na nosne sluznice se prilepi velik del prahu iz vdihanega zraka. Ta prah nosna sluznica takoj odda z izločenim sluzom, ki ga potem iz nosa izsmrkamo. Tistega, ki se prilepi na žrelno in nebno sluznico, s sluzom izhrkamo, tistega pa, ki se prilepi na sluznico grla, sapnika in bronhijev, s sluzom izkašljamo. Na ustne sluznice prilepljeni prah seveda izplujemo, mnogo pa ga tudi požremo s hrano in s slino

Kašelj — naravna potreba

Včasih torej zakašljamo, da izkašljamo iz bronhijev, sapnika ali grla s sluzom pomešani prah. To je naravna ali — kakor pravimo — fiziološka potreba našega organizma in ni znak bolezni. Pri tem ne smemo občutiti nikakršnega neugodja ali celo bolečin, ampak, nasprotno, olajšanje kakor pri izsmrkanju, izhrkanju ali izpljuvku.

Menite, da je prah naš smrtni sovražnik, ki bi ga bilo treba iz zraka izločiti? Ne, ni. Če bi namreč v zraku ne bilo prahu, bi bilo na zemlji vse drugače: Ne bilo bi oblakov in ne padavin, kakor jih imamo, ne bilo bi oplojevanja rastlinskih cvetov, ne bilo bi sadu in rast bi kmalu zamrla. Tudi človek bi ne mogel živeti na zemlji, vsaj tako ne, kakor živimo mi. Navidezni smrtni sovražnik — prah — nam je torej kljub vsem neprijetnostim dober zaveznik.

Iz sapnika ne izkašljamo vsakega delčka prahu posebej, ampak šele s sluzom obdano prašno navlako, ki se zbere in nabere v sapniku in v grlu ter je zrela za izkašljanje. Sluznica sapnika je za zbiranje in izločevanje prahu posebej urejena. Vrhnja plast je namreč iz samih sluznatih celic, ki imajo na dihalni strani po nekaj sluznatih izrastkov, ki se neprenehoma gibljejo, zato jih imenujemo migotalke. Migotalke se gibljejo z lastno življenjsko močjo po določenem redu tako, da vrhnja plast migotalk stalno valovi kot žito v vetru. Migotalke

uplenijo iz vdihnjene zraka delce prahu in tudi raznih klic, jih obdajo z izločenim sluzom ter si jih podajajo kot krovčevi pomočniki opeko od zdolaj navzgor proti izhodu sapnika. Ko se nabere ponekod, posebno ob grlu in ob razcepu sapnika v oba bronhija, nekaj s prahom pomešanega sluz, se na mah tu reflektorno (to je z vzdraženimi konci živcev) sproži kašelj, ki z valom zraka iz pljuč požene nabrani sluz iz sapnika in iz grla v žrelo, od koder ga potem izhrknemo in izpljunemo, nekateri pa ga požro. To se dogaja po navadi pri otrocih ali pri oslabeledih bolnikih, pri odraslih pa često med spanjem.

Takšen je torej naraven kašelj. K njemu bi prišteni še kašelj kadilcev, saj ravno kadilci vdihavajo velike količine dima tlečega tobaka. Ta dim je zelo droben prah, v katerem je nekaj nikotina, ki je močen strup. Prašni delci tobakovega dima so izredno majhni, najmanjši so tudi pod dobrim mikroskopom nevidni, zato jih pride največ najgloblje v drobne bronhije in morda celo v bronhiole, kjer se vsidrajo v sluznico in v sluznične celice same, kjer ostanejo kot tujki in jih sluz več ne iztrebi. Zato so pljuča dolgoletnega kadilca temnomodra. Večje delce mora kadilec s sluzom izkašljati iz srednjih in globljih dihal, zato je pri kadilcu kašelj nujno potreben, naraven. Pri hudih kadilcih, posebno v starejših letih, je ta kašelj vedno močnejši, posebno v jutranjih urah. Ker je kadilec kajkrat tudi strasten pivec alkoholnih pijač, zato je kašelj često tako hud, da povzroči celo bljuvanje. To pa je že bolezenski kašelj.

Imamo še druge vrste prahu, ki svojstveno delujejo na dihala kot posebni škodljivci. Najdrobnejši delci tega prahu se končno le v večji množini naberejo v tankih bronhijih in se zarijejo v sluznične celice, od koder jih sluz ne more več izločiti. Tako ti delci obremenjujejo dihalno tkivo, ga slabijo in delajo bolnega. Te spremembe dihal imenujejo zdravniki konioze pljuč. Zelo nevaren prah za dihala je med drugim kamnoseški prah, ker je oster in se hitro zajeda v sluznične celice in je razen tega tudi zelo težek. Kamnoseki zato pogosto obolijo za pljučno tuberkulozo. Oster kameni prah rani sluznice in skozi ranice laže pridejo bacili jetike. Rudarji trpe za koniozami premožovega prahu ali prahu

drugih rudnin, ki jih kopljejo v podzemeljskih rovih ali predelujejo v tovarnah. Tekstilni delavci in predilci poznajo okvare, ki jih povzroča prah raznega rastlinskega in živalskega prediva; podobno tudi kožuvinarji pa mlinarji in vejalci žita ter mlatilci itd. Cestni prah je zmes najrazličnejše nesnage, odpadkov, pljunkov, kamenja itd. s primesjo raznih bolezenskih in nebolezenskih klic, zato je prav posebno za dojenčke in otroke nezdrav in nevaren. Prah sušечеlega se in suhega sena povzroča pri občutljivih ljudeh ne samo kašelj in kihanje, ampak celo vročino, ki nagloma naraste in tudi hitro popusti. To vročino imenujemo senska mrzlica. Nekatere vrste prahu, posebno prah nekaterih cvetic, pa tudi nekaterih krzen, povzročajo pri posebno občutljivih ljudeh kar nevarne bolezni, in sicer tako imenovano bronhialno naduho ali astmo. Tudi premogov prah povzroča pri nekaterih to bolezen. Takšni ljudje so včasih tako občutljivi, da jim že sam vonj ali celo samo pogled na tišto stvar sproži napad astme.

Kihanje, bi lahko rekli, je nekak nadomestek za kašelj. Da pride do kihanja, se mora vzdražiti sluznica v nosu, ki potem samogibno sproži prepone med prsno in trebušno duplino ter dihalnih mišic oprsja tako, da nastane trenutno močan pritisk v oprsju in pljučih, kar povzroči, kot pri puški, nekak izstrel zraka iz pljuč, ki vrže nabrane dele sluzi iz dihal. Glede na to je torej kihanje koristno, naravno; pa še drugače je koristno: s kihanjem namreč poženemo dobršen del zastajajočega ali, kakor pravimo s tujko, rezidualnega zraka iz pljuč tako, da se zrak po kihnenju v pljučih vsakokrat obnovi in prečisti. Ljudje, ki si zavestno varujejo zdravje, redno na čistem zraku, posebno zjutraj, opravljajo tako imenovano dihalno gimnastiko, ki je za obnovo zraka v pljučih, za presnovo hrane in za obtok krvi velikega pomena.

Na kratko smo pregledali naraven, skoraj bi rekli, »zdrav« kašelj. Videli smo, da mora biti tem pogostejši in močnejši, v čim hujšem prahu in nesnagi živimo in delamo in čim dalje smo v takšnem okolju. Čim starejši je torej človek, bolj na široko in na gosto so prepojene sluznice bronhijev in bronhiol z najmanjšimi delci prahu. Pljuča so zato manj prožna, a

dihanje s starostjo vedno težje in kašelj vedno pogostejši. Na starost se človeka rada loteva naduha, ki — kakor pravijo ljudje — spravi človeka od kruha.

Ker pljučno tkivo na starost izgubi prožnost, se rado razširi, posebno v tanjših dihalnih cevčicah in tudi v pljučnih mehurčicah. V njih nastanejo izbokline, v katerih sluz predolgo zastaja. Na robu izboklin nastanejo še vbokline v sopilno stran cevčic, da je izkašljevanje še težje. To je pljučno razširjenje z naduho ali, s tujo besedo, pljučni emfizem. Nekoliko podobna okvara lahko nastane že v mladosti, če se vneta mezigovna bezgavka v ostenju kakega bronhija zgnoji in izlije v votlino bronhija ter po njej ostane vdolbina v steno bronhija. Takšne vdolbine imenujejo s tujo besedo ekta-zije bronhijev; so zelo neprijetna bolezen, kajti v njih dolgo zastajata sluz in gnoj, pridružijo se jima še klice trohnobe, tako imenovani saprofiti, in vse skupaj začne trohneti, pozeleni in se usmradi. Bolnik težko in mukoma izkašljeuje, obenem pa mu tudi sapa neprijetno zaudarja.

Naj še omenimo, kaj je s tako imenovanim vzdihanjem ali težkim dihanjem. Nekateri ljudje v globoki zamišljenosti — to se kaj rado dogaja pri mladih zaljubljenih — tako rekoč pozabijo dihati. Rdeče krvičke dobijo premalo kisika, v krvi se hitro nakopiči preveč ogljikove kisline kot končnega ostanka telesne presnove. Ta kri pride do tistega središča v možganih, ki nadzoruje mišice, oskrbovalke dihanja. Možganske celice v tem središču opozore, da se je v krvi nabralo preveč ogljikove kisline, in že tisti trenutek vsem mišicam v dihalu nalože globoko dihanje, ki odstrani odvečno ogljikovo kislino iz krvi in iz pljuč s tem, da privede v kri novega kisika. Vzdihovanje torej ni nič drugega kot leno, zanikrno dihanje.

Bolezenski kašelj

Vprašati se moramo, kakšen in kateri kašelj je po vsem tem znak bolezni. V najširšem smislu bomo rekli: kašelj, ki prekorači mejo naravnega kašlja, je bolezenski. V ožjem smislu bomo rekli: kašelj, ki ga ima kašljavec sam ali njegova najožja okolica za bolezenskega, je bolezenski. V najožjem smislu bomo rekli: kašelj, ki je povezan še z drugimi znaki obolenja, na primer s čez-

mernim draženjem ali celo z bolečinami v žrelu, grlu, sapniku in v prsih, posebno na rebrni mreni, z zvišano telesno toploto ali celo z vročino, s pomnoženim gnojnim, morda smrdljivim ali celo krvavim izkašljevanjem, s težkim, krčevitim dihanjem in posinelim obrazom, z dolgotrajnim, nenehnim pokašljevanjem brez pravega teka za jed, često tudi brez vročine in brez izkašljevanja in izpljuvka, ter še z raznimi drugimi znaki, ki jih moremo najti tako rekoč po vsem telesu. to je prav. bolezenski kašelj. Tu bomo samo opozorili na razne vrste kašlja, ki ga povzroča bolezn, nastale zaradi različnih bolezenskih klic ali. kakor na široko pravimo, bacilov.

Vse te bolezn nastanejo tako, da pridejo bolezenske klice skoraj izključno z vdihanim zrakom v dihalo in da se tam vgnezdijo v sluznico ter se začnejo iz teh kotišč množiti in širiti, ne da bi jih bila mogla dihalo pravi čas po naravni poti izločiti. Takšnih klic je veliko vrst; povzročajo po dihalu najrazličnejša vnetja in bolezn ter z njimi včasih nepremagljiv kašelj.

Zlasti je znana influenza ali hripa. To je nalezljiva ali kužna bolezen, ki jo povzroča silno majhna, paličici podobna klica, ki se prenaša iz človeka v človeka z okuženimi izkašljanimi kapljicami. Klice se v ugodnih okoliščinah v človeških sluznicah silno hitro množe, tako da zbolimo često že 24 ur po okužitvi. Okužitev je mogoča tudi preko očesnih veznic in skozi očesno-nosni kanal. Hitro razmnožene klice morejo povzročiti vnetja po vseh sluznicah dihalo od nosa in celo oči do pljuč ter preiti tudi v telesno mezigovino in v kri. Izzvati utegnejo tudi hitrejšo rast in razmnoževanje drugih vrst klic, ki so bile že pred njimi v človeškem dihalu ali pa so se šele z njimi tam naselile. Zato pride med boleznijo pogosto do tako imenovanih komplikacij, kot so vnetje pljuč, rebrne mrene, in še drugih, recimo, do vnetja dupline v čelni kosti, v lični kosti itd. Kašelj je pri tej bolezn vedno močno vzdražen in posebno spočetka mučen ter vedno spojen z vročinami in bolečinami, zlasti če se pridružijo komplikacije. Včasih se ta bolezen zelo naglo širi med ljudmi, pravimo, da se razpase epidemično, in s hudimi komplikacijami; še današnjemu rodu je v spominu velika »spanška« epidemija po prvi svetovni vojni.

Druga skupina bolezn, tudi v zvezi z vnetjem v dihalu in s kašljem, so razne angine. Vsako angino povzročajo razne vrste nalezljivih klic, ki se vgnezdijo v sluznico in v globlje tkivo mandeljnovo na obeh straneh goltanca med obema neboma lokoma. V njih se klice lahko zelo namnože ter povzročijo vnetje mandeljnovo in okolnega tkiva. Mandeljni otečejo, so boleči, v okolici in na njihovi površini se često pokažejo umazano belkaste ali sivkaste pike ali kožice. Nekatere izmed teh prevlek moremo odstraniti, pod drugimi pa začne tkivo mandeljnovo takoj krvaveti, če jih poskusimo odstraniti — to je znak davjce ali difterije, ki po navadi napade otroke do 14. leta, odrasle pa le v redkih primerih. Davica je silno nalezljiva in nevarna bolezen za otroke. Na srečo imajo zdravniki že zanesljivo sredstvo zoper njo, a le, če pride bolnik še dovolj zgodaj v zdravnikovo oskrbo. Vsaka mati bi morala znati pogledati otroku v goltanec. Kakor hitro zapazi kakršno koli spremembo na mandeljnih, mora takoj poklicati zdravnika. Davica je namreč zelo zahrbtna bolezen tudi zato, ker je prve dni pri marsikaterem otroku skoraj ne opazimo. Otrok se še igra, nima znatne vročine, ne toži o posebnih bolečinah, le tek mu že slabi. To pa je tisto, kar vsaka mati najprej opazi. Tudi kašelj ni posebno povečan.

V vsakem primeru je treba otroku pogledati v goltanec na mandeljne. To je zelo preprosto: sedi na stol, obrnjen k svetlobi, posadi si bolnička v naročje tako, da je tudi otrok obrnjen k svetlobi, in ga primi za ročice. Oseba, ki hoče pogledati mandeljne, stopi pred otroka z desne strani, vzame v desnico žličko, držeč jo za široki, zajemalni konec, z levo roko pa prime otroka za tilnik tako, da podpre glavico s palcem in kazalcem. Tedaj veli otroku, naj odpre usta, in počasi z držajem žličke seže otroku v usta do zadnjega vzbočenega dela jezika, pritisne rahlo jezik navzdol in v tem trenutku pregleda goltanec z mandeljnomo vred. Pri otroku, ki ne mara odpreti ust, gremo brez bojazni z držajem žličke med stisnjene zobe ter ga potisnemo krepko, a previdno proti goltancu in rahlo navzdol proti jeziku. Ko z ročajem dosežemo najvišjo vzboklino jezika, otrok na široko odpre usta, da lahko pregledamo mandeljne. Če otrok joče, nič ne škodi, še

laže mu odpremo usta in mu s pritiskom na jezik pregledamo goltanec. Če je otrok nemiren ali uporen, mu z levo roko od zadaj krepko primemo glavico tako, da obmiruje. Če je zdravnik pri roki, bomo seveda to delo prepustili njemu. Že nešteto otrok bi bilo rešenih smrti, če bi se bila vsaka mati malo potrudila, pravi čas pogledala svojemu otroku v goltanec in ob najmanjši spremembi na mandeljnih poklicala zdravnika.

Tudi pri škrlatinki in pri ošpicah otrok po navadi hudo kašlja, še preden se pokažejo izpuščaji po telesu, ker so tudi pri teh boleznih vnete sluznice.

Najznačilnejši kašelj je vsekakor tako imenovani oslovski kašelj. Tudi tega dobe po navadi le otroci od dojenčka do 14. leta. Najnevarnejši je pri dojenčku. Kašelj traja dolgo, večkrat tri mesece in celo več. Slovenci ga imenujemo oslovski kašelj, ker kašljavec pri vdihu nekako rigajoče lovi zrak. Ponekod v Sloveniji ga imenujejo tudi poganski kašelj, na jugu mu pravijo veliki kašelj. Tudi ta kašelj povzročijo vdihane bolezenske klice, ki se razpasejo le na nekaterih delih dihal in povzročijo tam in v okolici vnetje, ki bolnika vsak čas draži h kašlju. Kakor pri ošpicah kaj rado pride do vnetja pljuč, tako se po oslovskem kašlju rada razvije pljučna jetika. Utemeljena je torej domneva, da oslovski kašelj povzroča tudi prva okužba s klicami jetike, ki ponekod vdrejo otroku v sluznico dihal in od ondi v bližnjo mezigovino in bezgavke, ki se zaradi tega vnamejo in otečejo ter dolgotrajno dražijo bolnika h kašlju. Vname se in oteče predvsem mezigovina ob pljučnem razvejku, to je tam, kjer se dihalo razdeli v številne veje bronhijev. Tkivo ob razvejku (razkrošju) imenujemo hilus. Pri oslovskem kašlju je mezigovina pljučnega razkrošja vedno vneto in povečana.

Posebno nevaren je kašelj pri jetiki dihal, posebno pljuč in grla, pri sušici. Ta kašelj je zelo različen; ravna se pač po tem, kje na dihalu in kako so se razmnožila kottišča bacilov jetike, koliko dihalnega ali pljučnega tkiva so bacili že uničili in kakšna vnetja so kottišča bacilov v svoji okolici povzročila. Nekateri bolniki s pljučno jetiko kašljajo mnogo, drugi kašljajo več, tretje pa kašelj celo zelo muči. O tuberkulozi ali jetiki je pri nas že precej napisanega, in sicer poljudno in vsakomur raz-

umljivo. Opozarjam na knjigo dr. Debevca »Jetika«, ki je svoj čas izšla v založbi Mohorjeve družbe, dalje na mesečni list »Človek, природа in zdravje«, ki ga izdaja ministrstvo za ljudsko zdravje v Ljubljani in ki vsak čas prinaša poljudno pisane članke o tej bolezni, tako da se more vsakdo primerno poučiti o tej morilki človeštva. Nevarnost te nalezljive bolezni je v tem, ker je počasna ter često od začetka ni niti opazna, dalje v tem, ker še zdaj nimamo svojstvenega ali, kakor pravimo, specifičnega zdravila zoper njo. Navzlic temu je znanstvena medicina z vztrajnim naporom dosegla dobre in uspešne načine za zdravljenje tuberkuloze. Ministrstvo za ljudsko zdravje ustanavlja po večjih krajih v državi tako imenovane protituberkulozne dispanzerje, kjer so zdravniki strokovnjaki, h katerim se lahko vsakdo vsak čas zateče, da ga pregledajo, a ne le njega, tudi vso njegovo družino, in sicer brezplačno. Naj bi se ljudje v te ustanove bolj zatekali. Posebno oddaljenjšemu kmetskemu življu, kjer je glede tega še marsikje neverjetna nevednost in malomarnost, te ustanove najnujnejše priporočamo. Do pred dobrimi 60 leti, ko človeštvo še ni poznalo povzročitelja te bolezni, namreč bacila jetike, so boleli revni in bogati, stari in mladi za njo. Odkar pa poznamo povzročitelja, so se premožnejši in bolj šolani sloji že naučili varovati se je. Današnja ljudska oblast vsakomur ne le omogoča, da se pouči, ampak mu tudi nudi stvarno pomoč in zdravljenje. Jetični se zdravijo bodisi ambulantno, to je, z obiskovanjem dispanzerjev, ali na posebnih oddelkih v bolnišnicah ali pa v posebej za to zgrajenih zdraviliščih ali sanatorijih.

Zdravljenje do sedaj naštetih kužnih ali infekcijskih bolezni, spojenih s kašljem, je seveda za vsako bolezen različno, pač glede na to, katere kužne klice so bolezen povzročile in kakšna vnetja ali poškodbe so v dihalu že nastale. Okvaro in bolezen more ugotoviti le zdravnik in le zdravnik more tudi določiti primerno zdravljenje in zdravila. To velja za jetiko, enako pa tudi za davico in za vse vrste angin, ki jih moramo vedno imeti za resna obolenja, pa tudi za hripo in njene komplikacije in za dolgotrajni oslovski kašelj, ki ga more zdravnik že znatno omiliti. Kot olajševalno zdravilo zoper kašelj na sploh že dolgo največ pred-

pisujejo razne sestavne dele tako imenovane opija, to je soka, ki se cedi iz žareze še zelenih in rastočih makovih glav. V Jugoslaviji makov sok v večjih količinah pridobivajo v Makedoniji, predelujejo pa ga v posebnih kemičnih tovarnah. Beseda opij je prejkone staroslovenska in izvira iz Makedonije, od koder so Slovenci že zgodaj začeli proti severu in severozahodu trgovati z makovim opojem. Ta beseda je sčasoma pri lekarnarjih in zdravnikih spodrinila prejšnje nazive (maconium, materia thebaica) in je bila uvedena v mednarodno izrazje.

Izmed domačih zdravil zoper kašelj pogosto z uspehom uporabljamo razne domače čaje, kakor slezov — ponekod po Štajerskem in Kranjskem ga imenujejo ajbiš — dalje čaj iz preslice, iz vrbovega lubja, iz sladke koreninice in še razne druge. Nekateri privedajo čajem tudi maka in ga sladijo z medom.

Ob koncu pogledimo, na kaj je treba pri kašlju najbolj paziti:

1. Vsak odrasel človek se mora zavesti, da prenaša razne bolezenske klice, ki povzročajo bolezni v dihalu, in sicer tudi takrat, če sam ni bolan.

2. Z vsakim zakašljajem in kihom moremo torej prenesti kako nalezljivo bolezen dihal, posebno, če zakašljamo ali kihnemo drugemu v obraz, v usta, v nos, v oči.

3. Vsak novorojenček se rodi brez vseh teh bolezenskih klic v dihalu.

4. Zakašljati ali kihniti dojenčku ali otroku v obraz je torej isto kot okužiti ga s katero izmed teh bolezni. Otrok bo nujno začel bolezensko kašljati.

5. Kašljajmo in kihajmo vedno le v svoj žepni robec ali pa si denimo vsaj roko pred usta in s tem zadržimo izkašljane kapljice, da jih ne bodo drugi vdihavali in se okužili.

6. Navajajmo na to že otroke v domači vzgoji in še bolj v šoli. S takšno skrbjo za zdravje (higieno) bomo preprečili mnoge bolezni in prežgodnjo smrt.

† Dr. Tone Hrovat

Smrje pri Jelšah je rojstni kraj dr. Toneta Hrovata, kjer se je rodil kot sin kmetijskih staršev 13. januarja 1886. Ljudsko šolo je obiskoval v Šmarju pri Jelšah, gimnazijo pa v Celju in Mariboru. Po končani gimnaziji se je vpisal na medicinsko

fakulteto v Gradcu, kjer je promoviral za doktorja medicine dne 27. 6. 1913. Po končanih študijah je nastopil službo sekundarija splošne bolnice v Mariboru. Z izbruhom prve svetovne vojne je moral k vojakom; prišel je oktobra 1918 v italijansko ujetništvo, od koder se je vrnil leta 1919. Dne 1. 8. 1919 je dobil mesto šefa-zdravnika bolnice križniškega reda v Ormožu. Tukaj se je začelo njegovo plodovito delovanje. Trudil se je, da bi ljudstvo dobilo zaupanje v domači zavod in domačega človeka, kar se mu je do kraja posrečilo. Poleg vsega odgovornega dela v bolnici je opravljal nad 20 let službo okrožnega zdravnika v Ormožu, kjer je tudi tri leta županoval.

Ko so Nemci zasedli naše kraje, so ga leta 1941 odgnali v taborišče, od koder je bil po štirih mesecih pregnan na Hrvatsko, kjer je okusil vse bridkosti izgnanstva. Leta 1944 se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, bil dodeljen kot kirurg sanitetu III. J. A., s katero se je kmalu po osvoboditvi Slovenije vrnil v svoj domači kraj. Ljudstvo ga je objemalo, jokalo je od veselja. Ormoža ni več zapustil. Ministrstvo za ljudsko zdravstvo ga je nastavilo kot upravnika bolnice v Ormožu, kjer je zopet na novo začel svoje plodonosno, človekoljubno delo. Žal ga je že leta 1946 zadela kap, po kateri se je pa v nekaj tednih popolnoma opomogel. Zaprošil je za pokoj. Tudi upokojenca so bolniki radi klicali na pomoč.

Huda bolezen pa je ugrabila dne 3. 9. 1948 življenje zaslužnemu in požrtvovalnemu slovenskemu sinu, dobremu zdravniku in kirurgu dr. Tonetu Hrovatu. Veličasten pogreb ob velikanski udeležbi ljudstva od blizu in daleč je pričal, kako so rajnega primarija ljubili, ga spoštovali in mu b'li hvaležni. Bil je mož dela in ljubezni za sočloveka.

Zdravilne rastline

Večkrat berete po časopisih, da nabirajte zdravilne rastline, ki jih kupujejo drogerije. Te jih pripravljajo za prodaj, ko iz njih delajo zdravila. Vsak ne utegne nabirati zdravilnih rastlin za prodaj. Vsaka družina pa naj si priskrbi vsaj najpotrebnejših, da jih ima vedno pripravljene za pomoč v boleznih. Navajamo tu samo nekatere, ki so zelo znane in zelo koristne.

Arnika. Ta cvetlica je pač vsem znana. Raste po gorskih senošetih v obilici. Iz teh rož si vsak lahko pripravi zdravilno tinkturo. Natrgaj si arnike, ko se je razcvetela, in jo skrbno na zraku, toda ne na prehudem soncu posuši. Nato jo zreži v rezanico, stresi v steklenico in nalij nanjo špirta ali dobrega žganja (drožnika, slivovke, sadjevca). Postavi steklenico na sonce in v enem tednu imaš tinkturo. To odcedi in shrani. Lahko jo porabljaš nekaj let. Smeš pa namočiti tudi kar neposušeno rastlino; vendar ima ta preveč vode in tinktura ni tako dobra in ne tako trajna.

Arnika je najboljšo sredstvo za izpiranje ran. Rane pa ne izpiraj z nerazredčeno arniko. Na liter vode prilij tri žlice arnike. Ko rano dobro očistiš, jo stisni, preveži s čisto platneno krpo ali z obvezilom, ki si ga kupiš. Na obvezo položi nad rano v bombaž namočeno, nerazredčeno arniko in zopet preveži. Tako očiščena in obvezana rana se ti zlepa ne bo gnojila. Če pa bi se, jo očisti gnoja zopet z razredčeno arniko in vnovič zaveži. Pri udarcih in pretiskih, ko nastanejo podplutbe in otekline, polagaj na udarjeno, oteklo mesto na vsaki dve uri obkladke, ki jih namočiš v razredčeni arniki.

Če v pet žlic vode nakapljaš štirideset kapljic arnike in s to vodo grgráš, si prav za trdno preženeš hripavost.

Plini, vetrovi so huda neprijetnost in tudi bolečina. Namочи si v dobrem žganju janeža, kumine, rožmarina — to so rastline, ki imajo dišeča olja v sebi — prilij nekoliko arnike in ob napenjanju vzemi po eno kavno žličko te tinkture (za otroka nekaj kapljic na sladkorju), pomagalo ti bo, kakor bi odrezal.

Koprive (pereče, pekoče). Kako bujno rastejo za kakim plotom, ob starem gnojišču. Radi se jih ognemo, ker nas stru-

pensko opečejo, a so zdravilne. Če jih posušimo, jih uporabljamo za čaj. Ta čaj prežene zasliženje v prsih, v pljučih. Očisti tudi želodec obležanih ostankov jedi. Še močnejši je čaj iz posušenih koprivovih korenin. Pretečo vodenico ustavi in očisti zastale sokove v telesu. Že od nekdaj uporabljajo koprive za revmatizem. Če revmatični ud bičaš z živo koprivo, pomaga. Mnogi uživajo koprive pripravljene kakor špinačo. So zelo zdravilna jed.

Kamilice so starodavna zdravilna rastlina. Čaj za prehlade, zlasti če te prične tresti mrzlica, če boli trebuh, če te zavija in črviči po črevih. Zelo koristno otrokom, če tožijo, da jih trebušček boli. Brez kamilic pač ne sme biti nobena hiša.

Bez eg. Stari so učili otroke, da se morajo bezgu odkriti, ko gredo mimo nje. Pri bezgu je vse zdravilno: listi, cvetje, jagode, tudi lub. Ko mine zima, smo vsi nekam narobe. V nas je zastalo mnogo škodljivih usedlin, ki jih ni telo predelalo in ne izločilo. Sonca ni bilo, pošteno se nismo izpotili. Za čiščenje naberi bezgovih listov, zreži jih v rezanico (kakih deset za en čaj), vri dve, tri minute in na tešče uživaj skodelico takega čaja. Čaj iz sesekljanih bezgovih korenin naj pijo, ki se jih loteva vodenica in debeluhi, da si zmanjšajo nabiranje maščobe. Čaj iz bezgovega cvetja čisti, pomaga, da se ob prehladu dobro prepotimo. Bezgove jagode, suhe ali vkuhane, oslajene z medom, so izvrstno čistilo želodca, zlasti za ljudi, ki pri delu večinoma sede (pisarji, krojači, uradniki itd.).

Med. Že od nekdaj so med uporabljali za katarje (prehlade), kašelj, zasliženje tako, da so oslajali z njim čaje (zlasti lipov čaj). Med v čaju čisti, krepeča. Kadar je bolj stiska za sladkor, oslajajo tudi kavo. Pomni pa pri tem, da za otroke med — razen kako žličko — ni koristen. Star pregovor pravi: »Otroka podere, starca na noge spravi.« Od nekdaj so napravljali iz medu mažo za ture, da se zmehčajo, prej dozore in se odpro. Vzemi med, pridodaj mu bele moke (vsakega pol), dobro premešaj, prilij kaj malega vode in to na čisto krpico namaži in položi na tur. Za hripavost je koristno, če majhno žlico medu zavreš v četrt litra vode in tak čaj grgráš.

Lapuh. Preden mu poženejo listi, že cvete. Nekateri nabirajo te cvetove, ki so enako koristni kakor listi. Vendar pa redno uporabljamo za čaj liste. Lapuhov čaj preganja kašelj, čisti zasliženā dihała in pljuča. Liste pokladajo tudi na odprte ture, krotijo vročino v njih in vlečejo iz tura škodljiv gnoj. Tudi na odprte noge (f'usa-ste) jih je zelo koristno pokladati. Blažijo in mečijo vnetje.

Šentjanžve rože. Po gmajnah, na prisojnih pobožjih rastejo te rumene cvetlice. Iz njih že zdavna pripravljajo **prisadno olje** in razkužilno tinkturo. Ob cvetenju naberi teh rož, jih kar neposušene namoči v dobrem jedilnem olju, postavi steklenico za kakih osem dni na sonce ali k peči, če ni sonca. Iz njih dobiš prisadno olje. Če jih pa zrežeš in denes v steklenico, kamor naliješ špirta ali pa močnega žganja, dodaš še nekaj zrn kafe in mire, pa denes to na sonce za nekaj dni, dobiš rdečeravo tinkturo — izvrstno razkužilo. Če se raniš, prilij nekaj kapelj v čisto vodo in izperi ranō. Oboje pa je izvrstno zdravilo zoper prisad. Ako se ti rana prisadi in je krog nje koža rdeča, pomoči kosmič čistega bombaža v prisadno olje ali v tinkturo in maži večkrat rdeči rob (po rani pa nikar!) prisajene kože. Naj navedem tale dogodek, ki mi ga je povedal moj prijatelj zdravnik. Po vaseh je cepeljal kože. Ob tem se je ranil in zastrupil. Roka mu je pordeła, prisad je pritegnil in šel vedno više in više — že preko komolca. Trije tovariši zdravniki so se trudili, prisada niso mogli premagati, zato je bil soglasen sklep: Roko moramo odrezati. Žena je to slišala in se takoj zoper voljo moža odpeljala k svoji materi, ki je imela vedno v zalogi prisadno olje. Prinesla ga je in utirala vso vneto in zateklo roko z njim. Roka je začela plahneti, prisad je izginjal, roka je bila rešena.

Žajbelj. Poznali, uporabljali in hvalili so ga že stari Rimljani, ki so o njem zapisali: »Kaj bi umiral možak, ki mu žajbelj rase na vrtu!« Tudi danes je še upoštevan in skrbne gospodinje vrt ni brez njega. Žajbljev čaj zdravi zasliženje v vratu, grlu, želodcu. Žajbelj čisti kot čaj, na vodi ali vinu zavret, obisti in jetra. Z žajbljevim čajem grgraj, če si hripav, prehlajen v grlu. Gnojne rane izpiraj z žajbljevim čajem. Čaj iz pol žajblja in pol pelina je zelo koristen za bolehave želodce. Že nekdanje bla navada, da si je ta ali oni kar mimogrede od

žajblja utrgal nekaj listov in z njimi snažil zobe. Danes je res zobni zdravnik vsakomur na voljo in nikdar ni dovolj priporočeno, da si tudi zdrave zobe daj večkrat pregledati po zdravniku. Ko je že vse votlo in gnilo, je prepozno. Zdravi zobje so predragocen zaklad zdravja! Stari so zobe čistili z žajbljem, ki je razkuževal zobe in dlesni (meso okrog zob), kjer so se nabirali ostanki jedi in povzročali gnilobo.

Lipovo cvetje. Lipovega čaja smo popili med vojsko kar na čebre. Inozemskih čajev ni bilo, mleka malo. Lipov čaj lepo diši, ima prijeten okus in ga lahko pijemo tudi »za kratek čas«. Zelo zvest pomočnik pa je, da se spotimo (v postelji seveda!) ob raznih prehladih, ob hripi. Če začutiš, da se ti ponuja siten, včasih dolgotrajen nahod, pojdi zvečer zgodaj v posteljo, vzemi aspirin in popij veliko skodelo vročega lipovega čaja. Ko se zbudiš, je nahod ustavljen in ozdravljen.

Tavžentroža (zlati grmiček). Takole so pripovedovali: Bil je človek, ki ga je vedno bolel želodec, pekla zgaga, nape njali vetrovi, bolela od tega glava, ne teka ne slasti ni imel. Hodil je od padarja do konjederke in izdal te vrste mazačem že na tisoče goldinarjev. Preprosta ženica pa mu je svetovala, naj pije čaj iz zlatega grmiča. Poskusil, pil, ozdravel. Ta je dal tej cvetlici novo ime: tavžentroža. Zares pomaga čaj iz zlatega grmiča po škodelici dvakrat do štirikrat na dan. Tavžentroža čisti kri in je bila zato od davna zelo cenjena pri ženskih krvnih težavah. Za zlatenico, pri vetrovih in obistnih bolehanjih so pili čaj iz pelina in tavžentrož. Tudi gliste mnogo ljudi mučijo. Pelinov čaj, naspol mešan s tavžentrožnim, prežene to nadlogo. Priporočljivo zlasti za otroke.

Brin — brinove jagode. Od nekdanj so vedeli, da je brinovec razkužilno sredstvo, zato so ga pili tisti, ki so imeli opravka z bolniki pri nalezljivih boleznih: pri kozah, škrlatinki, legarju in tako dalje. Tudi starim ljudem so priporočali šilce brinovca, preden so šli spat, češ brinovec »žene« in čisti jetra, ledvice. Pametneje pa je, če si ob nalezljivih boleznih razkužujemo usta z žvečenjem brinovih jagod (do deset na dan). Mnogi pa so si okrepili slaboten želodec s tem, da so žvečili in zauživali brinove jagode skoraj en mesec. Začeti je treba s štirimi prvi dan in potem dnevno po eno več, da dosežemo petnajst

jagod, nato popuščamo po eno, da dosežemo zopet le štiri na dan. S tem si okrepi-
mo slaboten želodec, tek, prebava — vse
bo spet v redu.

Trpotec. Mimo njega in po njem ho-
dimo ob potokih in stezicah in ga premalo
spoštujemo. Trpotčev sok, iz listov iztis-
njen, je za rane izvrstno razkužilo in zdra-
viló. (Seveda naj bodo listi čisti! Umij jih
prej!) Če ne moreš iztisniti iz listov zdra-
vilnega soka, jih premečkaj in položi na
novo rano ter jo zaveži. Če te napade li-
javica, driska, skuhaj si čaj iz trpotca v pol
vode in pol rdečega vina. Pij ta čaj, čez
dve, tri ure ponovi. Lijavico ustaviš tudi s
čajem iz tavžentrož in pelina ali iz žajb-
lja in kamilic.

Na božji njivi

Gema Hafner

Bila življenja tvojega je os ljubezen,
krog nje sva nemo se vrtela,
nikdar srca si razodela,
delila sva si le skrbi in kruh.

Razkopal s kriki bi gomilo,
obsul s poljubi te in dihnil vate
obup in kes in bolečino.
Za hip bi ti v očeh prižgal sijaj,
(ki se brez mene je utrnil),
da bi zasvetil mi v srca praznino
in kanil vame kakor sok življenja,
utešil žejo hrepenenja...
Ljubezen v meni je kot talna voda vrela,
vsi naši, veš, iz kamna smo sklesani,
in preden je do ust mi priklopela,
si, mati, kakor sveča dogorela.

Nasmehni se in mi srce otajaj,
ljubezen pljusne naj čez rob,
brez nje v življenje vdira tema
in svet je hladen, ozek grob.
Pri tebi pa — je še na božji njivi
toplo. Ne pusti me oditi!

Plameni sveč — solze žareče,
železni križ in krizantema,
za zidom tihi drevored,
večernih ptic nemirni let,
nad vhodom angel in ob'aki sivi...
Vse to boli, da moral bi zavpiti;
ker sem s teboj, še v bolečini
trepeče žarek tihe sreče.

Naštete so (po Kneippu in drugih knji-
gah) samo nekatere zdravilne rastline. Vse
te se nam ponu'a'o po polju, gmajni, hri-
bih in vrtovih. Vsako gospodinjstvo naj si
jih nabere, posuši in shrani za potrebno
uporabo.

Vse te zdravilne rastline so naše pri-
jateljice, ki nam pomagajo, da premaga-
mo in preženemo tiste »drobne«
bolezni, ki nas vse zalezuje'o in napadajo. Če pa iz-
bruhne huda bolezen, zlasti nenadna, ka-
kor vnetje sleniča, pljučnica, razna vnetja
organov v trebušni duplini, legar, rane v
želodcu, hude poškodbe po padcu, udarcu
— za to pa so zdravniki in bolnišnica, kjer
pa je treba naglo iskati pomoči, obotav-
ljanje utegne biti le nesreča.

Jutro

Lojze Mikeln

In vstal je dan.
V bleščečih se žarkih, mehko božajočih,
se biserno zalesketal
je travnik, ves zelen in svetel,
poln rož, v rosi se kopajočih.

Iznad pšenice
se dvignil je škrjanček in razpel
peruti, pesem radosti zapel
in kvišku, v zlato sonce poletel.

In vstal je dan.
Radosten sem, nasmejan,
da bi zapel,
zamahnil s koso,
da umita z roso
bi kovinsko pela
mogočno, nikdar ne izpeto
pesem dela.

Ob žetvi

Marija Pačnik

Veter veje čez poljane,
žitna polja valové,
komaj bleda zarja vstane,
že žanjice žet hite.

Smeh in pet'e vsepovsodi
v mladem jutru valovi,
prepelica še ob vodi
urno poje pet pedi.

Kako nabirajo čebele med?

Obče znano je, da čebele nabirajo med, a zanimivo je zasledovati delo marljivih čebel od trenutka, ko dobe sladki sok v cvetu, do tedaj, ko je med zrel.

Cvetovi imajo žleze, ki jim pravimo medniki. Te žleze izločujejo sladko tekočino, nektar; vedeti moramo, da je izločevanje nektarja uspešno le, kadar je vreme primerno, ob hladu in suši pa popolnoma preneha. Sladka tekočina v cvetovih — nektar — privabi žuželke, da prenašajo cvetni prah — pelod — s svojim telesom iz enega cveta na pestič drugega cveta in ga tako oplodijo. Zelo umetno je uravnano v naravnih zakonih, da čebele obiskujejo vedno isto vrsto cvetov in tako zagotovijo njihovo oploditev. Sladka tekočina v cvetovih ni še med, dasi mu je podobna, in vsebuje razen sladkih snovi še rudninske, vendar je ta tekočina zelo vodena — vsebuje 60 do 80 % vode — medtem ko je v medu komaj 20 % vode.

Cebela sesa z rilčkom sladki sok iz cveta in ga nabira v poseben želodček, ne v tistega, ki ji služi za lastno prebavo in prehrano. V želodčku za shrambo medu se, pri mešajo tekočini iz cvetov iz čebeljega telesa razne snovi, ki tekočino presnavljajo in prebavljajo. Že na letu s paše v panj pretvarajo čebele nabrano sladko tekočino iz cvetov v med. Ko dospe čebela v panj, odda med mlajši čebeli, ki ga sprejme v svoj želodček za shrambo medu, ga popolnoma pretvori v med in odloži v celico satovja.

Tako pretvorjena sladka tekočina vsebuje še vedno veliko preveč vode, da bi bila stanovitna. Ščasoma bi se skisala. Zaradi tega sušijo čebele prevoden med s tem, da napravijo v panju veter, in sicer s plahutanjem svojih kril. Od tod šumenje v čebelnjaku, ki je podobno žuborenju potoka in ga je slišati zlasti ponoči prav daleč od čebelnjaka. Ko je tvarina dovolj zgoščena, pokrijejo čebele vsako celico sata z voščenim pokrovčkom, da se ne usuši.

Tako pretvarjajo čebele sladki sok cvetov v zreli med, ki ga hranijo pokritega v celicah za zimo. Ker ne morejo čebele pozimi iz panja na prosto, ne smejo v

zimskem času, ki traja mnogokrat po tri in več mesecev, uživati drugega kakor že popolnoma prebavljeno hrano, da ne pušča v telesu ostankov, ki bi se nabirali kot blato. Narava je tedaj dala čebelam nagon, da ob času prostega izleta pretvarjajo v cvetovih nabrani sok v popolnoma prebavljeno snov, ki ji pravimo med. Človeku, gospodarju stvarstva, pa služi med za hranivo in zlasti za zdravilo, ako mu opeša organizem, da si opomore z že prebavljeno hrano, ki so jo nakopičile marljive čebele nad lastno potrebo za zimo v panje.

Kakšen med in kako naj ga uživamo

Velikokrat slišimo pritožbe, da povzroča uživanje medu motnje v črevesju, gnus, žgoče bolečine v želodcu, občutek kisline v ustih itd.

Te motnje je pripisovati kakovosti medu in načinu uživanja. Med, ki ga uživamo kot hranivo ali zdravilo, mora biti brez tujih snovi. Tak med pridelujejo napredni čelbarji s pomočjo stroja za točenje medu. Po starem načinu stiskani med vsebuje mnogo tujih snovi, zlasti cvetličnega peloda. Takega medu ne moremo priporočati.

A tudi najboljšega in najčistejšega medu ne smemo uživati na prazen želodec. Uživajmo ga primerno razredčenega v ne prevročem čaju ali pomešanega med drugimi živili, n. pr. s čajnim maslom namazanega na črn kruh, kar je neverjetno redilna in okusna slaščica.

Med in sladkor

Ker sestoji med do 80 % iz raznih vrst sladkorja, mu priznavajo nekateri prednost pred navadnim sladkorjem.

Za sladkor govori njegova nizka cena in njegova oblika. Gotovo dajo mamice svojim malčkom rajši kocko sladkorja kakor med, s katerim se otroci tako radi onesnažijo. A ta prednost sladkorja pred medom nas ne sme motiti pri oceni vrednosti obeh. Navaden sladkor je težko prebavljivo hranivo, ki ga mora želodec šele predelati, preden ga more kri vsrkati. Nadalje manjka navadnemu sladkorju rudninskih snovi, brez katerih opeša vsako bitje, a med ima obilno mero koristnih rudninskih snovi. V medu se nahajajoči sladkor je že po čebelah predelan in tako rekoč prebavljen, torej

gre naravnost v kri. Po teh ugotovitvah bo vsakemu jasno, da je med veliko večje redilne vrednosti od sladkorja in da ne more biti govora o enaki vrednosti medu in sladkorja.

Iz česa je med

Glavna sestavna dela medu sta grozdni in sadni sladkor (skupno mu pravimo: invertirani sladkor), ki sta v medu že prebavljena, tako da moreta preiti brez prebave v kri. Dalje vsebuje eterična olja, ki mu dajo duh po cvetkah, na katerih je bil nabran. Ta olja pospešujejo blagodejno prebavo drugih jedi, ki smo jih užili. Izmed rudninskih snovi vsebuje največ apna, fosfora in železa. Te rudninske snovi so v taki obliki, da jih more človeško telo sprejeti.

Med je lahko prebavljiv, tečen, prijetnega okusa, ne pušča neprebavljivih snovi v telesu, služi za ogrevanje telesa, oživlja živce in povzdičuje telesne moči.

Med je hranivo, ki more nadomestiti v naši hrani hidrate, saj vsebuje ena žlica medu 75 kalorij, torej več ko eno jajce. Žal med premalo porabljamo za hrano.

Lastnosti medu

Ko med v čebelnem panju dozori, je gost tekoč, le izjemoma se trdi (kandira) že v panju. Če leži dalje časa v posodi, se strdi ali skristalizira in se imenuje tudi strd. Razne vrste medu se ne strdijo enako hitro, nekatere šele čez nekaj let. Strjevanje se zavleče, ako postavimo med v stekleni posodi za več dni na sonce. Strjen med zopet steče v zaprti posodi, če jo postavimo v večjo posodo z gorko vodo (do 60 stopinj C) za dalj časa (24 do 48 ur).

Med in alkoholne pijače

Naloga hrane, ki jo uživamo, je: ohraniti naše telo, mu dovajati gorkote in krepiti njegovo moč. Med hranivi je kot dovajalec gorkote in povzročitelj večje odpornosti važen sladkor, ki je v najpopolnejši, že prebavljeni obliki v čebelnem medu.

Veliko ljudi se poslužuje za dovajanje gorkote in moči telesu — alkoholnih pijač. A učinek je le trenuten in sledi kaj kmalu še večja oslabeledost. Nasprotno pa učinkuje zaužiti med trajno.

Ako zaužije en delavec alkoholno pijačo, drug pa kos kruha z medom in maslom, bo v kratkem prvi opešal, drugi delal brez

težav vse dopoldne. Izdatki za obojno so enaki, uspeh pa tako različen. Žal, pri nas še ni prodrla misel na racionalno prehrano delovnega ljudstva.

Vsi, ki so se udeležili prve svetovne vojne na francoski fronti, so se čudili vztrajnosti angleških, ameriških in belgijskih vojakov, ki so redno uživali kruh, namazan z medom in maslom. Nemški vojni poročevalec v burski vojski v Južni Afriki je poročal, da ni zmagalo nad Buri boljše orožje Angležev, ampak le množina sladkorja, ki so ga zaužili vojaki, da so laže prenašali težave kolonialne vojske.

Med — pomirjevalno sredstvo za živčevje pri pomanjkanju mirnega spanja

Vzemi vsak večer po dve kavni žlici nerazredčenega medu, naj bo tekoč ali že strjen, in sicer hladnega, neugretega. Ne zaužij medu takoj, ampak zadrži ga toliko časa v ustih, da se razgreje s telesno toploto in s slinami dobro pomeša. Pri nekaterih učinkuje zdravljenje prvi večer, pri zelo razdraženem živčevju šele po nekaj dneh. Najbolje učinkuje cvetlični pomladni med.

Med ne debeli kakor sladkor, nasprotno razkraja celo tolščo, ki jo kri odlaga na posamezne dele človeškega telesa.

Med — zdravilo proti vnetju sluznic v ustni votlini in proti nahodu

Ob vnetju ustne votline jemljejo bolniki med v vročem lipovem čaju, kar je popolnoma napačno. Zaradi vročega čaja izhlape eterična olja iz medu, vročina pa še bolj razdraži že tako vnete sluznice, zato ni čudno, da ni nobenega polajšanja. Vzeti moramo med nerazredčen in hladen, treba ga je zadržati čimdlje v ustni votlini, saj ni želodec vnet, ampak ustna votlina. Najprimernejši je v ta namen pomladni med, a ne kaže ga vzeti več ko kavno žlico v presledkih po dve uri, ker je med močno hranivo in bi v veliki množini zaužit preveč obremenil srce.

Ljudje, ki uživajo redno vsak večer nerazredčen med, ne poznajo vnetja sluznic v ustni votlini.

Med — krepilo po bolezni

Razen invertiranega sladkorja vsebuje med tudi železo in druge snovi, ki so po-

trebne za krepčanje organizma po boleznih ali pri šibkih otrocih. Zlasti so priporočljive temne vrste medu. Na črni kruh namažan temni med neverjetno krepki oslabelelo človeško telo. V ta namen vzamemo vedno le nerazredčen med, ki ga namažemo na kruh le toliko, da ne kaplja od njega.

Izgovor, da po medu zobje bolijo, ne drži. Resnica je, da med izčisti votline nagnitih zob, zato pride zrak do živca in ta seveda zaboli. To je dobrohoten opomin, da je treba k zobozdravniku in zaceliti ranjene zobe.

Med — zdravilo pri obolenju želodca, pljuč, črev, obisti in mehurja

Pri prej opisanih obolenjih uživamo nerazredčen med, pri teh pa vedno le razredčenega z vodo ali kako drugo pijačo, ki pa ne sme biti toplejša od telesne toplote. V ta namen služi najbolje ne premrzla prestana voda. V kozarec vode denemo kavno žlico medu in ga toliko časa mešamo, da se popolnoma raztopi. Med se v hladni vodi zelo nerad topi, zato je treba nekoliko vztrajnosti in potrpljenja. Navaden kozarec je dovoljna množina za odraslo osebo in naj se jemlje v razdobju vsaj dveh ur.

Za oboleli želodec je najboljši ajdov med, za pljuča pomladni in hojev med, za čreva. obisti in mehur pa je najboljši poletni med pravega kovanja, ki mu primešamo polovico ajdovega.

Pripomnimo, da je z medom oslajena voda najcenejša in najbolj poživljajoča brezalkoholna pijača. Edino na kisle jedi, n. pr. solato, ni priporočljivo piti tako vodo, ker to prenese le malokateri želodec.

Še nekaj nasvetov

1) Pri bolečinah v ustni votlini izpiramo usta z odcedkom vrtnega žajblja, ki mu pridenemo na kozarec odcedka jedilno žlico medu in jedilno žlico vinskega kisa. Namesto žajbljevega odcedka uporabljamo z istim uspehom odcedek iz listja črnega trna.

2) Proti oslovskemu kašlju pijemo po eno kavno žlico ne pretoplega odcedka materine dušice, zmešanega do polovice z medom, večkrat na dan.

3) Bolniku, ki ima šen (goreči ogenj), odrgnemo boleča mesta s suho krpo domačega (hodnega) platna, nato navežemo na boleče mesto vsaki dve uri v medu na novo namočeno platneno krpo.

4) Proti pokanju kože uporabljamo mažo, napravljeno iz:

telečja obistna mast	60 gr
goveji mozeg	60 gr
oljčno olje	15 gr
med	15 gr
kafra	2 gr

Na ognju razpustimo telečjo mast in goveji mozeg, nato pridenemo olje in vse precedimo: ohlajeni tekočini pridenemo medu in kafe in vse dobro premešamo. Mažemo razpokano kožo dvakrat na dan.

5) Proti ozeblinam uporabljamo mazilo iz enega dela medu, enega dela terpentinovga olja in enega dela lovorjevega olja.

6) Mešamo dva dela čajnega masla in en del medu z leseno žlico toliko časa, da nastane krema. To kremo dajemo otrokom namesto ribjega olja, ki ga neradi pijejo.

7) Ako namočimo palec in kazalec v med in z njim drgnemo dlesno otroku ob času, ko dobiva zobe, prebodejo zobje dlesno brez običajnih težkoč.

8) Med je edino neškodljivo sredstvo proti zaprtju.

9) Med, razredčen z dobrim vinom (n. pr. malaga), je sredstvo, ki spravi bolnika po hudi bolezni najprej na noge, ako ga uživamo po žličkah večkrat na dan.

10) Med in odcedek zelenih orehovih lupin je in ostane najboljšo zdravilo proti bezgavkam (škrofulozi) in mehkim kostem (rahitis). To zmes naj uživa bolnik po žličkah večkrat na dan.

11) Med, razredčen z odcedkom nastrganega korenja (del medu, trije deli odcedka), ozdravi neverjetno naglo tako imenovane kraste dojenčkov, ako jih izpiramo s tem večkrat na dan.

12) Nekaj kapljic medu, razredčenega s čisto vodo, ozdravi vnetje oči, tako pri odraslih, kakor pri otrocih.

13) Med mori glivice, ki povzročajo trebušni legar. Čebelji med uničuje glivice (trose in bakterije) vseh različnih bolezni, in sicer: v 24 urah glivice legarja (tifusa), v 10 urah glivice griže (disenterije), vse druge povzročitelje nalezljivih bolezni v enem do petih dneh.

14) Kdor je prehlajen, naj leže v toplo posteljo, pije z medom oslajeni lipov čaj ali z medom oslajeno vodo.

15) Med spravi obisti, ki običajno v starosti premalo delujejo, k novemu delovanju.

16) Med, pomešan z rženo moko v mažilo, pospešuje zorenje tvorov, ako jih z njim obkladamo.

17) Med je sredstvo zoper gnitje vsakovrstnih ran. Rana, ki jo z obkladanjem medu zdravimo, se zaceli neverjetno hitro. Opekline ozdravimo brez komplikacij, ako jih takoj spočetka obkladamo z medom.

18) Bolnim za protinom in obilnostjo sečne kisline je treba dajati jedila, ki imajo malo maščobe in beljakovin, da zrnove-sijo motnje v menjavi snovi, bolnim na ledvicah jedila, ki imajo malo beljakovin in klorovih spojin, ker bolne ledvice ne morejo dovoljno izločevati teh snovi. V obeh

primerih je med za bolnika pravo odrešenje, ker je skoraj brez maščobe in beljakovin in tudi ne vsebuje nobene klorove spojine.

19) Bolni za vnetjem črevesja dobijo napade, ako se hranijo z jedili, ki povzročajo nabiranje neprebavljivih ostankov v črevesju, n. pr. zelenjave, med pa ne pušča v črevesju nikakih neprebavljivih snovi.

20) Ako manjka v krvi glukoze, se pojavijo razen splošne oslabelosti znaki: nemir, pomanjkanje spanja, nezavest in mrzel pot. Redno dnevno uživanje majhnih količin medu ozdravi to obolenost v najkrajšem času.

Zdravljenje raznih živalskih bolezni

Rdečica je nevarna kužna bolezen pri prašičih in tako rekoč ni zdravila zoper njo. Žival brez cepljenja le redkokdaj ozdravi. Cepljenje varuje vsaj tri mesece pred obolenjem, razen tega pa tudi reši žival, ki je že obolela, če ni cepitev prepoznata. Zato takoj po zdravniku!

Nožnica izstopi po navadi pri brejih, včasih pa tudi pri nebreh kravah. Iz sramnice se pokaže rdeča krogla, ki je včasih velika le kot jabolko, včasih pa tudi kot debela buča. Majhen izstop nožnice izgine po navadi že, če postavimo ali položimo kravo z zadnjim delom telesa više kot s sprednjim. Večje izstope more popraviti le živinozdravnik s šivom ali primerno pripravo zoper izstop. Pri vsakem izstopu moramo paziti, da ne onesnažimo in ne ranimo nožnice.

Kolika, klanje, grizenje po trebuhu, je zelo nevarna konjska bolezen. Povzroča jo prehlad, posebno če stoji konj razgret ali nepokrit na vetru, dalje tudi, ako se žival naje slabe in sprijene krme ali v večji množini rži, ječmena, koruze brez rezanice in se potem napije. Detelja, posebno mokra in sparjena, povzroča nevarno vetrovno koliko, pri kateri se trebuh močno napne. Dostikrat povzročijo smrtonosno koliko tudi gliste in kamenje v črevih. Konj pogine za koliko največkrat, če mu zaradi nakopičene in napenjajoče ga krme počasi želodec ali če se mu zmešajo čreva. Kolika je torej različna, zato so tudi različna zdravila.

Zato pravi čas pokličimo živinozdravnika. Vendar storimo tudi sami takoj vse, kar moremo. Konja poštropimo s kafrovcem ali žganjem, kateremu dodamo lahko tudi ter-pentinovega olja. Nepretrgoma in močno ga drgnimo s slamo po vsem životu, posebno po trebuhu in nogah. S čisto in dobro poljeno roko mu previdno odstranimo iz zadnjega črevesa (mastnice) blato in vlivajmo v črevo z lijakom in gumijevo cevjo velike množine mlačne vode, v katero smo nastrgali milo. Vlijmo konju skozi gobec pol litra toplega vina ali kamiličnega čaja, pri zaprtju pa pol litra lanenega olja ali pol kilograma v vodi raztopljene grenke ali glavberjeve soli. Pri vlivanju bodimo zelo previdni, vlivajmo počasi in ne držimo med vlivanjem konja za jezik. Ne pustimo, da bi se konj metal s silo ob tla, ker mu pri tem utegne počiti želodec. Pustimo mu pa, da koplje z nogami ali se valja po tleh, ker mu to olajša bolečine. Ko preboli bolezen, mu privoščimo dosti počitka. Nekaj dni ga krmimo prav pičlo, da se kolika ne ponovi, ker je drugič še nevarnejša.

Napenjanje je zelo nevarno, ker lahko pogine govedo že v pol ali četrt ure, ako ni pri roki takojšna in pametna pomoč. Živali varujmo zlasti nenadnega napenjanja, zato jih ne spuščajmo na deteljišča, na mokre, z roso ali slano pokrite pašnike! Ako damo pred tako pašo le nekoliko suhe krme, preprečimo s tem napenjanje. Pri napenjanju nastajajo v vampu v veliki mno-

žini plini (vetrovi), da se vamp napne. Ako plinov ne odstranimo pravi čas iz vampa, zadušijo žival ali povzroče, da vamp poči. Napeto žival polivajmo po vampu z mrzlo vodo, gonimo jo navkreber; napravimo iz slame svitek, vtaknimo ga živali skozi gobec in zavežimo za rogovi. Tisti del slamnatega povresla, ki je v gobcu, namažimo s kolomazom ali kako drugo gnusno stvarjo, da se prične živali vzdigovati in da spravi nekaj vetrov iz vampa, kar jo takoj olajša. Notranja zdravila pomagajo malo, ker učinkujejo počasi. Ako pa napetje ni prehudo, vlijemo živali apnene vode (žlico živega apna raztopimo v petih litrih vode) ali raztopljene magnezije. Apno in magnezija posrkata precej plinov. Pri hudem napenjanju rešimo žival le s požiralno cevjo ali pa s trokarjem. Z živaljo, ki je prebolela napenjanje, je treba ravnati prav pazljivo, kajti ves vamp je zelo razboljen in ne prenese niti lažje krme v večji meri.

Rane najprej očistimo, odstranimo iz njih vse, kar povzroča gnojenje in okuženje, na primer slamo, prst, gnoj itd., nato jih izperemo s čisto, mlačno, če mogoče, prekuhano vodo, ki ji dodamo nekoliko lizola (žlico na liter vode). Nato položimo na rano bombaževino ali čisto, belo krpo in vso rano obvežemo. Neočiščene in nerazkužene rane so lahko smrtno nevarne, ker povzročajo zastrupljenje krvi ali splošni krč, ki se konča skoraj vseej s poginom živali. Prav posebno je treba paziti, da so rane, ki jih napravimo pri rezanju (skopljenu, kastri-ranju) živali, čiste in dobro razkužene. Ran, ki močno krvavijo, ne smemo izpirati, ampak jih le močno obvežemo s čisto obvezo. Ako brizga kri iz rane, je znamenje, da je bila zadeta žila odvodnica, arterija, zato napravimo nad rano (na mestu, ki je bliže srcu) z vrvjo, jermenom ali kavčukasto cevjo močno prevezo, da pretisnemo žilo in s tem ustavimo tok, brizganje krvi. Tako prevezo je posebno lahko napraviti na nogah.

Lišaj ali garje so silno neprijetna kožna bolezen. Lišaj se prenaša na drugo živino in tudi na človeka. Najbolje je poiskati živinozdravniško pomoč in namazati okužene dele z jodovo tinkturo. Na pašo bolne živali ne puščajmo, da ne okuži še drugih.

Drisko pri konjih, govedih in prašičih včasih kaj težko ustavimo. Povzroči jo nenaden prehod krme. Bolni živini dajemo posuše-

nih borovnic, kamiličnega, ajbiševega in pelinovega čaja.

Zaprte po navadi odpravimo s tem, da damo bolni živali kuhanega lanenega semena, glavberjeve soli, kamiličnega čaja in lahko prebavljivo krmo.

Pomoč pri otežitvi, storjanju domačih živali

Ne prenašli se in ne prediraj mehurja prezgodaj, temveč čakaj, da sam poči. Šele potem se prepričaj z očiščenimi, z oljem ali mastjo namazanimi rokami in pristrženimi nohti, če je mladičeva lega prava. Ko si to ugotovil, nazankljaj tiste dele (sprednje ali zadnje noge, glavo), ki jih dosežeš.

Vleci pa le takrat, ko ima žival popadke in ko čutiš glavo že v medenični votlini (ker sicer se glava zasuče). Če mladič nima pravilne lege ali če so druge ovire (prevelik ali spačen mladič, zavita maternica itd.), takoj pokliči na pomoč živinozdravnika. Dokler ne pride živinozdravnik, pusti žival pri miru, a jo postavi ali položi z zadnjim delom telesa više kot s sprednjim.

Tele ima spočetka zelo majhen želodec (drži komaj liter), zato mu prve dni ne smemo dajati več kot petkrat po največ pol litra mleka.

Popkovino teletu takoj, ko je povržen, podvežemo, da ne zaide v rano nesnaga, ki povzroči gnojenje. Ako ne preprečimo gnojenja, je teliček za rejo nespособen, če pa gnojenje preide tudi v notranjost trebuha, celo pogine. Zato skrbimo za suho nastiljo, prevežimo popek in ga izpirajmo po potrebi kakor druge rane.

Živalske nalezljive bolezni,
ki jih moramo takoj javiti KLO ali okraj-nemu (pristojnemu) veterinarju:

Bolezni kopitarjev: vranični prisad, smrkavost, nalezljiva malokrvnost konj, garje, sramna kuga (durina), mehurčasti izpuščaj.

Bolezni goveje živine: slinavka in parkljevka, vranični prisad, šuštavec (šumeči prisad), mehurčasti izpuščaj, tuberkuloza, goveja in pljučna kuga.

Bolezni ovac: slinavka in parkljevka, garje, ovčje osepnice.

Bolezni koz: garje.

Bolezni prašičev: rdečica, svinjska kuga, nalezljiva ohromelost svinj, steklina pri vseh vrstah domače živine, tudi pri psih, mačkah in perutnini.

Bolezni perutnine: perutninska kolera, kokošja kuga.

Bolezni čebelne zalege in čebel: pohlevna in huda gniloba ali kuga čebelne zalege, nosematoza in pršičavost (grinjavost — akarozja) odraslih čebel.

Ta dolžnost, da navedene bolezni takoj javimo pristojnemu živinozdravniku, je zelo stroga in veže vsakega živinorejca v vesti. S tem obvaruje večje škode sebe in sosesčino. Nekatere izmed teh bolezni so pa nevarne tudi človeku, ker se prenašajo, če ni poučen, kako naj se jih varuje, tudi nanj. Na kratko navajamo tiste, ki se pri nas največkrat pojavijo.

Steklina je nevarna nagla kužna bolezen, ki se prenaša na človeka edinole od živali. Za steklino lahko obolijo vse domače živali, največkrat pes in mačka. Kogar ugrizne stekli pes, je ugriz lahko smrtonosen. Rešitev je zanesljiva edinole s cepivom, ki ga nam je izumil slavní Pasteur. Zato je treba steklega psa takoj pokončati. Če je pa koga popadel, naj nemudoma išče pomoči v bolnišnici.

Vranični prisad se prenese na človeka naravnost po krvi obolele živali ali pa po trosih, ki jih tvori bacil vraničnega prisada. V Sloveniji se ta prisad javlja bolj redko, največkrat v bližini usnjarija, če so tam v stroju kože okuženih, poginulih živali. Bacil zaide v človeka po navadi skozi kožo, če je le majčkeno ranjena. Taka okužba

ni prenevarna in je ozdravljiva. Če pa vderijo klice tega strupa v krvni obtok, človek umre.

Smrkavost je bolezen kopitarjev in je neozdravljiva. Okužba človeka je sicer zelo redka, a silno nevarna. Zato je treba silne previdnosti in paznje, če oboli konj. Resnično okuženje človeka po smrkavosti je neozdravljivo.

Rdečica se nalez, ako imaš opravek z obolelo živino — zlasti klavci. Okuži se le koža in je okužba kmalu ozdravljiva.

Slinavka je silno nalezljiva med parkljarji, človek je zoper njo dosti odporen. Nalez se vendar, zlasti po neprekuhanem mleku obolelih krav in je zelo neprijetna za usta (sluznica se vname in izpahnejo se mehurčki). Tudi na koži, če je v rano zašla okužitev, se pojavijo mehurčki, zlasti na rokah. Bolezen preide v dveh do treh tednih.

Tuberkuloza — jetika je bolezen goveda. Na človeka je prenosljiva. Prenša se največkrat po neprevretem mleku obolele živali. Lahko pa tudi z mlečnimi izdelki: z maslom, sirom, smetano. Uradna komisija na Angleškem je dognala, da je izmed 100 jetičnih otrok bolezen nalezlo vsaj 50 po neprekuhanem mleku jetičnih krav.

Trakulja je zajedavec, ki ga povzroča svinjska ikra. Človek se najčešče okuži, če uživa ne dovolj prekuhano svinjsko meso, klobase itd. Zato je tako važno, da je mesogled zadostno več, ki ob zakolu ugotovi, da je meso ikričavo. Ne uživaj surovega prašičjega mesa, če je količakaj suma, da utegne biti ikričavo.

Ko na njivi srp se bliska

Cvetko Golar

Ko na njivi srp se bliska,
lakota beži in stiska
in v naročje majke svoje
Janez smeje se in poje.

Kmet vesel je in kmetica,
vrabec, vrana, golobica
in pastir na paši vriska,
ko na njivi srp se bliska.

Srp blešči, zveni čez polje,
da odmeva log in trata,
klasje zgrinja se v razore,
ječmen, rž, pšenica zlata.

Rdeča mlada je žanjica,
v soncu smeje se vesela,
srp blešči, zveni čez polje,
poje, poje pesem dela.

Nekaj praktičnih nasvetov

Odstranjevanje madežev. Najprej je dobro preizkusiti občutljivost blaga, zlasti še barvanega. Poizkus napravimo na koščku istega blaga, iz katerega je obleka ali na notranji strani roba, na obrnjenem ovratniku itd. Vsak madež poskusimo odpraviti najprej z mlačno vodo in po potrebi z milom. Če se nam polije barva, črnilo ali mast, si pomagamo prvi trenutek s pivnikom. Ne smemo pa s cunjno drgniti po madežu.

Perilo, ki se je pri likanju osmodilo in ima rumene lise, je treba pomočiti v mrzlo vodo, rumene lise potrositi s soljo in dati perilo na sonce.

Pri snaženju z bencinom moramo položiti pod mesto, ki ga snažimo, snov, ki naj vsrka bencin, na primer glino, kreda, pivnik. Bencin je za snaženje madežev zelo nevaren, ker se rad vžge. Dobro sredstvo je zmes bencola (ne smemo ga vdihavati!), alkohola in salmijakovega cveta v razmerju 2 : 1 : 1. Ta mešanica je sicer tudi gorljiva, vendar manj hlapna in manj vnetljiva.

Alkohol (pivo, belo vino) odpravljamo iz blaga z vodo. Pri občutljivih tkaninah položimo pod madež pivnik ali vato in vlivamo vodo po kapljicah.

Beljak odstranujemo z mrzlo vodo.

Madeže po borovnicah namočimo čez noč v kislo mleko. Prav tako tudi vinske madeže.

Črnilo (rdečilo, kopirni svinčnik, tiskarsko črnilo). Še moker madež splaknemo z mrzlo vodo, nadrgnemo s citronovo kislino, denemo v mrzlo raztopino pralnega praška in skuhamo.

Joda iz občutljivih barvastih tkanin ne odstranujemo sami, ampak prepustimo strokovnjaku.

Katran. Blago napnemo in z noževim hrbtom ali žličko odstranimo snov. Nato položimo pod madež vato in drgnemo s terpentinom (s čopičem). Če treba tudi z zmesjo bencola, alkohola in salmijakovega cveta.

Kavne madeže še mokre odstranujemo z mrzlo vodo. Sicer z mešanico bencola, alkohola in salmijakovega cveta.

Kolomaz. Madež pomazemo s presnim maslom, ga stržemo in odstranujemo s terpentinom ali tako kakor mastne madeže.

Kri. Po navadi jo odstranimo že, če madež speremo z mrzlo vodo. Zastarane madeže je treba namočiti v sodo in čez eno uro sprati.

Laneno olje. Za odstranjevanje rabimo bencin.

Madeže od mastnih rok odstranimo z zmesjo 30 g boraksa in pol litra vrele vode.

Maščobe ali mastne jedi spravimo iz vseh tkanin z mešanico bencola, alkohola in salmijakovega cveta. Lahko tudi posipamo po madežu apnenčev prah (nastrgano kreda), pokrijemo s pivnikom in polikamo (po potrebi večkrat ponovimo).

Mušje madeže zberemo z mokro krpo (vodi pridamo malo salmijaka).

Znoj odpravimo iz perila s pranjem.

Madeže rdečega vina takoj potrosimo s soljo, še bolje s kreda, pozneje jih odstranujemo s citronovo kislino. Stare madeže očisti strokovnjak.

Oljnato barvo odstranimo s terpentinom.

Rjo odstranimo ali s citronovo kislino, citronovim sokom ali mešanico vinske in citronove kisline. Stare madeže očisti strokovnjak.

Sadne madeže odpravimo iz pralnih tkanin s pranjem, iz drugih pa s citronovo kislino ali z zmesjo bencola, alkohola in salmijakovega cveta.

Drevesno smolo izčistimo s terpentinom.

Voščene madeže denemo med dva pivnika in likamo, dokler ne izginejo. Ostanek odstranimo še z zmesjo bencola, alkohola in salmijakovega cveta.

Vodne madeže odstranimo iz marmora s petrolejem, iz pohištva z oljem in cigarnim pepelom.

Zasmojeno perilo čistimo s čisto vodo, zmesjo bencola, alkohola in salmijakovega cveta ali s špiritom. Platno čistimo z vročo vodo. Madeže od apna na steklu očistimo s kisom. Madeže od kreme za čevlje očistimo s terpentinom.

Madeže od kakaa in kave izperemo v mrzli slani vodi, ne z milom! Topla voda madež še utrdi.

Madeže v emafilirani posodi (od čaja, črne kave) odstrani vroča sol s kisom.

Barvastega perila ne kuhamo v sodi, marveč ga peremo v slani vodi, ki ji pridamo nekoliko kisa. Peremo z milom. Barve ožive in ne zbledi. Enako peremo tudi črno blago.

Nastrgan surov krompir je izvrsten za pranje finih tkanin. Peremo brez mila, samo v precejeni vodi, ki jo da krompir, nato tkanino preplaknemo.

Surovi krompirjevi olupki dobro čistijo steklo, zlasti steklenice. Olupke zrežemo na drobno, zmešamo z vodo, damo v steklenico in jo pretresemo. To po potrebi ponovimo. Tudi pločevinasto in cinasto posodo čistimo z njimi.

Barvana tla obrišemo s cunjjo, namočeno v zmesi navadnega denaturiranega špirita in v prah stolčene kolofonije. Vodne madeže natremo z isto raztopino.

Tla natiramo z močno vročo raztopino kalijevega hipermangana. To je tudi dobro zoper gobe v tleh.

Terpentinovo olje da lakiranemu usnju prvotni lesk.

Ko čistimo madeže z bencinom, se naredi večkrat na tkaninah grd rob okrog madeža. To preprečimo, če denemo v bencin ščepec navadne soli.

Likalnik spodaj zgladimo, ako ga namažemo z oljem in otrema s soljo.

Plinski štedilnik po vsaki kuhi obrišemo z zmečkanim časopisnim papirjem. Luknjico v cevi pod gorilnikom večkrat prebodemo z dolgo debelo iglo. Enkrat na mesec umijemo ves štedilnik s ščetko. Stene in nikljeve dele obrišemo z vlažno krpico in izločimo s suho.

Okvire pri štedilniku očistimo, ako jih še vroče namažemo z vazelinom in očistimo s krpo. Najbolje je, da si naredimo kepo iz volnenih in bombažastih odpadkov in jo ovijemo s staro nogavico.

Cinaste in pocinjene žlice denemo za pol ure v vrelo raztopino pralne sode. Potem jih odrgnemo s soljo.

Pocinjeno posodo čistimo s soljo, ki ji je primešana jedilna soda.

Porjavele nikljaste in srebrne ročke očistimo tako, da damo v ročko v vreli vodi raztopljen košček sode in pustimo nekaj ur. Potem posodo oplaknemo.

Kozarce in steklenice čistimo z vodo, ki ji pridamo malo špirita, ali s krompirjevimi olupki.

Narezana gnjat in salama ne plesni, ako rezno ploskev namažemo s konjakom ali z nastrgano gnjatno slanino. Enako se tudi pečenka ne osuši.

Jetno salamo in testenico režemo z vročim nožem, da se ne lomi in ne trga in se tudi nož ne lepi. Nož ogrejemo v vreli vodi in obrišemo.

Ribe dolgo ostanejo užitne, ako jih iztrebimo in trebušno votlino natremo s sladkorjem ter jih pustimo dva dni na hladnem.

Z maslom namazan kruh vzdrži v vročini, ako ga zavijemo v pergament, ki smo ga polili z mrzlo vodo. Enako tudi sir, sesekljano meso in maslo.

Moka ne prenese sonca, zato jo imejmo v poltemi.

Tkanina, namočena v raztopino galuna, ne gori. Stenj se ne kadi, če ga novega posušiš, namočiš v kis in spet posušiš.

Bencin je nevnetljiv, ako raztopimo v njem malo amonijakovega mila. Tako se zavarujemo pred ognjem, kajti bencin se včasih vname tudi od vroče kovine (od likalnika).

Kruh ostane dolgo rahel in ne plesni, ako ga damo toplega v vrečico, še oprášeno z moko, jo zavežemo in obesimo v suhem prostoru, tako da prosto visi. Isto dosežemo, če damo v krušnico razrezanih jabolk. S tem mu tudi zboljšamo okus.

Šivalni stroj, ki nerad teče, namažemo po vseh zaoljenih delih z bencinom, ga poženemo in s krpo zberemo nesnago. Potem ga namažemo s strojnim oljem.

Posode, ki smrde po petroleju, izgube duh, če jih večkrat zaporedoma napolnimo z vodo, v katero spuščamo kose živega apna, da se v vodi gasi. Nato posode izperemo s čisto vodo. To je treba ponoviti štiri do petkrat.

Najzanesljiveje zalepimo pismo z beljakom, ki ga ne raztopi niti sopara.

Mazanje zoper trenje in cviljenje: predale mažemo s strojnim oljem ali svinjsko mastjo po robovih in po letvah, na katerih se premikajo. Pomaga tudi ovlaženo perilno milo. Kovino mažemo z oljem in maščobami, zlitine ali med z milom ali mastjo. Stolpne ure in stroje mažemo z oljnim oljem, vozičke in vozove z zmesjo tolšče, apna in grafita. Nasadila pri vratih z grafitom ali oljem.

Zrezke, zarebnice itd. povaljamo v mleku namesto v jajcu.

Naočniki se ne rosijo, če izloščimo steklo s suhim milnim praškom (z usnjem ali svilenim papirjem) ali če ga namažemo z mazastim milom in čez pet minut izloščimo z mehko krpico.

Žebelj tiči trdo v zidu, če izvrtamo tako globoko luknjo, kakor je dolg žebelj, raztrgamo časopišni papir na koščke, ga zmočimo ter zgnetemo v gosto gmoto, ki jo s trščico natlačimo v luknjo, zabijemo žebelj in pustimo, da se zasuši.

Vijake laže odvijemo, če držimo nekaj časa vroče železo na njih ali nakapljamo nanje terpentina in lahko tolčemo s klavdicem po njih.

Trake pri čevljih pomočimo v dekstrin in jih sesukajmo, če smo izgubili pločevinasto konico. Pretrgane sešijmo, ne vozljamo jih.

Klejna voda je dobro gnojilo. V lonec denemo deščico kleja in nalivamo nanjo mrzle vode. S to vodo zalivamo cvetlice enkrat na teden, na klej pa nalivamo druge vode.

Gozdni vonj, ki je zdrav in prijeten, dobimo v sobo, če v vrelo vodo nakapljamo terpentina.

Božično drevesce polijemo ali poskropimo z močno raztopino galuna in vode tri do štirikrat na dan. Naredijo se kristali, ki se iskrijo kakor ivje. Če ga polijemo z raztopino apna, je kakor s snegom pokrito.

Celulozne predmete zlepimo tako, da robove zlomljenega predmeta omočimo z očetno kislino, jih stisnemo in zvežemo. Kislina izhlapi in preloma ni več videti. Ravnati pa moramo previdno, ker očetna kislina žge oči, obleko in roke.

Porcelan zlepimo tako, da malo cimenta zmešamo z beljakom v goščo.

Mleko — lepilo. Namažemo papir s kuhanim mlekom in z njim prelepimo kovine, porcelan, steklo.

Zamazek (kit) za okna napravimo tako, da stolčemo kredo in jo zmešamo z lanenim oljem. Če se strdi, jo ogrejemo.

Razsušeno leseno posodo popravimo, če zasujemo špranje z moko ali s klejem v prašku ter zalijemo s toplo vodo. Ali pa polivamo po dogah in po dnu vrelo vodo.

Popokane porcelanaste predmete zacelimo, če jih denemo v mrzlo posneto mleko, jih kuhamo četrto ure in pustimo, da se v njem ohladi. Razbiti predmeti se zlepijo.

Čebulov sok lepi izvrstno papir na kovino. Čebulo nastrgamo in iztisnemo sok. Namažemo kovinski predmet in papir ter prelepimo.

V kisu raztopljena želatina (topla) lepi knjige, steklo, porcelan, papir. Posoda se mora sušiti ves dan.

Negašeno apno stolčemo v prah in zmešamo z beljakom, namažemo robове razbitih steklenih ali porcelanastih predmetov in jih stisnemo.

Beljak stepi na pol v sneg in pusti, da se razteče. Tako dobiš izvrstno lepilo za prilepljanje etiket in napisov na steklenice in posode.

V mrzlo vodo razmešamo navadni škrob, ga vlijemo v vrelo vodo, potem odstranimo in damo hladiti. Lep mora biti gost. Napravimo ga lahko tudi iz moke.

Ogenj. V ognju razkužujemo predmete, ki zdržijo veliko vročino, malovredne predmete pa sežgemo in s tem uničimo vse škodljive klice.

Para. Para uniči v kratkem času vse bakterije.

Kuhanje. V močni raztopini sode s kuhanjem razkužimo predmete, ki prenesejo kuhanje (tkanine itd.).

Karbolna kislina v 2 % raztopini, ki jo po navadi prilivamo v apneno mleko, napravljeno iz pravkar gašenega apna, je ceno in dobro razkuževalno sredstvo, s katerim se z beljenjem razkužijo prostori in drugi predmeti. Po nekaj urah pa apneno mleko izgubi razkuževalno moč.

Sir zavijemo v krpo, zmočeno v pivu, slani vodi ali mleku. Mehke vrste sira denemo na krožnik in ga z drugim krožnikom pokrijemo.

Formalin v 3 % vodni raztopini je dobro razkužilno sredstvo.

Čebula ni huda. Če jo damo v mleko.

Maslo ohranimo tako, da ga zavijemo v hrenove ali pesne liste ali v pergamentni papir. Damo ga lahko tudi v mrzlo vodo in jo često menjavamo. Ali pa ga natlačimo v porcelanaste ali steklene posode, pokrijemo in postavimo v hladno klet ali ledeno. Vodo, v kateri stoji maslo v posodi, osolimo.

Iztrebljeno perutnino namažemo znotraj s kisom in jo spravimo na hladnem.

Divjačino znotraj obrišemo, izbrišemo tudi strelno rano in denemo na hladno. Dobro jo je znotraj potrositi s praženo kavo.

Maščobe in olje naj bodo vedno pokrite na suhem in hladnem.

Vložene kumare, gobe in paradižniki nam ne plesnijo, ako jih zalijemo z oljem, da so docela pokriti. Kadar jemljemo kumare iz kozarca, poberemo z žlico olje v lonček in ga potem zlijemo nazaj. Nič ne škoduje, če poberemo z oljem tudi malo kisa, ker olje spet splava na vrh.

Star časopisni papir polijemo z vodo in ga pustimo en dan. Potem ga ozmemo in naredimo kakor jabolko debele krogle. Posušimo jih in devamo med kurivo. Gorijo počasi in dajejo močan žar.

Surove krompirjeve olupke mečimo na ogenj, ker preprečujejo saje.

Maslo ostane dolgo užitno, če ga obdelujemo s kuhalnico dotlej, da ni v njem več vode, ga natlačimo v nizke lončke, da ni nič vrzeli. Lončke zavežemo s pergamentom, nato še s platnom, postavimo v posodo z vrelo vodo in počakamo, da se voda docela shladi. Potem jih spravimo v suho klet ali hladno jedilno shrambo. Če hočemo maslo nasoliti, zadostuje za kilogram masla sedem dek drobne soli. Iz masla iztepemo vodo s kuhalnico, ga dobro pregnetemo s soljo in na tesno natlačimo v lončke. Povrh potrosimo za mezinec na debelo soli, trdno zavežemo s pergamentnim papirjem in še z močnim platnom. Maslo spravimo na hladno. Pred uporabo ga pregnetemo v mleku.

Grenkljato maslo dobro izperemo v mleku in nato v mrzli vodi.

Kava bolj diši, ako damo vanjo zrnce soli, preden jo nalijemo.

Starost jajc spoznamo tako, da v litru vode raztopimo 14,50 dkg kuhinjske soli in dajemo jajce za jajcem v to raztopino. Dan staro jajce pade na dno, dva dni staro ne pade več na dno, tri dni staro plava pod površino vode, pet dni staro na površini. Čim starejše je jajce, tem više plava nad površino. Starih jajc ne smemo vlagati.

Jajca konserviramo za dalje časa, če jih potopimo v litru vode, zmešane z žlico boraksa.

Jajca za krajšo dobo damo v sol, ki jo v pečici posušimo, ali v moko.

Ostalo jajce ali beljak se ne osuši, če nalijemo nanj malo vode ali mleka.

Prismojeno mleko popravimo, če ga postavimo v posodo z mrzlo vodo ali koščke oglja v vrečici podržimo v njem.

Mrzel krompir izgubi sladkost, če ga postavimo v mrzli vodi, takoj ko začne vreti, vodo odlijemo, damo drugo vrelo vodo in dokuhamo.

Nov krompir se bolje strga, če pridamo vodi pest soli ter ga namakamo v njej. Tudi prsti se tako ne mažejo.

Zamrzla sesalka (vodnjak) se otaja v dveh urah, če natrosimo vanjo pol kilograma soli.

Vrata ne škripljejo, če nasadila natremo z grafitom (s konico svinčnika). Grafit je dobro mazilo.

Otrdel kavčukov plašč obesimo v klet, kjer se omehča in naravna. Vse gumijaste predmete sušimo v kleti, ne pri peči.

Usnje ostane voljno in nepremočljivo, če ga vsak dan namažemo z glicerinom.

Čevlji ostanejo nepremočljivi, če zgornje usnje dobro namažemo z ricinovim, podplate pa z lanenim oljem. Olje moramo nekoliko ogreti. To nekajkrat ponovimo.

Trda obutev se omehča, ako jo namažemo s petrolejem.

Gumijaste in kavčukove predmete varujemo pred oljem in petrolejem, ker se kvarijo. Tudi ne smejo biti v pretoplih prostorih in ne, kjer zmrzuje. Včasih jih damo v mrzlo vodo, da ostanejo voljni in prožni. Gumijasti predmeti ne pokajo, če jih mažemo z glicerinom.

Premajhne rokavice zavijemo v vlažno krpo, a ne premokro, da ne škoduje barvi. V krpi jih pustimo nekaj ur.

Iz ostankov tenkega motvoza spletemo krpe za pomivanje posode, a motvoz ne sme biti papirnat, temveč konopljen. Čim bolj vzlat je motvoz, tem boljši je.

Navaden papir namažemo dvakrat s kolodijem in nam nadomestuje pergament.

Kmet, medved in lisica

Cvetko Golar

RUSKA NARODNA BASEN PO AFANASIJEVU

Kmet je obdeloval svoje polje, pa pride k njemu medved in mu reče:

»Kmet, požrl te bom!«

Kmet odgovori:

»Počakaj malo, medved, nikar mi še ne stori nič hudega! Glej, pravkar sem repo vsejal in dal ti bom vse, kar bo zraslo iz zemlje, zase bom obdržal le korenine.«

»Dobro,« pravi medved in steče v gozd.

Jeseni gre kmet na polje po repo in iz goščave prilomasti medved ter reče:

»No, kmet, zdaj pa deliva!«

»Prav, brlogar,« pravi kmet. »Ti dobiš, kar je zraslo iz zemlje, moje so korenine.«

Medved je bil zadovoljen z repnim perjem, kmet pa je naložil repo na voz in jo odpeljal v mesto na semenj. Sreča medveda. Ta ga vpraša:

»Kam greš, kmet?«

»Glej ga, ti si, rjavček! — V mesto se peljem, da prodam svoje korenine.«

»Daj mi eno, da jo pokusim!«

Kmet dá medvedu repo. Medved jo ugrizne in zarenči:

»Kmet, ogoljufal si me! Tvoje korenine so sladke, moje perje pa je grenko. Drugič boš dal meni korenine, ti pa obdrži, kar bo zraslo iz zemlje!«

»Prav,« reče kmet in vseje pšenico.

Pšenica je dozorela in pride čas žetve. Kmet požanje žito, ga omlati, zmelje in speče kruh, medvedu pa zopet ni nič ostalo.

»Veš kaj, kmet, zdaj sem pa res hud! Ne hodi mi blizu, ne hodi v gozd, sicer te bom raztrgal!«

Pride zima. Kmet si ne upa v gozd po drva, pokuri že klop in mizo. Nazadnje vendarle mora po drva.

Vozi čisto tiho in skrivaj in nenadoma mu pride lisica naproti.

»No, kaj ie, kmet, zakaj se tako tiho voziš po gozdu?«

»Veš, medveda se bojim. Hud je name, pa me hoče raztrgati.«

Žebelj, namazan z milom, laže zabijemo.

Tenke deščice se pri pribijanju ne razkoljejo, če lahko udarimo s kladivom vsak žebliček na konico. Tako konica otopi, ne razriva lesnih vlaken, temveč jih razdira. Deščica se ne razkolje.

Lisica reče kmetu:

»Kaj mi daš, pa ti pomagam iz stiske?«

»Pomagaj, pa ti rad dam deset kokoši.«

»No, dobro! Nič se ne boj, napravi drva, jaz pa grem medtem skozi gozd. Ako me sreča medved in vpraša, kaj je novega, mu porečem, da gredo lovci nad medvede.«

Kmet gre na delo. Nenadoma pridere medved in zakriči nadenj:

»Hej, stariha, kaj pomeni ta ropot?«

Kmet odgovori:

»Lovci gredo, da polove in pobijejo medvede in volkove.«

»Oh, ljubi kmet, nikar me ne izdaj, skrij me pod svoj voz!«

Kar zavpije lisica od daleč:

»Hej, kmet, ali ni pri tebi nič volkov in medvedov?« Kmet odgovori: »Nič jih ni.«

»Kaj pa imaš pod vozom?«

»Ali ne vidiš, da je hlod?«

»Hlod je to? Hlod mora ležati na vozu in mora biti privezan.«

Medved zasepeta:

»Hitro me deni na voz in me preveži z vrvoj!«

Kmet si ni dal tega dvakrat reči. Položil je medveda na voz in ga trdno zvezal. Potem je vzel sekiro in ga ubil.

Tedaj pride lisica in vpraša:

»Kje imaš medveda?«

»Na vozu leži mrtev.«

»No, kmet, pojdiva k tebi na dom, da obračunava.«

»Pa pojdiva! Tam te lepo pogostim, draga lisica.«

Lisica gre s kmetom na dom. Tam jo ta pogosti z mlekom, jajci in sirom. Potem se lisica poslovi in kmet ji da obljubljeno plačilo. Dá ji vrečo, vanjo pa ni spravil deset kokoši, temveč dva psa.

Lisica vzame vrečo in jo vleče na polje, kjer jo odveže. Kar planeta iz nje dva psa. Lisica urno zbeži, teče na vso moč v goščavo in še vesela, da je odnesla kožo.

Seznam udov

Seznam smo razvrstili po škofijah in dekanijah. — Prve številke na koncu župnij in krajev pomenijo število udov leta 1948, druge številke število udov leta 1947. — Pri krajih s poštnim uradom pošta ni posebej navedena.

Lavantinska škofija

1. Braslovče.

Braslovče: Atelšek Janez, župnik-dekan	195	187
Gomilsko: Lončar Jože, uprav. župnije	145	121
Sv. Andraž pri Velenju (Velenje): Potrč Alojz, župnik	82	80
Sv. Jurij ob Taboru: Pečnak J., žpk.	177	151
Sv. Pavel pri Preb.: Sagaj Marko, žpk.	250	217
Šmartno ob Paki: Časl Franc, župnik	190	180
Vransko: Dr. Mertl Valentin, župnik	355	265

2 Celje.

Celje: Dr. Kovatič Peter, opat	580	565
Galicija (Žalec): Sternad Ivan, župnik	143	106
Gotovlje (Žalec): Ocvirk Alojzij, župnik	80	80
Grize: Kosi Jakob, župnik	216	153
Polzela: župnijski urad	227	182
Sv. Peter v Sav. dol.: župnijski urad	266	187
Teharje: Vesenjaki Pavel, župnik	194	150
Žalec: Pirš Alojzij, župnik	342	304

3. Dolnja Lendava.

Beltinci: župnijski urad	465	315
Bogojina: župnijski urad	106	68
Črenšovci: Herman Ferdo, župnik	262	77
Dobrovnik v Prekmurju: Bojnec Franc	50	10
Camplin Ivan, žup. upr.	30	16
Dokležovje (Beltinci): župnijski urad	70	35
Dolnja Lendava: Zver Štefan, žup. upr.	81	62
Hotiza (Dolnja Lendava): Berden Jožef, žup. upravitelj	90	45
Kobilje (Dobrovnik v Prekmurju): Jerič Mihael, župni upravitelj	70	43
Odranci (Beltinci): Kozar Lojze, eksp.	26	
Velika Poljana (Črenšovci): Holzedl A., župnijski upravitelj	205	155
Turnišče: Erjavec Janez, kaplan	275	272

4. Dravograd

Črneče (Meža ob Dravi): Stefancioza Tinček, župnik	26	18
Dravograd: Munda Matija, prošt	150	51
Ljbeliče: Vogrinec Anton, župnik	54	52
Ojstrica (Dravograd): župnijski urad	17	25

5. Dravsko polje

Fram: Rakun Franc, župnik	101	42
Hoče: Nadžupnijski urad	288	324
Ptujška gora: P. Konstantin Očepek, župnik	155	124
Slivnica pri Mariboru: župnijski urad	250	185
Št. Janž na Drav. polju: Polak Franc, župnik	200	160
Št. Lovrenc na Dravskem polju: Spindler Franc, župnik	133	138

6. Gornji grad

Bočna: župnijski urad	80	58
Gornji grad: Slander Maks, župnik	91	87
Ljubno v Sav. dol.: Turk Miloš, župnik	169	164

Luče: Mikolič Jurij, župnik	100	80
Marija Nazaret (Mozirje): P. Ludvik Dovč, župnijski upravitelj	120	105
Mozirje: Krošelj Franc, župnik	130	115
Nova Štifta (Gornji grad): Fermè Got-hard, župnik	76	46
Rečica ob Savinji: Msgr. Požar Alfonz, župnik, dekan	205	186
Solčava: župnijski urad	105	102
Sv. Frančišek (Radmirje): Vogrinec Ivan, župnik	130	107
Šmartno ob Dreti: Žagoršak Franc, župnik	63	31
Šmihel nad Mozirjem (Mozirje): Strmšek Fr., župnik	40	38

7. Jarenina.

Jarenina: Merkač Franc, prov.	181	164
Sp. sv. Kungota (Pesnica): Kraner Vincenc, župnik	134	109
Svečina (Gornja sv. Kungota): Babšek Fr., župnik	70	58
Sv. Jakob v Slov. goricah: Erhatič M., župnik	270	235
Sv. Jurij ob Pesnici (Zg. sv. Kungota): Ciglar Al., župnijski upravitelj	50	45
Št. Ilj v Slov. goricah: Ravšl Anton, župnik	345	322

8. Kozje.

Buče: Pribožič Jurij, župnik	73	64
Dobje (Slivnica pri Celju): žup. urad	100	85
Kozje: Lunder Viktor, dekan	81	64
Olimje (Podčetrtek): Vodeb Ivan, žpk.	66	50
Pilštanj: Rauter Jakob, župnik	110	78
Planina pri Sevnici: župnijski urad	60	44
Podčetrtek: Sternad Friderik, župnik	72	61
Podsreda: Zidanšek Jakob, župnik	100	94
Polje (Sedlarjevo ob Sotli): Kociper R., župnik	41	28
Prevorje (Pilštanj): župnijski urad	45	31
Sv. Peter pod Sv. gorami: Prof. Pavlič Lojze, župnik	150	120
Sv. Vid na Planini (Planina pri Sevnici): Presnik Josip, župnik	81	60
Zagorje (Pilštanj): Šivavec Vinko, žup. upravitelj	58	42

9. Laško

Dol pri Hrastniku: Medvešek Mat., župnik	175	135
Hrastnik: župnijski urad	190	162
Jurklošter: Fajdiga Alojz, prov.	43	19
Laško: Medved Janez, kaplan	510	255
Loka pri Zid. mostu: Lajnsček Ludvik, župnijski upravitelj	119	98
Marija Širje (Zidani m.): Kristovič M.	39	36
Razbor (Loka pri Zidanem mostu): župnijski urad	60	30
žup. upravitelj	176	168
Sv. Jedert (Laško): Uranjek Martin, Sv. Lenart (Laško): Babič Anton, žpk.	76	51
Sv. Marjeta pri Rimskih Toplicah (Rim. toplice): Bohak Jakob, župnik	87	68
Sv. Miklavž (Laško): Zupan Franc, žup. upravitelj	68	61

Sv. Rupert nad Laškim (Laško):	
Drevenšek Franc, žup. uprav.	100 50
Trbovlje: župnijski urad	331 260

10. Ljutomer

Apače: Cilenšek Ivan, župnik	130 87
Cezanjevci pri Ljutomeru: Ferik	
Mihael župnik	134 108
Kapela (Slatina Radenci): Nemec Mat., župnik	204 150
Ljutomer: Lovrec Andr., žpk.-dekan	318 228
Mala Nedelja: Ostrž Franc, župnik	190 133
Sv. Jurij ob Ščavnici: Štuhec Fr., žpk.	297 283
Sv. Križ pri Ljutomeru (Križevci pri Ljutomeru): Cergulj Štefan, župnik	540 498
Sv. Peter v Gornji Radgoni: Puncer Franc, župnik	214 233
Veržej: Kostanjevec Jože, župni uprav.	120 120

11. Marenberg.

Brezno ob Dravi (Podvelka): Mak Ivan, župnik	50 50
Kapla: Lorenčič Vinko, župnik	43 40
Marenberg: Dogša Dušan, dek. uprav. in župnik	140 115
Muta: Klančnik Ernest, kaplan	84 85
Remšnik: (Podvelka): župnijski urad	24 37
Sv. Ožbalt ob Dravi: župnijski urad	48 28

12. Maribor levi breg.

Maribor, stolna: Pribožič Peter, stolni vikar	460 450
Franciščani: Franciščanski samostan	260 180
Gornja sv. Kungota: župnijski urad	69 55
Kamnica pri Mariboru: Časl Franc, vikar	162 185
Selnica ob Dravi: župnijski urad	100 79
Sv. Barbara v Slov. goricah (Sv. Barbara pri Mariboru): Potočnik Josip, župnik	158 139
Sv. Duh na Ostrem vrhu (Selnica ob Dravi): Holcman Vinko, župnik	60 49
Sv. Križ pri Mariboru (Gornja sv. Kungota): Kren Franc, župnik	64 41
Sv. Marjeta ob Pesnici: Rantaša Anton, župnik	165 141
Sv. Martin pri Vurbergu: Šparl Avgust, župnik	150 123
Sv. Peter pri Mariboru (Maribor): Žalar Alojzij, župnik	120 120

13. Maribor desni breg

Limbuš: Jesenek Al., žup. uprav.	45 28
Presv. R. Telo v Mariboru: Bendé Jože	94 86
Radvanje pri Mariboru (Maribor): Kores Ivan, duhovnik	140 150
Ruše: Psunder Ferdo, župnik	155 150
Studenci pri Mariboru: župnijski urad	120 117
Sv. Lovrenc na Pohorju: Oblak Janez, župnik	80 147
Sv. Magdalena pri Mariboru: Strežgar A., dekan	214 164
Sv. Marija v Puščavi (Sv. Lovrenc na Pohorju): Voda Ivan, župnik	50 56

14. Mežiška dolina.

Črna pri Prevaljah: Krof Matej, žup. upravitelj	200 150
--	---------

Guštanj: Križaj Janez, žup. upravitelj	72 70
Kovinarski sindikat, Ravne	32 42
Javorje (Črna pri Prevaljah): Križan Franc, souprav.	26 16
Koprivna (Črna pri Prevaljah): župnijski urad	25 23
Kotlje pri Guštanju: Serajnik I., žpk.	77 55
Mežica: Boštele Anton, žup. uprav.	217 187
Prevalje: župnijski urad	260 220
Sv. Danjel (Prevalje): Anton Pad. Rataj, župnik	69 50

15. Murska Sobota.

Cankova: župnijski urad	50 26
Gornja Lendava: Kolenc Ivan, župnik	57 47
Kuzma (Gor. Lendava): župnijski urad	76
Markovci: (Šalovci): Varga Ludvik	31 23
Martjanci: župnijski urad	40
Murska Sobota: župnijski urad	303 50
Pertoča (Rogaševci): Tratnjek Štefan, žup. upravitelj	105 70
Petrovci: Rous Matija	11
Sv. Jurij v Prekmurju (Rogaševci): Gabor Alojzij, žup. uprav.	202 24
Tišina (Rankovci): Gregor Janez	100 16
Vel. Dolenci: Balazič Matija, žup. upr.	28 17

16. Nova cerkev.

Črešnjice (Frankolovo): Kušar Štefan, župnik	80 80
Dobrna pri Celju: Urleb Franjo, žpk.	136 102
Frankolovo: Krajnc Franc, župnik	90 69
Nova cerkev: Zolnir Alojzij	126 87
Šmartno v Rožni dolini (Celje): Podpečen Srečko, žup. uprav.	114 40
Št. Jošt na Kozjaku (Dobrna): Marija Lipnik	18 9
Vitanje: Musi Alojz, župnik	205 62
Vojnik pri Celju: Lupše Martin, žpk.	220 163

17. Ptuj.

Hajdina: Skuhala Vekoslav, župnik	145 140
Polenšk: Poplatnik Jožef	27 61
Ptuj - Mestna župnija: Greif I., prošt	85 85
Ptuj-Sv. Peter in Pavel: P. Horvat Al., kaplan	820 800
Sv. Andraž v Slov. goricah: Alt Ivan, župnik	166 132
Sv. Lovrenc v Slov. goricah (Juršinci): Neudauer Matija, župnik	218 192
Sv. Marjeta niže Ptuja (Sv. Marjeta pri Moškanjcih): Kristan Martin, župnik	234 234
Sv. Marko niže Ptuja: Veselič Franc, vikar	447 336
Sv. Urban pri Ptuj: Razbornik I., žpk.	147 108
Vurberg pri Ptuj: župnijski urad	111 100

18. Rogatec.

Kostričnica (Podplat): Slavič Janko, dekan	74 80
Rogatec: Rajner Janez, vikar	100 78
Stoprce (Rogatec): župnijski urad	100 96
Sv. Ema (Pristava): Čepin Martin, žpk.	107 60
Sv. Florijan (Rogatec): Malajner Karlo	32 28
Sv. Križ na Slatini (Rogaška Slatina): Nadžupnijski urad	245 201
Sv. Peter na Medvedjem selu (Podplat): Pučnik Anton, župnik	79 66
Sv. Rok ob Sotli (Rogatec): Veranič A., župnik	25 22
Žetale: Kozoderc Janez, župnik	62 53

19. Slovenska Bistrica.

Črešnjevec (Slov. Bistrica): Žup. urad	129	129
Laporje: Ozimič Jožef, župnik	135	107
Gornja Polskava: Ivan Orel, župnik	133	102
Majšperk: R. Bratanič, župnik	114	82
Makole: Župnijski urad	188	220
Poljčane: Petančič Franc, župnik	190	160
Slov. Pistrica: Šolinc Ivan, mestni žpk.	490	356
Sp. Polskava (Pragersko): Pavlič Vid, župnik	101	132
Studenice pri Poljčanah: župnijski urad	40	43
Sv. Martin na Pohorju (Slov. Bistrica): Jurhman Janez, vikar	130	106
Sv. Venčeslav (Slov. Bistrica): Zakonšek Iv.	27	23
Tinje (Slov. Bistrica): Hafner Urh, žpk.	76	65

20. Slov. Konjice.

Čadram (Oplotnica): Trobina Stanko, župnijski upravitelj	240	170
Kebelj (Oplotnica): Škafar Ivan	147	110
Loče: Petek Franc, župnik	124	98
Príhova (Slov. Konjice): Koojančič A., župnik	105	92
Skomarje (Zreče): Ledinek Maks, župnijski upravitelj	24	15
Slov. Ponice: Tovornik Franjo, arhidiakon	550	455
Stranice (Slov. Konjice): župnijski urad	42	34
Sv. Jernej pri Ločah (Loče): Paulič P., župnik	72	70
Sv. Kuničunda na Pohorju (Zreče): Žgank Ferd., župnik	14	7
Špitalič (Slov. Konjice): Zelko Ivan, župnijski upravitelj	36	26
Zreče: Ledinek Maks, župnik	110	83
Žiče (Loče): Tomažič Anton, župnik	94	83

21. Stari trg pri Slovenjem Gradcu

Dolič (Mislinje): Weingerl Stanko, žpk.	72	48
Pameče (Slovenj Gradec): Razgoršek Vinko, župnik	42	34
Podgorje (Slovenj Gradec): Kotnik Šimen, župnik	123	112
Razbor (Slovenj Gradec): Oblak A., župnik	52	31
Se'e (Slovenj Gradec): Mosgr. Meško Fr., dekan	49	40
Slovenj Gradec: Soklič Jakob, mest. župnik	160	120
Stari trg (Slovenj Gradec): Zadravec Matija, župnijski upravitelj	51	37
Sv. Miklavž pri Slov. Gradcu (Slovenj Gradec): Kotnik Šimen, soupr.	21	12
Sv. Peter na Kronski gori (Dravograd): Kotnik Jaroslav, soupr.	21	12
Šmartno pri S'ovenjem Gradcu (Slovenj Gradec): Nadžupnijski urad	145	119
Št. Ilj pod Turjakom (Mislinja): župnijski urad	181	136
Št. Janž pri Dravogradu (Dravograd): Kotnik Jaroslav, župnijski upravitelj	80	55
Št. Vid nad Valdekom (Mislinja): Ledinek Maks, župnik	50	64

22. Sv. Lenart v Slov. goricah.

Marija Snežna: Vršč Srečko, župnik	120	100
Nečova (Ivanjci pri Gornji Radgoni): Granfola Ivan, župnik	190	174

Sv. Ana v Slov. goricah: Šeško Konrad, župnik	178	148
Sv. Anton v Slov. goricah: Škof Franc, župnik	239	215
Sv. Penedikt v Slov. gor.: Vabičič Rudolf, župnijski upravitelj	297	250
Sv. Polfenk v Slov. goricah: Slaček Ivan, organist	126	132
Sv. Jurij v Slov. goricah: Rojht Janko, župnijski upravitelj	320	264
Sv. Lenart v Slov. gor.: Sinko Franc, župnik in dekan	217	210
Sv. Rupert v Slov. goricah: Kodrič Jože, župnik	197	152
Sv. Trojica v Slov. goricah: P. Klemen Šmid, župnik	205	153

23. Šaleška dolina.

Pele vode (Šoštanj): Križan Franc, žpk.	43	40
Gornja Ponikva (Zalec): Gorišek I., žpk.	74	65
Sv. Mihael (Šoštanj): Gril Pavel, žpk.	422	356
Škale (Velenje): Weis Matej, župnik	129	112
Šmartno pri Šaleku (Velenje): Dr. Josip Hohnjec, župnijski uprav.	185	164
Št. Ilj pri Velenju (Velenje): Lebič Jurij, župnik	94	70
Št. Janž (Velenje): Adamič Adolf, žpk.	49	27
Zavodnje (Šoštanj): Rožman Janez	40	28

24. Šmarje pri Jelšah.

Dramlje: župnijski urad	142	116
Kalobje (Sv. Jurij pri Celju): župnijski urad	70	40
Ponikva: Kociper Anton, župnik	106	88
Sladka gora (Šmarje pri Jelšah): Stakne Andrej, župnik	114	100
Slivnica pri Celju: Rabuza Jakob, žpk.	47	36
Sv. Jurij pri Celju: Ramšak V., žup. upr.	414	301
Sv. štefan pri žusmu (Šmarje pri Jelšah): Petrovič Jožef, župn. uprav.	59	65
Sv. Vid pri Grobelnem (Grobelno): Kolenc Leopold, župnik	94	66
Šmarje pri Jelšah: Richter Jakob, žpk.	238	219
Zibika (Pristava): Jelšnik Iv., duh. svet.	94	63
Žusem (Loka pri žusmu): Palir I., žpk.	56	18

25. Velika Nedelja.

Ormož: Jereb Remigij, župnik	136	114
Središče: župnijski urad	281	231
Svetinje (Ivanjkovci): Duh Ludvik, župnik	126	94
Sv. Bolfenk na Kogu (Sv. Bolfenk pri Središču): Molan Franc, župnik	133	101
Sv. Lenart pri Veliki Nedelji: Rehar J., dekan	109	83
Sv. Miklavž pri Ormožu: Kolenc Franc, župnik	188	158
Sv. Tomaž pri Ormožu: Magdič Frančišek, župnik	222	180
Velika Nedelja: Čerar Gregor, župnik	158	124

26. Videm ob Savi.

Artiče: Šketa Josip, župnik	112	84
Bizeljsko: Zmavc Jože, župnik	135	111
Brežice: Klasinc Franc, župnik	230	176
Dobova: Urankar P. Konstantin, žup. upravitelj	255	200
Kapele (Dobova): Medved Davorin	84	44
Koprivnica pri Rajhenburgu: Franc Pečnik, župnijski upravitelj	84	41

Pišec: Čakš Štefan, žup. upravitelj	110	88
Rajhenburg: Jurhar Leopold, kaplan	450	239
Sevnica ob Savi: Lasbacher Al., kaplan	210	170
Sromlje: Stiper Štefan, župnik	115	76
Videm ob Savi: Župnijski urad	200	100
Zabukovje (Sevnica ob Savi): Rampre Franc, župnik	50	25
Zdole: Sunčič Lojze, uprav. župnije	84	53

27. Vuzenica.

Ribnica na Pohorju: Vrhniak Al. žpk.	185	153
Sv. Anton na Pohorju (Vuhred): Zemlič Štefan, župnijski upravitelj	31	31
Sv. Primož na Pohorju (Vuzenica): Dolinar Ivan, župnik	42	30
Trbonje (Vuzenica): Malej Ignacij, žpk.	30	20
Vuhred: Zemlič Štefan, župnijski uprav.	79	70
Vuzenica: Kordež Zdravko, nadžupnik in dek. uprav.	108	85

28. Zavrče.

Sv. Andraž v Halozah: Petan Janko, župnik	160	120
Sv. Barbara v Halozah: Krošl Jože, žup. upravitelj	241	201
Sv. Trojica v Halozah: (Podlehnik): Klemen Jožko	180	170
Sv. Vid pri Ptuj: P. Danijel Tomšič, župnijski upravitelj	280	220
Zavrče: Jarh Konrad, župnik in dekan	109	100

Število udov: 36.953.

Ljubljanska škofija.

1. Cerknica.

Babno polje (Stari trg pri Rakeku): Župnijski urad	30	23
Bečunje pri Cerknici: Hiti Franc, žp. uprav.	50	65
Bloke (Nova vas pri Rakeku): Makovec Andrej, župnijski upravitelj	103	102
Cerknica: Turšič Janez	80	60
Grahovo: Župnijski urad	35	33
Rakek: Seljak Vojnimir, vikar nam.	31	18
Stari trg pri Rakeku: Župnijski urad	124	92
Sv. Trojica nad Cerknico (Nova vas pri Rakeku): Župnijski urad	42	30
Unec (Rakek): Seljak Vojnimir, vik. nam.	48	26

2. Črnomelj.

Črnomelj: Žabkar Lojze, župnik	270	220
Dragatuš: Župnijski urad	60	60
Metlika: Župnijski urad	173	124
Podezemelj (Gradac v Beli Krajini): Župnijski urad	101	84
Radovica (Metlika): Župnijski urad	49	37
Semič: Kozjek Franc, kaplan	165	103
Sinji vrh (Vinica pri Črnomlju): Župn. urad	20	
Suhor pri Metliki: Župnijski urad	66	35
Stari trg ob Kolpi: Župnijski urad	25	35
Vinica pri Črnomlju: Župnijski urad	37	41

3. Kamnik.

Dob pri Domžalah: Župnijski urad	175	146
Domžale: Bernik Franc, župnik	154	133
Gozd (Stahovica-Kamnik): Župn. urad	12	8
Groblje (Domžale): Trontelj Alojzij	42	

Homec (Radomlje): Šesek Ivan, župn. upravitelj	77	67
Ihan (Domžale): Zajec Ludovik, žup. upravitelj	87	72
Kamnik: Čadež Viktor, žup. upravitelj	100	60
Komenda: Župnijski urad	210	171
Mekinja (Kamnik): Čadež Terezija, organistinja	82	54
Mengeš: Župnijski urad	229	200
Nevlje (Kamnik): P. Martin Perc, župnijski upravitelj	50	37
Trzin (Domžale): Plevnik Anton	58	54
Motnik: Župnijski urad	35	15
Radomlje: Duhovnijski urad	48	35
Sela (Kamnik): Pavlič Anton, župnik	31	24
Stranje (Kamnik): P. Martin Perc, župnijski upravitelj	45	51
Šmartin v Tuhinju: Opeka Ivan, žpk.	90	56
Tunjice (Kamnik): Župnijski urad	54	51
Vodice nad Ljubljano: Janc Peter, žpk.	180	119
Vranja peč (Kamnik): Župnijski urad	50	37
Zgornji Tuhinj (Šmartno v Tuhinju): Čarf Miloš, župnik v pokoju	94	80

4. Kočevje.

Koprivnik pri Kočevju: Savelli Viljem, žup. uprav.	11	
Osilnica: Požun Karel	72	38
Nemška Loka: Župnijski urad	5	
Spodnji Log (Mozelj): Župnijski urad	8	
Stara cerkev pri Kočevju: P. Dobovšek Stanko	32	30

5. Kranj.

Besnica (Kranj): Erzar Franc, župnik	42	35
Cerklje pri Kranju: Črnilec Janez, žpk.	182	186
Duplje: Hafner Anton, župnik	110	105
Goriče (Golnik): Župnijski urad	94	81
Jezusko: Župnijski urad	82	82
Kokra: Polajnar Peter	29	18
Kranj: Župnijski urad	383	316
Križe na Gor.: Župnijski urad	142	21
Lom (Tržič): Avguštin Alojzij, kaplan	65	63
Mavčiče (Smlednik): Mikuž Janez, žpk.	103	94
Naklo pri Kranju: Filipič Janez, žpk.	141	118
Podbrezje: Vondrašek Václav, župnik	66	47
Predoslje (Kranj): Župnijski urad	165	111
Preddvor: Colnar Iv.	94	61
Smlednik: Župnijski urad	126	163
Šenčur pri Kranju: Župnijski urad	154	118
Olševke (Preddvor): Lampert Karel, župnik v pokoju	46	37
Hrastje (Kranj): Duhovnijski urad	33	30
Voglje (Šenčur pri Kranju): Duhovnijski urad	33	31
Šmartin pri Kranju: Župnijski urad	237	118
Št. Urška gora (Cerklje pri Kranju): Župnijski urad	5	8
Trboje (Smlednik): Franc Čemažar	29	29
Trstenik (Golnik): Župnijski urad	72	64
Tržič: Gregorič Jožef, vikar	450	420
Velesovo (Cerklje pri Kranju): Pfajfar Franc, župnik	72	62
Započe (Vodice nad Ljubljano): Govekar Fr., župnik	27	22

6. Leskovec.

Bučka: Peče Jožef, župn. upravitelj	37	22
Cerklje ob Krki: Drobnič Alojz	115	80

Čatež ob Savi (Brežice): Kmet Mihael župnik	45	23
Kostanjevica: Lokar Franc, žup. uprav.	115	125
Krško: Kurent Alojz, em. dekan	157	126
Leskovec: Pregelj Ivan, žup. uprav.	212	70
Raka: Župnijski urad	105	71
Studenec: Štrubelj Ivan, župnik	44	24
Sv. Duh v Velikem trnu (Krško): Žup. urad	75	52
Sv. Križ ob Krki: Županc Andrej, župnik	92	20
Škocijan pri Mokronogu: Škoda Melhior, vikar nam.	85	70
Št. Jernej na Dol.: Župnijski urad	82	72
Velika Dolina (Jesenice na Dol.): Župnijski urad	200	110

7. Litija.

Dole pri Litiji: Župnijski urad	45	60
Hotič (Litija): Župnijski urad	20	21
Janče (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	42	35
Kresnice: Čampa Leopold	80	75
Litija: Vovk Ivanka	176	166
Polšnik: (Sava): Šinkovec Stanislav, župnik	47	45
Prežganje: Adolf de Cecco	42	62
Sava: Šinkovec St., župnik	43	40
Sv. Gora (Zagorje ob Savi): Župnijski urad	15	
Šmartno pri Litiji: Grdin Marija	60	40
Štanga (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	46	42

8. Ljubljana mesto.

Stolna: Rueh Dušan	26	26
Sv. Jakob: Dr. Arnež Janko, žpk.	112	101
Rakovnik: Duhovnijski urad	47	50
Marijino oznanjenje: dr. P. Angelik Tominec	200	130
Knjižarna tiskarne Družbe sv. Mohorja	600	600
Filiala DZSZ	6	6
Moste: Jakše Franc	140	93
Trnovo: Vindišar Ivan, župnik	94	106
Barje: Matkovič Karel, prof.	38	31
Sv. Peter: Župnijski urad	163	147
Zelena jama: Kragl Viktor	117	94
Sv. Ciril in Metod: (Ljubljana-Bežigrad): dr. Stanko Marija Aljančič, župnik	153	135
Sp. šiška: Dr. Novak Modest, župnik	87	51
Vič: P. Benjamin Tomšič, vikar. nam.	212	200

9. Ljubljana okolica.

Črnuče: Župnijski urad	98	111
Devica Marija v Polju: Župnijski urad	242	225
Dobrava: Župnijski urad	91	79
Dravlje (Ljubljana 7): Tomelj Anton	43	34
Ig: Župnijski urad	53	38
Ježica pri Ljubljani: Pucelj Janez, žpk.	115	135
Notranje gorice (Brezovica): Tomc Valentin, župnik	60	45
Polhov Gradec: Župnijski urad	58	26
Preska (Medvode): Oblak Valentin	88	78
Rudnik (Ljubljana): Župnijski urad	73	68
Sora (Medvode): Močnik Josip, župn. upravitelj	145	100
Sostro (Dobrunje): Vercé Franc, žpk.	83	69
Sv. Jakob (Dol pri Ljubljani): Župnijski urad	73	141

Sv. Katarina (Medvode): Župnijski urad	29	30
Šmartin pod Šmarno goro (Št. Vid nad Ljubljano): Župnijski urad	173	159
Št. Vid nad Ljubljano: Jeglič Franc, župnijski upravitelj	171	171
Tomšelj (Ig pri Ljubljani): P. Krizolog Zajec	54	52

10. Moravče.

Blagovica (Lukovica): Grilj Frančiška	39	21
Brdo (Lukovica): Župnijski urad	107	93
Krašnja (Lukovica): Brecljnik Alojzij, župnik	50	33
Moravče: Vrolih France, vikar-nam.	210	140
Peče (Moravče): Peček Alojzij, župnik	41	37
Št. Gotard (Trojane): Župnijski urad	35	30
Št. Ožbalt (Trojane): Prvinšek Alojzij, organist	16	10
Vače: Porenta Anton, župnik	40	35

11. Novo mesto.

Bela cerkev: Strah Jože, župnik	70	40
Brusnice: Stadler Ferd., župn. uprav.	35	16
Mirna peč: Kastelic Franc	69	40
Novo mesto: Župnijski urad	132	130
Podgrad (Stopiče): Župnijski urad	18	12
Prečna: Gerčar Ivan, žup. upravitelj	81	48
Soteska (Straža pri Novem mestu): Župnijski urad	33	23
Šmarjeta pri Novem mestu: Perko Ivan, župnik	50	37
Stopiče: Župnijski urad	30	42
Šmihel pri Novem mestu: Žagar Pavel, organist	84	64
Št. Peter pri Novem mestu: Žup. urad	82	42
Toplice pri Novem mestu: Cuderman Jožef, župnik	61	43
Vavta vas (Straža pri Novem mestu): Kres Jože, župnik	90	50

12. Radovljica.

Begunje pri Lescah: Hiti Franc, žup. upravitelj	130	128
Bled: Gornik Franc, župnik	238	168
Bohinjska Bela: Drolc Martin, župnik	63	50
Bohinjska Bistrica: Župnijski urad	124	118
Brezje: P. Bogdan Markelj	79	64
Breznica (Zirovnica): Župnijski urad	250	209
Dobrava (Dobrava-Podnart): Žup. urad	36	22
Dovje (Mojstrana): Pečarič Franc, žpk.	136	118
Gorje: Petrič Gabrijel, župnik	336	282
Jesenice na Gor.: Govekar Leopold, vikar	240	210
Kamna gorica: Župnijski urad	76	80
Koprivnik (Bohinjska Bistrica): Mikelj Franc	64	42
Koroška Bela (Jesenice 3): Žup. urad	130	140
Kranjska gora: Čuk Karel, župnik	120	104
Kropa: Peternelj Lovro	63	67
Lesce: P. Krizostom Sekovanič, žpk.	95	70
Leše (Brezje): Šivic Ludovik	42	50
Ljubno na Gor. (Podnart): Babnik K., župnijski upravitelj	70	54
Mošnje (Radovljica): Bleiweis Franc, župnik	70	46
Ovsiše (Podnart): Očepek Jožef, žpk.	35	30
Radovljica: P. Krizostom Sekovanič, župnik	182	165
Rateče-Planica: Cuderman Krist., žpk.	86	81

Ribno (Bled): Kramar Janez, župnik	85	75
Srednja vas v Bohinju: Fister Franc župnik	290	229
Sv. Križ nad Jesenicami (Jesenice na Gor.): Kelvišar Marija	38	18
Blejska Dobrava: Duhovnijski urad	29	29

13. Ribnica.

Dobropolje: Župnijski urad	291	224
Draga: Lončar Franc, župnik	10	10
Gora (Sodražica): Dr. Ivan Samsa	14	16
Ribnica: Župnijski urad	68	73
Sodražica: Župnijski urad	28	43
Struge na Dol.: Kralj Franc, vikar	20	18
Sv. Gregor (Ortnek): Novak Stojan, župnijski upravitelj	75	55
Škocijan (Turjak): Zajec Ciril, župnijski upravitelj	46	30
Velike Lašče: Ramovš Jakob, župnik	71	45
Velike Poljane (Ortnek): Noč Ivan, žpk.	15	11

14. Škofja Loka.

Bukovščica (Selca nad Škofjo Loko): Hönligman Franc, župnik	41	41
Črni vrh nad P. Gradcem: Župnijski urad	35	28
Davča (Železniki): Jemec Amalija	27	
Dražgoše (Železniki): Lotrič Silvester	38	33
Javorje (Poljane nad Škofjo Loko): Župnijski urad	33	31
Leskovicca (Gorenja vas): Verčič Anton	13	19
Lučine (Gorenja vas): Župnijski urad	12	18
Nova Oselica (Gorenja vas): Slabe Damjan	41	33
Poljane nad Škofjo Loko: Tavčar Matej, župnik	143	137
Reteče (Škofja Loka): Župnijski urad	71	42
Selca nad Škofjo Loko: Župnijski urad	201	179
Soriča: Kejžar Anton, cerkovnik	78	46
Stara Loka (Škofja Loka): Župn. urad	149	134
Stara Oselica (Gorenja vas): Žup. urad	51	26
Sv. Lenart (Selca nad Škofjo Loko): Švelc Anton	47	41
Škofja Loka: Golob Melhior, župnik	385	333
Trata (Gorenja vas): Župnijski urad	137	90
Zalilog (Železniki): Hribar Anton, žpk.	50	42
Žabnica: Verce Jožef, župnik	56	55
Železniki: Bertonec Valentin, župnik	133	122
Žiri: Župnijski urad	264	216

15. Trebnje.

Boštanj: Župnijski urad	40	35
Mokronog: Sladič Janez, župnik	89	44
Sv. Križ pri Litiji: Zajc Ivan, župnijski upravitelj	140	124
Št. Janž na Dolenjskem: Žganjar Ignacij, župnijski upravitelj	114	50
Št. Lovrenc ob Temenici (Velika Loka): Oblak Anton, župnik	92	20
Trebnje: Oblak Ciril, župnijski uprav.	350	290
Trebelno (Mokronog): Oražen Janko, župnik	136	30
Tržišče: Jenko Janez, župnik	55	30

16. Višnja gora.

Grosuplje: Papež Karel	46	40
Kopanj (Grosuplje): Kogovšek Ivan	45	42
Lipoglav (Šmarje-Sap): Pečarič Martin	19	19
Polica (Grosuplje): Župnijski urad	70	62
Stična: Župnijski urad	30	30

Šmarje-Sap: Župnijski urad	57	38
Št. Jurij pri Grosupljem (Grosuplje): Zajc Ciril, vik. nam.	57	30
Št. Vid pri Stični: Hladnik Janez, žpk.	118	139
Višnja gora: Župnijski urad	81	72
Veliki Gaber (Št. Vid p. Stični): Rozman Jožef, eksp.	93	85
Žalna (Višnja gora): Žnidaršič Anton, župnik	107	

17. Vrhnika.

Bevke (Vrhnika): Pipa Anton	38	32
Borovnica: Jerina Ciril	178	166
Dolenji Logatec: Pogorelec Jože, uprav. župnije	38	21
Gorenji Logatec: Mons. Furlan Andrej, vikar	39	37
Horjulj: Nastran Franc	81	81
Hotedršica: Lušin Jože, župnik	50	50
Podlipa (Vrhnika): Tomc Alojzij, žpk.	29	19
Presejce: Kočar Lojze, vikar	68	68
Sv. Trije Kralji na Vrh (Rovte): Ramšak Lambert	63	52
Št. Jošt nad Vrhniko (Horjuli): Oblak Janko	30	40
Vrhnika: Tavčar Martin, vikar nam.	207	194
Zaplana (Vrhnika): Župnijski urad	20	14

18. Zagorje ob Savi.

Dobovec (Trbovlje): Župnijski urad	35	30
Čemšenik (Medija-Izlake): Župn. urad	67	
Izlake (Medija-Izlake): Torkar Anton	95	88
Loke pri Zagorju (Zagorje ob Savi): Benedik Valentin, eksp.	63	46
Radeče pri Zidanem mostu: Lovšin Anton, župnik	98	80
Svibno (Radeče pri Zid. mostu): Povše Leopold, župnijski upravitelj	63	43
Št. Jurij pod Kumom: Pleša Franc	61	37
Št. Lambert (Zagorje ob Savi): Župnijski urad	30	35
Zagorje ob Savi: Župnijski urad	273	231

19. Žužemberk.

Ajdovec (Dvor pri Žužemberku): Župnijski urad	30	18
Dobrič: Omahen Ignacij, župnik	108	66
Krka pri Stični: Župnijski urad	62	53
Sela pri Šumberku (Št. Vid pri Stični): Podlipnik Jos., župnik	21	19
Zagradec na Dol.: Župnijski urad	30	23
Žužemberk: Gnidovec Karel, dekan	110	50

Slovensko Primorje.

1. Biljana.

Gradno (Dobrovo v Brdih): Žup. urad	24	4
Vipolže (Kozana): Župnijski urad	18	1

2. Bovec.

Povec: Klobučar Andrej, žup.-dekan	44	32
Čezsoča (Bovec): Klobučar Andrej, župnijski upravitelj	17	
Log pod Mangartom: Župnijski urad	25	37
Soča in Trenta (Soča pri Bovecu): Krajnik Lucijan, župnijski upravitelj	63	25
Srpenica pri Bovecu: Zagoršek Franc, župnijski upravitelj	50	46

3. Cerkno.

Bukovo (Hudažužna): Hvala Florijan, župnik	52	34
Cerkno: Mozetič Ivan, župnik-dekan	120	88
Novaki (Cerkno): Stancar Anton, župn. upravitelj	100	61
Orehok (Cerkno): Bizalj K.	38	34
Otalež (Cerkno): Pilat Anton, župnik	21	41
Šebrelje in Jageršče: Župnijski urad	100	50

4. Črniče.

Ajdovščina: Bratina Dušan, župnik	35	32
Batuje Selo (Črniče): Župnijski urad	54	
Črniče: Kodrič Martin, dekan	63	
Osek (Šempas): Franke Franc, župnik	26	8
Otlica (Ajdovščina): Bratina Albin, župnijski upravitelj	30	25
Ozeljan (Šempas): Štrukelj Vinko	8	
Sv. Križ pri Ajdovščini (Dobravlj): Župnijski urad	172	130
Sv. Tomaž (Dobravlj): Štokelj Ivan	15	
Šempas: Župnijski urad	8	

5. Dolina.

Barka (Vremski Britof): Župn. urad	22	18
Gročana (Kozina): Zalokar Ivan	3	6

6. Dornberg.

Dornberg: Štanta Jožko	58	115
Renče: Pipan Valentin, žup. v pokoju	24	30
Rihemberk: Srebrnič Franc	86	68
Šmarje (Rihemberk): Župnijski urad	92	
Vogrsko (Volčja draga): Štolfa Ivan, župnik	54	29

7. Grgar.

Banjšice (GrGAR): Lojk Alojzij, župnik	26	14
Bate: Župnijski urad	25	15
Gorenja Trebuša (Čepovan): Bizjak Franc, župnik	40	50
GrGAR: Župnijski urad	75	52
Čepovan: Župnijski urad	20	
Lokovec (Čepovan): Župnijski urad	72	22
Ravnica (GrGAR): Župnijski urad	35	28
Trnovo pri Gorici: Župnijski urad	52	

8. Hrušica.

Brezovica (Materija): Rožič Franc, žpk.	33	27
Slivje (Materija): Župnijski urad	50	48

9. Idrija.

Črni vrh nad Idrijo: Kobal Ivan, žpk.	160	134
Gore nad Idrijo (Idrija): Župnijski urad	50	20
Idrija: Žagar Janko, dekan	220	135
Ledine: Žakelj Mirko, župn. upravitelj	68	31
Spodnja Idrija (Idrija): Župnijski urad	55	17
Vojsko (Idrija): Župnijski urad	81	47

10. Kanal.

Avče: Župnijski urad	36	12
Deskle (Anhovo): Kavčič Filip, žpk.	80	65
Gorenje polje: Vidic Franc, župnijski upravitelj	65	38
Kanal ob Soči: Župnijski urad	50	35
Levpa (Avče): Škarabot Mirko, župnik	61	50

Lom (Sv. Lucija ob Soči): Župn. urad	60	29
Marijinocelje (Kanal ob Soči): Makuz Alojzij, župnik	34	17
Ročinj: Zorko Stanko, župn. uprav.	50	28
Srednje (Ročinj): Zorko Stanko, vikar	20	13

11. Klanec.

Divača: Župnijski urad	30	20
Klanec (Kozina): Župnijski urad	10	13
Lokev (Divača): Župnijski urad	40	40
Podgorje na Krasu: Žgur Rudolf, župn. upravitelj	20	27
Rodik (Divača): Vidav Josip, župnik	33	26
Vatovlje (Vremski Britof): Župn. urad	30	22

12. Kobarid.

Borjana (Kobarid): Kramar Jožef, cerkovnik	20	10
Breginj: Končan Leopold, župn. nam.	48	26
Drežnica: Kobal Ivan, župn. namestnik	85	83
Kobarid: Kobal Ivan, župn. namestnik	115	80
Kred (Kobarid): Kobal Ivan, župn. nam	35	
Livek (Kobarid): Kragelj Jožko, župn. upravitelj	77	40
Libušnje (Kobarid): Župnijski urad	50	58
Logje (Breginj): Lavrenčič Karel, cerkovnik	8	14
Sedlo (Breginj): Lazar Jožef, cerkovnik	65	60
Trnovo pri Kobaridu: Zagoršek Franc, župnijski upravitelj	31	32

13. Komen.

Gorjansko (Komen): Župnijski urad	40	41
Gornja Branica (Štanjel na Krasu): Drašček Ivan, župnijski upravitelj	18	
Kobjeglava (Štanjel na Krasu): Drašček Ivan, župnik	28	15
Komen: Kos Viktor, dekan	80	46
Lipa (Komen-Kostanjevica): Kaučič M.	11	4
Pliskovica (Komen): Župnijski urad	16	26
Škrbina (Komen): Župnijski urad	26	17
Štanjel na Krasu: Župnijski urad	82	131
Temenica-Vojščica (Komen): Žup. urad	25	13
Veliki Dol (Komen): Župnijski urad	35	25

14. Miren.

Miren: Pahor Oskar, župnik	160	111
Opatje selo (Komen): Črničoj Vinko, župnik	40	15

15. Postojna.

Hrenovnice: Župnijski urad	130	200
Košana pri št. Petru na Krasu: Kovačič Franc, župnik	73	
Matenja vas (Prestranek): Cerar Anton, župnik	20	18
Senožec: Župnijski urad	20	63
Slavina (Prestranek): Župnijski urad	71	40
Studeno (Postojna): Župnijski urad	90	77
Šmihel (št. Peter na Krasu): Vadjnal Ivan, župnik	40	65
Ubeljsko: Župnijski urad	55	
Vreme (Vremski Britof): Guliš Alojz	30	50

16. Solkan.

Kostanjevica (Gorica): Župnijski urad	17	
Kronberg (Gorica): Župnijski urad	39	50
Rožna dolina (Gorica): Rejec Ivan, duhovnik	4	3
Solkan: Zadnik Robert, kaplan	66	35
Št. Peter pri Gorici: Berbuč Alfonz, župnik	53	42

17. Tolmin.

Grahovo ob Bači: Melinc Anton, župn. upravitelj	38	31
Kamno (Kobarid): Vikarijat sv. Trojice	41	60
Nemški Rut (Grahovo ob Bači): Oblesčak Slavko	51	
Obloke (Hudajužna): Melinc Anton, vikar	12	16
Pečine (Slap ob Idrijci): Župn. urad	25	
Podbrdo: Vrtovec Stanko, župnik	65	
Podmelec: Rejec Slavko, župnik	169	67
Ponikve (Slap ob Idrijci): Župn. urad	35	33
Stržišče (Hudajužna): Oblesčak Slavko	38	30
Sv. Lucija ob Soči: Župnijski urad	51	52
Št. Viška gora (Slap ob Idrijci): Župnijski urad	52	35
Tolmin: Vodopivec Josip, župnik	176	72
Volče: Kodermac Alojzij, župnik	100	86

18. Tomaj.

Dutovlje: Župnijski urad	115	52
Povir (Sežana): Cerkveni urad	80	70
Sežana: Župnijski urad	66	60

19. Trnovo.

Jelšane: Župnijski urad	150	48
Knežak: Kalan Janez, župnik	120	76
Podgrađe (Jablanica pri Ilirski Bistrici): Grlj Milan, župnik	15	13
Pregarje (Obrov): Župnijski urad	15	13
Zagorje na Krasu: Župnijski urad	50	90

20. Vipava.

Budanje (Vipava): Debevec Ivan, žpk.	28	74
Col: Župnijski urad	98	77
Goče (Vipava): Župnijski urad	76	59
Lozice (Št. Vid nad Vipavo): Župn. urad	40	23
Podkraj (Col): Gnjезда Štefan, župnik	56	61
Podraga (Št. Vid nad Vipavo): Premrl Franc, župnik	66	53
Slap pri Vipavi: Batič Valentin, žpk.	20	55
Šturije in Planina (Ajdoščina): Bercé Bogomir, župnik	160	143
Št. Vid pri Vipavi: Kovač Janez, žpk.	102	86
Vrabče (Št. Vid nad Vipavo): Župn. urad	25	
Vrhpolje (Vipava): Kodre Franja	49	
Vipava: Breitenberger Ignacij, dekan	51	94

Razni jugoslovanski kraji:

Banjaluka	8
Beograd	16
Čakovec	6
Dekanovec	1

Doboj	1
Dolnja Dubrava	1
Draškovec	1
Gornji Mihaljevec (Macinec)	35
Gudurica	29
Hrašćina-Trgovište	1
Ivanec	4
Karlovac	15
Kastav	4
Knin	1
Mačkovec (Nova Gradiška)	1
Mala Subotica	3
Mursko Središće	7
Nijemci pri Vinkovcih	1
Odžaci	3
Paraćin	1
Pazin	4
Pitomača	3
Podturen	6
Požarevac	1
Razkrižje	34
Rovišće	1
Ruma	5
Sarajevo	4
Skakavac	1
Skoplje	3
Slavonski Brod	1
Sv. Nedelja	1
Subotica	1
Sušnjevice	1
Trošir	6
Visoko	6
Zagreb	71
Zemun	1

Avstrija.

Celovec: Poverljivi odbor Družbe sv. Mohorja v Celju	3000
Dunaj	2

Druge države.

Liège (Belgija)	1
Mogila (Poljska)	1
Praha (Češkoslovaška)	2
Aleksandrija (Egipet)	1

PREGLED UDOV DRUŽBE SV. MOHORJA 1948.

	dosmrtni	letni	ukupaj
Lavantinska škofija	181	36.772	36.953
Ljubljanska škofija	142	22.601	22.743
Slovensko Primorje	4	7.237	7.241
Ostale jugoslov. škofije	3	286	289
Razni kraji		3.007	3.007
	330	69.903	70.233
leta 1947			52.882
leta 1948 već			17.351

Seznam knjig Družbe sv. Mohorja

Knjige nabožne vsebine broš. vez.

Faidiga: Pisma o trpljenju	10	34
Jeglič dr. A.: Mesija I. del	16	
vkup vezan z II. delom	60	
Jeglič dr. A.: V boj za srečno krščansko življenje, I. III., del po	16	
Skuhala: Življenje našega gospoda Jezusa Kristusa	16	—
Slomšek A. M.: Pastirski listi	6	32
Zore: Življenje svetnikov, 12., 13., 14. zvezek po	12	—
Cajncar dr. St.: Sveti Ciril Aleksandr.	20	—

Molitveniki

Kosar: Nebeška hrana, II.	44	—
Škufca: Šmarnice	44	—

Muzikalije

Aliaž: Slovenska pesmarica, II.,	24	—
Lukman: O sveta večerja. Sedem obhajilnih spevov za mešani zbor z orglami, partitura	28	—
Mihelčič Al.: Gospa sveta. Mešani zbor z orglami, partitura	9	—
glasovi	3	—
Mihelčič Al.: Evharistične pesmi za mešani zbor, partitura	22	—

Razno

Vodopivec: Da se poznamo	10	18
Krek dr. J.: Zbrani spisi, I. zvezek	—	76
II. zv. 2. sn.	52	—
IV. zv.	52	—
Družinska knjižnica	4	—

Slovstvena knjižnica

Žigon dr. A.: Prešeren poet in umetnik	36	60
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka	24	—
Žigon dr. A.: Prešernova čitanka in komentar	36	60
Detelovi zbrani spisi I. del	107	148
Detelovi zbrani spisi II. del	100	140

Znanstvo

Lukman dr. Fr.: Martyres Christi	108	148
Brecelj dr. A.: Čuda in tajne življenja	12	36
Mušič Marjan: Obnova slov. vasi	16	50

Življenjepisi

Kovačič dr. Franc: Slomšek, I., II. po	12	—
skupaj vezan	—	60

Koledarji

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1915, 1920, 1927, 1932, 1933, 1937, 1940 po	—	12
1946, 1947, 1948 po	—	12

Zemljepis

broš. vez.

Bohinjec-Dobida-Kranjec: Naše morje	24	52
---	----	----

Cvetje iz domačih in tujih logov

9. Vilko Novak: Izbor prekmurske književnosti	18	44
16. Stritar: Izbor mladinskih spisov (Koblar dr. Francé)	20	44
17. Erjavec: Živalske podobe (Logar J.)	24	52
18. Slomšek A. M.: Plaže in Nežica	24	44
19. Breznik dr. A.: Jezik naših časnikarjev in pripovednikov	—	62
20. Jurčič: Sosedov sin	24	52

Cvetje iz tujih logov

I. Homer: Iliada (Sovre Anton)	36	—
II. Sofokles: Kralj Oipidus (Sovre A.)	32	60

Mohorjeva knjižnica

12. London J.: Krštof D'mač	28	52
13. Kmetova: Sv. Frančišek Asiški	28	52
19. Perteli: Jurček Kozamurček	24	52
31. Brideux: Rdeča suknja (drama)	28	52
32. Albanov: Med življenjem in smrtjo	50	72
65. Magajna: Grančarji	24	48
91. Plestenjak: Baftari	12	34
115. Cajncar St.: V planinah	9	24
117. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, I. del	20	48
118. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, II. del	20	48
119. Kotnik: Misijonar Jernej Mozgan	10	28
120. Erjavec Anton: Mladostni plameni (pesmi)	20	44
122. Meško: Iz srca in sveta (pesmi)	40	64
124. Finžgar: Pod svobodnim soncem I.	30	54
125. Finžgar: Pod svobodnim soncem II.	40	64

Povesti

Detela dr. Fran: Hudi časi	12	28
Razne povesti	12	34

Slovenske večernice

21. Andrejčkov Jože: Žalost in veselje	40	64
42. Obsega povesti, črtice in pesmi	14	44
68. J. Kostanjevec: Novo življenje	14	44
72. Šorli dr. I.: Krščen denar	14	34
73. Šorli dr. I.: Sorodstvo v prvem členu	14	34
75. Pregelj: Peter Pavel Glavar	10	34
76. Jules Verne: Carski sel, I. del	14	38
77. Jules Verne: Carski sel, II. del	14	38
78. Jaklič: V graščinskem jarmu	14	38
79. Jaklič: Peklena svoboda	14	38
85. Zorec: Beli menihi	24	48
87. Zorec: Stiški svobodnjak	24	48
88. Zorec: Stiški tlačan	24	48
89. Plestenjak: Lovrač	18	44
91. Jenko M.-Hasl: Izum	24	48
94. Verne: Južna zvezda	24	48

95. Dular-Meško-Cevc-Janežič:	broš. vez.	Mal dr. Josip: Zgodovina slovenskega	broš. vez.
Štiri zgodbe	10 —	naroda: IX., XI., XII., XIII., XIV.,	
96. Maticič: Dom v samoti	12 34	XV., XVI. zvezek po	24 —
97. Bračič: Zaprta vrata	9 24		
98. Remec Al.: Opustošena brajda I.		Zdravstvo	
Prežihov Voranc: Stari grad	24 48	Debevec dr. Franc: Jetika	— 52
		Vedenik dr. H.: Kako si ohranimo ljubo	
		zdravlje, I. in II. po	6 —
Naravoslovje — Gospodarstvo			
Erjavec: Živali v podobah — ptice	18 44	Mladinske knjige	
Humek: Boj sadnim škodljivcem	20 44	Brinar: Lisica Zvitorepka	12 38
Lakmayer: Umni čebelar	24 52	Meško: Mladim srcem, I., III. zv. po	28 48
Štrekelj Jos.: Vrtnarstvo	12 30	Kunčič: Mlada njiva	— 60
Šturm Rado: Krompir	20 44		
Zgodovina		Mladika	
Gruden dr. Josip: Zgodovina slovenske-			
ga naroda: II., V. zvezek po	40 —	Celotni letniki 1928, 1932 po	110 210

*Če se zanimate za nabožno slovstvo
in cerkvene muzikalije, zahtevajte od* **Družbe**
sv. Mohorja v Celju *posebni cenik, ki ga vam
bo brezplačno poslala*
Družba sv. Mohorja v Celju

PRIPOROČAMO

OBISK MESTNIH GOSTINSKIH PODJETIJ

Rio, Šelenburgova ulica, z bifejem Rib-
nik Tivoli

Daj dam, Cankarjeva 4

Figovec, Tyrševa 13

Slavija, Gosposvetska 6, z bifejem na
Centralnem ljudskem kopališču

Keršič, Frankopanska 1

Jadran, Miklošičeva 16, z bifejem Kaj-
fež, Masarykova cesta

Činkole, Poljanska 21

Sokol, Pred škofijo 20

Pri Nacetu, Šmartinska cesta, z bifejem
Rančigaj, Masarykova cesta

Pajk, Kolodvorska ulica

Pri Belokranju, Florijanska 6

Ruski car, Mala vas, Ježica

Emona, Tyrševa 1

Evropa, Gosposvetska 2

Nebotičnik, Gajeva 1, z barom

Hotel Soča, Sv. Petra cesta

Petriček, Cankarjeva ulica

Gostilna Dolenje, Dolenjska cesta

Gostilna Kačič, Tyrševa cesta

Gostilna Ferline, Krekov trg

Gostilna Novak, Litijska cesta

Pri starem Tišlerju, Kolodvorska 24

Gostilna Bricelj, Na peči

Gostilna Podrožnik, Pot na Rožnik

Gostilna Rožnik

Gostilna Martinc, Šišenska 48

Gostilna pri Gustelju, Vodnikova 24

Gostilna Jelen, St. Vid-Vižmarje

Gostilna Lovec, St. Vid

Kavarna Tabor

DIREKCIJA GOSTINSKIH PODJETIJ LJUBLJANA

ZALOŽBA

Tiskarne družbe sv. Mohorja

tiskovne in produktivne zadruga z o. j.

V CELJU

ima še na zalogi naslednje knjige:

Opozarjamo, da sta dve ustanovi, in sicer: **Družba sv. Mohorja v Celju**, ki zalaga redne letne knjige, in **Založba Tiskarne Družbe sv. Mohorja**, ki izdaja mladinske, leposlovne in znanstvene knjige, dramska dela ter pesmi. Prosimo, da pišete točne naslove, ker sta ustanovi upravno in finančno popolnoma ločeni.

Leposlovne

V. Korolenko: **SLEPI MUZIKANT.**

Prevod iz ruske literature o usodi sleporojenega otroka, ki pa je vendarle našel pot v življenje.

Cena vez. 42 din, broš. 23 din.

Fr. Meško: **NOVELE.**

Kratki prikazi iz opazovanja vsakdanjega življenja izpod peresa našega priznanega novelista.

Cena vez. 60 din, broš. 42 din.

Manica Komanova: **RAB.**

Trpljenje naših ljudi v prosluli internaciji na otoku Rabu, kamor jih je spravljal italijanski okupator.

Cena vezani 38 din, broširani 23 din.

France Bevk: **ŽELEZNA KAČA.**

Pisatelj opisuje zaslužnjenje Slovencev po Italijanih.

Cena vezane knjige 100 din, broširane 80 din.

Ivan Kocmur: **PRIMORSKI BORCI ZA SVOBODO.**

Pot naših primorskih rojakov skozi internacijo v Osvobodilno fronto, kjer so sodelovali.

Cena vezane 26 din, broširane 15 din.

Prežihov Voranc: **NAŠI MEJNIKI.**

Črtice priljubljenega ljudskega pisatelja, ki poveličujejo borbo naših kmečkih ljudi v času okupatorjevega nasilja ob naši severni meji.

Cena vezane 48 din, broširane 30 din.

Leposlovne

France Bevk: NOVELE.

Štiri novele s socialno noto: Modesta, Bajtar Mihale, Granata, Menče, še danes aktualne.

Cena vezane 60 din, broširane 38 din.

V. Cvetko / J. Kroflič: TEŽKI ČASI.

Pisca opisujeta doživljaje iz narodno osvobodilne vojne.

Cena vezane knjige 64 din.

M. Konič-Malenšek: V ŽIVLJENJE I. del.

Pisateljica opisuje v zelo lepem romanu dogodke iz narodno osvobodilne vojne na Gorenjskem.

Cena vezane knjige 77 din.

Fr. Meško: ROMANCE IN NOVELE.

Pisatelj je izbral nekatera svoja dela, v katerih je mnogo prijetnega branja.

Cena vezane knjige 96 din.

Znanstvene

V. Möderndorfer: UVERE, VEROVANJA IN OBIČAJI SLO- VENCEV. 5 knjiga (Boj za vsakdanji kruh).

Zbirka raznih ljudskih verovanj, uver in običajev Slovencev, mišljenje našega ljudstva v preteklosti. Bogato narodopisno gradivo!

Cena vezane 70 din, broširane 50 din.

Dramska dela

Dr. A. Remec: VOLKODLAKI — TALCI V KRALJEVU.

Drama v treh dejanjih in drama v enem dejanju v eni knjigi.

Cena vezane knjige 51 din.

Ivan Drev: TALCI.

Dramska kronika v petih dejanjih.

Cena broširane 27 din.

Mladinske

V. Möderndorfer: KOROŠKE NARODNE PRIPOVEDKE.

Obsežna zbirka pripovedk, ki žive med koroškim ljudstvom:

Cena vezani knjigi 100 din.

Mladinske

V. Vinkler: TRGOVINA SREDI SVETA.

Pripovedke za mladino z bogato vzgojno vrednostjo.
Cena vezane 57 din, broširane 37 din.

Oskar Hudales: MED VULKANI IN ATOLI.

Mladinska knjiga o potovanju treh otrok po Tihem oceanu od otoka do otoka.
Cena vezane 54 din, broširane 38 din

Pesmi

Fran Roš: PESMI IZ JEČE IN PREGNANSTVA.

Cena vezani knjigi 44 din.

Razprodane so:

Stritar: Pripovedni spisi, Ivan Vouk: Dachau, V. Möderndorfer: Koroške uganke in popevke, Oskar Hudales: Ubežnik, dr. J. Korošec: Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji, Ivan Tomc: Tajne našega sonca — Oskar Hudales: Sovjetska zveza — Dr. Stanko Cajnkar: Za svobodo — Fran Roš: Mokrodolci — Zoran Hudales: Zelena vrstica — Zoran Hudales: Politika — Sestanek — Vrnitev — Zoran Hudales: Korak s poti — Anton Ingolič: Mlatilnica — Lovorjev venec — Janko Glazer: Ob jesenskem ekvinokciju.

V kratkem izidejo:

Tone Gmajner: Črtice iz fašističnih ječ
A. Pirjevec: Knjižnice in knjižničarsko delo
Napret Alojzij: Kovinarski priročnik
Prof. Janko Orožen: Celje z zaledjem

Program za leto 1949:

Dr. Franci Koblar: Stritarjeve izbrane pesmi
France Bevk: Mati
Marija Malenšek-Konič: V življenje II. del
Fran Ks. Meško: V koroških gorah
Marija Malenšek-Konič: Bratstvo
Trunk: Spomini
Dr. Franc Kotnik: Drabosnjak: Izgubljeni sin
Dr. S. Cajnkar: Zvestoba
Hafner Gema: Babilon ob Savi
Hohoffov: Temelji krščanskega gospodarskega nauka — prevedel partizanski župnik Šmon

Verjetno je, da to ni dokončen program. Gotovo bo katera še odpadla odnosno bo zamenjana s koristnejšo knjigo.

Poštne pristojbine in predpisi

Pisma				Za vplačilo s čekovno položnico		Navadne in povzetne nakazice		Tiskovine		Poslovni papirji		Vzorci	
tuzemstvo		inozemstvo		tuzemstvo		tuzemstvo		tuzemstvo		tuzemstvo		tuzemstvo	
do e	din	do g	din	do din	din	do d n	din	do g	din	do g	din	do g	din
20	3—	20	5—	50	—50	100	5—	50	0'50	50	2—	50	1—
50	5—	preko 20 g		100	1—	250	8—	100	1—	100	2'50	100	1'50
250	8—	za vsakih		250	1'50	—	10—	250	2'50	250	3—	250	2—
500	10—	20 g ali del		500	2—	1000	16—	500	4—	500	4—	500	3—
1000	15—	te teže po		1000	2'50	2500	25—	1000	5—	1000	6—		
2000	25—	3— din več		2500	3—	5000	30—	2000	9—	2000	10—		
največja teža 2 kg				5000	4—	—	—	3000	16—	največja teža 2 kg		največja teža 500 g	
				10000	6—	10000	45—	do 2 kg, če je					
				25000	8—	pristojb se plača v gotov.		ena vezana knjiga		Za inozemstvo:		Za inozemstvo:	
				50000	10—	inozemstvo:		3 kg		za vsakih 50 g		za vsakih 50 g	
				100000	12—	100 4'50		Za inozemstvo:		ali del te teže		ali del te teže	
				se plača v gotovini		200 5—		za vsakih 50 g		1 din		1 din	
				Za ček. izplačila		300 5'50		ali del teže		najmanjša pristojbina		najmanjša pristojbina	
				na dom:		400 6—		1 din		5 din		2 din	
				100 1—		500 6'50							
				1000 2—		600 7—							
				3000 3—		700 7'50							
				5000 5—		800 8—							
				preko 7—		900 8'50							
				na pošti:		1000 9—							
				500 1—		za brz. nakaz. poleg							
				2500 2—		redne pristojb. še eks-							
				5000 3—		presnina in brz. pristoj-							
				preko 5—		bina po številu besed							

TITOVİ ZAVODI
LITOSTROJ
LJUBLJANA

VERODARNO IN EVROPSKI
SLOVENSKI
SLOVENSKA STALNA KUPA
TRGOVINA NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP

SLOVENSKI POROČEVALEC

VERODARNO IN EVROPSKI
SLOVENSKI
SLOVENSKA STALNA KUPA
TRGOVINA NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP
SLOVENSKI NAJ DO KUP

SLOVENSKI POROČEVALEC

Soglasno so bili sprejeti program in statut KPJ.
Izvolitev V. kongresa KPJ o osrednjem delu, nalogah, organizaciji
KPJ Jugoslavije in razloženju o odnosu KPJ Jugoslavije do informacione
revolucije v domovini in v drugih republikah KPJ

Izvolitev Centralnega komiteja
in Centralne revoliucije komiteja

Priloge k letniku 17, številka 226
Dodatek k letniku 17, številka 226

SLOVENSKI POROČEVALEC

Novi pogodbe o blagovni prometu podpisane
V. kongres KPJ o osrednjem delu, nalogah, organizaciji
KPJ Jugoslavije in razloženju o odnosu KPJ Jugoslavije do informacione
revolucije v domovini in v drugih republikah KPJ

Priloge k letniku 17, številka 226
Dodatek k letniku 17, številka 226

Berite »SLOVENSKEGA POROČEVALCA«!
Berite »TOVARIŠA«!
Ilustrirani tednik »SLOVENSKEGA POROČEVALCA«!
Širite tisk **Osvobodilne Fronte!**

tovariš, tovariš,
tovariš

Slovenski knjižni zavod

v Ljubljani

izdaja poleg sodobnega slovenskega pesništva in
pripovedništva tudi sodobno svetovno leposlovje

N j e g o v e z b i r k e p r i n a š a j o :

MALA KNJIŽNICA domače in tuje leposlovje ter aktualno
esejistiko

KNJIŽNICA SLOVENSKEGA GLEDALIŠČA izbore kvalitetnih
dramatskih del domačih in tujih avtorjev

ZDRAVSTVENA KNJIŽNICA v poljudni besedi sodobno
znanje iz zdravstva

POLJUDNO-ZNANSTVENA KNJIŽNICA napredne znanstvene
pogleda na življenje in svet

MALA POLITIČNA KNJIŽNICA obravnava temeljna in aktualna
politična vprašanja

SKZ je založnik kulturne revije „NOVA OBZORJA“ in za učenje
ruskega jezika prirejenega RUSKEGA LISTA

*

Slovenski knjižni zavod je nadalje založnik PREŠERNOVE
KNJIŽNICE

Ta najcenejša slovenska množična zbirka bo obsegala tudi
letos pet knjig. Zagotovi si njene zanimive in poučne
knjige tako, da se prihladiš kot naročnik v najbližji knji-
garni ali pri krajevnem poverjeniku. Ne odlašaj z naročilom,
uvrsti se med številne tisoče prijateljev Prešernove knjižnice

Naslov: Pred škofijo 5

TVORNICA DUŠIKA RUŠE

IZDELUJE SLEDEČE PROIZVODE:

karbid
ferokrom
komprimirani amoniak
cianamid
amonsulfat
amoniačno vodico
kisik
dissous-plin
ogljikovo kislino
žvepleni dioksid
komprimirani zrak
dušik
korund

Apneni dušik in nitro-
foskal olajšata kmeto-
valcu izvršenje nalog
Petletnega plana!

TVORNICA DUŠIKA RUŠE
RUŠE (SLOVENIJA)

BRZOJAVI: AZOT MARIBOR
TELEFON: MARIBOR 22 - 48

BANČNA ZVEZA: NARODNA
BANKA, PODRUŽ. MARIBOR

Tovarna klobukov
in slamnیکov

Universale
Domžale. Telefon 44

izdeluje prvovrstne
volnene tuljice, klo-
buke, smučarske
kape, simpsonke,
slamnike vseh vrst

za domači trg
in inozemstvo

VINARSKA ZADRUGA

z o. j.

MARIBOR, Trg Svobode 3

Tekoči račun pri
Narodni banki,
Maribor 4-70-503-1

Glavni odbor AFŽ in
„Kmečki glas“
izdajata mesečnik

„Kmečka žena,“

ki v poljudni obliki govori o življenju
in delu žene na vasi. V tej reviji bo
našla žena razvedrilo, pomoč pri delu
in praktične nasvete za gospodarstvo
in vzgojo. Delovne žene iz podeželja,
naročajo to svoje glasilo, ki mora po-
stati prijatelj in učitelj vsake žene na
vasi.

Naročajo jo na upravi „KMEČKE ŽENE“ Komenskega 7

Glavni odbor AFŽ

izdaja mesečno revijo
»Naša žena«, ki s pre-
prosto besedo obravna-
va vsakdanje probleme
iz življenja in dela na-
ših mater in deklet.

Delovne žene!

Naročajte, berite in širi-
te ta list, ki je namenjen
vsem protifašističnim že-
nam Slovenije.

„Naša žena“

Letna naročnina znaša
132 din ali mesečno 11 din.
Naročnina se plačuje če-
tirtletno v naprej. Pišite
na upravo

„NAŠE ŽENE“

Ljubljana,
Sv. Petra c. 31/11

Trgovsko podjetje:

Galanterijska trgovina

Zastopstvo „Jugopetrol“:

Mestna bencinska črpalka

Proizvajalna podjetja:

Vodovod. inšt. in ključavnica ska delav.

Mehanična delav.

Parna pekarna

Elektroinštalacija

Kamnomol in

Klavnica z mesa-
rijo

peskolom

Trtnarija

Kino podjetje

Gostinska podjetja:

Gostilna „Grad“
(Rikli)

Gostilna in pre-
nočišče Mlino (Štarkl)

Uslužna podjetja:

Autoprevoznništvo

Kopalnice

Komunalna podjetja:

Mesni vodovod

Mestne zgradbe

MESTNA OBRATNA
TRGOVSKA IN
GOSTINSKA PODJETJA

BLED

TELEFON ŠTEV. 318

**EMAJLIRARA
BRUŠENA
POCINKANA IN
POKOSITRENA
POSODA
KOPALNE KADI
JEKLENI RADIATORJI
KOTLI ZA CENTRALNO
IN ETAZNO KURJAVO**

TOVARNA EMAJLIRANE POSODE CELJE

Brzjav: Emajl, Celje - Telefon: 16 in 84
Tekoči račun pri NB Celje, št. 62-36101-1

KOMUNALNA BANKA CELJE

(dosedaj: Celjska mestna hranilnica)

sprejema hranilne vloge na hranilne knjižice od vsakogar ter jih obrestuje do 5% brez odpovedi.

Vloge na knjižice brez odpovedi, ki se glasijo lahko tudi na poljubno ime, so v celoti izplačljive takoj. Obresti vlog na knjižice so proste vsakega davka.

Komunalna banka Celje

zbira vsa prosta dolgoročna in kratkoročna sredstva lokalnega gospodarstva okrajev Celje-mesto in Celje-okolica, izvaja njih finančni in gotovinski plan ter dovoljuje državljanom istega območja potrošniške in druge kredite.

Za vse vloge, naložene pri dosedanji Celjski mestni hranilnici, kakor tudi pri Komunalni banki Celje, ter za vse prevzete obveze jamči poleg premoženja v lastni upravi tudi država.

Vlagajte svoje prihranke v Komunalno banko Celje, ker s tem koristite sebi in skupnosti.

**Ob
stoletnici
smrti pesnika
Prešerna**

je primerno, da si tudi
naročite našo izdajo
PREŠERNOVIH POEZIJ

Žigon dr. A.

Prešeren poet in umetnik

broš. 36, vez. 60 din

Žigon dr. A.

Prešernova čitanka

broš. 24 din

Žigon dr. A.

Prešernova čitanka

in komentar

broš. 36, vez. 60 din

Družba sv. Mohorja v Celju

Poštni predal 49

**BREZ SKRBI SE LAHKO POSVETIŠ DELU ZA SVOJ IN
SKUPNI NAPREDEK, ČE TE PRED OGNJEM IN NESREČO**

varuje zavarovanje

POŽAR - VLOM - STEKLO - ZVONOVE - ŽIVINO - TOČO
ŽVLJENJE - NEZGODE - CHOMAGE - STROJELOM - AVTO
JAMSTVO - TRANSPORT *vse ta zavaruje*

**R^vŽAVNI ZAVAROVALNI
ZAVOD**

DIREKCIJA ZA LR SLOVENIJO
LJUBLJANA - MIKLOŠIČEVA C. 19 - TEL. 37-76/37-77

POSLOVALNICE:

CELJE - Ulica XIV. divizije št. 2, tel. št. 22
KRANJ - Prešernova 10, tel. št. 534
KRŠKO - Trška gora 33, tel. 13
LJUBLJANA - Miklošičeva 19, tel. 37-76, 37-77
MARIBOR - Partizanska 47, tel. št. 21-34, 21-01
MURSKA SOBOTA - Lendavska 23, tel. št. 95
NOVO MESTO - Ljubljanska c. 17, tel. št. 150
POLJČANE - Maharska vas 3, tel. 26 p. Poljčane
POSTOJNA - Vojkova 24, tel. št. 28
VIPAVA - Vipava 39, tel. št. 14

ZASTOPNIKI SO V VSEH KRAJIH NAŠE DOMOVINE

Koledar Družbe sv. Mohorja
je bil natisnjen
meseca decembra 1948
v 40.000 izvodih.

Tiskala
Tiskarna Družbe sv. Mohorja
v Celju.

Za založbo odgovarja
dr. Francè Kotnik.

Tiskarna

RUŽBE SV. MOHORJA V CELJU

TISKOVNA IN
PRODUKTIVNA
ZADRUGA Z O. J.

CELJE • PREŠERNOVA ULICA 17

Telefon 175 • Ček. račun pri Komunalni banki v Celju
št. 62-1-47509-0. Smo vključeni v virmansko poslovanje

● —————
TISKARNA

● —————
KNJIGOVEZNICA

● —————
IZDELOVALNICA ŠTAMPILJK

● —————
LASTNA ZALOŽBA

Knjigarne in trgovine s papirjem:

Celje, Prešernova ulica 17 - telefon 176
Ljubljana, Miklošičeva c. 17 - telefon 21-65
Murska Sobota, Trg zmage 5 - telefon 82